"Henüz belirmemiş olan birçok sabah kızılı vardır." Rigveda

Önsöz

1.

Bu kitapta bir "yeraltı çalışanını" bulacaksınız; burgulayan, kazan, toprağın altını oyan bir kimseyi. Onu ancak böyle bir dip çalışmasını görecek gözleriniz varsa görebilirsiniz: Işığın ve havanın her uzun süreli eksikliğiyle birlikte ortaya çıkan sıkıntı, kendini aşırı derecede göstermeden ne denli yavaş, ihtiyatlı ve yumuşak bir inatçılıkla ilerliyor o. Kendisinin bu karanlık işinden memnun olduğunu söyleyebilirsiniz. Ona bir inan yol gösteriyor, bir teselli ödüllendiriyor gibi gözükmüyor mu? Belki de kendi uzun karanlığının olmasını istiyor, anlaşılmazlığının, gizliliğinin, gizemliliğinin. Çünkü kendisinin neye sahip olacağını da biliyor: kendi sabahına, kendi kurtuluşuna, kendi *tan kızılına?...* Mutlaka geri dönecek. Ona aşağıda ne yaptığını sormayın. Görünürdeki bu Trophonios ve yeraltılı yeniden "insan olunca" size onu kendisi söyleyecek. Onun gibi bu kadar uzun süreyle köstebek olunca insan, yalnız olunca, susma alışkanlığını tümden yitiriyor...

2.

Sabırlı dostlarım, size, kolaylıkla bir anma konuşması, bir ölüm töreni nutku olabilecek bu gecikmiş önsözde aşağıda ne yapmak istediğimi gerçekten anlatmak istiyorum. Çünkü ben geri geldim — paçayı kurtardım. Sizi de aynı tehlikeli girişime zorlayacağımı sanmayın! Ya da sadece aynı yalnızlığa! Çünkü kim kendine bu tür yolları seçerse, hiç kimseyle karşılaşmaz: Bunu da "kendi yolları" ortaya çıkarıyor. Bu konuda kimse ona yardım elini uzatmıyor. Tehlike, kaza, kötülük ve fırtına gibi karşılaştığı her tehlikeyle tek başına başa çıkmak zorundadır. İşte onun kendisi için seçtiği yolu var ve bu kendisi içine ilişkin acı zaman zaman duyduğu bıkkınlık ne kadar da anlamsız: Örneğin bizzat kendi arkadaşları onun nerede olduğunu, nereye gittiğini tahmin edemeyip arada sırada kendi kendilerine: "Aslında o nasıl gidiyor? hala bir yolu... var mı?" diye soruyorlarsa, bunu bilmenin ne yararı var? — Vaktiyle herkesin yapamayacağı şeyleri yapardım. Derinlere inip, toprağın altını deliyordum, eski bir güveni, biz filozofların birkaç bin

"Henüz belirmemiş olan birçok sabah kızılı vardır." Rigveda

Önsöz

1.

Bu kitapta bir "yeraltı çalışanını" bulacaksınız; burgulayan, kazan, toprağın altını oyan bir kimseyi. Onu ancak böyle bir dip çalışmasını görecek gözleriniz varsa görebilirsiniz: Işığın ve havanın her uzun süreli eksikliğiyle birlikte ortaya çıkan sıkıntı, kendini aşırı derecede göstermeden ne denli yavaş, ihtiyatlı ve yumuşak bir inatçılıkla ilerliyor o. Kendisinin bu karanlık işinden memnun olduğunu söyleyebilirsiniz. Ona bir inan yol gösteriyor, bir teselli ödüllendiriyor gibi gözükmüyor mu? Belki de kendi uzun karanlığının olmasını istiyor, anlaşılmazlığının, gizliliğinin, gizemliliğinin. Çünkü kendisinin neye sahip olacağını da biliyor: kendi sabahına, kendi kurtuluşuna, kendi *tan kızılına?*... Mutlaka geri dönecek. Ona aşağıda ne yaptığını sormayın. Görünürdeki bu Trophonios ve yeraltılı yeniden "insan olunca" size onu kendisi söyleyecek. Onun gibi bu kadar uzun süreyle köstebek olunca insan, yalnız olunca, susma alışkanlığını tümden yitiriyor...

2.

Sabırlı dostlarım, size, kolaylıkla bir anma konuşması, bir ölüm töreni nutku olabilecek bu gecikmiş önsözde aşağıda ne yapmak istediğimi gerçekten anlatmak istiyorum. Çünkü ben geri geldim — paçayı kurtardım. Sizi de aynı tehlikeli girişime zorlayacağımı sanmayın! Ya da sadece aynı yalnızlığa! Çünkü kim kendine bu tür yolları seçerse, hiç kimseyle karşılaşmaz: Bunu da "kendi yolları" ortaya çıkarıyor. Bu konuda kimse ona yardım elini uzatmıyor. Tehlike, kaza, kötülük ve fırtına gibi karşılaştığı her tehlikeyle tek başına başa çıkmak zorundadır. İşte onun kendisi için seçtiği yolu var ve bu kendisi içine ilişkin acı zaman zaman duyduğu bıkkınlık ne kadar da anlamsız: Örneğin bizzat kendi arkadaşları onun nerede olduğunu, nereye gittiğini tahmin edemeyip arada sırada kendi kendilerine: "Aslında o nasıl gidiyor? hala bir yolu... var mı?" diye soruyorlarsa, bunu bilmenin ne yararı var? — Vaktiyle herkesin yapamayacağı şeyleri yapardım. Derinlere inip, toprağın altını deliyordum, eski bir *güveni*, biz filozofların birkaç bin yıldan beri en sağlam temel üzerine inşa eder gibi üzerine

kurmaya özen gösterdiğimiz güveni araştırıp ortaya çıkarmaya başlamıştım... şimdiye dek kurulan her bina çökmüş olmasına karşın, tekrar tekrar üzerine gidiyordum: *Ahlaka olan güvenimizi* sarsmaya başlamıştım. Ama beni anlamıyorsunuz?

3.

Bugüne değin iyi ve kötü üzerine en berbat düşünceler ortaya kondu. Bu, her zaman çok tehlikeli bir şey oldu. Vicdan, iyi bir şöhret, cehennem; duruma göre polisin bizzat kendisi önyargısızlığa izin vermiyordu ve vermiyor. İşte günümüz ahlakı üzerine, her otorite karşısında alınan tavırda olduğu gibi, düşünmemek, pek de konuşmamak *gerekiyor:* Burada... *itaat edilir!* Dünya var olduğundan bu yana, hiçbir otorite kendisinin eleştiri konusu yapılmasına istekli görünmemiştir. Ve hem de ahlakı eleştirmek, ahlakı bir sorun, sorunlu bir şey olarak ele almak: Nasıl olur? Bu ahlak dışı değil miydi... şimdi değil mi? — Ama ahlak,

eleştiren elleri ve işkence aletlerini kendisinden uzak tutmak için sadece her türlü korku aracına hükmetmekle kalmaz: Onun güvencesi, kullanmasını çok iyi bildiği bir tür göz boyama sanatında yatar... nasıl "coşturulacağım" bilir. Sık sık, tek bir bakışla eleştirici iradeyi felç etmeyi, hatta kendi tarafına çekmeyi başarır. Onun kendine karşı tavır almasını başardığı durumlar da var: Bunun sonucunda irade, tıpkı bir akrep gibi kendini sokar. Ahlak, ta başlangıçtan beri ikna etme sanatındaki bütün şeytanlıkları bilir. Bugün bile onun yardımına başvurmayan hiçbir konuşmacı yoktur. (Örneğin anarşistlerimizin konuşmalarını dinliyoruz: ikna edebilmek için nasıl da ahlaksal konuşuyorlar! En sonunda kendilerini ziyadesiyle "iyi ve adil" kimseler olarak tanıtıyorlar.) Ahlak, ta başından beri, dünya üzerinde insanlar konuşup ikna edegeldikleri süre içinde, baştan çıkarmanın en büyük ustası olduğunu kanıtladı... ve gerçek *filozofların* circe'si* olarak biz filozofları ilgilendiren şey. Platon'dan başlayarak bütün felsefi yapı ustaları Avrupa'da neden boşuna inşa ettiler? Kendilerinin dürüst ve ciddi bir şekilde *aere perennius* olarak değerlendirdikleri her şey yıkılma tehdidi altında değil mi, ya da çoktan beri yıkıntıların altında yatmıyor mu? Ah, bugün hala bu soruya verilmek için hazır tutulan cevap ne kadar da yanlış, "çünkü bütün bunların içinde önkoşul ihmal edilmişti, temelin sınanması, aklın bütününün bir eleştirisi"... Kant'ın biz modern filozofları gerçekten pek sağlam olmayan ve biraz da yanıltıcı bir zemin üzerine çeken o talihsiz cevabı! (— Ve tamamlayıcı bir soru olarak sorulursa, bir aracın kendi isabetliliğini ve elverişliliğini eleştirmesini istemek biraz garip olmuyor mu? Aklın kendi değerini, kendi gücünü, kendi sınırlarını "bilmesini" istemek, hatta bu biraz da saçma değil mi?.

..) Doğru cevap, tercihen bütün filozofların, ahlakın baştan çıkarmasının etkisiyle kurdukları biçiminde olurdu, Kant da dahil, anlaşılan onların niyetleri kesinliği, "gerçeği", ama esasen *"majestesel ahlaksalyapıyf* hedef alır, eğer bir kez daha Kant'ın masum diliyle ifade edelim dersek; kendisi onu "majestik ahlaksal yapıya düz ve sağlam bir zemin" hazırlamak için kendine ait "pek o kadar da parlak olmayan, ama yine de yararlı" bir görev ve iş olarak nitelendirir (Saf Aklın Eleştirisi II, s. 257). Ah, bununla başarılı olamadı, tam tersi oldu!... Bugün bunu söylememiz gerekiyor. Kant bu coşkulu amacıyla diğer çağlardan daha coşkulu sayılabilecek çağının en uygun çocuğuydu: Bereket versin ki o çağın değerli yanlarıyla da ilişkisi olmuştur (Örneğin kendi bilgi kuramına aldığı iyi bir duyumculuk parçasıyla). Onu da bir ahlak tarantulası olan Rousseau sokmuştu, onun ruhunun derinliklerinde de ahlaksal fanatizm düşüncesi yatıyordu, infazcısı ise kendisini bir başka genç Rousseau olarak hisseden ve açıklayan kişi, yani Robespierre'di, "de *fonder sur la terre l'empire de la sagesse, de la justice et de la vertU* (7 Haziran 1794 tarihli konuşma). Öte yandan o, kalbinde böylesine bir Fransız fanatizmi olduğu halde, daha bir Fransız özelliği taşımadan, daha derin ve daha esaslı olmadan Kant'ın yaptığından daha Alman gibi yapılamazdı... eğer "Alman" sözcüğünün bugün bu anlamda kullanılmasına izin veriliyorsa. Kendi "ahlak diyarına" yer temin etmek için kendini ispatlanamaz bir dünya, mantıksal bir "öbür dünya" kurmak zorunda hissetti... işte bunun için kendi saf aklının eleştirisine ihtiyacı vardı! Başka şekilde ifade edersek: Eğer bir şey onun için her şeyden daha önemli olmasaydı, *buna ihtiyacı olmazdı,* "ahlak diyarını" akıl için saldırılamaz, daha da iyisi dokunulamaz yapmak için... nesnelerin ahlaksal düzenine akıl yoluyla müdahale edilebileceğini çok güçlü bir şekilde duyumsadı! Çünkü doğa ve tarih karşısında, doğa ve tarihin temelden *ahlaksızlığı* karşısında Kant, eskiden beri her iyi Alman gibi, kötümserdi; ahlaka inanıyordu, ama doğa ve tarih tarafından ispatlandığı için değil, aksine buna rağmen, ona doğa ve tarih aracılığıyla hep karşı çıkıldığı için inanıyordu. İnsan bu "buna rağmen ki" yi anlamak için Luther'deki benzer bir şeyi hatırlayabilir, bir kez bütün Lutherci gözüpeklikle bunu arkadaşlarına hararetle öneren öbür büyük kötümserdeki benzer şeyi: "Eğer insan bu kadar kızgınlık gösteren ve kötülük yapan tanrının ne kadar merhametli ve adaletli olduğunu akılla kavrayabilseydi, *inanca* gereksinimi olur muydu?" O zamandan beri hiçbir şey Alman ruhu üzerinde bu kadar etki yapmadı; hiçbir şey onu bu tehlikeli çıkarımlardan daha çok "baştan çıkarmaya çalışmamıştır" ki, bu her gerçek Roman* için tine

karşı işlenmiş bir günah demektir: *"credo quia absurdum* est".* Bununla Alman mantığı Hıristiyan dogma tarihinde ilk kez ortaya çıkar. Ama hala bugün bile,

bin yıl sonra, bugünün Almanları olarak bizler, her bakımdan sonraki Almanlar — Hegel'in zamanında, Alman tininin Avrupa'ya galip gelmesini sağlayan ünlü gerçek diyalektik temel cümlesinin arkasında bulunan hakikatin, birazının, hakikat olasılığının birazının kokusunu alırız... "Çelişki dünyayı hareket ettirir, her şey kendisiyle çelişmektedir"...: İşte biz, mantık konusunda bile kötümseriz.

Circe: Yunan mitolojisine göre erkekleri baştan çıkaran kadın. Roman: Latin milletlerinden olan kimse.

"credo quia absurdum est": İnanıyorum çünkü mantıksızdır... Tanrısal vahyin belirli bir anlayışının nitelenmesi.

4.

Ama kuşku cesaretimizin nüfuz edebileceği en temel ve en esaslı olanlar *mantıksal* değer yargıları değildir: Bu yargılara akla güvenerek varılıyor ve geçerliliklerini de akla güvenerek kazanıyorlarsa, o zaman güven, *ahlaksal* bir fenomendir... Alman kötümserliği acaba artık son adımını atacak mı dersiniz? Belki o bir kez daha, verimli bir şekilde *credo*sunu ve *absurdum*unu yan yana koymak durumunda kalacak? Ve eğer bu kitap ahlak konusunda, ahlaka güven konusunda kötümser ise... aslında bu Özelliğiyle bir Alman kitabı olması gerekmez mi? Çünkü gerçekten bir çelişkiyi ortaya koyuyor ve bundan korkmuyor: Bu kitapta ahlaka güvenden vazgeçiliyor... peki neden? *Ahlaklılık yüzünden!* Ya da onun içinde... *bizim* içimizde.., olan biteni nasıl adlandıralım? Çünkü gönlümüz daha mütevazı kelimeleri tercih eder. Ancak, bize de hala "yapacaksın" dendiği ve bizim de hala üzerimizde bulunan katı bir yasaya boyun eğdiğimiz şüphe götürmez... ve bu ise kendisini hala duyurmakta olan onunla *yaşamaya* alıştığımız son ahlak; ister burada olsun, ister herhangi bir yerde; biz de hala *vicdan sahibi insanlarız:* Gerçekte biz, bizim için eski ve çürük olan bir şeye, herhangi bir "inanılmaza", buna ister tanrı densin, ister erdem, ister hakikat, ister hakkaniyet, ister yakınlarını sevmek, dönmek istemiyoruz; eski ideallere uzanan yalan köprüleri kurulmasına izin vermiyoruz; bize aktarılmak ve karıştırılmak istenen her şeye can düşmanıyız; bugünkü tarzda her çeşit inanca ve Hıristiyanlığa düşmanız; nerede ise tüm romantizme ve yurtseverliğe düşmanız; artık inanmadığımız halde bizi ibadet etmek için ikna etmeye çalışan artist zevklerine, artist vicdansızlığına da düşmanız... çünkü biz artistiz... kısaca "yukarıya çeken" ve böylelikle de ebediyen "aşağıya indiren" bütün Avrupa feminizmine (eğer kulağa daha iyi geliyorsa idealizmine) düşmanız: — Sadece *bu* vicdanın insanları olarak kendimizi binlerce yıllık Alman dürüstlüğü ve

sofuluğu ile akraba hissediyoruz, her ne kadar onların en tartışmalı ve son evlatları isek de, biz töretanımazlar, bugünün tanrısızları, hatta bir anlamda onların mirasçıları olarak, en içsel istemlerinin, kötümser bir istemin icracısıyız; dediğim gibi, kendisini yalanlamaktan korkmayan, çünkü *zevkle* yalanlayan bir istemin icracısıyız! Bizde, bir formül istediğinizi varsayarsak... *ahlakın kendi kendini ortadan kaldırması* gerçekleşir...

5.

— Ama son bir şey daha: Hangi amaçla ne olduğumuzu, ne istediğimizi, ne istemediğimizi, böyle yüksek sesle ve gayretkeşlikle söylemek zorunda kalıyorduk ki? Onu daha soğuk, daha uzak, daha akıllı, daha yüksek görelim, o zaman gizlice aramızda konuştuğumuz gibi, onu bütün dünya duymasın, bütün dünya *bizi* duymasın, deriz! Her şeyden önce bunu *yavaşça* söyleriz... Bu önsöz geç kaldı, ama çok geç de sayılmaz, aslında beş altı yıldan ne çıkar ki? Böyle bir kitap, böyle bir sorun aceleye getirilmez; bunun da ötesinde, ikimiz de lento'nun arkadaşlarıyız, hem ben, hem de kitabım. Boşuna filolog olmadım, belki de hala öyleyimdir, yavaş okumayı öğreten demektir bu: — sonunda yavaş yazmaya da başladım. Şimdi artık bu

bende sadece alışkanlık haline gelmiş değil, bandan zevk de alıyorum... acaba kötü bir zevk mi?... "Acelesi olan" her tür insanı şüpheye düşürmemek için daha fazla yazmamalı. Filoloji esasen saygıdeğer bir sanattır, kendisini bu sanata adayanlardan başlıca bir şey ister: yol vermek, kendine zaman tanımak, sessiz ve yavaş olmak... *kelimenin* bir kuyumcusu ve uzmanı olarak, tümüyle ince, titizlikle yapılan işi bitirmek zorundadır ve eğer onu *lento*'ya ulaştıramamışsa, hiçbir şeye erişememiş demektir. Özellikle bu nedenle filoloji bugün, her zaman olduğundan daha gereklidir. İşte bu sayede bizi şiddetle kendine çekiyor ve büyülüyor, bir "iş" çağının ortasında şunu söylemek istiyor: Her şeyin "işini hemen bitirmek" isteyen telaş, gereksiz ve terletici acelecilik, eski ve yeni kitabın da canına okumak ister: — Kendisi hiçbir şeyi öyle kolay bitiremiyor, *iyi* okumayı öğretiyor, yani yavaş, derin, ihtiyatlı, özenli, art niyetle, açık bırakılmış kapılarla, narin parmaklarla ve gözlerle okumayı... Sabırlı dostlarım, bu kitap kendisi için yetkin okurlar ve filologlar diliyor: Beni iyi okumayı *öğrenin!*

Cenova yakınında Ruta, 1886yılı sonbaharı

BİRİNCİ KİTAP

1.

Tamamlayıcı Akılcılık. — Uzun yaşayan her şey yavaş yavaş akılla öylesine doldurulur ki, bu sayede akılsızlıktan gelen kökeni ihtimal dışı kalır. Bir oluşumun hemen hemen her doğru tarihi duygularımızda çelişkili ve bağışlanmaz bir etki bırakmıyor mu? İyi tarihçi de esasen sürekli *karşı çıkmaz mı?*

2.

Bilgelerin Önyargısı. — Bütün çağların insanlarının neyin iyi, neyin kötü, neyin övgüye değer ve neyin yergiye layık olduğunu *bildiklerine* inandıkları konusunda bilgeler doğru bir yargıda bulunmuşlardır. Ama, biz *şimdi* geçmişte herhangi bir zamandakinden *daha iyi biliyoruz,* görüşü, bilgelerin bir önyargısıdır.

3.

Her Şeyin Bir Zamanı Var. — İnsan her şeye bir cinsiyet atfettiği zaman, oynadığını değil, derin bir anlayış kazandığını düşünüyordu: — Korkunç boyutlardaki bu yanılgısını çok geç itiraf etti ve belki de hala bütünüyle itiraf etmedi. — Keza insan var olan her şeyi ahlakla ilişkilendirdi ve dünyanın omuzlarına *etik bir anlam* yükledi. Bunun, günün birinde, bugün güneşin erkek mi yoksa dişi mi olduğu konusundaki düşünceden daha fazla bir değeri olmayacak.

4.

Alanların Düşlenen Uyumsuzluğuna Karşı. — Pek çok *yanlış* ihtişamı yeryüzünden yeniden kaldırmamız gerekiyor, çünkü bu bizden hak talep eden her şeye karşı haksızlıktır! Bizi buna dünyayı olduğundan daha uyumsuz görmemek isteği mecbur ediyor!

5.

Müteşekkir Olun! — İnsanlık günümüze gelene dek büyük bir başarı elde etti: Artık vahşi hayvanlardan, barbarlardan, tanrılardan ve düşlerimizden sürekli olarak korkmamıza gerek kalmamıştır.

6.

Hokkabaz ve Karşıtı. — Bilimdeki hayret uyandırıcı şey, hokkabazın sanatındaki hayret uyandırıcı şeyin karşıtı konumundadır. Çünkü hokkabaz, gerçekte eylem olarak çok karmaşık olan bir nedenselliği çok basit bir nedensellik olarak görmemizi sağlar. Buna karşın bilim, bizi basit nedenselliklere olan inancımızdan vazgeçirmeye zorlar. Hem de bunu her şeyin tam kavranabilir gözüktüğü yerde ve bizim görünüşün soytarısı olduğumuz durumda yapar. Ve "en basit" şeyler çok *karmaşıktır...* doğrusu bu konuda yeterince şaşırmamak insanın elinde değil!

7.

Mekan Duygusunun Başka Bir Şekilde Öğrenilmesi. — İnsanın mutlu olmasına gerçek şeyler mi, yoksa kurmaca şeyler mi daha çok katkıda bulundu? Kesin olan şu ki, en büyük mutluluk ile en derin mutsuzluk arasındaki *alanın genişliği* ancak hayal edilen şeylerle oluşturulmuştur. Hal böyle olunca bu tür mekan duygusu, bilimin etkisiyle sürekli küçüldü: Bilimden öğrendiğimiz ve öğretmeye de devam ettiğimiz üzere, dünyayı küçük olarak, hatta güneş sistemini bir nokta olarak duyumsuyoruz.

8.

Transfiguration.* — Çaresizce çile çekenler, karmaşık rüyalar görenler, doğa üstü şeylere tutkun olanlar, — bunlar Rafael'in insanoğlunu ayırdığı *üç derecedir.* Artık dünyaya böyle bakmıyoruz... ve şimdi olsa Rafael de o zamanki gibi *bakamazdı:* Yeni bir transfigürasyonu gözleriyle görürdü.

Transfiguration: Peygamber İsa'nın tebdil-i suret etmesi. Şekil değiştirme. 9.

Geleneğin Ahlaklılığı Kavramı. — İnsanoğlunun binlerce yıllık yaşam tarzı ile karşılaştırıldığında, bugünün insanları olarak biz, çok ahlaksız bir zamanda yaşıyoruz: Ahlakın gücü şaşılacak ölçüde zayıfladı ve ahlaklılık duygusu öylesine nazikleştirildi ve öylesine yükseltildi ki, onu neredeyse uçup gitmiş sayabiliriz. Bundan dolayı dünyaya geç gelen bizler için ahlak oluşumunun temel bilgilerini anlamak zor oluyor, buna rağmen onları bulursak, dilimize yapışıp kalıyor ve dışarı çıkmak istemiyorlar: Çünkü kulağa kaba tınlama veriyorlar! Ya da çünkü ahlaklılığa iftira eder gibi görünüyorlar! Örneğin şu *temel ilkede* olduğu gibi: Ahlaklılık törelere itaat etmekten başka bir şey değildir (özellikle *artık değildir),* töreler ne tür olurlarsa olsunlar bu ilke değişmez; bununla birlikte töreler *geleneksel tarzda* davranmak ve değerlendirmelerde

bulunmaktır. Geleneğin emretmediği şeylerde ahlak yoktur; ve gelenek yaşamı ne denli az belirlerse, ahlaklılık çemberi de o denli küçülür. Özgür insan ahlaksızdır, çünkü o her bakımdan geleneğe değil, kendisine bağlı olmak *ister:* "Kötü", insanoğlunun ilk zamanlarındaki bütün durumlarında "bireysel" , "bağımsız" , "keyfi" , "alışılmamış" , " öngörülmemiş" , "hesaplanamaz" anlamlarına gelir. Hep bu tür durumların ölçüleriyle ölçülür: Gelenek emrettiği için *değil,* başka güdülerle eylemde bulunulur (örneğin kişisel çıkardan dolayı), hatta geleneğin vaktiyle oluşturduğu güdülerden dolayı da yapılır; o zaman buna ahlaksızlık denir ve yapan kişi tarafından da öyle anlaşılır: Çünkü geleneğe boyun eğildiği için yapılmamıştır. Gelenek nedir? Bize *yararlı* olan şeyleri emrettiğinden dolayı değil, bize *emrettiğinden* dolayı itaat ettiğimiz yüksek bir otoritedir. — Gelenek duygusuyla korku duygusu birbirinden nerede ayrılır? O emredici yüksek bir akıldan, kavranılamayan, somut olmayan bir güçten, kişiselden daha fazla bir şey olandan korkmadır... bu korkuda *batıl inanç* var. — Kökende sağlığın, evliliğin, tedavi sanatının, ziraatın, savaşın, konuşmanın ve susmanın, insanların bir birleriyle ve tanrılarla olan ilişkilerinin bütün eğitim ve bakımı ahlak alanına giriyordu. Ahlak, insanın *kendisini* birey olarak düşünmeden,

kurallara uymasını istiyordu. Başlangıçta her şey gelenekti ve onu aşmak isteyen kimse ya kanun koyucu, ya büyücü, ya da bir çeşit yarı tanrı olmak zorundaydı: Yani örf ve adetler koymak zorundaydı... korkunç, hayati tehlike yaratan bir şey! — En ahlaklı olan kim? *Önce* yasaya en çok boyun eğen kimse: Yani bilincini sağa sola ve her küçük zaman dilimine taşıyarak hep yasaya uyacak işlere katlanan Brahman gibi biri. *Sonra* ona en zor durumlarda bile boyun eğen kimse. En ahlaklı olan kimse, kendini töreye en çok feda eden kimsedir. Peki en büyük özveri hangisidir? Bu sorunun yanıtlanmasından sonra birbirinden farklı çok sayıda ahlaklılık kavramları ortaya çıkmaktadır; ama hala en önemli fark olarak ahlaklılığı *en zor boyun eğmeden en çok boyun eğmeyi* ayıran fark olmaya devam ediyor. Geleneğe en zor boyun eğmeyi ahlaklılığın bir belirtisi olarak isteyen ahlak güdüsü sizi yanıltmasın! Bireyin kendini aşması, bireye sağlayacağı yararlı sonuçlardan dolayı *değil,* bireysel olan bütün karşı zevklere ve çıkarlara rağmen ahlak, gelenek egemen görünsün diye talep edilir: Birey kendini feda etmelidir... geleneğe bağlı ahlaklılık bunu gerektirir. — Öte yandan *Sokrates'in* ayak izlerinden giden ahlakçılar gibi ahlakçılar, kendine hakim olmayı ve yetingenliği *bireyin* kendi *yararı* için, mutluluğu için çok kişisel anahtar olarak tavsiye ederler ki, bunlar bir *istisna oluşturur...* ve eğer bu bize başka türlü görünürse, nedeni, onların etkisi altında yetiştirilmiş olmamızdır: Onların hepsi, töre ahlaklılığının bütün temsilcileri hiç de tavsiye etmedikleri

halde, yeni bir yolda yürüyorlar.., ahlaksız olarak kendilerini cemaatten ayırıyorlar ve bunlar kötünün de kötüsüdürler. Aynı şekilde, erdemli bir Romalıya "her şey den önce *kendisi* için ikbal peşinde olan" her Hıristiyan... kötü olarak görünürdü. — Bir cemaatin ve dolayısıyla töresel ahlaklılığının bulunduğu her yerde, törenin çiğnenmesi halinde ceza verme görevinin her şeyden önce cemaate ait olduğu düşüncesi egemendir: ifadesi ve sınırı çok zor kavranan ve batıl inanç korkusuyla araştırılmış doğa üstü bir cezadır bu. Cemaat bireyi işlediği fiilin sonucunda yakınlarına ya da cemaate verdiği zararı tekrar düzeltmesi için zorlayabilir; işlediği fiilin sözde etkisi olarak cemaatin üzerinde tanrısal öfke bulutlarının ve hiddet fırtınalarının toplanmasına neden olduğu için kişiden bir çeşit intikam da alabilir... ama kişinin suçunu her şeyden önce *kendi* suçuymuş gibi görür ve onun cezasını *kendi* cezasıymış gibi duyumsar... "Eğer bu tür fiiller mümkün olmaya başladıysa, töreler gevşedi diye herkesin ruhunda feryatlar başlar." Her bireysel eylem, her bireysel düşünce şekli dehşet uyandırır; tam olarak da, en nadir, en seçkin, en köklü ruhların tarihin akışı içinde hep kötü ve tehlikeli olarak algılanmış olmaktan dolayı ne tür acılara katlandıklarını tahmin etmek mümkün değildir, hatta bunlar *kendi kendilerini böyle algılıyorlardı*. Töresel ahlaklılığın egemenliği altında her türlü özgünlük vicdansızlaştı; bu ana kadar en iyi kimselerin ufku, olması gerektiğinden daha da çok karardı.

10.

Ahlaklılığın Anlamı ile Nedenselliğin Anlamı Arasındaki Karşı Hareket. — Nedenselliğin anlamı arttığı ölçüde ahlaklılığın alanının kapsamı daralır: Çünkü insan gerekli etkileri kavrayıp, bütün rastlantılardan, ve buna ilişkin sonra olacaklardan ayırarak *(post hoc)* düşünmeyi öğrenince, şimdiye değin törelerin temeli olarak kabul edilen birçok *fantastik nedenselliği* tahrip eder — gerçek dünya fantastik dünyadan çok daha küçüktür — ve her defasında dünyadan bir parça korkaklıkla zorlama ve yine her seferinde bir parça da törenin otoritesine duyulan saygı kaybolur: Ahlaklılık büyük ölçüde kaybetti. Buna karşın onu artırmak isteyen kimse, başarıların *kontrol edilebilmesi* için korumayı bilmek zorundadır.

11.

Halk Ahlakı ile Halk Hekimliği. — Bir cemaatte geçerli olan ahlak üzerinde herkes kesintisiz olarak çalışır: Çoğu insan iddia edilen *neden sonuç ilişkisi*, suç ile ceza ilişkisiyle ilgili olarak örnek üzerine örnek verip, bunu uygun nedenlere

bağlamış olarak onaylayıp inancını kuvvetlendirir: Kimileri eylemler ve sonuçlar üzerine yeni gözlemlerde bulunarak bunlardan

sonuçlar ve yasalar çıkarır: Çok az sayıda kişi arada sırada itiraz ederek bu noktalarında inancı zayıflatır. — Ama hepsi faaliyetlerinin bütünüyle kaba ve *bilimsellikten uzak* tarzıyla birbirine benzer; ister örnekler, göz lemler ya da itirazlar olsun, ister bir yasanın kanıtı, güçlendirilmesi, ifadesi, çürütülmesi olsun, — bütün halk hekimliğinin malzemesinde ve biçiminde olduğu gibi değersiz malzeme ve değersiz biçimdir. Halk hekimliği ve halk ahlakı bir bütündür ve hala hep yapılmakta olduğu gibi artık öyle ayrı ayrı değerlendirilmeleri yanlış olur: Her ikisi de *en tehlikeli* sözde bilimdir.

12.

İlave Olarak Sonuç. — Eskiden bir eylemin başarısının bir sonuç olduğuna değil, bir ilave olduğuna inanılırdı... yani tanrının yaptığı bir ilave. Bundan daha büyük bir şaşkınlık düşünülebilir mi? İnsan eylem ve başarı için özellikle çok değişik yollarla ve uygulamalarla çaba sarf etmek zorundaydı!

13.

İnsan Irkının Yeni Eğitimine Doğru. — Siz yardımsever ve iyi niyetli insanlar, bütün dünyayı istila etmiş olan ceza kavramının uzaklaştırılmasına yardım edin! Ondan daha kötü bir yabani ot yok. Sadece eylem tarzlarımızın sonuçlarına aşılanmadı... ve neden ve etkiyi, neden ve ceza olarak anlamak ne kadar da dehşet verici ve mantığa ters bir durum! — Ama daha ileri gidildi ve olayın tamamen saf rastlantısal karakteri, kavramının bu alçakça yorumlama sanatıyla, masumiyetinden edildi. Evet, delilik o denli ileri götürüldü ki, yaşamın bizzat kendisi ceza olarak duyumsanır oldu. — Durum, insan ırkının eğitimini bugüne kadar sanki gardiyanlar ile cellatlar yönetmiş gibi görünüyor!

14.

Ahlaklılık Tarihinde Çılgınlığın Anlamı. — Eğer insanoğlunun kurduğu cemaatler, bizim zaman hesabımızla binlerce yıl ötesinden ve bütünüyle bugüne değin *"töresel ahlaklılığın"* ağır baskısına rağmen yaşadılarsa (biz küçük bir istisnalar dünyasında ve aynı zamanda kötülük bölgesinde yaşıyoruz)... eğer diyorum, buna rağmen yeni ve genel çizgiden sapan düşünceler, değer yargıları ve tepiler tekrar tekrar patlak vermişse, bu, dehşet verici bir rehberliğin yönetiminde olmuştur: Hemen hemen her yerde yeni düşüncelere yol açan, saygı

duyulan bir geleneğin ya da batıl inancın büyüsünü bozan bir çılgınlık var. Bunun neden bir çılgınlık olması gerektiğini kavrıyor musunuz? Sesinde ve jestlerinde havanın ve denizin şeytani mizacındaki gibi öyle korkunç ve ne yapmak istediği kestirilemeyen bir şey; ve bundan ötürü benzer korkuya ve gözleme değer oluşunu kavrıyor musunuz? Açık seçik olarak tümüyle istemdışılığın belirtisini taşıyan, tanrısallığın maskesinin ve ağız borusunun çılgınlığını karakterize eden saralının kasılması ve köpükleri gibi görünen bir şey olduğunu kavrıyor musunuz? Yeni bir düşünce sahibine artık vicdan azabı değil, onun kendisine karşı hürmet ve dehşet veren ve onu düşüncesinin peygamberi ve şehidi olmaya zorlayan bir şey olduğunu kavrıyor musunuz? — Bugün bize hala durmadan, dehaya bir tuz tanesi yerine bir kuruntu otu tanesi eşlik eder, diye öğretilirken, eski insanlar daha çok nerede çılgınlık varsa, orada bir deha tanesi ve bilgelik olduğunu düşünürlerdi... insanların kendi kendilerine "tanrısal" bir şey diye fısıldadıkları gibi. Ya da daha çok: Yeterince yüksek sesle ifade edilirdi. Platon, bütün eski insanlığıyla: "Malların en büyükleri çılgınlık sayesinde Yunanistan'a geldi", demişti. Bir adım daha atalım: Dayanılmaz bir şekil de herhangi bir ahlaklılığın boyunduruğunu kırıp yeni yasalar koymak isteyen üstün insanlara, *eğer gerçekten çılgın değillerdiyse,* kendilerini çılgın yapmaktan, ya da çılgınmış gibi göstermekten başka çare kalmıyordu... yani sadece dini ve siyasi yönetmelik alanında değil, bütün alanlardaki yenilikçiler için geçerlidir: — Hatta şiir veznini yenileştiren kimsenin de kendine çılgınlık onayı alması gerekiyordu. (Çok hoşgörülü zamanlara kadar şairlerin elinde bundan belli bir

çılgınlık geleneği kaldı: Örneğin Solon, Atinalıları Salamin'i tekrar fethetmeleri için kışkırttığı zaman bu geleneğe gönderme yaptı.) — "İnsan çılgın değilse ve öyle görünmeye cesaret edemiyorsa, kendini nasıl çılgın yapar?" Eski uygarlığın hemen hemen bütün önemli insanları bu korkunç düşünceyle meşgul oldular. Suçsuzluk, hatta böyle bir düşüncenin ve planın kutsallığı duygusunun yanın da hile ve diyetetik işaretlerin gizli öğretisi de bu zemin üzerinde kök salıp serpilmeye devam etti; Kızılderililerde büyücü, Ortaçağ Hıristiyanlarında aziz, Grönlandlılarda Angekok, Brezilyalılarda Paye olmak için hazırlanan reçeteler temelde birbirinden farklı değildir: anlamsız şekilde oruç tutmak, cinsel ilişkiden hep uzak durmak, çöle gitmek veya bir dağa veya bir sütuna tırmanmak veya "bir gölü gören kocamış bir söğüdün üzerine oturmak" ve kendinden geçme veya zihinsel karışıklığı beraberinde getirecek hiçbir şey düşünmemek. Bütün çağların en üretken insanlarının belki de içinde kıvranmış olduğu en acı ve en gereksiz ruhsal ıstıraplar vahşiliğine göz atmaya kim cesaret edebilir! Yalnız ve şaşkın olanların iniltisini dinlersek: "Ah, siz ilahi varlıklar, bana çılgınlık verin artık! Çılgınlık verin ki sonunda kendime inanabileyim! Hezeyanlar ve çırpınmalar, ani

aydınlıklar ve karanlıklar verin, korkutun beni hiçbir faninin hissetmediği şekilde ateş ve buzla, gümbürtü ve etrafta dolaşan şekillerle, ağlatın ve inletin beni, bir hayvan gibi, süründürün yerlerde: Yeter ki ben inançlı biri olayım! Şüphe yiyip bitiriyor içimi. Yasayı öldürdüm, yasa beni, bir cesedin canlı birini korkuttuğu gibi korkutuyor: Eğer ben, yasanın *daha fazlası* değilsem, o zaman dünyanın en alçak insanıyım. İçimde olan yeni ruh, eğer sizden gelmiyorsa, nereden geliyor? Size ait olduğumu ispatlayın bana; bunu sadece çılgınlık ispatlıyor bana." Bu tutku amacına en iyi şekilde ve çabucak ulaştı: Hıristiyanlığın azizlere ve çöl münzevilerine en zengin bir şekilde verimli olduğunu ispatladığı ve kendisini bu sayede ispatladığını sandığı zamanda, Kudüs'te büyük tımarhaneler vardı; bunlar en son tuz tanelerini bu uğurda teslim etmiş olan başarısız azizler için yapılmıştı.

15.

En Eski Teselli Araçları. — Birinci Basamak: İnsan her keyifsizlik ve talihsizlik durumunda bundan dolayı başkasına acı çektirecek bir şey bulur... bunu yaparken mevcut gücünün bilincine varır ve bu onu teselli eder. İkinci basamak: İnsan her rahatsızlık ve talihsizlikte bir ceza, yani suçun kefaretini ve kendini gerçek veya var sayılan bir haksızlığın kötü tılsımından *kurtaracak* bir çare görür. Eğer talihsizlik *menfaati* getirdiğini görürse, o zaman başkasının talihsizliğinden dolayı acı çekmesine gerek duymaz... bu tarzda tatmin olmaktan vazgeçer; çünkü şimdi bir başkasına sahiptir.

16.

Uygarlığın İlk Önerimi. — Vahşi halklarda amacı tamamen ahlak gibi görünen adet türleri var: utanılacak ve aslında gereksiz kurallar (Örneğin: Kamçatkalıların ayakkabılardan kar temizlerken hiçbir zaman bıçak kullanmamaları, kömür parçalarken kesinlikle bıçak kullanmamaları, demiri hiçbir zaman ateşe koymamaları gibi... ve bu kurallara karşı gelen kimsenin sonu ölümdür!). Ama geleneğin sürekli yakınlığı ve geleneğin uygulanması için uygulanan baskı, onları hep akılda tutar: O halde uygarlığı başlatan büyük önermeyi vurgulayalım: Her gelenek geleneksizlikten daha iyidir.

17.

İyi ve Kötü Doğa. — Önce insanlar kendilerini doğaya uydurdular. Her yerde kendilerini ve kendi gibilerini gördüler, yani kötü ve kaprisli zihniyetleri sanki

bulutların, fırtınaların, vahşi hayvanların, ağaçların ve otların içinde saklıydı: O zamanlar "kötü doğayı" keşfettiler. Sonra kendilerini tekrar doğanın dışına çıkardıkları bir zaman geldi, Rousseau'nun zamanı: İnsanlar birbirlerinden o kadar bıkmışlardı ki, acılarıyla birlikte gitmeyecekleri bir köşe ister oldular: "iyi doğayı" buldular.

18.

İsteyerek Acı Çekmenin Ahlakı. — Sürekli tehdit altında bulunan ve en katı ahlaklılığın hüküm sürdüğü küçük cemaatin savaş halindeki insanı için en büyük haz nedir? Yani güçlü, intikamcı, düşmanca, hain, kuşkulu, en zalimce şeyleri yapmaya hazır, yoksunluk ve ahlakla taşlaşmış ruhlar için olanı? *Vahşetin* verdiği haz: Bu tür durumlarda böyle bir ruhta *erdem* bulunduğu varsayılırken, vahşetin yaratıcı ve doyumsuz olduğu kabul edilir. Vahşetin uygulanması ile cemaat ferahlanıp, süregelen korku ile dikkatin verdiği sıkıntıyı hemen fırlatıp atar üzerinden. Vahşet, insanoğlunun yaptığı en eski şenliklerdeki neşe kaynaklarından biridir. Dolayısıyla *tanrılara* dehşet manzarası sunulunca onların da ferahladıkları ve neşelendikleri sanılır... ve böylece *gönüllü acı çekmenin,* insanın kendi seçtiği işkencenin iyi bir anlamı ve değeri olduğu düşüncesi yayılır dünyaya. Gelenek, cemaat içinde bu düşünceye uygun bir uygulamayı yavaş yavaş biçimlendirir: Bu andan itibaren her aşırı esenliğe karşı daha fazla kuşkulu ve bütün büyük acı verici durumlarda daha fazla umutlu olunur; insan şunu söyler kendine: Tanrılar mutlaka mutluluklarımıza karşı merhametsiz, mutsuzluklarımıza karşı merhametli olmak isterler... ama bize acıyarak bakmazlar! Çünkü acımak küçümsenir ve güçlü, korkutucu bir ruh için onursuzluk sayılır... ama merhametlidir, çünkü ruh bu yolla neşe verir ve iyi şeyler olur: Çünkü gaddar kimse güç duygusunun en yoğun heyecanını duyumsar. Böylece cemaatin "ahlaklı insan" kavramına sık sık acı çekmenin verdiği erdem, mahrumiyet, çileli yaşam biçimi, nefsi kırmak için kişinin kendine işkence etmesi girer... tekrar tekrar belirtirsem, eğitim, kendine hakim olma ve bireysel mutluluk isteme aracı olarak *değil..,* tersine, cemaatin kötü tanrılar katında iyi bir şöhret yapması ve sürekli bir kurban gibi sunakta onlara yalvarmasının erdemi olarak belirir. Geleneklerinin belirlediği ahlakın koyu, ama bereketli çamurunda bir şeyleri harekete geçirmek isteyen o halkların ruhani önderleri, inanç sahibi olmak için çılgınlığın dışında gönüllü olarak katlanılacak işkenceyi de gerekli gördüler... ve öncelikle ve çoğunlukla her zaman olduğu gibi inancın bizzat kendisine sahip olmak için yaptılar! Ruhları, yeni yollarda ne kadar çok gezdiyse ve bunun sonucunda vicdan azabının ve korkunun etkisiyle acı çektiyse, kendi bedenlerine, kendi zevklerine ve kendi sağlıklarına karşı o

kadar çok acımasızca öfkelendiler... belki de ihmal edilen ve kalkmaları için mücadele verilen adetler ve yeni amaçlar yüzünden öfkelenmiş olan tanrısallığa, keyif bedeli sunar gibiydiler. Şimdi hiç kimse, kendimizi böyle bir duygu mantığından tümden temizlediğimize hemen inanmasın! En cesur kalpler bu konuda kendilerini sorgulayabilirler. Özgür düşünce alanına doğru, bireysel olarak şekillendirilmiş yaşama doğru atılan en küçük adım, eskiden beri zihinsel ve bedensel işkencelerle savaşarak elde edilmiştir: Sadece ileriye doğru yürümek değil, hayır! Her şeyden önce, alışıldığı üzere "dünya tarihinden", insan varlığının bu küçük gülünç kesitinden söz edildiği zaman, uzun, kendine yol arayan, temel oluşturan binlerce yıl boyunca temkinli adım atmaların, hareketlerin ve değişikliklerin sayısız şehitler verilmesine sebep olduğu, elbette düşünülmüyor. Son yeniliklerin gürültüsünden başka bir şey bulunmayan dünya tarihi denilen şeyin kendisinde, gerçekte *bataklığı hareket ettirmek isteyen* çok eski şehitlerin trajedilerinden daha önemli konu yoktur. Hiçbir şey, şu andaki gururumuzu oluşturan insan aklının ve özgürlük duygusunun bir parçası kadar pahalıya mal olmamıştır. Ama bu gurur yüzünden şimdi hemen hemen "dünya tarihinde" *insanoğlunun karakterini belirleyen gerçek ve kesin olan tarihten* önce gelen "ahlaksal töreye" ilişkin o çok büyük zamansal mesafeyi duyumsamamız olanaksızlaşıyor: İşte o çile çekmenin erdem, ikiyüzlülüğün erdem, intikamın erdem, vahşetin erdem, aklın inkarının erdem, buna karşın kendini iyi hissetmenin tehlike, öğrenme hırsının tehdit, barışın tehlike, acımanın tehlike, merhamet görmenin küfür, işin küfür, çılgınlığın tanrısallık, değişimin ahlaksızlık ve bozulma emaresi sayıldığı çağda! — Siz bunların hepsinin değiştiğini ve insanlığın böylece kendi karakterinde yanılmış olması gerektiğini mi sanıyorsunuz? Ah siz insan sarrafları, kendinizi daha iyi tanıyın!

19.

Ahlaklılık ve Aptallaştırma. — Töre, eski insanların yararlı ve zararlı sanılan deneyimlerini yansıtır... ama *töre* (ahlaklılık) *duygusu* bu tür deneyimlerle değil, ahlakın eski oluşuyla, kutsallığıyla, tartışılmazlığıyla bağıntılıdır. Ve bu duygu, böylelikle insanın yeni deneyimler oluşturmasına ve gelenekleri düzeltmesine karşı koyar: Yani ahlaklılık yeni ve daha iyi geleneklerin ortaya çıkmasına karşı direnir: aptallaştırır.

20.

Özgür Eylemci ile Özgür Düşünür. — Özgür eylemcilerin özgür düşünürlerle karşılaştırılmaları halinde, dezavantajlı bir durumda oldukları görülür, çünkü

insanlara düşüncelerin sonuçlarından çok eylemlerin sonuçları daha belirgin bir şekilde acı çektirir. Ama bunların da onlar gibi tatmin olmayı aradıkları ve özgür düşünürleri ise yasak şeyler hakkında düşünmenin ve konuşmanın tatmin ettiği düşünülürse, güdü bakımından ikisi de birdir. Ve hatta sonuçları bakımından kesin etkisi, özgür düşünürlere karşı olacaktır, meğerki, en yakın ve en kaba görünüme göre... yani bütün dünya gibi hüküm verilmesin. *Eylemleri* ile bir geleneğin çizgisini kırmayı düşünen insanlarla birlikte karalamaların bir çoğunun geri alınması gerekmiştir... onlara genel de cani adı verilir. Mevcut bir gelenek kuralını çiğneyen kişi, şimdiye değin hep *kötü insan* olarak kabul edilmiştir: Ama, eğer daha önce olduğu gibi, arkadan tekrar düzeltilmeyip bu durumdan memnun kalınmışsa, sıfat yavaş yavaş değişirdi... tarih, hemen hemen sadece bu, sonradan kendilerinden iyi olarak söz edilen kötü insanları konu eder.

21.

"Kuralın Yerine Getirilmesi". — Bir ahlaksal kurala uymanın, söz verilen ve beklenilenden başka bir sonuç ortaya çıkarması, ahlaklıya vaat edilen mutluluk değil de, beklenilenin tersine dert ve sefalet getirmesi durumunda, vicdanlı ve korkak kimselere hep, *"uygulamada* bir şey gözden kaçırıldı" demek kalır. En kötü durumda, derin acı çeken ve ezilen insanlık şu kararı bile verecektir: "Kuralın iyi uygulanması mümkün değil, biz tümden zayıf ve günahkarız ve temelde ahlaklılık kuralına uyma yeteneğimiz yok. Binaenaleyh, mutluluk ve başarı hakkımız da yoktur. Ahlaksal kurallar ve vaatler bizden çok daha iyi olanlar için konulmuş."

22.

Eser ve İnanç. — Protestan öğretmenler tarafından hala sadece inancın önemli olduğu ve inançtan, kaçınılmaz olarak eserlerin ortaya çıkmak zorunda bulunduğu gibi temel bir yanılgı yayılmaya çalışılmaktadır. Bu hiç de doğru değil, ama kulağa öyle büyüleyici gelir ki, Luthercilerden başka zihinleri de (yani Sokrates'in ve Platon'unkileri) karıştırır: her ne kadar, bütün deneyimler her gün bunun tersini gösteriyor olsalar bile. En güvenilir bilgi ya da inanç, ne kuvveti, ne de beceriyi eyleme dönüştürebilir; herhangi bir şeyin düşünceden eyleme dönüşmesi için, daha önceden olmuş olması gereken, hassas, çok parçalı bir mekanizmanın alıştırmasının yerini alamaz. Her şeyden önce ve en başta eserlerin! Bu, alıştırma, alıştırma, alıştırma demektir! Bununla ilgili "inanç" kendisini mutlaka ortaya koyacaktır... bundan emin olun!

23.

En Çok İnceliği Nerede Gösteririz. — İnsan, binlerce yıl boyunca şeylerin (doğa, aletler, her türlü mülk) aynı şekilde canları ve ruhları olduğunu, güç kullanarak zarar vereceğini ve insani amaçlardan uzaklaştıracağını düşündüğü için, insanların acizlik duygusu, olması gerekenden çok daha büyük ve çok daha sık ortaya çıktı: İnsanlar ve hayvanlar güvence altına alındığı gibi, şiddet, baskı, yaltaklanma, anlaşma, kurban etme yoluyla şeylerin de güvence altına

alınması gereği duyuldu ve çok sayıda batıl inançtan kaynaklanan geleneğin kökeni işte budur. Yani, şimdiye değin insanların yaptıkları işlerin önemli, *belki de ağır basan,* buna rağmen saçıp savrulan yararsız parçalarıdır! — Ama güçsüzlük ve korku duygusu çok güçlü ve çok uzun, hemen hemen hep uyanık tutulduğu için, *iktidar duygusu* kendini öyle bir *naziklik* içinde geliştirdi ki, şimdi insan en hassas kuyumcu terazisiyle yarışabilir. Bu onun en güçlü yeteneği oldu. Bu duyguyu yaratmak için keşfedilen araçlar nerede ise kültürün tarihidir.

24.

Bir Kuralın İspatı. — Genelde bir kuralın iyi ya da kötü olması, örneğin ekmek pişirmenin, kuralın eksiksiz uygulanması koşuluyla vaat ettiği sonucun alınıp alınmadığına bağlıdır. Ancak, ahlaksal kuralların uygulanmasında durum farklıdır: Çünkü bunlarda sonuçlar gözden kaçırılamaz, ya da yorumlanabilir ve belirsiz olamaz. Bu kurallar sonuçları bakımından kanıtlanmaları ve çürütülmeleri esasen aynı şekilde mümkün olmayan, en küçük bilimsel değerlerden yoksun varsayımlara dayanır: — Ama bir vakitler bütün bilimlerin köksel hamlığı ve bir şeyin *ispatlanmış* kabul edilmesi konusundaki talebin azlığı... vaktiyle bir ahlak kuralının iyiliği veya kötülüğü, şimdiki diğer kurallar gibi, başarıya gönderme yapılarak belirleniyordu. Eğer Rus-Amerikasının yerlileri için hayvan kemiklerinin ateşe atılmaması, ya da köpeklere verilmemesi kuralı geçerliyse, o zaman bunun ispatı şu şekilde olurdu: "Bunu yaparsan avda başarısız olursun." Ama insan herhangi bir anlamda hemen hemen her zaman" avda başarısız" olabilir. Bu yoldan kuralın iyiliğini *çürütmek* kolay değil; özellikle eğer ceza kişiyi değil de cemaati kapsıyorsa, ortaya daha çok, hep kuralın doğruluğunu ispatlar görünen bir durum çıkar.

25.

Gelenek ve Güzellik — Gelenek lehine şunlar söylenebilir: Kendisini tamamen

ve bütün kalbiyle ve ta başlangıçtan beri onun emrine veren herkesin saldırı ve savunma organları, fiziksel ve ruhsal olarak... körelir: Yani gittikçe güzelleşir! Çünkü bu organların çalışması ve bu uygulamayla oluşan zihniyet, çirkin kalmayı sağlar ve çirkinleştirir. Yaşlı şebek bu yüzden genç olandan daha çirkindir ve insan en çok genç dişi şebeğe benzer. Yani en güzel şebek. — Buna göre, kadının güzelliğinin kaynağı hakkında sonuç çıkarılabilir!

26.

Hayvanlar ve Ahlak — Uygarlaşmış toplumda talep edilen uygulamalar: Gülünç olmaktan, gösterişten, kibirden özenle kaçınmak, erdemler gibi şiddetli arzuları da geriye atmak, kendini uyarlamak, düzene uymak, küçülmek... bunların hepsi toplumsal ahlak olarak, kaba şekliyle, hayvanlar dünyasının derinliklerine kadar her yerde bulunur... ve ancak bu derinlikte bütün bu sempatik önlemlerin arkasında saklı olan niyeti görürüz: Takipçilerden kaçmak ve avı bulmada güvenli olmak istenir. Bundan dolayı hayvanlar kendilerine hakim olmayı öğrenirler ve kendilerini, örneğin bazıları, renklerini çevrenin rengine uyarlanacak şekilde değiştirirler ("kromatik fonksiyon" diye adlandırılan şey), kendilerini ölü gibi gösterirler, başka bir hayvanın ya da kumun, yaprakların, yosunların, süngerlerin şeklini ve rengini alabilirler. (İngiliz araştırmacılar bunu mimicry diye nitelendirirler). İşte kişi de bunun gibi kendini, genel olarak "insan" kavramının ya da toplumun arkasına saklar, ya da hükümdarlara, sınıflara, partilere, çağın düşüncelerine veya çevreye uyarlar: Ve bizi mutlu eden, kadirşinas ve güçlü kılan, meftun eden bütün nazik davranışlarda hayvanlarla benzenlik kolaylıkla bulabiliriz. Özünde güvenlik duygusu olan, gerçek duygusu da insanla hayvanda ortaktır: İnsan yanılmak, kendini yanlışa sürüklemek istemez, kendi tutkularının etkilemesini şüpheyle dinler, kendisini zorlar ve kendisine karşı pusuda bekler; bütün bunları hayvan da tıpkı insanda olduğu gibi anlar, onun kendine hakimiyeti de gerçeklik duygusundan (akıllılıktan)

kaynaklanır. Keza başka hayvanların düşünceleri üzerine yaptığı etkileri gözlemler. Oradan hareketle tekrar kendine bakmayı, kendini "tarafsız" ele almayı öğrenir; kendini tanıma konusunda onun da kendine özgü ölçüsü var. Hayvan, düşmanlarının ve dostlarının davranışlarını değerlendirir, onların özelliklerini tümüyle öğrenir, bu özelliklere göre tavır alır: Belirli bir türün bireylerine karşı her zaman savaşır, keza bazı hayvan cinslerinin yaklaşımındaki barış ve anlaşma niyetini sezer. Akıllı olmada, ılımlı olmada, cesur olmada olduğu gibi, adil olmanın başlangıcında da... kısaca *Sokratçı erdemler* adıyla nitelendirdiğimiz her şey, *dürtüseldir:* Gıda aramayı ve düşmandan kaçmayı

öğreten dürtülerin bir sonucudur. En yüce insanın da kendisini sadece gıdasının *cinsinde* ve ona düşman olan ne varsa onun kavramında yükseltip nazikleştirdiğini dikkate alırsak, bütün ahlaksal fenomenleri hayvana özgü olarak nitelendirmemizde bir sakınca olmasa gerek.

Mimicry: Benzeme, bir şeyin renk ve biçimine girme.

27.

İnsanüstü Tutkular Bakımından İnançtaki Değer. — Evlilik kurumu, bir tutku olmakla birlikte, yine de süreklilik yeteneği olduğu için aşkın, sürekli, yaşam boyu aşkın, kural olarak konulabileceği inancını ısrarla ayakta tutar. Her ne kadar, çok sıklıkla ve normal olarak hemen hemen hep çürütülse ve böylelikle bir*pia fraus* ise de, bu soylu inancın direnişi sayesinde evlilik aşka yüksek seviyede bir asalet verir. Bir tutkunun *devamlılığına* ve sorumluluğuna *inanç* hakkı tanıyan bütün kurumlar, tutkunun doğasına aykırı olarak, ona yeni bir mevki verdiler: Ve kim bundan böyle bir tutkuya kapılırsa, eskiden olduğu gibi bu sayede aşağılandığına veya tehlike karşısında olduğuna değil, kendisinin ve kendi gibilerin gözünde yüceldiğine inanır. Bir anlık ateşli bağlılıktan sonsuz bağlılığı, geçici öfkeden sonsuz intikamı, umutsuzluktan sonsuz kederi, ani ve bir defalık bir sözden sonsuz bağlılığı çıkaran kurumları ve töreleri düşünün. Böyle bir değişimle her seferinde dünyaya birçok yalan ve riya geldi. Her seferinde de ve bunun karşılığı olarak yeni bir *insanüstü* kavram, insanı yücelten kavram geldi.

28.

Delil Olarak Ruhsal Durum. — Eylem yapmak için sevindirici kararlılığın nedeni nedir? — Bu soru insanoğlunu çok meşgul etmiştir. En eski ve hala en yaygın olan yanıt şudur: Sebep tanrıdır; bu sayede onun istemimizi kabul ettiğini anlarız. Eskiden insan, bir girişim hakkında kahinlerin fikrini sorduğunda, onlardan bu sevindirici kararlılığı cevap olarak almak isterdi. Ve her biri, ruhunun önünde bir çok olası eylem bulunduğunda, bir şüpheyi şu şekilde cevaplandırırdı: "Onu o duygu kaybolacak şekilde yapacağım." Yani en akıllıca olanda değil, verdiği imajla ruhu cesur ve umutlu yapan girişimde karar kılınırdı. iyi ruh hali delil olarak kefeye konuluyor ve akıldan daha ağır basıyordu. Çünkü ruh hali, başarıyı vadeden ve onun vasıtasıyla kendi aklını en yüksek akılcılık olarak konuşturan bir tanrının etkisi olarak batıl inançla yorumlandı da ondan. Eğer şimdi akıllı ve güce susamış erkekler geçmişte bundan yararlanmış, şimdi

de yararlanıyorlarsa, böyle bir önyargının sonuçları üzerinde düşünmek gerek! "Bir ruh hali yaratmak!" Bununla bütün nedenler değiştirilebilir ve bütün karşı nedenler ortadan kaldırılabilir!

29.

Erdemin ve Günahın Oyuncuları. — Antik çağın erdemleriyle ünlenmiş insanları içinde, göründüğü kadarıyla, *kendisi için tiyatro oynayan* sayısız insan vardı. Özellikle inançlı tiyatro oyuncuları olarak Yunanlıların, bunu tümüyle bilerek yaptıkları ve bunu yapmayı uygun gördükleri anlaşılıyor. Bunun için, her biri bir başkasının erdemi ya da başka herkesin erdemiyle *yarışıyordu:* Erdemini göstermek, her şeyden önce kendi kendine uygulama uğruna

göstermek için, bütün sanatları nasıl kullanmasındı ki! Gösterilemeyen ya da kendini gösteremeyen erdem ne işe yarardı ki! — Bu erdem oyuncularını Hıristiyanlık durdurdu. Onun yerine günahla iğrenç gösterişi ve resmi geçit yapmayı buldu, uydurulmuş günahkarlığı getirdi dünyaya (Günümüze kadar iyi Hıristiyanlar içinde "iyi davranış" olarak geçerliliğini sürdürmektedir).

30.

Erdem Olarak Islah Edilmiş Vahşet. — Sadece *kendini gösterme dürtüsüne* ilişkin bir ahlaklılıktır buradaki... hakkında fazla iyi düşünmeyin! Aslında nasıl bir dürtü bu ve nedir bunun arkasındaki düşünce? İnsan bakışlarının başkasına *acı vermesini* ve kıskançlığının onda acizlik ve çökme duygusu yaratmasını istiyor. Diline bir damla *bizim* balımızdan damlatmak ve bu sözümona iyilik sırasında uğradığı zararın sevinciyle gözlerine keskin bakışlarla bakmak suretiyle ona alınyazısının acılığını tattırmak ister insan. Bu kişi alçakgönüllü olmuş ve şimdi kusursuz bir alçakgönüllüdür. Uzun zamandan beri bununla işkence yapmak isteyenleri arayın! Onları mutlaka bulacaksınız! O kişi hayvanlara karşı merhamet gösterir ve bundan dolayı hayranlık uyandırır... ama bazı insanlar var ki, vahşetini onlarla boşaltmak ister. Orada büyük sanatçı duruyor: Kıskançlıkta önceden duyumsanan şehvete yenilen rakip, gücünü büyüyene kadar uykuya yatırmamış... büyümesi uğruna diğer ruhlara ne kadar çok acı anlar yaşatmıştır! Rahibenin iffeti: Nasıl da cezalandırıcı gözlerle bakar başka türlü yaşayan kadınların yüzüne! O gözlerde ne de çok intikam aşkı var! — Konu kısa, hakkındaki varyasyonlar sonsuz olabilir, ama öyle can sıkıcı olamaz... çünkü hala tümüyle kendi içinde çelişkili ve neredeyse acı veren bir yeniliktir ki, kendini gösterme ahlaklılığı son neden olarak nazikleştirilmiş

vahşetten zevk alma olur. Son nedende... burada bu şu anlama gelir: her seferinde ilk kuşakta. Çünkü kendini gösteren herhangi bir eylem alışkanlığı *kalıtımsal olarak intikal eder* ama arkada yatan düşünce intikal etmez. (Sadece duyular; ama düşünceler intikal etmezler): Ama eğitimle tekrar verilmemek koşuluyla; ikinci kuşakta vahşet zevki artık belirmez: Tersine sadece alışkanlık olarak zevk söz konusudur. Ama *bu* zevk "iyi şeyin" ilk basamağıdır.

31.

Tinden Gurur Duymak. — İnsanın hayvandan türediği öğretisine karşı mücadele eden ve doğa ile insan arasına büyük bir uçurum koyan *gururu...* bu gururun nedeni tinin ne olduğuna ilişkin *önyargıdır:* Bu önyargı nispeten yenidir. İnsanlığın tarih öncesi büyük çağında tin her yerde var sayılıyor, ama ona insanın ayrıcalığı olarak saygı göstermek kimsenin aklına gelmiyordu. Tersine tinsel olan (diğer bütün dürtülerin, kötülüklerin ve eğilimlerin yanında) ortak mal yapıldığı ve dolayısıyla kamulaştırıldığı için, hayvanlardan ya da ağaçlardan türemiş olmaktan utanılmıyordu *(kibar* soydan gelen kimseler bu türden masallarla onurlandırıldıklarına inanıyorlardı) ve tinde, bizi doğadan koparan değil, doğaya bağlayan bir şey görüldü. Böylece insan kendini *alçakgönüllülük* içinde eğitti... aynı şekilde bir *önyargının* sonucu olarak.

32.

Ayak Bağı. — Ahlaksal açıdan çile çekmek ve bu tür çilenin temelinde bir *yanlışın* bulunduğunu öğrenmek, insanı isyan ettirir. Diğer dünyaları kabul etmektense acı çekmek suretiyle. "hakikatin derin dünyasını" kabul etmek diye biricik teselli var. Ve insan acısız yaşamaktan ve üstünlük duygusuna sahip olmaktansa, *en iyisi* acı çekmek ve bu sırada kendini gerçeklikten *üstün* hissetmek (böylece o "hakikatin derin dünyasına" bilinçle yaklaşmak için) ister. Böylece gurur ve onu memnun etmek için geleneksel adetler, yeni ahlak *anlayışına* karşı direnirler. Bu ayak bağını ortadan kaldırmak için hangi güç kullanılacaktır? Daha fazla gurur mu? Yeni bir gurur mu?

33.

Nedenlerin, Sonuçların ve Gerçeğin Aşağılanması. — Bir cemaatin başına gelen ani fırtına, verimsizlik veya bulaşıcı hastalık gibi kötü rastlantılar, cemaatin bütün üyelerini törenin çiğnendiği ya da yeni şeytani bir güç ve ani kaprisleri bastırmak için yeni gelenekler bulmak gerektiği kuşkusuna sürükler. Böylece bu

tür kuşku ve düşünme, gerçek doğal nedenleri araştırıp ortaya çıkarmanın önünü tıkayarak şeytani nedenleri önkoşul olarak kabul eder. Burada insan aklının kalıtımsal yanlışlığının kaynağını buluyoruz: Ve onun yanından diğer bir kaynak fışkırır, burada insan bir eylemin gerçek doğal *sonuçlarına* gerçeküstü olanlardan (Tanrısallığın cezası ve merhameti diye adlandırılan şeyler) çok daha az dikkat gösterirdi. Örneğin belli zamanlar için belli banyolar öngörülmüştür: İnsan temizlenmek için değil, farz olduğu için yıkanır. İnsan kirliliğin vereceği gerçek sonuçlardan kaçınmayı değil, yıkanma işinin ihmal edilmesiyle sözde tanrıların gözünden düşmemeyi öğrenir. Batıl inançlardan kaynaklanan korkunun baskısıyla, bu kirlilikten arınmanın çok çok önemli olduğundan kuşkulanıp ona ikinci ve üçüncü anlamlar yüklenir. Gerçekle ilgili anlam ve heves berbat edilir ve nihayet bu, *sembol olabildiği ölçüde* bir değer kazanır. Kendini töresel ahlaklılığının cazibesine kaptıran insan, önce nedeni, ikinci olarak sonucu, üçüncü olarak gerçeği küçümser ve gizlice bütün yüksek hislerini (saygı, yücelik, gurur, minnettarlık ve aşk gibi) *kurmaca bir dünya ile ilişkilendirir:* sözde yüce dünya. Ve şimdi bile sonucunu görüyoruz: İnsanın duygusu yükseldiği yerde işin içine öyle ya da böyle sözünü ettiğimiz kurmaca dünya karışmıştır. Üzücü bir durum. Ama bilim adamları çılgınlık ve anlamsızlıkla karışan *bütün yüce duygulardan* şimdilik şüphelenmek zorundadırlar. Kendileri için, ya da hep öyle olmak zorunda oldukları için değil: Ama insanlığın önünde duran bütün derece derece *temizlenmelerin* içinde duyguların temizliği, en tedrici temizliklerden biri olacaktır.

34.

Ahlaksal Duygular ve Ahlaksal Kavramlar. — Ahlaksal duyguların şu yolla aktarıldıkları açıkça görülmektedir: Çocuklar, yetişkinlerin belirli eylemlere karşı güçlü bir şekil de sempati ve antipati duymalarını gözlemleyip doğuştan maymun olarak bu sempati ve antipatileri *taklit ederler* ileriki yaşamda kendilerinin bu öğrenilmiş ve tam olarak uygulanmış etkilenmelerle dolu olduklarını görüp bir sorgulama biçiminde o sempatilerin ve antipatilerin görgü konusunda geçerli olduklarını gerekçelere dayandırmaya çalışırlar. Ama bu "gerekçelendirmeler" duygularının ne kökeniyle, ne de derecesiyle bir ilgisi var: Sadece, insanın akıllı bir yaratık olarak karşı çıkması ve desteklemesi için nedenleri olmak zorunda olduğu, yani bunların gösterilebilir ve kabul edilebilir nedenler olması gerektiği *kuralı* ile yetinilir. Bu bakımdan ahlaksal duyguların tarihi, ahlaksal kavramların tarihinden tamamen farklıdır. Onun hakkında konuşma gereksinimi açısından birincisi eylemden önce, ikincisi ise özellikle eylemden sonra güçlüdür.

35.

Duygular ve Bunların Yargılar Bakımından Kökeni. — "Duygularına güven!" — Ama duygular hiç de en son, en kökensel şeyler değildir. Duyguların arkasında bize duygular biçiminde (sempatiler, antipatiler) kalıtım yoluyla gelmiş olan yargılar ve değerlendirmeler bulunur. Duygudan kaynaklanan ilham bir yargının torunudur... ve çoğunlukla yanlış bir yargının! — Ve her halükarda senin çocuğun değil! Duygularına güvenmek... bu, büyükbabasına ve büyükannesine ve onların büyükanne ve babalarına *içimizdeki* tanrılardan daha çok itaat etmemiz anlamına gelir: aklımıza ve deneyimimize.

36.

Art Düşünceli Dindarlığın Deliliği. — Ne! En eski kültürlerin mucitleri, araç gereçlerin, ölçülerin, arabaların, gemilerin ve evlerin en eski imalatçıları, ilahi yasallığın ve çarpım tablosu kuralının ilk gözlemcileri.., onlar bizim zamanımızın mucit ve gözlemcilerinden sanki karşılaştırılmaz derecede başka ve yüce miymişler? Keşifler kapsamındaki bütün seyahatlerimiz ve dünya etrafında yelken açıp dolaşmamız, ilk atılan adımlar değerinde değil miymiş? Önyargının kulaklardaki çınlaması bu, şimdiki zekanın aşağılanmasına yönelik gerekçeler bunlar. Ve şurası açık ki, rastlantı eskiden bütün kaşiflerin ve gözlemcilerin en büyüğü ve buluş yeteneği olan antik devir insanlarının en iyi niyetli dedikoducusuydu; ve şimdi yapılan en önemsiz buluşlar da, bütün eski dönemlerde harcanandan daha fazla zeka, eğitim ve bilimsel fantezi harcanmaktadır.

37.

Yararlılıktan Çıkarılan Yanlış Sonuçlar. — Bir şeyin en yüksek yararlılığı ispat edildiği zaman, kökeninin açıklanması için hamle yapılmış sayılmaz. Yani, yararlı olmak için var olunmaz. Ama şimdiye dek bunun tam karşıtı olan görüş hakim oldu... en katı bilim alanlarının içine girdi. Astronomide, gezegenlerin düzeninin nihai amaç ve oluşumlarının açıklanması uğruna, onların düzeninin (sözde) yararlılığından (Yıldız sakinleri ışıksız kalmasın diye, güneşten büyük uzaklıklarda zayıflayan ışığın başka türlü ikame edilmesi) vazgeçilmedi mi? Buna ilişkin olarak Columbus'un çıkardığı sonuçlar anımsanacaktır: Dünya insanlar için yapıldı. O halde topraklar varsa, bunlar iskan edilmelidir. "Güneşin hiçbir şeyi aydınlatmaması, yıldızların tuttukları gece nöbetinin, üzerinde yol olmayan denizlerde ve insansız topraklarda boş yere harcanması olası mı?"

38.

Ahlaksal Yargılarla Donatılmış Dürtüler. — Töreden gelen uyarının baskısı altında olan dürtü, ya kendisini utanılacak korkaklık duygusuna dönüştürür ya da Hıristiyanlık töresi gibi bir törenin onu insan kalbine yerleştirip tasvip etmesi halinde, hoş *alçakgönüllülük* duygusuna dönüştürür. Yani o, ya vicdan huzuruna ya da vicdan huzursuzluğuna bağlıdır! Kendisinde *her dürtü gibi*, ne bu tür ahlaksal karakteri, ne herhangi bir ahlaksal karakteri ve adı, ne de eşlik eden belirli bir istek ya da isteksizlik duygusu var. Bunların hepsini, iyi ve kötü nitelikler biçiminde vaftiz edilmiş güdülerle ilişkiye girdiği zaman, ikinci bir doğa olarak edinir ya da halk tarafından ahlaksal bakımdan tespit edilmiş ve değerlendirilmiş insan özelliği olarak belirtilir. - Örneğin eski Yunanlıların *kıskançlık* hakkındaki duyguları bizimkinden farklıydı; Hesiod onu Eris'in* iyi, iyiliksever etkileri arasında sayar. Ve tanrılara kıskançlık hakkı tanımak ayıp değildi: Bunu ruhu yarışta olan şeylerin durumları için anlamak mümkün. Ama yarış iyi olarak belirlenip, değerlendirilmişti. Keza Yunanlılar *umudu* da bizden farklı biçimde değerlendiriyorlardı: Umut kör ve kötü olarak algılanıyordu. Hesiod onunla ilgili en güçlü ifadesini bir fabelde dile getirdi; bu öylesine şaşırtıcıydı ki, hiçbir çağdaş yorumcu onu anlamadı. Çünkü, mesele yine Hıristiyanlıkla birlikte umuda bir erdem olarak inanmayı öğrenmiş modern tine karşı olmayla ilgilidir. Buna karşın geleceğin bilinmesinin yolu tamamıyla kapanmamış gözüken ve sayısız durumlarda geleceğe ilişkin sorular yöneltmenin dini görev haline getirildiği Yunanlılarda insan, bu durumlarda biz umuttan yine de bir şeyler bekleriz, kahinler ve falcılar sayesinde umudun değeri biraz düşürülerek ortaya iyi bir şey koymayıp, kötü ve tehlikeli şeyler koyduğu Öğrenmek zorunda kalıyordu. - Yahudiler *öfkeyi* bizden daha farklı algılayıp kutsal saydılar. Böylece kendini insanın bezgin haşmeti ile bağıntılı gösteren öfkeyi, bir Avrupalının hayal edemeyeceği yükseklikte gördüler. Öfkeli kutsal Yehovalarını öfkeli kutsal peygamberlerine göre oluşturdular. Onlara nispetle Avrupalılar arasındaki en büyük öfkeliler, sanki ikinci elden yaratıklardır.

Eris: Yunan nifak tanrıçası.

39.

"Saf Tin" Önyargısı. — Saf tinsellik öğretisi, egemen olduğu her yerde aşırılıklarıyla sinir gücünü tahrip etti: Vücudu aşağılamayı, ihmal etmeyi, ya da ona acı vermeyi ve bütün dürtüleri uğruna insanın kendisine acı vermesini ve aşağılamasını öğretti; kararmış, gerilmiş, bastırılmış ruhlar yarattı, - bunlar

ayrıca kendilerini sefil hissettiren duyguların nedenini bildiklerine ve belki bu nedeni ortadan kaldırabileceklerine inanıyorlardı! Gerçekte vücut, süregelen komik duruma düşürülmesine karşı acıları vasıtasıyla itiraz üstüne itiraz ederken, "Öğreti vücudun içinde olmalı! Vücut *gelişmeye* hala çok iyi bir şekilde devam ediyor!.. " biçiminde anlam çıkardılar. Sonunda genel, kronikleşmiş aşırı sinirlilik, erdemli saf tinselliğin yazgısı oldu. Zevki sadece esrimenin ve çılgınlığın diğer öncülleri biçiminde öğrendiler. Ve esrime, yaşamın en yüksek amacı ve bütün dünyevi şeyleri *mahkum eden* ölçüt olduğu zaman, sistemleri doruğa ulaşmıştı.

40.

Gelenekler Hakkında Yapılan Spekülasyon. — Tek ve bir defalık garip bir olaya dayanarak alelacele hazırlanan çok sayıda yönetmelik, kısa zaman içinde anlaşılmaz hale geldi. Bu durum törenin amacını kesinkes hesaplamaya elvermediği gibi çiğnenmesi halinde cezanın da ne olacağını kesinkes belirleyemiyordu. Hatta törenlerin sonuçları dahi kuşkuluydu... ama bunun üzerinde ileri geri düşünürken spekülasyona konu olan nesnenin değeri arttı ve sonuçta geleneğin en saçması kutsallığın en kutsalı oldu. İnsanoğlunun binlerce yılda harcadığı enerji ve *gelenekler üzerine yaptığı spekülasyonun* etkisi hafife alınamaz! Bu noktada aklın müthiş bir şekilde alıştırma yaptığı alana varmış olduk... burada sadece dinler tasarlanıp düşünülmez: Burası dehşet verici olsa da saygıdeğer bilimin tarihöncesi dünyasıdır; burada şairler, düşünürler, hekimler, yasa koyucular yetişir! Bizden iki anlamlı bir tarzda tören isteyen anlaşılamazdan duyduğumuz korku, yavaş yavaş zor anlaşılan şeyin cazibesine dönüştü ve insan bir şeyi araştırıp ortaya çıkarmayı bilmediği yerde, yaratmayı öğrendi.

41.

Vita Contemplativa'nın Değerlendirilmesi Hakkında.* — Biz *vita contemplativa* insanı olarak, rahat ve sükunet içinde olma durumunun çeşitli şekillerdeki etkileri sayesinde ne tür kötülük ve uğursuzlukların vita activa insanına taşındığını unutmayalım, - kısaca, iyi davranışlarımızla gururlanıp, *vita activa* karşısında övünürsek bize karşı ne tür hesaplar yapacağını unutmayalım . *Birincisi:* Sayıları bakımından *contempiativ* olanlar içinde ağır basan ve bunun sonucu olarak en bayağı türleri veren, *dini* doğa diye adlandırılan kimseler her çağda pratik insanların yaşamını zorlaştırmaya ve mümkün olduğunca onlara acı çektirmeye yöneldiler: utku kararttılar, güneşi söndürdüler, neşeyi kuşkulu hale

getirdiler, umutları değersizleştirdiler, çalışan eli felç ettiler, - bunlar nasıl yapılacağını bildikleri şeylerdi, tıpkı sefalet zamanlarında ve duyarlı zamanlarda tesellilerini, sadakalarını, yardım elini ve hayır duaları almayı bildikleri gibi. *İkincisi:* Din adamlarından daha seyrek olmakla birlikte yine de *vita contemplativa* türünün sık rastlanan bir çeşidi olan sanatçılar, kişi olarak çoğunlukla dertsiz, huysuz, kıskanç, kaba, kavgacıydılar. Bu etkinin onların eserlerinin keyiflendirici ve yüceltici etkisinden düşülmesi gerekir. *Üçüncüsü:* Dinsel ve sanatsal güçlerin birlikte bulunduğu, bunların yanında bir üçüncüsü olan diyalektiğin, tanıtlama zevkinin de yer aldığı bir tür olan filozoflar, dinsel ve sanatsal tarzdaki kötülüğün ilk yaratıcıları olup, diyalektiğe olan tutkularından dolayı birçok insanın canını sıktılar. Ama bunların sayısı her zaman çok az olmuştur. *Dördüncüsü:* Düşünürler ve bilimsel olarak çalışanlar; bunların etki altında çalıştıkları pek görülmezdi, tersine, sessiz sedasız köstebek yuvalarını kazıyorlardı. Böylece çok az keyifsizlik ve sıkıntı yarattılar ve hatta alay ve gülme konusu olup istemeden *vita activa* insanlarına yaşamı kolaylaştırdılar. Sonunda bilim herkes için çok yararlı bir şey haline

geldi. Eğer şimdi *bu yarar yüzünden* birçok kimse *vita activa* için önceden belirlenmiş kendine bilime giden bir yol açıyorsa ve bunu alınlarının teriyle ve kafa yorup lanet okuyarak yapıyorsa, böylesi bir belada düşünürler ve bilimsel olarak çalışanlar sürüsünün suçu yoktur; "kendi kendine yapılan bir işkencedir" bu.

Vita Contemplativa: Hareketsiz, dalınç (istiğraklı), seyredip düşünerek yaşam.

Vita Activa: Hareketli (faal) yaşam. Özellikle keşiş yaşamının bir parçası olarak: ora et labora

(dua et ve çalış)

42.

Vita Contemplativa'nın Kaynağı. — İnsanlar ve dünya hakkında kötümser kararların egemen olduğu vahşi çağlarda birey, bütün duygusal gücüyle hep o kararlara göre davranmaya, yani av, soygun, baskın, dövme ve öldürme ile cemaat içinde hoşgörü ile bakılan eylemlerin solgun yansımaları da dahil, düşünceyi eyleme dönüştürmeye çalışır. Ama gücü azalınca, kendisini yorgun ya da hasta ya da hüzünlü ya da bıkkın ve bunun sonucu olarak zaman zaman isteksiz ve hırssız olduğunu hissederse, o zaman nispeten daha iyi, yani daha az

zarar veren bir insan olur ve kötümser düşünceleri artık sadece sözler ve düşünceler şeklinde boşalır, örneğin arkadaşlarının veya karısının veya yaşamının veya tanrıların değeri üzerine ifadeler olarak dışa vurur. — Yargıları *uğursuz* yargılar olacaktır. Bu durumda o, ya bir düşünür ve bir öngörülü olur ya da batıl inançlarını kemikleştirmeye devam edip yeni gelenekler düşünür ya da düşmanlarıyla alay eder... Ama ne düşünürse düşünsün, <tininin> bütün ürünleri, durumunu yansıtmak zorundadır, yani korku ve yorgunluğun artışı, eyleme ve zevk almaya verdiği değerin azalması gibi; bu ürünlerin içeriği, bu şiirsel, düşünsel, dinsel atmosferinin içeriğine uygun olmalıdır; içinde uğursuz yargı hüküm sürmelidir. Daha önce tek tek kişilerin bu durumlarda yaptıklarını sürekli olarak yapanlar, yani uğursuz yargılarda bulunanlar ve eylemden yoksun melankolik yaşayanlar daha sonra şair, düşünür, rahip ya da sihirbaz hekim olarak adlandırıldılar. Bu tür insanlar yeterince aktif olmadıkları için kolaylıkla küçümsenip cemaatten uzaklaştırılabilirlerdi, ama bunun bir tehlikesi vardı... batıl inancın ve tanrısal güçlerin yolunu izlemişlerdi, gücün bilinmeyen araçlarını ellerinde tuttuklarına hiç şüphe yoktu. *İçinde kontempiativ doğaların en eski cinsinin* yaşadığı bu değerlendirme, korkulamayacak duruma gelinceye kadar aşağılandı! Kontemlation ilk kez böyle maskelenmiş bir şekilde, böyle ikili bir görünüşte, kötü bir kalple sık sık korkutulan bir kafa sayesinde ortaya çıkmıştı yeryüzünde, aynı zamanda zayıf ve iğrenç, gizliden gizliye aşağılanıp, açıkça batıl inanç itibarına boğulmuştu! Her zaman olduğu gibi, burada da ona şu ad verilmeli: *pudenda origo!*

43.

Şimdi Düşünürde Ne Kadar Çok Kuvvet Bir Araya Gelmeli. — Duyusal bakışa yabancılaşma ve soyuta yükselme: bu bir zamanlar gerçekten *yükselme* olarak duyumsanmıştı. Biz bunu tam olarak artık duyumsayamayız. En solgun söz ve nesne imgelerinde kendinden geçmek, bu tür görülmez, duyulmaz, duyumsanmaz şeylerle oynamak; duyusal, dokunulabilen, baştan çıkarıcı ve kötü olan dünyaya karşı duyulan derin aşağılanmadan hareketle *daha yüce* olan başka bir dünyadaki yaşam gibi algılandı. "Bu soyutlama artık tahrik etmez, ama bizi yönlendirebilir!" — Bu arada insan yukarıya doğru yükseliyor gibi oluyordu. Tinselliğin bu oyunlarının içeriği değil, bizzat kendisi, bilimin tarih öncesi çağında "yücelik" kazanmıştı. Platonun eytişime karşı duyduğu hayranlık ve eytişimin iyi ahlaklı insanla zorunlu ilişkide olmasına coşkulu inançla bakması bundan ötürüdür. Sadece bilgiler tek tek ve yavaş yavaş keşfedilmedi, tersine, genel olarak bilginin aracı da, insanda idrak etmeden önceki durumlar ve operasyonlar da keşfedildi. Ve her seferinde yeni keşfedilen operasyon ya da

yeni yaşanan durum bütünüyle anlamanın bir aracı olarak değil, aksine, bütün anlama değerinin içeriği,

amacı ve toplamıymış gibi görünür. Düşünürün hayal gücüne, heyecana, soyutlamaya, somutlaştırmaya, buluşa, sezgiye, tümevarıma, eytişime, tümdengelime, eleştiriye, malzeme toplamaya, nesnel düşünmeye, huzur ve sükunete ve konulara toplu göz atma yeteneğine ve bir o kadar da her şeye karşı adil ve sevgiyle bakmaya ihtiyacı var... ama bütün bu araçlar, *tek tek vita contempiativa* tarihinde bir zamanlar amaç ve son amaç olarak geçerli olup mucitlerine son bir amacın parlaması sırasında insan ruhuna gelen mutluluğu verdiler.

44.

Köken ve Anlam. — Neden aklıma hep bu fikir geliyor ve hep daha alacalı renklerle ışıldıyor? — *Eskiden* araştırmacılar nesnelerin kökenini araştırırken, sürekli eylem ve karar için paha biçilemez önemi olan bir şey bulduklarına inanırlardı. Hatta insanoğlunun *selametinin, nesnelerin kökeninin incelenmesine* bağlı olması *şartı koşuluyordu* hep. Buna karşın şimdi biz kökene doğru ilerlediğimiz ölçüde çıkarlarımızdan da uzaklaşıyoruz; evet, nesnelere yüklediğimiz değerlendirmeler ve "ilgilenişler", bilgimizle ne kadar geriye gidip, nesnelerin kendilerine yaklaşırsak, anlamlarını o kadar çok yitirmeye başlıyorlar. *Kökeninin incelenmesi ile birlikte kökenin anlamsızlığı artıyor:* Yakınımızdaki, etrafımızdaki ve içimizdeki şeyler yavaş yavaş renkler ve güzellikler ve bilmeceler ve önemli zenginlikler göstermeye başlar ki, eski insanlık bunu rüyasında bile görmemiştir. Vaktiyle düşünürler, yakalanmış hayvanlar gibi kinle hep kafeslerinin demir parmaklıklarını kollar, parçalamak için onlara doğru sıçrayarak dolaşırlardı. Ve bir delikten bakarak, dışarıda, öbür tarafta ve uzakta bir şey gördüğüne inanan kimse *mutlu* görünürdü.

45.

Bilgi İçin Trajik Son. — Yükselme araçları içinde insan kurban etmek, bütün çağlarda insanı en çok yükselten ve yücelten bir araç olmuştur. Ve belki tek bir korkunç düşünceyle *kendini feda eden* insanlık düşüncesiyle en muzaffer olanları yenmeyi başarsaydı, her türlü başka çabayı hala yeniyor olabilirdi. Ama kendini kime kurban edecekti? Eğer bu düşüncenin takım yıldızı günün birinde ufukta görülecek olursa, geriye hakikatin bilgisi tek başına büyük bir amaç olarak kalmış olacağından ve bu amaca böyle bir kurbanın uygun düşeceğinden emin

olunabilir, çünkü onun için hiçbir kurban büyük değildir. Bu arada insanlığın bir bütün olarak bilgiyi artırmak için adım atmasının ne ölçüde mümkün olduğu sorunu hiç ortaya atılmadı. Nerde kaldı ki, herhangi bir bilgi güdüsü, insanlığı gözlerde vaktinden önceki bir bilgeliğin ışığıyla ölüme götürsün. Günün birinde öteki yıldızların sakinleri ile bilgi amacıyla bir dostluk kurulursa ve birkaç bin yıl boyunca insan bilgisi yıldızdan yıldıza aktarılırsa, belki. Belki de bilgi coşkusu dalga yüksekliği seviyesine ulaştığı zaman!

46.

Kuşkudan Kuşkulanma. — "Hangi güzel yastık iyi oluşmuş bir kafa için şüphe yaratır?" — Montaigne'in bu sözü Pascal'ı hep kızdırmıştır, çünkü iyi bir yastığı onun kadar hiç kimse istemiyordu. Daha ne eksikti ki?

47.

Sözcükler Yolumuzu Kesiyor! — Eskiler nereye bir sözcük koyarlarsa orada bir keşif yaptıklarına inanırlardı. —Gerçekte ise durum ne kadar da farklıydı! Bir soruna dokunmuşlar ve onu *çözdüklerini* sanırken, çözümsüzlük yaratmışlardı.— Şimdi insanın her bilgi edinişte taşlaşmış ölü sözcüklere ayağı takılıyor, sendelemek zorunda kalıyor ve bu arada sözcüğü değil, bacağını kıracak.

48.

Bilimin Tümü "Kendini Tanı" Demektir. — İnsan ancak bütün nesneleri tanıdıktan sonra kendini tanımış olacak. Çünkü nesneler insanın sadece sınırlarıdır.

49.

Yeni Temel Duygu: Nihai Geçiciliğimiz. — Eskiden insanın tanrısal *kökenine* işaret edilerek ihtişam duygusuna erişilmeye çalışılırdı: Şimdi ise bu yasak bir yol oldu. Çünkü girişinde, öteki korkunç hayvanların yanında maymun oturuyor ve bilmiş bir halde: Bu yöne devam etme! dercesine dişlerini gıcırdatıyor. Bu yüzden insan şimdi ters yöne gitmeyi deniyor: İnsanoğlunun gittiği yol, onun ihtişamını ve tanrılarla olan akrabalığını kanıtlamaya yardım etmeli. Ah, bununla da hiçbir şey olmuyor! Bu yolun sonunda *son* insanın ve mezarcının cesedine ait kül kabı var (Üzerinde *nihil humani a me alienum puto* yazılı). İnsanlık kendini ne kadar geliştirirse geliştirsin —ve belki de sonuçta başlangıçta olduğundan daha derinlerde olacak!— Karınca ve kulak biti "yeryüzü yolculuğunun"

sonunda tanrı akrabalığına ve sonsuzluğa yükselemediği gibi onun için de daha yüksek bir düzene geçiş yok. Olacak, olmuşu arkasından sürüklüyor: Neden bu sonsuz tiyatro küçük bir yıldız için ve yine küçük bir tür için bir istisna oluştursun! Defolsun bu tür duygusallıklar!

50.

Sarhoşluğa İnanç. — Heyecanlı ve coşkulu anlarda insanlar, karşıtlık yüzünden ve sinir güçlerini savurgan biçimde kullandıklarından dolayı kendilerini genellikle perişan ve yorgun hissederler; o anlara kendi anları olarak bakıp, "kendileri" olarak bakıp, sefalet ve umutsuzluğu *"kendi dışında" olanın etkisi* olarak görürler. Ve bu yüzden çevrelerine, çağlarına ve bütün dünyaya karşı intikamcı duygular beslerler. Sarhoşluk onlar için gerçek yaşam, esas ben anlamını taşır: Başka her şeyde, ister tinsel, ahlaksal, dinsel ya da sanatsal bir doğaya sahip olsun, sarhoşluğun düşmanlarını ve engelleyicilerini görürler. Bu coşkulu ayyaşlara insanoğlu çok fazla kötülük borçludur: Çünkü bunlar kendilerine ve yakınlarına karşı nankör davranan, çağın ve dünya nefretinin ve özellikle dünya yorgunluğunun nifak tohumlarıdırlar. Belki de bir cehennem dolusu *cani*, bu ezici, yeri göğü zehirleyen, korkutucu etkiyi, azgınların, hayalperestlerin, yarı kaçıkların ve kendilerine hakim olamayan ve olası bütün zevklere ancak kendini tamamen kaybettiği zaman sahip olan dehaların küçük asil cemaati gibi uzakların en uzağına süremez: Cani sık sık kusursuz bir özdenetim, özveri ve akıllı olmanın kanıtlarını sergilerken, bu özellikleri kendini korkutanlar katında canlı tutar. Onun sayesinde yaşam üzerindeki gök belki tehlikeli ve kasvetli olur, ama hava canlı ve sert kalır. — Ayrıca bu bağnaz kişiler, bütün güçleriyle sarhoşluğa inançlarını yaşamın içinde gerçek yaşama olarak geliştirirler: dehşet verici bir inanış! Nasıl ki vahşiler şimdi "ateş suyu" ile hızla bozularak, ölüp gidiyorlarsa, insanlık da bütünüyle yavaş ve sağlam bir şekilde tinsel ateş suyunun sarhoş eden duygularıyla ve ona olan tutkuyu ayakta tutan şeyle bozuldu. Belki de bundan dolayı yok olup gidecek.

51.

Hala Olduğumuz Gibiyiz! —"Büyük tek gözlülere karşı hoş görülü olalım! "— demişti Stuart Mill. Sanki onlara inanmanın, nerede ise ibadet etmenin alışkanlık haline geldiği bir yerde hoşgörü istemek gerekliymiş gibi! Ben diyorum ki: Büyük küçük bütün çift gözlülere karşı hoşgörülü olalım... çünkü *bu halimizle* hoşgörüden daha fazlasını gösteremeyiz!

52.

Ruhun Yeni Hekimleri Nerede? — Yaşama acı dolu temel özelliğini teselli araçları kazandırmıştır ilk kez; şimdi bu özelliğe inanılıyor. İnsanların en kötü hastalığı, hastalıklara karşı mücadeleden doğdu ve görünürdeki ilaçlar, zaman içinde ortadan kaldırmaları gereken şeylerin daha kötüsünü ürettiler. Bilgisizlikten ötürü bir anlık etki eden, uyuşturan ve

kendinden geçiren ilaçlar, sözde teselliler, gerçek tedavi edici güçler olarak kabul edildi. Hatta bu ani rahatlamaların sık sık acıların yayılıp, derinleşip kötüleşmesi suretiyle ödendiği, hastaların uyuşukluğun arkadan gelen etkisinden, daha sonra uyuşukluğun ortadan kalkmasından ve daha da sonra huzursuzluktan, sinir gerginliğinden ve sağlıksızlığın verdiği genel ezici bir duygudan dolayı acı çektikleri fark edilmedi. İnsan, hastalığı belli bir dereceye vardıktan sonra, artık bir daha iyileşmiyordu... iyileştirmek için genel olarak kendilerine inanılan ve tapınılan ruh hekimleri çaba gösteriyorlardı. —Schopenhauer hakkında, haklı olarak, insanlığın acılarını nihayet yeniden ciddiye aldığı söylenir. Bu acılara karşı panzehiri sonunda ilk kez ciddiye alan ve duyulmamış sahte hekimliği zincire vuran kişi nerede? İnsanlık şimdiye dek ünlü adlar altında çalışan bu şarlatanlara ruh hastalıklarını tedavi ettirmeye alışmıştı.

53.

Dürüstlerin İstismar Edilmeleri. — Tövbe ve istiğfara çağıran rahiplerin ve cehennem korkusunun müthiş baskısı alında acı çekmek zorunda kalanlar, vicdansızlar *değil,* vicdanlılardı; hele bunlar bir de fantezisi olan insanlardıysa. Yani yaşam en çok tam anlamıyla ferahlığa ve iç açıcı imgelere ihtiyaç duyan kimseler için karartıldı. —Sadece kendi kendilerine iyileşmeleri ve sağlıklarına kavuşmaları için değil, insanlık onlarla sevinebilsin ve onların güzelliğinden kendi içine bir ışın alabilsin diye. Ah, günahı keşfeden dinler ne kadar da çok gereksiz vahşet ve hayvanlara eziyet orta ya koydular! Ve aynı şeyleri vahşet ve eziyet sayesinde iktidarlarının en büyük zevkine sahip olmak isteyen insanlar yaptı!

54.

Hastalık Üzerine Düşünceler! — Hastanın kuruntusunu yatıştırın ki, en azından şimdiye kadar olduğu gibi hastalığından *çok,* hastalığıyla ilgili düşüncelerinden dolayı acı çekmesin... bu da bir şeydir diye düşünüyorum! Ve bu az bir şey değil!

Görevimizi şimdi anlıyor musunuz?

55.

"Yollar". — İnsanlığı büyük tehlikelere sokan hep sözde "kısa yollar" oldu; daha kısa bir yolun bulunduğu haberinin sevinciyle hep yolundan ayrılıyor... ve *yolunu kaybediyor.*

56.

Yaşlılıkta İnançlı Olmak. — Kimin dindar, inancı güçlü insanlara karşı antipatisi var? Tam tersine, onlara içten bir saygıyla bakıp onlar için sevinmiyor muyuz ve bu mükemmel insanların bizlerle aynı duyguları paylaşmadığından dolayı derin üzüntü duymuyor muyuz? Peki bir zamanlar tinin bütün özgürlüğüne *sahip olup*, sonunda "mümin" olan kimseye karşı bu nedensiz, derin ve ani nefret nereden kaynaklanıyor? Bunun üzerine düşündüğümüz zaman, sanki ruhumuzdan çabucak silmemiz gereken iğrenç bir şey görmüş gibi oluruz! Bu bağlamda bize şüpheli görünseydi en saygıdeğer insana da sırtımızı dönmez miydik? Daha doğrusu bunu ahlaksal cezalandırmadan değil de, ani bir iğrenmeden ve dehşetten ötürü yapmaz mıyız? Duygunun bu keskinliği nereden geliyor! Belki de şu ya da bu, herhangi biri bize aslında kendimizden tam olarak emin olmadığımızı anlamamızı sağlayacaktır? Vakitli olarak etrafımıza inançtan nefret edelim diye koruyucu olarak sivri dikenler ekmemizin nedeni, yaşlılıktan gelen zayıf ve unutkan olduğumuz ve aynı zamanda dine düşkün olduğumuz önemli anlarda inanca karşı duyduğumuz nefreti unutarak tehlikeye düşmemek için değil midir? — Çok doğru: Bu tahmin yanlış, ve kim bu tahmini yaparsa, özgür tini neyin hareket ettirdiği ve belirlediği konusunda hiçbir fikri yok demektir. Düşüncelerini *değiştirmek* ona pek de aşağılık bir şey olarak görünmüyor! Buna karşın nasıl da düşüncesini değiştirme *becerisi* sayesinde saygı görüyor; özellikle yaşlılığa kadar devam etmesi halinde nadir ve

yüksek bir paye! Ve hırsı (korkaklığı *değil) spernere se sperni* ve *spernere se ipsum* yasak meyvelerine dahi uzanır: nerede kaldı, kendini beğenmiş ve halinden memnun kimselerin korku duyacağı şeyler karşısında korkuya kapılsın! Yine de o *bütün düşüncelerin masumiyeti* öğretisinin geçerliliğinden emin olduğu kadar, bütün eylemlerin masumiyeti öğretisinin geçerliliğinden de emindir. Yaşlılıkta inançlı olmadan önce yargıç ve cellat nasıl olabilirdi! Daha çok iğrenç bir hastanın görünümü doktoru etkilediği gibi, görünümü de onu etkiler. Peltemsiye, yumuşamışa, etrafa yayılana, cerahatliye karşı duyulan

fiziksel tiksinti bir an akla ve iradeye yardım konusunda galip gelir. Böylece bizim iyi irademiz, yaşlılıkla gelen inançlılıkta egemen olduğu kabul edilen korkunç *hilekarlık* düşüncesi tarafından yenilir: karakterin iliklerine kadar işlemiş olduğu genel bir soysuzlaşma düşüncesi tarafından.

57.

Başka Korku, Başka Güvenlik. — Hıristiyanlık yaşama çok yeni ve sınırı olmayan tehlikeli olma durumu soktu ve bununla aynı şekilde her şey için tamamen yeni güvenceler, keyifler, dinlenmeler ve değerlendirmeler üretti. Bizim yüzyılımız bu tehlikeyi vicdan rahatlığıyla reddetmektedir: Ama yine de Hıristiyan güvencesinin, Hıristiyan keyfinin, Hıristiyan dinlenmesinin eski alışkanlıklarını hala beraberinde sürüklüyor! Ve en soylu sanatlarının ve felsefelerinin içine sokuyor! Ne kadar donuk ve aşınmış, ne kadar yarım ve sakar, ne kadar keyfi ve fanatik ve her şeyden önce: Bütün bunlar ne kadar da kuşkulu bir etki bırakıyor; şimdi, buna o korkunç zıtlık da dahil olduğundan, Hıristiyanın *sonsuz* selameti kaybolduğuna ilişkin içine düştüğü *korku!*

58.

Hıristiyanlık ve Duygulanmalar. — Hıristiyanlıktan kaynaklanan felsefeye karşı popüler büyük bir protesto da duyulur: Eski bilgelerin aklı, insanlara duygulanımları salık vermemişti, Hıristiyanlık onu onlara *geri vermek* istiyor. Bu amaca yönelik olarak filozofların yorumladığı şekliyle —aklın duygulanım üzerindeki galibiyeti biçiminde— erdemin ahlaksal değerinin bütününü inkar ediyor, akıllılığı tamamen mahkum ediyor ve duygulanımları kendilerini en büyük güçle ve haşmetle dışa vurmaları için kışkırtıyor: tanrıyı *sevme*, tanrıdan *korkma*, tanrıya fanatik biçimde *inanma*, tanrıdan körü körüne *umutlanma* olarak.

59.

Avutma Olarak Yanılgı. — Kim ne derse desin, Hıristiyanlık insanları ahlaksal taleplerin yükünden, *mükemmelliğe giden daha kısa bir yol* gösterdiğini sanarak, kurtarmak istedi. Tıpkı birkaç filozofun zahmetli ve sıkıcı diyalektikten ve sıkı sıkıya kontrol edilmiş verileri toplamaktan vazgeçebileceklerini sanmaları ve "hakikate giden majestik yolu" göstermeleri gibi. Her ikisi de birer hataydı... ama çölde bitkin ve umutsuzluğa düşmüş bir kimse için büyük bir avuntu.

60.

Bütün Ruhlar Sonunda Bedensel Olarak Görülür. — Hıristiyanlık sayısız boyun eğme meraklısının, alçakgönüllülüğün ve tapınmanın nazik ve kaba taraftarlarının bütün ruhlarını yuttu ve böylelikle köylü kabalığından kurtulup — örneğin havari Petrus'un en eski resminin anımsattığı gibi — yüzündeki binlerce kıvrımıyla, art düşüncesiyle ve kaçamağıyla *ruhsal zenginliği* bol bir dine dönüştü. Avrupa insanını sadece ilahiyat sorunlarında içten pazarlıklı yapmakla kalmayıp, aynı zamanda akıllandırdı. Bu ruhla ve iktidarla kurduğu ortaklıkla ve sık sık da bağlılığın en derin itikadıyla ve dürüstlüğüyle, belki de şimdiye kadar gelmiş geçmiş insan toplumlarının en iyi kişiliklerini *yontup ortaya çıkardı:* Katolik ruhbanların en yüce ve en üst kişiliklerini, özellikle bunlar asil bir soydan geliyorduysalar, daha baştan davranışlarında doğuştan zariflik vardı, hükmedici bakışları ve güzel elleri ve ayakları

bulunuyordu: Burada insan çehresi, düşünülen bir yaşam biçiminin insan içinde ki hayvanı bastırmasından sonra mutluluğun iki türünün (iktidar duygusu ve teslimiyet duygusu) sürekli meydana getirdiği gelgitlerle ruhsallaşma sürecine girer. Burada kutsama, günah bağışlama ve tanrısallığın temsilinden oluşan bir etkinlik, insanüstü misyon duygusunu ruhta, *hatta bedende de* hep canlı tutar. Burada askerlere doğuştan özgü vücut narinliğine ve yazgının mutluluğuna karşı gösterilen o nazik hor görme hakimdir; itaat etmekten *gurur duyuluyor,* bu da bütün aristokratların ortak özelliğidir; görevinin korkunç olanaksızlığında özür ve ideal var. Kilise hükümdarlarının heybetli güzellikleri ve zariflikleri halka hep kilisenin *gerçeğini* ispatlamıştır. Ruhaniliğin zaman zaman haydutlaştırılması (Luther'in döneminde olduğu gibi) hep inancın karşıtını beraberinde getirdi. — Ve biçim, ruh ve görev uyumundaki insan güzelliğinin ve nezaketinin *bu* sonucu da dinler sona erince, mezara taşınmaz mı? Ve daha yükseğe ulaştırılamazsa da, düşünülemez mi?

61.

Zorunlu Kurban. — Ciddi, çalışkan, dürüst, derin duygulu ve şimdi bile içten Hıristiyan olan insanlar: Bu insanlar bir kez kendilerine karşı uzun bir süre için deneme mahiyetin de Hıristiyanlık olmadan yaşamaya borçludurlar; bir kez *inançlarına* karşı bu şekilde "çölde" oturmaya borçludurlar.. ancak bu şekilde Hıristiyanlığın gerekli olup olmadığı sorusu üzerine söz söylemeye hak kazanırlar. Şimdilik kendi ülkelerinin toprağına yapışmış, oradan bakıp ülkenin öbür tarafındaki dünyayı karalıyorlar: Birisi çıkıp da ülkenin öbür tarafında esasen bütün bir dünyanın bulunduğunu, Hıristiyanlığın topu topuna sadece bir köşeyi kapladığını söylediği zaman, sinirlenip kızıyorlar! Hayır, elinizdeki

delilin Hıristiyanlık olmadan yaşadığınız, samimi bir heyecanla Hıristiyanlık karşıtı olarak katlanıp sürdürdüğünüz uzun yıllardan daha fazla bir önemi ve ağırlığı yok: ta ki ondan çok çok uzaklara gitmenize dek. Sizi vatan özlemi değil de, ciddi bir karşılaştırmaya dayanan *karar* geri getirirse, o zaman vatana dönüşünüzün bir anlamı olur! — Geleceğin insanları günün birinde geçmişin değer yargılarıyla bunu yapacaklar... sonunda onu elekten geçirme *hakkına* sahip olmak için insan bunu gönüllü olarak bir kez daha *yaşamalı* ve işin gereği olarak karşıtını da.

62.

Dinlerin Kaynağı Üzerine. — Bir insan nasıl olur da nesneler hakkındaki kendi fikrini vahiy olarak algılayabilir? Bu, dinlerin doğuşu ile ilgili bir sorundur. Bu tür bir olay ne zaman cereyan etmişse, orada olayın gerçekleşmesine uygun bir insan bulunmuştur. Buradaki önkoşul, o kişinin önceden vahye inanıyor olmasıdır. Artık günün birinde birden bire yeni *düşüncelerini* kazanır. Ve kendi büyük dünyasını ve varlığını kapsayan varsayımın mutlu edici etkisi bilincine öylesine etkileyici bir şekilde girer ki, kendini böyle bir uhrevi mutluluğun yaratıcısı olarak duyumsamaya cesaret edemez ve bunun nedenini ve yine o yeni düşüncenin nedeninin nedenini tanrısına mal eder: tanrısının vahyi olarak. Bir insan nasıl olur da böyle büyük bir mutluluğun yaratıcısı olabilir! —der kötümserin kuşkusu. Buna gizliden gizliye başka manivelalar etki eder: Örneğin insan bir düşünceyi vahiy olarak duyumsamak suretiyle *kuvvetlendirir,* böylelikle varsayımı ortadan kaldırır, bu düşünceyi eleştiri ve de kuşku ortamından çıkarıp kutsallaştırır. Böylelikle insan kendini her ne kadar bir organona indirgerse de, sonuçta düşüncelerimiz tanrı düşüncesi olarak galip gelir... sonunda galip kalmanın bu duygusu, o aşağılanma duygusuna karşı üstünlük kazanır. Bir başka duygu da arka plan da rol alır: Eğer insan kendi *ürününü* kendisinin üzerine çıkarıp görünürde kendi değerini hesaba katmazsa, yine de her şeyi dengeleyen ve dengelemekten de fazlasını yapan baba sevgisinin ve baba gururunun övgüsünü alır.

63.

Yakınlarından Nefret. — Bir başkası kendi için ne duyumsuyorsa ona karşı bizim de aynı şeyi duyumsadığımızı farz edelim — Schopenhauer'ın merhamet etme duygusu dediği ve daha doğrusu bunun başkalarının duygularını anlayabilme anlamını taşıyan şey... eğer o kendisini, Pascal gibi nefret edilecek gibi bulsaydı, o zaman biz de ondan nefret etmek zorunda kalırdık. Ve Pascal da bütünüyle

insanlara karşı bu duyguyu besliyordu herhalde ve keza Tacitusun bildirdiğine göre, Neron'un yönetimindeki eski Hıristiyanlığa karşı *odium generis humani* "suçlaması yapılıyordu".

64.

Umutsuzluğa Kapılanlar. — Hıristiyanlık herhangi bir şeyle umutsuzluğa düşürülebilecek herkese karşı bir avcının sezgisine sahiptir... bunu insanlığın sadece seçilmiş bir grubu yapabilecek durumdadır. Hep onların arkasındadır, onlara pusu kurmuştur. Pascal en keskin bilginin yardımıyla her insanın umutsuzluğa sürüklenip sürüklenemeyeceği konusunda bir deneme yapmıştı... deneme onun ikinci umutsuzluğu olarak başarısızlıkla sonuçlandı.

65.

Brahmanlık ile Hıristiyanlık. — Kudret duygusu için reçeteler var: Bir kez bunlar kişilerin kendilerine hakim olabilmeleri için ve bu sayede çok önceden beri güç duygusu ile birlikte olanlar için var; sonra bir de aslında güç duygusu olmayanlar için var. Birinci tür insanlara Brahmanlık, ikinci tür insanlara Hıristiyanlık özen gösterdi.

66.

Görüş Yeteneği. — Bütün Ortaçağ boyunca en yüksek insanlık için gerçek ve belirleyici özellik şuydu: İnsanın görüşe —yani derin bir tinsel karmaşa için!— yeteneği olması. Ve temelde bütün yüksek karakterlerin (dini) Ortaçağ yaşam kuralları, insana görüş *yeteneği* sağlamaya yönelmektedir! Eğer çağımızın içine doğru, yarı kaçık, hayalperest, fanatik, sözde deha insanların abartılmaları kabından taşıp akıyorsa, bunda şaşıracak ne var; "onlar başkalarının görmediği şeyleri gördüler..." ne kuşku! Ve bu bizim onlara karşı tavır alırken temkinli olmamızı sağlamalı, ama inanan tavrı değil!

67.

İnananların Değeri. — Çarmıha gerilmiş bir zavallı bile olsa bu inanç için herkese cennet vaat eden, ona inanılmasına değer veren kimse, korkunç şüpheyle inliyor ve çarmıha gerilmenin her türünü biliyor olmalı: Yoksa kendisine inananları böyle yüksek bir fiyata satın almazdı.

68.

İlk Hıristiyan. — Bütün dünyaya hala "kutsal ruhun" yazarlığına inanıyor ya da bu inancın etkisi altındadır. İnsan incili açarsa, bunu kendine "yüksek duygular" edinmek, küçük büyük kişisel dertlerine teselli bulmak için yapar... kısaca: Kendini onun içine ve dışına doğru okur. Onun için de en hırslı ve usandırıcı ruhlardan birinin ve keza sinsi bir kafadan daha batıl inançlı bir adamın hikayesinin havari Paulus'un hikayesinin yazılı olması... birkaç bilim adamını bir yana bırakırsak, kim bilir bunu? Ama bu garip hikaye olmazdan, böyle bir kafanın, böyle bir ruhun şaşkınlıkları ve fırtınaları olmasaydı Hıristiyanlık olmazdı; ustaları çarmıhta ölmüş bir küçük Yahudi tarikatından zor bela haberimiz olurdu. Elbette, insan bu hikayeyi doğru zamanda kavramış olsaydı, Paulus'un notları "kutsal ruhun" vahyi olarak değil, samimi ve özgün tinle ve kendi kişisel sıkıntılarımızı işin içine karıştırmadan okusaydı, *gerçekten okusaydı* —bin beş yüz yıldan beri böyle bir okuyucu olmamıştır— o zaman Hıristiyanlık çoktan bitip tükenmiş olurdu. Yahudi Pascal'ın bu notları Hıristiyanlığın kökenini ne denli ortaya çıkarıyorsa, Fransız Pascal'ın notları Hıristiyanlığın kaderinin ve

onun hangi nedenle yok olacağını bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor. Hıristiyanlık gemisi Yahudi safrasının büyük bir bölümünü denize boşaltmış olması, dinsizlerin arasında seyretmiş ve seyredebilmiş olması... bu çok acı çekmiş, çok acınacak, çok rahatsız ve kendinden rahatsızlık duyan tek bir insanın hikayesine bağlıdır. Sabit bir fikir ona acı çektiriyordu ya da daha açık ifade edersek: hep güncel, asla durulmayan *sabit bir soru:* Yahudi yasalarıyla ilişkisi nedir? Daha doğrusu *yasa hükmünün yerine getirilmesiyle ne* ilişkisi var? Gençliğinde yasayı kendisi memnun etmek istemiş, Yahudilerin düşünme becerisi gösterdikleri bu en kıymetli payenin peşine aç kurt gibi düşmüştü... bu halk, ahlaksal yücelik fantezisini başka herhangi bir halktan daha fazla yüceltmiş ve sadece kutsal bir tanrıyı, günah düşüncesinin bu kutsallığa karşı bir suç olmasıyla birlikte yaratmayı başarmış bir halktı. Paulus aynı zamanda bu tanrının ve onun koyduğu yasanın fanatik savunucusu ve namus bekçisi olmuştu ve onu çiğneyenlere ve ondan kuşkulananlara karşı sürekli pusuya yatmış, onlarla kavga halindeydi. Onlara karşı acımasız ve sertti, en ağır cezaları vermeye niyetliydi. Ve durum böyle iken kendi kendine — taşkın, duygusal, melankolik, nefrette acımasız bir kişi olarak — yasaya bizzat kendisinin *uyamayacağını* anladı. Evet; ona, taşkın tahakküm hırsının yasayı çiğnemesi için sürekli tahrik edilmesi ve bu tahrik unsuruna boyun eğmek *zorunda* kalması, çok garip geliyordu. Ona tekrar tekrar yasayı ihlal ettiren gerçekten "şehvet düşkünlüğü" müydü? Aslında sonradan kuşkulandığı gibi sürekli olarak yerine getirilemeyeceğini kanıtlamak zorunda olan yasanın kendisi, karşı konmaz bir

büyü ile ihlale sürüklemiyor muydu? Ama o zaman bu karmaşıklıktan çıkış yolunu henüz bilmiyordu. Gönlünde çok şey yatıyordu — düşmanlığı, cinayeti, büyücülüğü, puta tapınmayı, fuhuşu, alkolikliği ve baştan çıkarıcı içki masalarından keyif almayı ima ediyordu— ve ne kadar çok vicdanına ve daha fazlasıyla tahakküm hırsına, yasaya saygı ve yasayı korumanın en aşırı fanatizmiyle hava aldırmayı denediyse de, kendisine: "Her şey boşuna! Hükmü yerine getirilemeyen yasanın verdiği işkence alt edilmez!" dedirten anlar geldi. Manastırında ruhani idealin kusursuz insanı olmak istediğinde, Luther de benzer şeyler duyumsamış olmalı. Ve günün birinde kendisine itiraf edemediği ölçüde gerçekten ölümcül bir nefretle ruhani idealden, papadan, azizlerden ve bütün ruhban sınıfından nefret etmeye başlayan Luther gibi... Paulus'a da öyle olmuştu. Kanun, onun için kendisini çakılmış hissettiği çarmıhtı. Ondan nasıl da nefret ediyordu! Ona ne büyük garez besliyordu! Onu *yok edecek* bir çare bulmak için nasıl da aranıyordu... artık onu şahsen uygulamak istemiyordu! Ve sonunda kafasında bu saralının nasıl dizginlenebileceği konusunda kurtarıcı bir fikirle birlikte ilahi görüntü parladı. O, manevi bakımdan çok yorgun olan yasanın öfkeli fanatiğine, yüzü tanrının nuru ile parlayan İsa ıssız caddede gözükmüştü ve Paulus'un kulaklarına şu sözler geliyordu: *"Beni* niçin takip ediyorsun? " Ama burada esas olan şey şudur: *Kafasının* içinde birdenbire şimşek çakmıştı. Kendine: "Aslında bu İsa'yı takip etmek *akılsızlıktır!'"* demişti. "İşte çıkış yolu burada, işte kusursuz intikam burada. İşte, buradan başka hiçbir yerde *yasa çiğneyicisini* ele geçiremem!" Kibirliliğin en çok acı çekmiş hastası bir darbe yiyince tekrar iyileşti, ahlaksal umutsuzluk sanki uçup gitti, çünkü ahlak kayboldu, yok edildi... orada, yani çarmıhta *yerine getirildi.* Şimdiye dek o rezilce *ölüm,* yeni öğretinin taraftarlarının sözünü ettiği "Mesihliğe" karşı temel argüman olarak geçerli olmuştu. Ama nasıl, madem ki yasayı *ortadan kaldırmak* için *gerekliydi!* Bu buluşun, bu bulmacanın çözümünün korkunç sonuçları gözlerinin önünde fırıldak gibi dönüyordu, bir anda en mutlu insan olur.. - ona, Yahudilerin, hayır, bütün insanların yazgısı bu buluşa, birdenbire aydınlanmasının saniyesine bağlıymış gibi gelir, düşüncelerin düşüncesine, anahtarların anahtarına, ışıkların ışığına sahiptir; bundan sonra tarih onun etrafında döner! Çünkü bu andan itibaren *yasayı yok etmenin* öğretmenidir o! Kötünün ölmesi... yani kanunun da ölmesi demek; bedende olmak... yani kanunun içinde de olmak demek! İsa ile bir olmak... yani onun sayesinde kanunun yok edicisi olmak demek; onunla ölmek... yani yasanın da ölmesi demek! Eğer günah işlemek hala mümkün olsaydı, artık kanuna karşı olmazdı, "ben onun dışındayım". "Eğer şimdi yasayı yeniden kabul etmek

ve ona uymak istesem, o zaman İsa'yı günahın işbirlikçisi yapardım", çünkü yasa

günah işlensin diye vardır, keskin özsuyun hastalığı ortaya çıkardığı gibi, yasa da hep günahı ortaya çıkarır; ölüm olmaksızın yasanın uygulanması mümkün olsaydı, tanrı İsa'nın ölmesine asla karar veremezdi; şimdi sadece bütün günahlar ödenmedi, günahın kendisi de ortadan kaldırıldı; şimdi yasa öldü, şimdi içinde onun yaşadığı beden öldü... ya da en azından çürüyerek ölüm sürecine girmiştir. Kısa bir süre daha bu çürümenin içinde kalacak! — İsa ile bir olmadan, İsa ile yeniden dirilmeden, İsa'nın *tanrısal* muhteşemliğinden pay almadan ve İsa gibi "Tanrının Oğlu" olmadan önce, İsa ile eşit olmak Hıristiyanın yazgısıdır. — Böylece Paulus'un sarhoşluğu ve keza ruhunun ısrarcılığı doruğa ulaşmıştır... bir olma düşüncesiyle her utanma, her itaat etme ve her türlü engel, ruhtan çekip alınmış ve hükmetme arzusunun azgın istenci kendini *tanrısal* muhteşemlikte vakitsiz yapılmış bir sefa olarak ortaya koymaktadır.— İşte bu *ilk Hıristiyan* olup Hıristiyanlığın bulucusudur! O güne değin sadece birkaç Yahudi tarikatçı vardı.

69.

Taklit Edilemez. — Kıskançlık ile arkadaşlık, kendini aşağılama ile gurur *arasında* korkunç bir gerilim ve mesafe vardır. Birincisiyle Yunanlı yaşardı, ikincisiyle Hıristiyan.

70.

Yontulmamış Bir Zeka Neye Yarar. — Hıristiyan kilisesi çok değişik kaynaklı tarih öncesi kültler ve görüşlerin bir ansiklopedisi olup bundan dolayı misyonerlik yeteneğine sahiptir: Eskiden istiyordu, şimdi istediği yere gidebilir, kendisini uydurabileceği ve yavaş yavaş kendi anlamını onun yerine koyabileceği benzer bir şeyler bulmuştu ve buluyor. Bu dünya dininin yayılmasındaki neden, içinde Hıristiyanlığın bulunması değil, geleneklerinin *evrensel*... tanrısız özelliğidir. Düşüncelerinin kökleri hem Yahudi ve hem de Helen dünyasına uzanır; başlangıçtan beri kendini ulusal ve ırksal özelliklerin ve inceliklerin ve de önyargıların üzerine çıkarmayı becerdi. En değişik şeyleri iç içe büyüten bu güce ne de olsa hayranlık duyulabilir, ama onun aşağılık özelliğini de unutmamak gerek: Kiliselerin kurulma çağındaki zekasının şaşılacak derecede ham ve yetingen oluşu, böylece *her besin* ile yetinmesi ve çakıl taşı gibi sert çelişkileri sindirmesi.

71.

Hıristiyanlığın Roma 'dan Aldığı İntikam. — Belki de hiçbir şey hep galip gelen birinin bakışı kadar yorgunluk vermez.. . İki yüz yıl boyunca Roma'nın bir halkın ardından öbür halka boyun eğişi seyredildi; çember kapanmış, gelecek tümüyle sona ermiş gözüküyordu, her şey sonsuzluk durumuna yönlendirilmişti. evet, eğer imparatorluk *inşa ediyorduysa*, *"aere perermius"* art düşüncesiyle inşa ediyordu; sadece "yıkıntıların melankolisini" bilen biz, o tamamen başka türlü olan, karşısında insanın kendini herhangi bir çare ile kurtarmayı denediği *sonsuz yapıların melankolisini* hemen hemen bilemeyiz.. . örneğin Horatius'un düşüncesizliğiyle. Başkaları, akıldan ve kalpten geçenlerin artık ümitsiz bir vaka olduğu, her tarafı kocaman örümceklerin kapladığı ve nerede hala akan kan varsa tümünü aman vermeden emecekleri düşüncesiyle bitkinliğin sınırındaki ümitsizliğe, öldürücü bilince karşı başka teselli yolları arıyorlardı. Yorgun seyircinin Roma'ya karşı yüzyıllarca süren bu sessiz nefreti, sadece Roma'nın egemen olduğu sürece, kendisini sonunda Roma'yı, "dünyayı" ve "günahı" *bir* duyguda birleştiren *Hıristiyanlıkta* boşalttı. Dünyanın ani çöküşünün yakın olduğu düşünülerek, ondan intikam alınıyordu. İnsan önüne yeni bir gelecek koymak suretiyle ondan intikam alıyordu — Roma *kendi* geçmişine ve bugününe ilişkin her şeyi yapmayı biliyordu — karşılaştırıldığı zaman Roma'nın artık en önemli şey olarak görülmediği bir gelecek ortaya çıkmıştı; *kıyamet* gününün hayali ile ondan intikam alınıyordu... ve çarmıha gerilen Yahudi, kurtuluşun simgesi olarak taşradaki muhteşem Romalı valilerle yapılan en büyük alaydı,

çünkü artık onlar felaketin ve çökmek için olgunlaşmakta olan "dünyanın" sembolü olarak görülüyordu.

72.

"Ölümden Sonra". — Hıristiyanlık cehennem cezasına ilişkin düşünceyi Roma İmparatorluğu'nun tamamında hazır buldu: Çok sayıda gizli kült, kendi güçlerinin verimli yumurtasından çok, onlar hakkında hile ve desise uydurmaktan özel zevk almıştır. Epikür kendi akranları için bu inancın köklerini kurutmaktan daha önemli bir şey yapamayacağına inanıyordu. En güzel şekilde, öğretisinin hüzünlü ama bununla birlikte aydın olan taraftarı Romalı Lucretius'un ağzında çınlayan utkusu vaktinden önce gelir, — Hıristiyanlık yeraltı dehşetlerine inanan ve çoktan zayıflayan inancı özel koruması altına almakla akıllılık etti! Dinsizliğe karşı bu cesur atağı yapmadan Mithra ve Isis kültlerinin popülerliğini nasıl yenebilirdi! Böylece en korkak olanları kendi tarafına çekti, — yeni bir inancın en güçlü taraftarlarını! Yaşama sarılan ve sarılmakta olan Yahudiler, bir halk olarak Yunanlılar gibi ve Yunanlılardan da

öte, o düşünceleri daha az dikkate alıyorlardı: Günahkârın cezalandırılması olarak mutlak ölüm ve bir daha kesinlikle dirilmeme konusunda en aşırı tehdit... bunların, bedenlerinden ayrılmak istemeyip, onu geliştirdikleri Mısırizimle ebediyen kurtarmayı uman bu garip insanlar üzerinde yeterince güçlü etkisi olmuştu. (Makkabele'nin ikinci kitabında, bir Yahudi şehidin dışarıya sarkan bağırsaklarından feragat etmeyi düşünmediğini okuyoruz: dirildiği zaman ona *sahip olmak* istiyor... işte, Yahudilik budur!) Sonsuz ıstırap düşüncesi ilk Hıristiyanlardan çok uzaktı, "ölümden" *kurtulmuş* olduklarını düşünüyor ve günden güne bir değişimi bekliyorlardı, artık ölmek istemiyorlardı. (İlk ölüm bunu bekleyenler arasında herhalde çok garip bir etki yapmıştır! Şaşkınlık, sevinç, şüphe, utanç, heyecan, nasıl da birbirine karışmıştır! — Büyük sanatçılar için gerçek bir konu!) Paulus kurtarıcısı hakkında onun herkese ölümsüzlük kapısını *açtığını* söylemekten daha iyi söyleyecek bir şeyi yoktu... kurtulmamış olanların dirileceğine henüz inanmamaktadır, hatta uyulması olanaksız olan yasaya ve ölüme ilişkin öğretisinin bir sonucu olarak şüphelenmektedir, esasen şimdiye değin hiç kimse (veya çok az kişi, başarıdan değil, merhametten ötürü) ölümsüz olmamışmış; ancak ölümsüzlük ilk kez şimdi *başlıyormuş* kapılarını açmaya... sonunda ölümsüzlük için de çok az kişi seçilmişmiş: Seçilmişlerin küstahlığını ilave etmekten kendini alamaz. — Yaşama dürtüsünün Yahudiler ve Yahudi Hıristiyanlar arasındaki kadar büyük olmadığı ve ölümsüzlük görünümünün mutlak ölüm görünümünden hiç de daha değerli görünmediği başka yerde, dinsizlik ve her şeye rağmen kısmen Yahudi katkılı cehennem, misyonerlerin elinde istenen bir alet oldu: Günahkar ve kurtarılmamış kimsenin de ölümsüz olduğunu belirten yeni bir öğreti doğdu, ebediyen lanetlenmişler öğretisi; ve bu, artık tamamen zayıflamış olan *mutlak ölüm* düşüncesinden daha güçlüydü. Sadece *bilim,* ölüm ve öbür dünyada yaşam düşüncesini reddetmek suretiyle onu tekrar ele geçirdi. Bir ilgimiz daha da azaldı: Artık "ölümden sonrası" bizi hiç ilgilendirmiyor! — Söylenmesi olanaksız bir iyilik; ne var ki, bu haliyle ve her yönüyle duyumsamak için henüz çok yeni. — Ve Epikür yeniden utku kazanıyor!

73.

"Hakikat" İçin!.. — "Hıristiyanlık hakikatini, Hıristiyanların erdemli davranışları, acıya dayanıklılıkları, sağlam imanları ve her şeyden önce önüne çıkan bütün sıkıntılara rağmen yayılması ve büyümesi göstermiştir"... siz bugün hala bunları söylüyorsunuz! Yazık! Bunların hepsinin ne hakikatin lehine, ne de aleyhine olduğunu, gerçeğin gerçeklikten başka türlü ispatlandığını ve sonuncusunun hiçbir şekilde birincisi için neden olmadığını öğrenin!

74.

Hıristiyan Art Düşünce. — "İnsanın, bu denli *güçlü* bir yargıcın nasıl takdir edeceğini tam olarak bilmediği için, kendini masum olduğundan çok günahkar olduğuna *ikna etmesi* daha iyidir, — hep günahkar olduğunu bilen kimseleri bulacağını umduğu için *korkmak* lazım! Bu kadar büyük gücü ile bir günahkarı önünde haklı olduğunu itiraf eden birisinden daha kolay bağışlar" düşüncesi birinci yüzyıl Hıristiyanlığının en alışılmış art düşüncesi değil miydi? — Taşradaki zavallı insanlar Romalı valinin önünde şunları duyumsuyorlardı: "O bizleri masum göstermeyecek kadar mağrurdur"... nasıl olur da, özellikle bu duygu, en yüce yargıcın Hıristiyan canlandırmasında yeniden dirilemezdi!

75.

Avrupalı Olmayan ve Soylu Olmayan. — Hıristiyanlıkta biraz doğululuk, biraz kadınsılık var: "Tanrı kimi severse onu terbiye eder" düşüncesi bu görüşü açığa vuruyor. Çünkü doğuda kadınlar döverek cezalandırılmalarına ve kendilerinin dünyaya karşı katı şekilde kapalı tutulmalarına kocalarının sevgilerinin bir göstergesi olarak bakarlar ve bu göstergeler olmazsa şikayetçi olurlar.

76.

Kötü Düşünmek Kötü Yapmak Demektir. — Tutkular, kötü ve tehlikeli olarak değerlendirilirlerse, kötü ve tehlikeli olurlar. Hıristiyanlık, Eros ile Venüs'ten - büyük ideal yetenekleri olan güçlerden — inananların vicdanlarında her türlü cinsel heyecanlar yaratan işkencelerle şeytani cinler ve sahte ruhlar yaratmayı başardı. Gerekli ve düzenli duyguları iç sefaletin kaynağı yapıp, bu yolla iç sefaleti *her insanda* gerekli ve düzenli hale getirmeyi istemek ürkütücü değil mi! Üstelik gizli tutulan ve böylece daha derinlere kök salan bir sefalet kalıyor. Çünkü herkesin, Shakespeare'in sonelerinde açıkladığı gibi Hıristiyan kasvetini bu noktada açıklama cesareti yok. — İnsanın savaşmak zorunda olduğu, kontrol altında tutmak zorunda olduğu ya da duruma göre tamamen aklından sildiği bir şey, hep *kötü* olmak zorunda mıdır! Düşmanın hep *kötü* olduğunu düşünmek *aşağılık* ruhlanın tarzı değil mi! Ve Erosa düşman denebilir mi! Cinsel duygular da, merhamet ve tapınma duyguları gibi esasen ortaktır, burada bir insanın kendisi zevk alırken başka bir insana iyilik yapması söz konusudur. — Bu türden yardımsever düzenlemelere doğada çok sık rastlanmaz! Ve hem de onu böylesine karalayıp, vicdan huzursuzluğu isnadı ile mahvetmek! İnsanın üremesini vicdan huzursuzluğuyla eş tutmak! — Erosun bu türden şeytanileştirilmesi, sonunda bir

komedi haline geldi: Kilisenin bütün erotik şeylerle ilgili fısıldaşması ve gizliliği sayesinde bir "şeytan" olan Eros insanlara yavaş yavaş bütün melekler ve azizlerden daha ilginç gelmeye başladı. Günümüzü de içine alan bir etkiyle *aşk öyküsü, bütün* çevrelerde ortak ve gerçek ilgi haline gelmiştir.., antik çağın kavraması olanaksız ve ileride günün birinde yine kahkahalar attıracak bir aşırılıkta. En büyüğünden en küçüğüne kadar edebiyatçılığımızın ve düşünmelerimizin hepsinde, aşk hikayelerinin temel hikaye olarak aşırı derecede bir önemle ortaya çıktığını görüyoruz; bunlar aşk hikayeleriyle karakterize edilmiş, hatta daha da fazlası yapılmıştır: Belki de o yüzden, sonradan gelen kuşaklar, Hıristiyan kültürün mirasında ne varsa, hepsine sıradanlık ve çılgınlık damgasını vuruyorlar.

77.

Ruh İşkenceleri Üzerine. — Birisi başka birinin bedenine işkence ederse, işkenceye uğrayan her kişi yüksek sesle bağırır; böyle bir şeyi yapabilen kişiye karşı insan hemen öfkelenir. Evet, bir insana ya da hayvana yapılabilecek bir işkencenin hayali bile bizi ürpertir ve bu tür kesin kanıtlanmış bir gerçeği duyunca katlanılmaz acılarlar çekeriz. Ne var ki, insan ruh işkencesi ve bunun korkunçluğu konusunda aynı derecede genel ve belirgin bir acı duyumsamaktan henüz çok uzaktır. Hıristiyanlık bu işkence türünü şaşılacak derecede çok kullandı ve bu tür işkenceyi şimdi de öğütlemeye devam etmekten geri kalmıyor. Hatta, eğer

bu türden bir işkencenin olmadığı bir durumla karşılaşılırsa, çok masum bir şekilde soysuzlaşma ve gevşeme var diye yakınıyor. — Bütün bunların sonucu olarak insanlık, ruhun yanarak ölmesine, ruhsal işkenceye ve işkence aletlerine karşı, vaktiyle insanın ve hayvanın vücuduna yapılan vahşete karşı gösterdiği tavırda olduğu gibi bugün hala korkulu bir sabır ve kararsızlık tavrı içindedir. Cehennem aslında boş bir sözden ibaret değildi. Yeni yaratılan gerçek cehennem korkularına yeni bir tür merhamet eşlik etti; tüyler ürpertici, tonlarca ağırlıkta, "geri dönülemez bir şekilde cehennem lanetine uğramışlara" gösterilen ve eski çağlarda bilinmeyen bir merhamet, örneğin taş konuğun Don Juan'a teyit ettiği ve Hıristiyanlığın egemen olduğu yüzyıllarında mutlaka sık sık taşları feryada getirmiş bir durum. Plutarkhos dinsizler dünyasında bir batıl inançlının durumu ile ilgili hüzünlü bir tablo çizer: Bu tablo eğer "sonsuz acıdan" artık kaçıp kurtulamayacağını *tahmin eden* ortaçağ Hıristiyanı ile karşılaştırılırsa bir zararı olmaz. Ona tüyler ürpertici haberciler görünüyordu: Belki de yılanı gagasında tutan ve onu yutmakta hala *tereddüt eden* bir leylek. Ya da doğa aniden

solgunlaşır veya kor gibi renkler toprağın üzerinde uçuşur. Ya da ölmüş akrabaların şekilleri yüzleri korkunç acıların izlerini taşıyarak yaklaşırlar. Ya da uyuyan kişinin odasının duvarları aydınlanır ve duvarlarda sarı duman içinde işkence aletleri ve bir yılanlar ve şeytanlar karmaşası belirir. Evet; Hıristiyanlık her tarafta çarmıha gerilmiş Isa heykelleri dikip, dünyayı "haklının *işkenceyle* öldürüldüğü" yer ilan ederek korkunç yerleri dünyadan yok etmeyi bildi! Ve eğer büyük vaizlerin kaba kuvveti bir kez bireyin bütün gizli acısını, "günah çıkarma hücresinin" işkencesini toplumun önüne sürdüyse, eğer örneğin bir Whitfield "ölmekte olan birinin ölmüş olanlara yaptığı gibi", kah hıçkırıp ağlayarak, kah tepinip hararetli bir şekilde çığlık atarak ve bir saldırının bütün oklarını mevcut tek kişiye yöneltmekten ve onu cemaatten korkunç bir şekilde soyutlamaktan korkmayarak vaaz verdiyse... o zaman dünya her seferinde gerçekten "kötülük çayırına" dönüşmek ister gibi görünüyordu! Ondan sonra bir çılgınlık nöbetine tutulmuş gibi yollara üşüşmüş kitleler görülüyordu. Birçoğu korku kasılmalarıyla, öbürleri bilinçsiz, hareketsiz bir halde orada yatıyorlardı. Kimileri şiddetle titriyorlardı ya da her tarafı çınlatan, saatlerce süren çığlıkla havayı yarıyorlardı. Her yerde boğazı sıkılmış insanların nefes almak için çıkardıkları ses gibi hırıltılar vardı. Böyle bir vaazın görgü tanığı: "Ve gerçekten dinlemeye gelen insanların hemen hepsi *en derin acılar içinde ölenlerdi"* dedi. Hıristiyanlığın *ölüm döşeğini* ilk kez işkence yatağına çevirdiğini ve o zamandan beri onun üzerine oynadığı sahnelerle, ilk defa burada gerçekleşmesi mümkün görünen korkunç seslerle, sayısız tanığın duyuları ile kanlarının kalan yaşamları ve gelecek nesilleri için zehirlendiğini asla unutmayalım! Bir zamanlar duyduğu tıpkı şu sözler gibi sözlerin etkisinden kurtulamayan zararsız bir insan düşünün: "Ah sonsuzluk! Ah keşke ruhum olmasaydı! Ah keşke hiç doğmasaydım. Lanetliyim, lanetliyim, sonsuza değin yitiğim. Altı gün önce bana yardım edebilirdiniz. Ama artık geçti. Şimdi şeytanın oldum, onunla cehenneme gitmek istiyorum. Kırılın zavallı taşlaşmış kalpler, kırılın! Kırılmak istemiyor muydunuz? Taşlaşmış kalpler için daha fazla ne olabilir? Siz kurtulasınız diye ben lanetlendim! İşte orda! Evet işte orada! Gel iyi şeytan!

Gel!"

78.

Cezalandırıcı Adalet. — Felaket ve günah: — Bu iki şeyi Hıristiyanlık aynı kefeye koydu. Öyle ki, eğer bir suçu izleyen felaket büyükse, suçun yüceliği bugün bile hala düşüncesizce bizzat ona göre ölçülmektedir. Ama bu *antik* değil. Bu yüzden içinde başka anlamda bol bol felaketten ve suçtan söz edilen Yunan

trajedisi en büyük gönül ferahlatıcılarına dahildir, hem de antik yazarların kendileri bunu duyumsayamamışlardır. Onlar suç ve felaket arasında "eşit ilişki" kuramayacak kadar saf kalmışlardı. Trajik kahramanlarının suçu, takıldıkları ve bu yüzden düşerek kollarını kırdıkları ya da bir gözlerini patlattıkları küçük taştı. Antik duygu şöyle derdi buna: "Evet, yolunda biraz daha düşünerek ve fazla küstahlığa kaçmadan

yürümesi gerekirdi!" Ama şu düşüncelerin söylenmesi Hıristiyanlığa bırakılmıştı: "Burada büyük bir bela var, biz onu net olarak görmesek de ardında *aynı büyüklükte bir suçun* bulunması *gerekir!* Başı belaya giren kimsenin acısını duyumsamıyorsan, o zaman sen *katı yüreklisin...* çok daha kötülerini yaşayacaksın!"— Üstelik antik devirde gerçekten hala felaket vardı; saf, masum felaket. Her şeyin ceza, hak edilmiş ceza haline dönüşmesi Hıristiyanlıkla başladı. Bu durum ise acı çekenin fantezisine tuz biber eker. Nitekim, kendini her felakette, ahlaksal bakımdan tekdire layık ve işe yaramaz olarak hisseder. Zavallı insanlık! Yunanlıların başka birinin felaketine duyulan öfke için kendilerine özgü sözcükleri vardı: Bu şiddetli heyecan Hıristiyan halklarda kabul görmediği için kendini pek geliştirmedi. Böylece onlarda merhametin *daha erkek* kardeşinin adı da yok.

79.

Bir Teklif— Eğer benimiz, Pascal'a ve Hıristiyanlığa göre, hep *nefret edilmeye değer* ise, nasıl olur da onu başkalarının sevmesine izin verip, kabul edebiliriz... bu başkası ister tanrı olsun, ister insan! Sadece nefreti *hak ettiğini* bile bile başka savunucu duygulardan söz etmemek için kendini sevdirmek, yakışık almaz. —"Ama aslında bu, merhamet alanına girer."— Öyleyse sizin yakınınıza karşı duyduğunuz sevgi bir merhamet mi? Acımanız merhamet mi? Şimdi, eğer bu sizin için mümkünse, o zaman bir adım daha atın: Kendinizi merhametten ötürü sevin. — O zaman tanrınıza hiç ihtiyacınız kalmaz ve içinizde günaha girmekle ve kurtuluşla ilgili dramın tümü son bulur!

80.

Merhametli Hıristiyan. — Yakının acısına duyulan Hıristiyan merhametinin arka yüzünde, yakının neşesine, istediği ve yapabileceği her şeyden alacağı neşeye karşı duyulan derin kuşku bulunmaktadır.

81.

Azizin İnsancıllığı. — Bir aziz müminler arasına girmişti ve onların günahtan sürekli nefret etmelerine artık katlanamıyordu. Sonunda şunları söyledi: "Tanrı her şeyi yarattı, sadece günahı yaratmadı. Ona yeltenmemiş olması büyük mucize değil mi? — Ama insan günahı yarattı. — Ve o, bu tek çocuğunu reddetmeliydi, çünkü günahın büyükbabası olan tanrının hoşuna gitmiyordu! Bu insani midir? Bütün onurlar, onuru hak edene! — Ama kalp ile görevin önce çocuğun lehine konuşmaları gerekiyordu... ve ondan sonra ikisi birlikte büyükbabanın onuru için!"

82.

Ruhani Baskın. — "Bunu kendi kendine halletmen gerek, çünkü söz konusu olan senin yaşamın." Böyle bağırarak sıçrar Luther ve bıçağın gırtlağımıza dayanmış olduğunu hissediyoruz diye düşünür. Kendimizi ona karşı ondan daha yüce ve daha dikkatli birinin sözleriyle savunuyoruz: "Bizim işimiz şunun bunun hakkında fikir oluşturup ruhumuzu huzursuz etmek değildir. Çünkü nesnelerin kendileri doğaları gereği bizi karar vermeye *zorlayamazlar."*

83.

Zavallı İnsanlık! — Beyindeki kanın bir damla fazla ya da az olması, yaşamımızı tarif edilemeyecek kadar perişan ve zor hale sokabilir. Öyle ki, Prometheus'un akbabadan çektiği acıdan daha fazlasını bu bir damla kandan çekeriz. Ama insan nedenin damla olduğunu bile *bilmeyip*, "şeytan!" ya da "günah!" diye düşünürse, en korkunç durum işte o zaman ortaya çıkar.

84.

Hıristiyanlığın Filolojisi. — Hıristiyanlığın doğruluk ve adalet anlayışının gelişmesine pek bir katkısı olmadığını, bilginlerinin yazdıkları yazıların karakterinden yola çıkarak oldukça iyi bir şekilde tahmin etmek mümkündür: Tahminlerini dogmalar gibi cüretle ortaya koyup, İncil'in her hangi bir yerini yorumlarken nadiren dürüstçe sıkılganlık gösteriyorlar. Her seferinde: "Haklıyım çünkü burada yazılı", diyorlar... ve bunu arkadan utanmazca yapılan yorum izliyor; bunu bir filolog duyduğu zaman öfke ile gülme arasında kalıp defalarca kendine soruyor: Bu mümkün mü? Bu dürüst mü? Bu gerçekten yakışık alır mı? — Bu doğrultuda hala Protestan minberinden ne namussuzluklar yapılıyor, vaiz nasıl da kimsenin sözünü kesmemesinin avantajını terbiyesizce sömürüyor, burada olduğu gibi İncil nasıl da oradan buradan kırpılıp, her türlü *berbat okuma*

sanatı ile halka öğretiliyor. Bunu sadece ya hep kiliseye giden ya da hiç gitmeyen kimse küçümser. Ama son bir şey daha: Kurulduğu yüzyıllarında Tevrat için o görülmemiş filolojik maskaralığı sahneleyen dinin etkilerinden ne beklenebilir. Burada, Tevrat'ta Hıristiyan öğretisinden başka bir şey olmadığı ve onun Hıristiyanlara, İsrail'in *gerçek* halkına *ait olduğu* iddiasıyla Yahudilerin varlıklarını borçlu oldukları tek dayanaklarının altlarından çekilip alınması girişiminden söz ediyorum: Yahudiler ona haksız yere sahip çıkıyorlarmış. Ve şimdi, Yahudi bilginlerin de defalarca protesto ettikleri gibi vicdan sahibi kimselerle bağıntılı olması mümkün olmayan, açıklama ve haksız isnat kızgınlığı meydana çıktı. Tevrat'ın her yerinde İsa'dan ve sadece İsa' dan söz ediliyormuş, her yerde özellikle çarmıhından ve nerede bir odundan, bir değnekten, bir daldan, bir ağaçtan, bir söğütten, bir sopadan söz edilirse, çarmıh direğine ilişkin kehanet anlamına geliyormuş. Tek boynuzun ve demir yılanın ayağa kalkışı bile, Musa'nın kollarını açıp dua etmesi bile, fısıh bayramında kurban kesilen kuzunun kızartıldığı şiş bile, — hepsi çarmıhı ima etmekte ve aynı zaman da çarmıha ilişkin ön oyundur! Bunu iddia eden, buna hiç *inandı* mı? Kilisenin *septuaginta* metnini (örn. Psalm 96, Mısra 10) zenginleştirmek için çalınan yerleri sonradan Hıristiyan kehaneti anlamında kullanmaktan korkmadığı iyice düşünülsün. İnsan *savaştaydı* ve düşmanı düşünüyordu, dürüstlüğü değil.

85.

Kibarlık Kıtlığı. — Sizin seviyesiz metafiziğinize pek benzemiyor diye Yunan mitolojisi ile alay etmeyin! Keskin zekasıyla tam da bu noktada durdurup skolastik tehlikesiyle safsatalı batıl inançtan sakınmak için uzun süre yeterli taktik uygulayan bu halka hayran olmalısınız!

86.

Vücudun Hıristiyan Yorumcuları. — Mideden, bağırsaklardan, kalp atışlarından, sinirlerden, safra kesesinden, spermalardan ortaya ne çıkarsa... keyifsizliklerin, zafiyetlerin, aşırı gerginliklerin tümü, bizce pek bilinmeyen bu makinenin bütün rastlantısal işleyişi! — Bütün bunları Pascal gibi bir Hıristiyan, ahlaksal ve dinsel bir fenomen olarak ele alıp, içlerinde tanrının mı, yoksa şeytanın mı, iyinin mi, yoksa kötünün mü, sağlığın mı, yoksa cehennem azabının mı bulunduğu sorusunu sormak zorundadır! Ah zavallı yorumcu! Sistemini nasıl da sarıp sarmalayıp, çile çekiyor! Haklı olmak için nasıl da kendini sarıp, kendi kendine eziyet etmek zorunda kalıyor!

87.

Ahlaksal Mucize. — Hıristiyanlık, ahlaksal konularda sadece mucizeyi bilir: Bütün değer yargılarının ani değişimi, bütün alışkanlıklardan aniden vazgeçme, yeni şeylere ve insanlara karşı ani, karşı konulmaz eğilim. Hıristiyanlık bu fenomeni tanrının etkisi olarak kavrar ve yeniden doğum olayı diye adlandırır. Ona, hiçbir şeyle karşılaştırılmaz bir değer verir. — Bunun dışında, ahlaklılık denilen ve bu mucizelerle ilgisi olmayan her şey Hıristiyan için önemsiz, hatta huzur, gurur ve korku konusu olur. İncil'de erdemin, uyulan kanunun kuralı

açıklanmıştır: ama *mümkün olmayan erdemin* kuralı olarak. Hala ahlaksal olarak çabalayan insanlar böyle bir kural karşısında kendilerini amaçlarından hep *daha uzakta* hissetmeyi öğrenmeleri gerekir. Erdemden şüphelenip sonunda kendilerini merhametli kişinin *kollarına atmak* zorundadırlar... sadece, bu şekilde sonuçlanan ahlaksal çaba, bir Hıristiyan için herhangi bir değer taşıyabilirdi, yani hep başarısız, zevksiz, melankolik bir *çaba* olarak kalması koşuluyla. Bu, böylece insanın vecde geldiği, "merhametin ortaya çıktığı" ve ahlaksal mucizeyi yaşadığı anın gelmesine de *hizmet edebilirdi*. — Ama ahlaklılık için mücadele etmek *gerekli değil*, çünkü bu mucizenin, eğer günahlı, günahın cüzamı ile büyümüşse, onu bulması hiç de ender görülen bir durum değildir. Evet, en derin ve köklü günahkarlıktan tam karşıtına, kolay bir şeye ve mucizenin apaçık *kanıtı* olarak, daha *arzu edilen bir şeye* sıçrayış olarak görülmekte olduğu anlaşılıyor. — Ayrıca, bu tür birdenbire, akılsızca ve karşı konulamaz *ani değişimin*, en derin sefaletle en derin huzurun bu tür değişmesinin psikolojik olarak ne anlama geldiğini (belki de maskelenmiş bir sara olabilir?).., bunu ve bu türden mucizeleri (örneğin cinayet, intihar olarak) fazlasıyla gözlemlemek durumunda olan ruh hekimleri inceleyip düşünsün. Nispeten *"daha rahat başarı"* Hıristiyanların durumunu köklü bir şekilde değiştirmez.

88.

Büyük İyiliksever, Luther. — Lutherin yarattığı en önemli etki, bütün azizlere ve bütün Hıristiyan *vita contemplativa*'sına karşı uyandırdığı güvensizliktir. Ancak o zamandan beri Avrupa'da Hıristiyan olmayan bir *vita contemplativa* için yol açılıp, dünyevi etkinliklerin ve ruhban sınıfından olmayanların aşağılanmasına bir sınır getirildi. Luther, manastıra kapatıldıktan sonra da cesur bir madenci çocuğu olma durumunu korudu ve orada başka dip ve "derinliklerin" yokluğunda kendi içine inip ürpertici karanlık galeriler kazdı... sonunda kendisi için rahat ve

kutsal bir hayatın mümkün olmadığını, doğuştan gelen ruh ve bedenindeki "etkinliğin" kendisini harap edeceğini fark etti. Çok uzun bir süre nefsini körelterek azizliğe giden yolu bulmayı denedi... sonun da kararını verdi ve kendi kendine şöyle dedi: "Gerçek bir *vita contemplativa* yok! Aldatıldık! Azizler bizlerden daha makbul değildi." — Kuşkusuz bu, kendini haklı çıkarmak için köylüce seçilen bir yoldu... ama o zamanın Almanları için tek ve doğru yoldu. Onları nasıl ıslah ettiğini şimdi onların Lutherci dini öğretisinde okumak mümkün: "On emrin dışında Tanrının *hoşuna* gidebilecek *başka* eser yok... azizlerin *ünlü* eserleri kendi düşünceleridir."

89.

Kuşkuya Günah Olarak Bakmak. — Hıristiyanlık çemberi kapamak için elinden geleni yaptı ve şüpheyi günah olarak ilan etti. İnsan akıl olmadan bir mucize tarafından inanca yöneltilmeli ve bundan sonra onun içinde en aydınlık ve en belirgin unsurun içindeymişçesine yüzmelidir. Bir kıyıya bakış, belki de sadece yüzmek için orada bulunulmadığı düşüncesi, anfibik doğamızın hafif bir hareketi bile... günahtır! Bununla inancı nedenlere dayandırmanın ve keza onun kökeni hakkında düşünmenin de günah olarak yasaklandığını görmek gerek. Dalgalar üzerinde kör ve sarhoş olmamız ve bir de ebedi bir şarkı, dalgaların içinde ise aklın boğulmuş olması isteniyor!

90.

Bencilliğe Karşı Bencillik. — Hala ne kadar çok kişi: "Eğer tanrı olmasaydı, yaşam çekilmezdi!" (ya da idealist çevrelerde söylendiği gibi: "Temelindeki ahlaksal önemi olmasaydı, yaşam çekilmezdi!") sonucuna varıyor!— O halde bir tanrı (ya da varlığın etik önemi) olmak zorunda! Gerçekte ise bu düşüncelere alışan insan onlar olmadan yaşamak istemez. Yani onun için ve var olması için zorunlu düşünceler olması isteniyor... ancak, korunmam için gerekli olan her şeyin gerçekten *bulunması gerekliymiş* gibi emrediliyor

olması büyük haksızlık. Sanki hayatımın muhafazası için gerçekten bir şeymiş gibi! Başkaları tam aksini duyumsasalardı, nasıl olurdu! O iki inanç maddesinin hükmü altında yaşamak istemeselerdi ve yaşamı artık yaşanacak değerde bulmasalardı, nasıl olurdu! —Ve şimdiki durum bu!

91.

Tanrının Dürüstlüğü. — Her şeyi bilen ve her şeye kadir olan bir tanrı ve

amacının yaratıkları tarafından anlaşılmamasına çalışan bir tanrı... iyiliklerin tanrısı olabilir mi? Sanki insanlığın selameti için sakıncası yokmuş gibi, sayısız şüpheyi ve tereddüdü binlerce yıl boyunca yaşatıp sürdüren tanrı, buna karşın gerçekte yanılmanın korkunç sonuçlarını belirsiz bir şekilde vaat etmiyor mu? O, insanlığın nasıl da hakikat uğruna acı çektiğini, hakikate sahip olsa da iyice görebilseydi, gaddar bir tanrı olmaz mıydı? — Ama belki yine de bir iyilikler tanrısıdır... ve sadece kendini daha açık ifade *edemiyor!* Acaba, bunun için gerekli tini mi yoktu. Ya da konuşma yeteneği mi? O zaman daha da kötü! O zaman kendi adına "hakikat" dediği şeyde de yanılıyor ve kendisi de "zavallı aldatılmış şeytandan" pek uzak düşmüyordu! O zaman yaratıklarının bilgilerini edinmeleri uğruna katlandıkları gibi o da neredeyse cehennem azabına katlanmak zorunda değil miydi, ve daha da kötüsü sonsuza kadar acılar görmek ve öğüt verememek, yardım edememek tıpkı çocuğu ya da köpeği korkunç bir tehlikenin eşiğine geldiği zaman sadece birçok anlama gelen her türlü işaretler yapan bir sağır dilsiz gibi mi olmalıydı? — Eğer "yakınlarına" acımaktan çok, acı çeken tanrıya merhamet etmek inançlı kişiye daha normal geliyorsa böyle bir anlam çıkaran ve müşkül durumda olan inançlı hakikaten bağışlanabilir... çünkü, eğer kişi en yalnız, en ilk, aynı zamanda herkesten en fazla acı çeken, merhamete ihtiyacı olan kimseyse, bunlar onun artık yakınları değil. — Bütün dinlerde, eski, gelişmemiş bir bir insan zekasının ürünü olma özelliği var.., hepsi gerçeği söyleme yükümlülüğünü şaşılacak derecede *hafife* alıyor. Tanrının insanlığa karşı gerçekten ne gibi görevi olduğu ve bunu açık seçik olarak bildirmesi konusunda henüz hiçbir şey bilmiyorlar. — "Gizli tanrı", kendini böyle saklı tutmasının nedenleri ve hep sadece yarım ağızla gün ışığına çıkması konularında, hiç kimse hiçbir zaman kendini sakinleştiremediğini göstermek bakımından, Pascal'dan daha çok konuşmadı. Ama sesi sanki bir zamanlar perdenin gerisinde saklı tanrısı ile birlikte oturmuş gibi umut dolu bir güvenle geliyor. *"Deus absconditus^da* ahlaksızlığı sezmişti ve bunu itiraf etmekten büyük utanç duyuyordu. Ve korkan birisi gibi, gücü yettiği kadar bağıra bağıra konuşuyordu.

92.

Hıristiyanlığın Ölüm Döşeğinde. — Gerçekten aktif insanların içinde artık Hıristiyanlık yok ve düşünsel orta sınıfın daha ılımlı sayılabilecek büyük kısmı sadece uygulanabilir, yani tuhaf bir şekilde *basitleştirilmiş* bir Hıristiyanlığa inanıyor. Sevgisinde her şeyi bizim için sonunda en iyi olacak şekilde oluşturan bir tanrı; bize erdemimizi, mutluluğumuz gibi alıp veren bir tanrı; öyle ki, her şey hep yolunda ve iyi gidiyor ve yaşamdan hoşnut olmamak, hatta onu

suçlamak için bir neden kalmıyor. Kısaca: Teslimiyet ve alçakgönüllülük tanrısallığa yükseltiyor... Hıristiyanlıktan arta kalan en iyi ve en canlı şey. Ne var ki, bununla Hıristiyanlığın yumuşak bir *ahlakçılığa* dönüştüğünü dikkate almak gerek. Hem sadece "tanrı, özgürlük ve ölümsüzlük", hem iyilikseverlik ve dürüst zihniyet ve bütün evrende de iyilikseverlik ve dürüst zihniyet egemen olacak diye bir inanç artakalmalı ki: Bu, Hıristiyanlığın *can çekişmesinin kolaylaştırılmasıdır.*

93.

Hakikat Nedir? — Eğer zevkle verirlerse inananların verdiği şöyle bir kararı kim kabul etmek istemez ki: "Bilim gerçek olamaz, çünkü tanrıyı inkar ediyor. O halde tanrıya dayanmıyor. Bu durumda gerçek değil"... çünkü tanrı gerçektir. Yanlış, kararda değil, önkoşuldadır. Nasıl mı?

Eğer tanrı aslında gerçek *olmasaydı* ve aslında bu ispatlansaydı? Eğer o insanların kendini beğenmişliği, iktidar hevesi, sabırsızlığı, korkusu, baştan çıkma ve dehşet kuruntusu olsaydı?

94.

Keyifsizlere İlaç. — Tanrının günahtan kaynaklanan keyifsizliğini ortadan kaldırmak için bir kurban gerektiğini ta Paulus belirtmişti. Hıristiyanlar o zamandan beri kendileri ile ilgili hoşnutsuzluklarına *kurban* vermekten vazgeçmediler... bu, ister "dünya", ister "tarih", ister "akıl", ister sevinç, ister başka insanların barışçıl huzuru olsun... herhangi iyi bir şey, *onların* günahı için ölmek zorunda *(sembolik* olsa bile)!

95.

Kesin Çürütme Olarak Tarihi Çürütme. — Vaktiyle tanrının olmadığı kanıtlanmaya çalışılıyordu... bugün tanrının olduğu inancının nasıl *ortaya çıkabildiği* ve bu inancın neyle ağırlık ve önem kazandığı gösteriliyor. Böylece tanrının olmadığı konusunda karşı kanıta gerek kalmıyor. — Eskiden ortaya konan "tanrının varlığının kanıtları" çürütüldüğü zaman, bu çürütülenlerden daha iyi deliller bulunamaz mı diye hala bir şüphe vardı. Eskiden ateistler işi kesin bir şekilde çözmeyi bilmiyorlardı.

96.

*"İn hoc signo vinces"** — Avrupa, başka şeylerde ne kadar ilerlemiş olursa olsun, dini meselelerde henüz yaşlı Brahmanların ilerici saflığına erişemedi. Bu, Hindistan'da dört bin yıl önce bizim şimdiki durumumuzdan daha fazla düşünüldüğünün ve düşünme zevkinden daha fazla miras edinilmeye özen gösterildiğinin işaretidir. Yani o Brahmanlar, ilkin rahiplerin tanrılardan daha güçlü olduklarına inanıyorlardı. Ve ikincisi, örflerde rahiplerin gücünü gördüler. Bundan dolayı şairleri, örfleri (duaları, törenleri, adakları, şarkıları, vezinleri) bütün iyilerin gerçek vericisidir diye öve öve yorulmadılar. Ne kadar çok şairlik ve batıl inanç araya girmiş olsa da, cümleler *gerçek!* Bir adım ilerleyip, tanrıları bir kenara attılar; bunu Avrupa'nın da artık yapması gerekiyor! Bir adım daha attılar: Artık rahiplere ve aracılara ihtiyaç kalmamıştı ve *kendi kendine kurtuluş dininin* öğretmeni Buda ortaya çıkmıştı. — Avrupa, kültürün bu basamağından hala çok uzak! Nihayet tanrıların, rahiplerin ve kurtarıcıların gücünün dayandığı örf ve adetler tahrip edildiğinde, yani eski anlamında ahlak öldüğü zaman, işte o zaman gelecek... evet, ne gelecek o zaman? Boş tahmin de bulunmayalım. Tersine, önce Hindistan'da düşünürler halkı arasında birkaç bin yıldan beri düşüncenin emri olarak yapılanı, Avrupa'nın telafi etmesine çalışalım! Şimdi, Avrupa'nın çeşitli halkları içinde artık "tanrıya inanmayan" belki on ile yirmi milyon insan var.. , birbirlerine *bir işaret vermelerini* istemek, aşırı bir istek mi olur? Birbirlerini *bu halleriyle* tanır tanımaz, kendilerini de tanıtacaklardır... Avrupa'da derhal bir *güç* olacaklar ve çok şükür ki, halklar arası bir güç! Sınıflararası bir güç! Yoksullarla zenginler arası! Emir verenlerle emir alanlar arası! En huzursuz insanlarla en huzurlu, huzur veren insanlar arası bir güç!

"İn hoc signo vinces": Bu işaretle yeneceksin. Bir haç yazıtı. Efsaneye göre Roma imparatoru Konstantin'e 312 yılında gökten görünür.

İKİNCİ KİTAP

97.

İnsan Ahlaksallaşıyor — Ahlaksal Olduğu İçin Değil! — Ahlaka boyun eğme, bir hükümdara boyun eğme gibi kölece ya da mağrur ya da çıkarcı ya da teslimiyetçi ya da budala bir

heyecan ya da düşüncesizlik ya da umutsuzluk eylemi biçiminde olabilir. Bu tür boyun eğme aslında ahlaksal değil.

98.

Ahlakın Değişimi. — Ahlakta sürekli bir değişme ve onu değiştirme çabası var.. , buna, *başarıyla biten suçlar* etki etmektedir. (Bunların içinde örneğin ahlaksal düşünüşteki bütün yenileştirmeler bulunur.)

99.

Hepimizin Akılsızlığı Nerede Yatıyor. — Biz hala yanlış dediğimiz yargılardan, artık inanmadığımız öğretilerden sonuçlar çıkarıyoruz... duygularımızla.

100.

Rüyadan Uyanmak. — Asil ve bilge insanlar bir zamanlar semavi uyuma inanmışlardı. Asil ve bilge insanlar hala "varlığın ahlaksal anlamına" inanıyorlar. Ama, günün birinde kulakları o semavi uyumu artık algılamayacak! Uyanıp, kulaklarının düş gördüğünü fark edecekler.

101.

Düşündürücü. — Sadece gelenek olduğu için bir inanca bağlanmak... bu elbette namussuz olmak, korkak olmak, tembel olmak demektir! — Öyleyse, ahlaklılığın ön koşuluna namussuzluk, korkaklık ve tembellik olmuyor mu?

102.

En Eski Ahlak Yargıları. — Yakınımızdaki bir insanın eylemleri karşısında nasıl davranırız? — Önce onun eylemlerinden *bizim* için ortaya ne çıktığına bakarız... onu sadece bu bakış açısından görürüz. Bu etkiyi eylemin *amacı* olarak değerlendiririz... ve nihayet bu tür amaçlara sahip oluşu, ona *sürekli* özellik olarak isnat ederiz. Ve örneğin, o andan itibaren o kimseyi "zararlı bir insan" diye niteleriz. Üçlü hata! Üçlü hatalı yaklaşımın en eskisi! Belki de hayvanlardan ve onların yargı gücünden devraldığımız miras! *Bütün ahlakların kökenlerinin* iğrenç küçük çıkarımlarda aranması gerekmez mi: "Bana zararı olan şey *kötü bir şeydir* (kendi halinde zarar vericidir); bana yararı olan şey *iyi bir şeydir* (kendi halinde iyilik yapan ve yararlıdır). Bana *bir kez ya da birkaç kez* zarar veren şey, kendi halinde ve kendiliğinden düşmandır; bana *bir kez veya birkaç kez* yararlı olan şey, kendi halinde ve kendiliğinden dosttur." *Opudenda origo!* Bu, bir başkasının bizimle olan acınacak, arada sırada gerçekleşen ve genellikle rastlantısal ilişkisini kendi özü olarak ortaya koyması ve bütün

dünyaya karşı olduğunu ve kendisine karşı sadece bu tür münasebete yeteneği bulunduğunu, ki benzerini bir veya birçok kez biz de yaşadık, iddia etmesi değil mi? Ve bu gerçek deliliğin arkasında, iyi ve kötü bizim tepkilerimize göre ölçüldükleri için, bizim iyinin prensibi olmamız gerektiğini söyleyen bütün art düşüncelerin en mütevazısı yok mudur?

103.

Ahlakın İki Türlü İnkarcısı Var. — "Ahlaklı olmayı inkar etmek" — bunun anlamı *öncelikle* şu olabilir: İnsanların *beyan ettikleri* ahlaksal güdülerin gerçekten onları eylemlerine yönlendirdiğinin inkar edilmesi, — yani bu ahlaklılığın sözden ibaret olduğunun ve insanların bayağı ve kurnazca aldatmacasına (özellikle kendi kendini aldatma) dahil olduğunun ve belki de erdemlilikle ünlenmiş kimselerin en sık yaptıklarının iddia edilmesidir. *O halde,* ahlaksal yargıların gerçeğe dayandığı inkar edilmiş olmaktadır. Burada onların gerçekten eylem güdüleri olduğu, ama bu yolla bütün ahlaksal yargıların temeli olarak, insanları ahlaksal eylemlere sürükleyen *yanılgılar* oldukları itiraf edilmektedir. *Benim* bakış açım budur. Ama *pek çok durumda,* birinci bakış açısı tarzında ince bir güvensizliğin, yani La Rochefoucauld

türü, haklı ve her halükarda genel olarak çok yararlı olduğunu anlamazlıktan gelmek istemem. — Yani ahlaklılığı, simyayı reddettiğim gibi reddediyorum; daha doğrusu, onların önkoşullarını reddediyorum. Bu, önkoşulların olduğuna inanan ve ona göre davranan simyacıların var olduğunu inkar ettiğim anlamına *gelmez.* — Ahlaksızlığı da inkar ediyorum: Çok sayıda insanın kendisini öyle hissettiği için *değil,* kendisini böyle hissetmek için *gerçekten* bir neden bulunduğu için. Kendiliğinden anlaşılacağı gibi — deli olmamam önkoşuluyla — ahlaksız denilen birçok eylemin engellenmesi ve bunlara karşı mücadele edilmesi gerektiğini inkar etmiyorum, keza ahlaklı olduğu ifade edilen şeylerden birçoğunun yapılıp, teşvik edilmesi gerektiğini de inkar etmiyorum... ama ben, birinin olduğu gibi öbürünün de *şimdiye değin olduğundan farklı nedenlerden* dolayı yapılması gerektiğini düşünüyorum. *Farklı şekilde düşünmeyi öğrenmek zorundayız...* sonunda, belki çok geç, ama çok fazlasına erişelim diye: *farklı hissedelim diye.*

104.

Değer Vermelerimiz. — Bütün eylemler onlara verilen değerlere dayanırlar. Saygı duymalarımızın hepsi ya *kendimize* aittir ya da *başkalarından*

edinilmiştir... edinilmiş olanlar büyük ölçüde daha fazladır. Niçin onları ediniriz? Korkudan. yani, bize aitmiş gibi davranmayı daha yararlı görürüz... ve kendimizi bu bozulmaya öylesine alıştırırız ki, sonuçta bizim karakterimiz haline gelir. Kendimizin değer vermesi: Bu, bir şeyin sadece bize verdiği keyif veya keyifsizlik göz önünde tutulup, başkalarına verdiği keyif veya keyifsizliğin dikkate alınmaması suretiyle ölçülmesi demektir... çok olağanüstü bir şey! — Ama en azından bizim, içinde pek çok durumlarda *başkasına ait* değerlendirmeyi kullanma güdüsü bulunan başkasına değer vermemiz, *bizden* kaynaklanması, *kendi* kararımız olması gerekmez mi? Evet, ama bunu *çocuk* olarak yaparız ve görüşümüzü nadiren değiştiririz. Biz genellikle yaşam boyunca çocuklukta alışılmış yargıların budalasıyız, yakınlarımız hakkında (onların ruhları, payeleri, ahlakları, örnek oluşları, değersizlikleri) hüküm veriş biçimimiz ve onların değer verişlerine saygı göstermeyi gerekli buluş tarzımızla.

105.

Sahte Bencillik. — Çoğu insan 'egoizm" hakkında ne düşünürse düşünsün, ne söylerse söylesin, yine de yaşamı boyunca *egosu* için hiçbir şey yapmaz, tersine, sadece çevresindekilerin kafalarında kendi hakkında oluşmuş ve onlara bildirmiş olan *ego* hayaleti için yapar... bunun sonucu olarak bu tür insanların hepsi şahsına ait olmayan, yarı şahsi fikirlerin ve keyfi, sanki şiirsel değerlendirmelerin sisi içinde yaşar; biri ötekinin kafasında, öteki kafa da başka kafaların içinde. Kendine sakin bir görünüm vermeyi başaran fantezilerin harika dünyası! Bu fikirler ve alışkanlıklar sisi, sardığı insanlardan hemen hemen tamamen bağımsız olarak gelişir ve yaşar. içinde "insanlar" hakkındaki genel yargıların müthiş etkisi bulunur... kendilerine yabancı olan bütün bu insanlar, kansız soyutluk olan "insana", yani bir kurguya inanırlar. Ve bu soyutlamada yapılan her değişiklik, bazı güçlülerin kararlarıyla (hükümdarlar ve filozoflar gibi) olağanüstü ölçüde ve akıldışı derecede büyük kitleleri etkiler... bütün bunlar, bu çoğunluk içinde her bireyin gerçek, kendisi için erişilebilir olan ve kendisi tarafından kurulan bir *egoyu*, genel, kişisel özelliği olmayan kurguya karşı koruyamayıp onu böylece yok edememesinden kaynaklanır.

106.

Ahlaksal Amaçların Tanımlarına Karşı. — Ş imdi her yerde ahlakın amacının aşağı yukarı şöyle belirlendiğini duyuyoruz: insanlığın korunması ve teşvik edilmesiymiş. Ancak bu, sadece bir formüle sahip olmak istemekten başka bir şey değil. Korumak, *nerede?* Buna karşı hemen: teşvik, *nereye?* sorusu

sorulmalı. Bu nerede ve nereye sorularına verilecek olan yanıt için önemli şey formülde atlanmamış mı? Bununla sessiz ve gelişi güzel bir halde çoktan

belirlenmiştir, şimdi geçerli olan görevlerimizden başka ne belirlenebilir ki! O formülden hareketle insanlık için mümkün olan uzunca bir var oluşun göz önünde tutulup tutulmayacağı yeterince anlaşılabilir mi? Ya da insanlığın azami derecede hayvan olmaktan uzaklaştırılabileceğini anlamak olası mı? Her iki durumda da araçlar, yani pratik ahlak, ne kadar da başka başka olmak durumunda kalırdı! İnsanlığa kendisi için mümkün olan en yüksek akıllılığın verilmek istendiğini varsayalım; bu onun mümkün olan en uzun süresini garanti etmek anlamına gelmez kuşkusuz! Ya da onun "en büyük mutluluğunun" nereye ve nerede olarak düşünüldüğünü farz edelim: O zaman insanların münferit olarak, yavaş yavaş ulaşabilecekleri en yüksek seviye olduğu düşünülmez mi? Ya da zaten herkesle ilgili hiç de hesaplanmayan ortalama mutluluk mu? Ve neden ahlaklılık tam da oraya giden yol olsun? Genel olarak baktığımızda tercihen insanın bugüne kadar kendisiyle, başkalarıyla, varlığının yazgısıyla ilgili olarak giderek geliştirilen ahlak sayesinde daha çok *hoşnutsuzluk* içine girdiği biçiminde bir yargıya varılabilecek bir yığın keyifsizlik kaynağı onun sayesinde açılmadı mı? Ş imdiye dek en ahlaklı insan, ahlak karşısında bir insan için tek haklı durumun *en derin mutsuzluk* olduğuna inanmıyor muydu?

107.

Budalalığımız Üzerindeki Hakkımız. — Nasıl davranmak gerek? Hangi amaçla bir eylemde bulunmalı? İnsanın ilk ve genel ihtiyaçları söz konusu olduğu zaman bu soruların yanıtları meseleyi kolaylıkla ortaya koyar. Ama yanıtlama, davranışın ince, geniş bir alanını kapsayıp, önemli alanlarına yükseldikçe, güvensizlik, dolayısıyla keyfilik artacaktır. Ama burada aslında kararların keyfiliğe kapalı olması gerekir! — Böyle ister ahlak otoritesi: Anlaşılmaz bir korku ve saygı, insanı, amacını ve aracını *hemen* kavrayamadığı tüm eylemlerinde anında yönlendirmeli! Bu ahlak otoritesi yanlış düşünmenin tehlike doğurabileceği konularda *düşünmeyi* yasaklar: Bu suretle kendini, suçlayan kimseler önünde haklı çıkarmayı alışkanlık haline getirir. Yanlış: Burada "tehlikeli" denir... ama kimin için tehlikeli? Normal olarak belirleyici ahlak sahiplerinin göz önünde tuttukları tehlike, eylem sahibi kişi için aslında tehlike değil, tersine, herkese keyfi ve budalaca, kendi küçük ya da büyük aklına göre eylem yapma hakkı verildiği zaman, muhtemelen güç ve saygınlık kaybına uğrayacaklarından *onlar için tehlikelidir:* Çünkü kendileri için keyfilik ve budalalık hakkını düşüncesizce kullanmaktadırlar... "nasıl davranmalıyım? hangi

amaçla bir eylemde bulunayım?" sorularının ucu ucuna ya da zorlukla cevaplandırıldığı yerde bile onlar *emrediyorlar* — Ve eğer insanoğlunun aklı böyle olağanüstü yavaş gelişiyorsa ve insan var oluşunun bütün seyri boyunca olan bu gelişme sık sık inkar edildiyse, bunda nasıl ve ne amaçla başlayan *bireysel* soruların yüksek sesle söylenmesine izin vermeyen ahlaksal emirlerin kutsal varlığından, hatta her yerde hazır ve nazır oluşlarından daha çok neyin suçu var? Bütün önemli büyük meselelerde aklın rahat ve soğukkanlı olması gerekirken bu türden durumlarda bile *aşırı duygusal hissedip* karanlığa kaçacak şekilde eğitilmedik mi?

108.

Birkaç Tez. — Eğer birey mutluluk isterse, ona mutluluğa giden yolu gösterecek bir yönetmelik verilmez. Çünkü bireysel mutluluk başkalarının bilmediği, kişisel kanunlardan çıkar, dışarıdan gelen yönetmeliklerle sadece engellenip, kös teklenir. — "Ahlaksal" diye nitelenen yönetmelikler gerçekte insanlara karşı olup insanların mutluluğunu kesinlikle istemezler. Keza bu yönetmelikler "insanlığın mutluluğu ve refahı" ile bağıntılı olmaktan uzaktır. — Ahlaksal çabaların karanlık okyanusunda rehber yıldız olarak kullanılmaları bir yana, kelimelerle kesin kavramları ilişkilendirmek mümkün değildir. — Önyargı, aklın gelişmesi için ahlaklılığın ahlaksızlıktan daha uygun olduğunu kabul eder, ama bu doğru değil. — Her bilinçli yaratığın (hayvan, insan, insanoğlu vs.) gelişimi sırasında taşıdığı *bilinçsiz amacının* "en yüce mutluluk" olduğu doğru değildir. Daha ziyade, gelişmenin her

basamağında özel ve mukayese edilemez, ne yüksek ne alçak, tersine kendine özgü bir mutluluğa ulaşır. Gelişme mutluluk istemez. Gelişme, gelişme ister, başka bir şey değil. — Eğer insanlığın genel kabul gören bir *amacı* olsaydı, "şöyle ve böyle davranılmak *zorunda"* diye öneride bulunmak mümkün olurdu. Şimdilik böyle bir amaç yok. Yani ahlakın talepleri, insanlıkla bir ilişkiye sokulmamalı; böyle bir şey akılsızca ve ciddiyetten uzak olur. — İnsanlığa bir amaç *önermek* bambaşka bir şeydir: O zaman amaç *bizim arzumuza göre* düşünülmüş bir şey olur. Önerilen şeyin insanlığın hoşuna gittiğini varsayalım. Bunun üzerine insanlık, kendine de aynı şekilde arzuya dayanan bir ahlak yasası koyabilir. Ama ahlak yasası şimdiye dek arzunun *üstünde* olmak zorundaydı. İnsan esasen kendisine böyle bir yasa *koymak* istemiyordu. Tersine, onu bir yerden *almak* ya da bir yerde *bulmak* ya da onun bir yerden kendisine *emir olarak verilmesini* istiyordu.

109.

Kendine Hakimiyet ve Ilımlılık ve Bunların Son Güdüsü. — Bir dürtünün şiddetiyle mücadele etmek için birbirinden önemli derecede farklı olan altıdan fazla yöntem bulamıyorum. Önce dürtünün tatmin edici unsurlarından kaçınılır, uzun, hep daha uzun süren zaman aralıklarındaki tatminsizlik sayesinde zayıflatılarak kurutulabilir. Bundan sonra insan onun tatmin edilmesi konusunda kurallara bağlanmış katı bir düzeni kendisi için yasa haline getirir. Onu bu şekilde kurala oturtup, gelgitlerini kesin zaman dilimlerine bağlayarak rahatsız edilmeyeceği molalar kazanılır... ve belki buradan hareketle ilk yönteme geçilebilir. Üçüncü olarak: Tiksinti biçmek ve tiksinti ile dürtü üzerine egemenlik kurmak için insan kendini bir dürtünün vahşi ve azgın biçimdeki tatmin oluşuna terk edebilir. Elbette bu, atını öldürecek kadar tahrik edip öylece kendi boynunu kıran binici gibi davranmamak koşulu ile yapılmalı... ne yazık ki, bu tür bir denemenin kuralı budur. Dördüncü ola- rak bir zeka hilesi var, yani tatmin, çok üzücü bir düşünceyle öylesine sıkı ilişkilendirilir ki, birkaç uygulamadan sonra tatmin düşüncesinin bizzat kendisi anında üzücü olarak algılanır. (Örneğin bir Hıristiyan kendini cinsel haz bakımından şeytanın yakınlığına ve dalga geçmesine, ya da intikam amacıyla işlenen cinayetten dolayı sonsuz cehennem cezasına alıştırırsa, ya da, örneğin, onun gözünde en saygıdeğer olan bir insanın para çalışını izlediği zaman sadece aşağılığı düşünürse, ya da kimilerinin yüzlerce defa intihar etmek için duydukları şiddetli arzudan akraba ve arkadaşlarının ıstırapları ve kendilerini suçlamaları düşüncesiyle cayıp böylelikle şimdilik hayatta kalmışsa: — Bu düşünceler artık onun içinde neden sonuç gibi birbirini takip eder). Eğer insanın gururu, Lord Byron ile Napoleon'da olduğu gibi, isyan edip bir tek duygulanımın aklın bütün tutum ve düzenine olan üstünlüğünü hakaret olarak algılarsa, o yöntem burada da kullanılır: Bundan dürtüye zulmetme ve onu adeta gıcırdatmak alışkanlığı ve zevki doğar. ("Herhangi bir iştahın kölesi olmak istemiyorum"... diye yazmıştı Byron günlüğüne) Beşinci olarak: İnsan çok zor ve yorucu herhangi bir iş yüklenmek ya da kendisini bilerek yeni bir heyecan ve zevke tabi kılmak ve böylece düşünceleri ve fiziksel güçlerin hareketini başka yöne çevirmek suretiyle güç miktarlarının yerini değiştirmeye girişir. Eğer insan bir dürtüye zaman zaman iltimas edip, ona tatmin olsun diye bol bol fırsat verirse, işte bu da, onu böylelikle aksi halde şiddetiyle usanmış olan dürtünün hükmedeceği gücün savurganı yapmasıyla sonuçlanır. Şu ya da bu bile, despot olmak isteyen dürtüyü, tanıdığı öteki bütün dürtüleri zaman zaman cesaretlendirip, şenlik zamanları vermeyi ve tiranın sadece kendisi için istediği yemi yedirmek suretiyle zapt etmeyi mutlaka bilir. Ve nihayet altıncısı: Her kim bütün bedensel ve ruhsal

düzenini zayıflatmaya ve bastırmaya katlanıp, bunu akıllıca bulursa, elbette böylece şiddetli bir güdüyü zayıflatma amacına da erişir: Örneğin birinin asketin (yaptığı) gibi şehvetini açlığa terk edip, böylece doğal olarak enerjisini de ve sıklıkla aklını da açlığa terk edip rezil etmesi. — Yani: Fırsatlardan kaçınmak, dürtüyü kurala sokmak, onda aşırı doygunluk ve tiksinti yaratmak ve onu ıstırap veren bir düşünceyle bütünleştirmek (utanç, kötü sonuçlar veren veya gururun kırılması gibi düşünceler), sonra

güçlerin kaydırılması ve en sonunda genel zayıflama ve bitkinlik... altı yöntem işte bunlardır. *Ama* esasen bir dürtünün şiddetiyle mücadele etmek *istemek*, bizim gücümüz dahilinde değil: ne herhangi bir yöntemin seçilmesi, ne de bu yöntemle başarıya ulaşıp ulaşılmayacağı ihtimali var. Anlığımız açıkça bütün bu işlemlerde daha çok *başka bir dürtünün* kör maşasıdır: bize şiddetiyle acı veren dürtünün *rakibi* olan o başka dürtünün. isterse bu sükunet dürtüsü olsun ya da utanç ve başka kötü sonuçlardan duyulan korku ya da aşk olsun. "Biz" bir dürtünün şiddetinden yakındığımızı sanırken, burada esasen bir *dürtünün başka birinden yakınması* söz konusudur. Böyle bir *şiddetin* verdiği acının algılanması, aynı şekilde şiddetli ya da daha şiddetli başka bir dürtünün bulunması ve anlığımızın taraf tutacağı bir *savaşın* başlamak üzere olmasıyla mümkün olur.

110.

Karşı Koyan. — İnsan aşağıdaki süreci kendi katında gözlemleyebilir. Bu sürecin sık sık gözlemlenip, onaylanmasını dilerdim. İçimizde henüz bilmediğimiz bir çeşit zevkin rayihası yükselir ve bundan dolayı yeni bir istek doğar. Şimdi buradaki sorun, bu isteğin *neye karşı koyduğu* sorunudur. Bunlar ortak türden saygı ve şeylerdir ya da pek saygı duymadığımız insanlardır... yeni isteğin amacı böylece "asil, iyi, övgüye ve fedakarlığa değer" duyumuyla kılık değiştirir. intikal eden bütün ahlaksal yetenek, bu amacı artık daha çok içine alıp, ahlaksal olarak algılanan amaçlarının arasına koyar. Ve şimdi bir zevk için değil, ahlaklılık için çabaladığımızı söyleriz: Bu da çabamızın güven ve umudunu çok artırır.

111.

Nesnelliğin Hayranlarına. — Her kim çocukken çeşitli ve güçlü duygular algılamış, ama zihinsel adalete karşı pek uygar olmayan yargı ve isteğin bulunduğu akrabalar ve tanıdıklar arasında büyümüş ve bunun sonucu olarak duygularını oluşturmada en iyi gücü ve zamanlarını harcamış ise, yetişkin kişi

olarak her yeni şeyin, her yeni insanın kendinde derhal sempati veya antipati, kıskançlık veya aşağılama uyandırdığını fark eder. Karşı koymakta kendini güçsüz hissettiği bu deneyimin baskısı altında, *duyumun tarafsızlığına* ya da "nesnelliğe", dehanın ya da en nadir bulunan ahlaklılığın meselesi olarak, mucizeymiş gibi hayran olur ve onun da sadece *terbiye ve alışkanlığın çocuğu* olduğuna inanmak istemez.

112.

Görevin ve Hakkın Doğa Tarihi Üzerine. — Görevlerimiz... bunlar, başkalarının bizim üzerimizdeki haklarıdır. Bunları neyle kazanmışlar? Bizi anlaşma yapıp karşılık verecek kimseler olarak kabul etmek, kendileriyle eşit ve benzer görmek, bize bazı şeyler konusunda güvenmek, bizi eğitmek, haddimizi bildirmek, bizi desteklemek suretiyle kazanmışlardı. Görevimizi yerine getiriyoruz... yani, sayesinde bize her şeyin gösterildiği gücümüze ilişkin düşünceyi haklı çıkarıyoruz. Bize verildiği kadarını geri veriyoruz. Görevi yapmak gururumuz. Başkalarının bizim için yaptıklarına karşı bir şey yaparak kendi üstünlüğümüzü tekrar kurmak istiyoruz... çünkü onlar bizim egemenlik alanımıza saldırdılar ve eğer biz "görev" ile tekrar misillemede bulunmazsak, yani güçlerine saldırmazsak, elleri hep işimizin içinde olacak. Başkalarının hakları sadece bizim egemenliğimiz altındaki şeyle bağıntılı olabilir. Bizim olmayan bir şeyi bizden isteselerdi, akılsızca bir şey olurdu. Daha net olarak söylemek gerekirse: Sadece bizim egemenliğimizde olduğunu kastettikleri şey, eğer bizim kastettiğimiz ile aynı şey ise, bizim egemenliğimiz altındadır. İki taraf da kolaylıkla aynı yanılgı içinde olabilir: Görev duygusu, gücümüzün çevresi hakkında başkaları ile aynı *inançta* olmamıza bağlıdır. Yani bazı şeyleri söz vermemiz, onlara karşı yükümlülük altına *girebilmemizdir* ("irade özgürlüğü"). — Haklarım: Bu sadece gücümün başkalarının hakkım olarak gördükleri parçası değil, tersine beni içinde tutmak istedikleri parçasıdır. Bu başkaları bu noktaya nasıl ulaşıyorlar? Önce akılları, korkuları ve dikkatleri sayesinde. Bizden benzer

bir şeyi geri almak istiyor olabilirler (haklarının korunması); bizimle savaşmayı tehlikeli buluyor ya da amaca uygun bulmuyor olabilirler; her güç kaybımızı kendilerinin aleyhine görebilirler, çünkü o zaman onlarla ittifak kurmak için biz değil, düşman olan üçüncü bir güç uygun olur. Bundan sonra: bağışlama ve terk etme ile. Bu durum da, başkalarının ondan bir parça verebilmek için ve verilen parçayı, hediye ettiklerine garanti edebilmek için yetip de artacak kadar güçleri var. Bu arada hediye kabul eden kimse için az miktarda güç duygusu şart koşulur. Böylece haklar doğar: kabul edilen ve garanti edilen güç ölçüleri. Güç

ilişkilerinde önemli kaymalar olursa, o zaman haklar kaybolup, yenileri oluşur... bu durumu devletler hukuku, sürekli kaybolup, yeniden doğarak gösteriyor. Eğer gücümüzde önemli bir azalma olursa, o ana kadar hakkımızı güvence altına almış olanların duyguları değişir. Bizi yeniden, eskiden olduğu gibi mutlak egemenlikleri altına alıp alamayacaklarını düşünürler... kendilerini bunu yapacak durumda göremezlerse, o andan itibaren "haklarımızı" inkar etmeye başlarlar. Keza eğer gücümüz önemli ölçüde artarsa, haklarımızı tanıyanların duyguları değişir ve artık bizim, onların tanımalarına ihtiyacımız kalmamıştır. Mutlaka gücümüzü eski düzeyine indirmeyi denerler. Müdahale etmek isterler ve bunu yaparken "görevlerine" dayanırlar... ne var ki, bu sadece yararsız konuşmadır. Nerede adalet *hakimse,* orada bir gücün durumu ve ölçüsü muhafaza ediliyor, azalmasına ve çoğalmasına karşı mücadele ediliyor demektir. Başkasının hakkı, bizim güç duygumuzun başkasının güç duygusu ile örtüşmesidir. Gücümüz kendini derinden sarsılmış ve kırılmış olarak ortaya koyarsa, haklarımız biter. Buna karşın eğer gücümüz aşırı derecede artmışsa, başkalarının hakkı bizim için biter, nasıl ki biz o hakları şimdiye kadar onlara tanıyorduk. — "Ucuz insan" her zaman bir terazinin hassas dengesine ihtiyaç duyar. İnsani şeylerin geçici özelliklerinde olduğu gibi, sadece kısa süreler dengede duran, ama genellikle inip çıkan güç ve hak ölçülerinin ucuz olması, bundan dolayı zordur ve çok çalışma gerektirir, iyi irade ve çok çok iyi bir tin.

113.

Takdir Edilme Çabası. — Takdir edilme çabası, hep başkalarına dikkat eder ve onun iç dünyasının nasıl olduğunu bilmek ister. Ne var ki, bu dürtünün tatmini için gerekli olan ortak duyarlılık ve ortak bilgi, zararsız, merhametli ya da sevecen olmaktan çok uzaktır. İnsan daha çok başkasının bizim yüzümüzden nasıl ruhsal veya fiziksel *ıstırap* çektiğini, kendi hakimiyetini kaybedip, elimizin ya da sadece bakışlarımızın onun üzerinde yaptığı baskıya nasıl boyun eğdiğini anlamak ya da tahmin etmek ister. Ve eğer bizzat takdir edilmek için çabalayan kimse, sevindirici, heyecan verici ya da neşelendirici bir etki yapıyor ve yapmak istiyorsa, başarının tadını, insanlığı sevindirmek, heyecanlandırmak, neşelendirmekle değil, yabancı ruhta kendi *etkisini bırakıp,* ruhun şeklini değiştirerek kendi isteğine göre onu idare ettiği ölçüde çıkarır. Takdir edilme çabası başkaları üzerinde aşırı derecede üstünlük kurma çabasıdır, isterse bu çok dolaylı, sadece hissedilmiş ve hatta tamamen hayal edilmiş bir çaba olsun. Bu gizlice istenilen üstünlüğün uzun bir dizi derecesi var ve bunun tam bir katalogu neredeyse kültür tarihine denk düşer: ta ilk garip barbarlıktan tutun da aşırı uygarlaşmanın çirkinliğine ve hastalıklı idealleşmeye kadar uzanır. Takdir

edilme çabası *başkaları için* beraberinde getirdiği — bu uzun merdivenin basamaklarının sadece bazılarının adlarını söylersek—: işkence, sonra dayak, sonra dehşet, sonra korku dolu hayret, sonra şaşkınlık, sonra kıskançlık, sonra hayranlık, sonra isyan, sonra sevinç, sonra neşe, sonra gülmek, sonra gülünç olmak, sonra alay etmek, sonra dalga geçmek, sonra darbeler indirmek, sonra işkence etmek: — Burada, bu merdivenin sonunda *asket** ve şehit durur. Merdivenin en alt basamağında kendisinin karşıtı olan ve karşısında üstünlük sağlamak istediği kimseye ıstırap çektiren *barbar* bulunuyor. Bu arada asket, onun ıstırap çektirmesinden takdir edilme güdüsünün sonucu olarak aşırı derecede zevk almaktadır. Asketin kendi üzerindeki utkusu, onun aynı zamanda, insanı acı çeken ve seyreden parçalara bölünmüş olarak gören içe çevrilmiş gözü ve bundan sonra dış dünyaya sadece ondan adeta kendi yakacağı odun yığını

için odun toplamak maksadıyla bakması, dürtünün takdir edilmek için oynadığı, içinde artık kendi kendine kömürleşmiş tek bir kişinin arta kaldığı bu son trajedi... bu, uygun başlangıcın değerli sonucudur: her ikisinde de *işkence görünümünde* ifade edilemez bir mutluluk! Gerçekte gücün en canlı duygusu olarak düşünülen mutluluk, belki de dünyada hiçbir yerde batıl inançlı asketin ruhundaki kadar büyük değildi. Bunu Brahmanlar bin yıllık bir *kefaret ödeme uygulaması* yaparak yeni bir cennet kurmaya başlayacak kadar güç toplayan Kral Viçvamitra'nın öyküsünde dile getirdiler. İnanıyorum ki, şu anda biz bütün bu tür iç yaşantılarda yetersiz acemiler ve el yordamı ile bilmece çözen kimseleriz; insan dört bin yıl önce, bu kendinden zevk alma duygusunun rezilce nazikleştirilmiş hali hakkında daha fazla bilgi sahibi idi. Dünyanın yaratılışı: Belki dünya eskiden bir Hintli hayalci tarafından bir tanrının kendisi için başladığı asketik işlemler olarak düşünülmüştür! Tanrının kendini doğaya bir işkence aletine bağlar gibi bağlamak isteyişi, belki de bu arada uhrevi mutluluğunu ve gücünü iki kat artmış olarak hissetmek içindi! Ve onun bir aşk tanrısı olduğunu farz edelim: Böyle bir tanrı için *ıstırap çeken* insanlar yaratmak, devam eden işkencelerin manzarasında onlara tanrısal ve insanüstü acı çektirmek ve böylece kendisine zulmetmek nasıl bir zevk! Ve onun sadece aşk değil, kutsallık ve günahsızlık tanrısı da olduğunu varsayalım. Eğer günahı ve günahlıyı, sonsuz laneti ve kendi yaratıp yönettiği dünya da sonsuz acıların iniltilerin ve ıstırapların korkunç mabetlerini kuruyorsa, tanrısal asketler nasıl hezeyanlar hayal etsinler! — Paulus'un, Dantenin, Calvinin ve onların benzerlerinin ruhlarının da bir kez gücün verdiği şehvetin korkunç gizemlerine girmiş olmaları tümden olanaksız değil— ve böyle ruhlar karşısında sorulabilir: evet, gerçekten takdir edilme çabasının devridaimi asketle son bulup, kendi içinde bitti mi? Bu döngü asketin belirlenmiş temel tavrına bağlı kalarak ve aynı

zamanda tanrının merhametiyle bir kez daha baştan başlayarak tekrarlanamaz mıydı? Yani kendine acı vermek için başkasına acı vermek ve yine bununla kendine ve onun merhametine galip gelerek en aşırı güç içinde mest olmak! Kudret hevesi ile ilgili ruhsal bakımdan ölçüsüz zevklerde dünyada nelerin mümkün olmuş olabileceğine ilişkin düşündüğümüz her şeydeki aşırılıklardan dolayı bağışlayınız!

*Din uğruna dünyevi zevklerden feragat eden kimse: keşiş, derviş. 114.

Acı Çekenin Bilgisi Hakkında. — Uzun ve korkunç acılar altında kıvranan ve buna rağmen aklında bir bulanıklık meydana gelmeyen hasta insanın durumu, bilgi için değerlidir... her derin yalnızlığı ve her görev ve alışkanlıklardan kurtulmuş olmayı beraberinde getiren zihinsel yararları tamamen bir yana bırakırsak. Derin ıstırap çeken kimse, içinde bulunduğu durumundan dolayı korkunç bir soğuklukla *dışarıdaki* şeylere bakar: Sağlıklı birinin gözü baktığı zaman, normal olarak içinde şeylerin yüzdüğü, bütün o küçük yalancı sihirbazlıkları görmez. Evet, o kendi kendine orada sakalsız, renksiz bir vaziyette uzanır. Onun daha önce tehlikeli herhangi bir fantezinin içinde yaşadığını var sayalım: Onu acı vererek ayıltmak, onun o durumdan çekip çıkarmanın çaresidir; ve belki de tek çaredir. (Bunun Hıristiyanlığın kurucusuna çarmıhta rastlamış olması mümkündür. Çünkü bütün bu acı sözlerin, "Tanrım beni niçin terk ettin!" biçimindeki içeriği, en derin anlamıyla, anlaşılabileceği gibi, yaşamının çılgınlığına ilişkin genel bir hayal kırıklığının ve aydınlatmanın kanıtıdır; en yüksek acı anında kendi hakkında basiretli oldu, tıpkı yazarın, ölüm döşeğindeki zavallı Don Kişot'u anlattığı gibi). Acıya karşı koymak isteyen korkunç gerilimli anlık, üzerine baktığı her şeyin yeni bir ışıkla aydınlanmasını sağlar. Ve bütün yeni aydınlatmaların verdiği ifade edilemez tahrik, intiharla ilgili bütün çekiciliklere karşı koymaya ve ıstırap çeken kimse için yaşama devam etmeyi arzu edilir olarak göstermeye yetecek gücü çoğunlukla vardır. Sağlıklı insan dertsizce dolaştığı rahat, sıcak ve sisli dünyayı aşağılayarak düşünür; içinde eskiden kendi başına oynadığı en soylu ve sevilen hayalleri aşağılayarak düşünür. Bu aşağılamayı

cehennemin en derinleri gibi derinliklerden büyü kuvvetiyle dışarıya çıkarıp ruha en keskin acıyı vermekten zevk duyar. Bu karşı denge sayesinde fiziksel acıya katlanır... şimdi aslında bu dengeye ihtiyaç bulunduğunu hissediyor! Varlığı hakkında korkunç bir sağgörü ile bağırır kendine: "Bir kez olsun kendi davacın ve celladın ol, bir kez olsun acını senin tarafından sana verilmiş ceza olarak kabul et! Yargıç olarak üstünlüğünün keyfini çıkar; daha da fazlasını

söyler: istediğinin, zorbaca keyfiliğinin tadını çıkar! Kendini, yaşamının üzerine çıkardığın gibi acılarının üstüne çıkar, aşağıya diplere ve dipsizliklere bak!" Gururumuz görülmedik şekilde isyan ediyor: O, bunun için acı gibi bir tirana ve yaşama karşı tanıklık edelim diye... *yaşamı* özellikle bu tirana karşı *savunalım* diye bize yaptığı bütün fısıldamalarına karşı eşi görülmemiş bir tahrik. Bu durumda, durumumuzun bir *sonucu* olarak görünmesin ve bizi yenik olarak aşağılamasın diye insan kendini her türlü kötümserliğe karşı kinle savunuyor. Keza hükmün verdiği adaleti uygulamak isteği, hiçbir zaman şimdi olduğundan daha büyük olmamıştı. Çünkü şimdi bu bize karşı kazanılan bir utkuyu ve hükmün adaletsizliğini bağışlanabilir kılacak bütün durumların en çekicisini gösteriyor.., ama biz bağışlanmak istemiyor, özellikle şimdi "suçsuz" olabileceğimizi göstermek istiyoruz. Kibirin biçimsel kasılmalarını yaşıyoruz. — Ve şimdi yumuşamanın, iyileşmenin ilk şafağı söküyor... ve kendimizi, kibrimizin aşırılığına karşı savunmamız, nerede ise ilk etki olarak kendini gösteriyor: O duyguyu taşıdığımızda, kendimizi ahmak ve kibirli diye adlandırıyoruz... sanki olağandışı bir şey yaşamışız gibi! Minnettar olmaksızın her şeye gücü yeten gururu aşağılıyoruz, sayesinde acıya katlandığımız gurura karşı şiddetle bir panzehir istiyoruz. Acı bizi çok ceberut ve çok uzun süre *kişisel* yaptıktan sonra, kendimizi yabancılaştırmak ve kişilikten uzaklaştırmak istiyoruz. "Defolsun, defolsun bu gurur!" diye bağırıyoruz. "O bir hastalıktı ve dahası bir kasılmaydı." Yeniden insanlara ve doğaya bakıyoruz... daha istekli bir gözle: Onlarla ilgili bazı şeyleri şimdi, önceden olduğundan yeni ve başka türlü bildiğimiz ve örtü düştüğü için üzülüp gülümseyerek anımsıyoruz... ama bize, tekrar *yaşamı loş ışıklar altında görmek* ve içinde ıstırap çekerken şeyleri gördüğümüz ve şeylerin içinden baktığımız berbat ruhsuz aydınlıktan çıkmak, aşırı derecede *hayat verici* geliyor. Sağlığın sihirbazlıkları tekrar oynamaya başlayınca öfkelenmiyoruz... değişmiş gibi bakıyoruz, mülayim ve hala çok yorgun halde. İnsan bu koşullarda müziği, ağlamadan dinleyemiyor.

115.

Sözde "Ben". — Üzerine dilin kurulduğu dil ve önyargılar, çok defa iç olayların ve dürtülerin içyüzünü anlamamızı engelliyorlar. Örneğin, sözcükler esasen sadece bu olayların ve dürtülerin *en üstün* dereceleri için mevcut olmaları yüzündendir... ancak, şimdi biz, kelimeler yetmediği yerde artık titizlikle gözlemde bulunmamayı alışkanlık haline getirmişiz, çünkü özenli düşünmek sıkıntılı bir iştir. Evet, eski zamanlarda irade dışı olarak nerede sözcükler alemi biterse, orada varlıklar alemi de sona erer biçiminde karar verilmişti. Öfke, nefret, aşk, merhamet, hırs, bilgi, neşe, acı.., bütün bunlar aşırı durumlar için

kullanılan adlarıdır. Daha ılımlı, daha vasat dereceler ve sözü edilmeyen sürekli oynayan düşük dereceler gözümüzden kaçar, ama aslında karakterimizin ve yazgımızın dokusunu onlar örerler. Ve bizzat bir yemeği yerken, bir sesi dinlerken *bilinçli olarak* en ölçülü hoşlanmamız ya da hoşlanmamamız, belki de, doğru anlaşılırsa hala aşırı feverandır. — O aşırı feveranlar dokuyu çok sıklıkla yırtar. Bu durumda şiddeti çoğunlukla istisnalar uygular, şüphesiz bentleşme sonucu olarak... ve bu nitelikleri ile gözlemciyi nasıl da yanıltırlar! Aktif insanları yanılttıkları kadar yanıltırlar! *Bizler* sadece bilinç ve sözcükleri olan ve bunun sonucu olarak övgüye layık ve kusurlu olduğumuz durumlara göre yansıyan kimseler değiliz. Sadece bizim tanıdığımız bu kaba feveranlardan dolayı kendimizi *yanlış anlıyoruz.* İçinde istisnaların kurallara ağır bastığı bir malzemeden sonuç çıkarıyoruz. Özümüzün görünürde en belirgin kitap harfleriyle yazılmış yazısı içinde kendimizi hatalı okuyoruz. Ne var ki, yanlış yoldan elde ettiğimiz *kendi*

hakkımızdaki fikrimiz, sözde "ben", bundan böyle karakterimizin ve yazgımızın yapısında çalışma arkadaşıdır.

116.

"Öznenin" Bilinmeyen Dünyası. — En eski zamanlardan şimdiye değin insanların en zor kavradıkları şey, kendi haklarındaki bilgisizlikleridir! Bu, sadece iyi ile kötüye ilişkin şeylerde değil, çok daha önemli şeylere ilişkin olanlarda da böyledir! Her vaziyette *insan davranışının nasıl oluştuğunu* insanın bildiği, çok kesin olarak bildiği yolundaki çok eskiden kalma çılgınlık, hala hayatiyetini sürdürüyor. Sadece "kalbi gören tanrı" değil, sadece eylemini hesaplayan eylemci değil.., hayır, bir başkası da bir başkasının eyleminin oluşmasında önemli olan şeyin ne olduğunu anlayıp anlamadığından kuşku duymuyor. "Ne istediğimi biliyorum, ne yaptığımı biliyorum özgürüm ve bunun sorumluluğunu taşıyorum, başkalarını sorumlu tutuyorum, bir eylemden önce var olan bütün ahlaksal olanakların ve iç devinimlerin isimlerini söyleyebilirim; nasıl isterseniz öyle davranırsınız... bu konuda kendimi ve sizleri anlıyorum!" — Eskiden herkes böyle düşünürdü, hemen hemen herkes hala böyle düşünüyor. Ama, bu konuda büyük kuşkucu ve hayran olunacak yenilikçiler olan Sokrates ile Platon "doğru eylemin doğru bilgiyi *izlemesi gerekir"* biçimindeki vehim önyargıya, en büyük yanılgıya safça inanıyorlardı.., bu temel ilkede bir bilgi, hala bir eylemin özü için vardır, biçimindeki genel çılgınlığın ve karanlığın mirasını taşıyorlardı. "Eğer doğru eylemin özünün kavrayışını doğru eylem izlemeseydi, çok *korkunç* olurdu"... o büyüklerin bu düşünceyi ispatlamak için

gerek gördükleri tek tarzdı bu; bunun tersi onlar için düşünülemez ve delice bir şeydi... oysa aslında bunun tersi, ezelden beri her gün ve her saat ispatlanan çıplak gerçekti! İnsanın esasen bir eylem hakkında bilebileceğinin onu yapmaya *asla* yetmediği, şimdiye dek bilgiden eyleme hiçbir durumda köprü kurulmadığı "korkunç" hakikatin ta kendisi değil mi? Eylemler asla bize göründükleri gibi değildirler! Dış dünyadaki şeylerin bize göründüğü gibi olmadıklarını öğrenmek için çok sıkıntı çektik... peki öyleyse! İç dünyadaki durum da bundan farklı değil! Ahlaksal eylemler gerçekte "biraz başkadır..." daha fazla bir şey söyleyemeyiz: Bütün eylemler temelde bilinmemektedir. Bunun tersi genel inançtı ve şimdi de genel inançtır: Karşımızda en eski gerçekçilik var; bugüne kadar insanlık: "Bir eylem bize nasıl görünüyorsa öyledir" diye düşünüyordu. (Bu sözcükleri tekrar okuyunca aklıma, Schopenhauer'de çok vurgulanan bir yeri, onun hem de vicdanı sızlamadan bu ahlaksal gerçekçiliğe bağlandığını ve hala bağlı kaldığını ispatlamak için, aktarmak geliyor: "Gerçekten içimizden her biri iyiyi ve kötüyü tam anlamıyla bilen, iyiyi sevip kötüden tiksinirken kutsal, yeterli ve mükemmel bir ahlak yargıcıdır... eğer kendisinin değil de başkalarının eylemleri araştırılıyorsa ve o sadece onaylayıp onaylamayacak ise ve uygulamanın yükü başkalarının sırtında taşınacak olduğu sürece, içimizden her biri bütün bunlara sahiptir. Buna göre herkes günah çıkarıcı olarak doğrudan doğruya tanrının yerini tutabilir.")

117.

Hapishanede. — Gözüm, ister güçlü olsun ister zayıf, sadece belirli bir uzaklığı görür. Ve bu belirli uzaklığın içinde yaşayıp dokurum, bu ufuk çizgisi, kaçamadığım şimdiki büyük ve küçük alın yazımdır. Her yaratığın çevresinde yaratığa özgü, orta noktası olan içbükey daire var. Buna benzer bir şekilde, kulağımız da bizi küçük bir alana hapseder, benzer bir şekilde dokunma duygumuz da. Hapishane duvarları gibi, her birimizin içine duyularını hapsettiği bu ufuklara göre dünyayı *ölçer* bunu yakın, onu uzak, bunu büyük, onu küçük, bunu sert ve onu yumuşak diye adlandırırız. Bu ölçme işine duyumsama deriz... bunların hepsi, hepsi hatadır! İnsan herhangi bir zaman noktasında bizim için mümkün olan ortalama yaşantı ve tahrik (uyarım) miktarına göre yaşamını uzun veya kısa, fakir ya da zengin, dolu ya da boş olarak ölçüyor. Ve diğer bütün yaratıkların ömrünü ortalama insan ömrüne göre ölçüyor... bunların

hepsi, hepsi yanlıştır! Eğer yakın mesafe için yüz kat daha keskin gözlerimiz olsaydı, insanlar bize aşırı derecede uzun görünürlerdi; evet, organlar öyle düşünülebilirdi ki, o organları sayesinde insan ölçülemez olarak

duyumsanabilirdi. Öte yandan organlar öyle yaratılmış olabilirdi ki, bütün güneş sistemi daralmış ve bir tek hücre gibi sıkışmış olarak da duyumsanabilirdi. Ve karşıt düzenin yaratığı önünde, insan vücudunun bir hücresi kendini devinim, yapı ve uyum içindeki bir güneş sistemi olarak gösterebilirdi. Duyularımızın alışkanlıkları bizi duyumsamanın yalan dolanına sardı. Bunlar tekrar bizim bütün yargılarımızın ve "bilgilerimizin" dayanağı... *gerçek* dünyaya tümden kaçış, sığınma ve sızma yolu yok! Ağımızın içindeyiz, birer örümcek olan bizler ve ne yakalarsak yakalayalım, *ağımıza* takılandan başka bir şey yakalayamayız.

118.

Hemcins Kim Oluyor! — Hemcinsimizden onun sınırları olarak neyi anlıyoruz, demek istediğim, neyle içimize ve üzerimize etki ederek damgasını vuruyor? Onun *bizde yaptığı değişimi* hiçbir şekilde kavramıyoruz... onun hakkındaki bilgimiz içi boş olarak *biçimlendirilmiş* bir mekan hakkındaki bilgiye benzer. Eylemlerinin içimizde ortaya çıkardığı duyumsamaları ona atfedip, yanlış, ters çevrilmiş olumluluk veririz. Biz onu bilgimize göre kendi sistemimizin bir uydusu olarak oluştururuz. Ve o bize ışık verdiğinde ya da karardığında ve biz ikisinde de son neden olursak... o zaman da bunun tam tersine inanırız! İçinde yaşadığımız hayaletler dünyası! Tersine, altüst edilmiş, boş ve buna rağmen *dolu* ve *tam* da düşlenen dünya!

119.

Başından Geçmek ve Uydurmak. — Birisi özbilişini ne kadar ilerletirse ilerletsin, hiçbir şey yapısını oluşturan bütün *dürtülerin* imgesinden daha yetersiz olamaz. Ancak kabalarının adlarını sayabilir. Sayılarıyla güçleri, gelgitleri, birbirleriyle oynadıkları oyunlarıyla karşı oyunları ve her şeyden önce *beslenme* yasaları ona tümden yabancı kalır. Yani bu beslenme tesadüf eseri olur. Günlük yaşantılarımız kurbanı bazen bu, bazen o dürtüye fırlatırlar; dürtü kurbanı hırsla kapar. Ancak, bu olayların bütün gelişleri ve gidişleri, bütün dürtülerin beslenme gereksinimleri ile mantıksal bir bağ içinde değildirler. Böylece iki farklı şey ortaya çıkar; birinin açlıktan ölmesi ve körelmesi, ötekinin tıka basa yemesi. Yaşamımızın her anı, o anın içinde taşıdığı ya da taşımadığı besine göre varlığımızın birkaç ahtapot kolunu büyütür, diğer bazılarını kurutur. Söylediğimiz gibi, deneyimlerimizin hepsi bu anlamda gıda maddeleridir, ama bunları kimin açlık ve sefalet olduğunu, kimin tok ve bolluk içinde yüzdüğünü bilmeden kör bir el dağıtmıştır. Ve organların bu rastlantısal beslenmesinin sonucu olarak büyümesini tamamlamış ahtapot da kendi oluşu gibi biraz

rastlantısal olacak. Daha açık söylemek gerekirse: Bir dürtünün tatmin edilmek istediği bir noktada bulunduğunu varsayalım... ya da gücünün kullanma ya da boşaltma, ya da bir boşluğun doyurulması... bunların hepsi mecazi konuşmadır: Böylece o, günün her olayına, kendi amacı için nasıl kullanabileceği yönünden bakar; acaba şimdi insan koşuyor mu, yoksa dinleniyor mu, yoksa kızıyor mu, ? yoksa okuyor mu, yoksa konuşuyor mu, yoksa kavga mı ediyor, yoksa sevinç çığlıkları mı atıyor? Susamış olan dürtü, insanın içine girdiği her durumu aynı şekilde yoklar ve ortalama olarak onda kendisi için hiçbir şey bulamaz, beklemek ve susamaya devam etmek zorundadır. Bir süre daha devam edip, güçsüz düşecektir, tatminsizlik birkaç gün ya da ay daha sürerse, yağmur almayan bir bitki gibi kuruyacaktır. Eğer bütün dürtüler *rüyada görülen yiyeceklerle* memnun olmayan *açlık* gibi kökten davransalardı, belki rastlantının bu vahşiliği göze daha şiddetli batardı. Ama dürtülerin birçoğu, özellikle sözde ahlaksal olanlar, *işte bunu yaparlar...* eğer tahminim doğruysa, rüyalarımız "gıdanın" gün boyu rastlantısal yokluğunu bir dereceye kadar *dengeleme* değeri ve anlamı taşırlar. Neden dünkü rüya sevgi ve gözyaşlarıyla dolu, evvelki günkü komik ve coşkulu, bir önceki serüvenci ve hep kasvetli bir

arayıştı? Neden bir rüyada tarifsiz güzelliklerinin tadını çıkarıyor, bir başkasında bir kartalın engin keyfiyle uçup süzülüyorum uzak dağların doruklarına? Sevginin ya da komikliğin ya da serüvenciliğin ya da müzik ve dağ isteğimizin dürtülerimize oyun alanı ve boşalma sağlayan bu uydurmalarımız —ve her biri kendi ikna edici örneğine sahip olacak— sinir tahriklerimizin uyku sırasındaki yorumlarıdır, kan dolaşımı ve bağırsak hareketlerinden, kolların ve yorganın baskısından, kilise çanlarının seslerinden, rüzgar fırıldaklarından, gece nağaracılarından ve diğer tarzlardaki şeylerden kaynaklanan *çok serbest*, çok keyfi yorumlardır. Genelde bir gece için neyse öbürü için de büyük ölçüde aynısı olan bu metin, öyle değişik yorumlanır ki, yaratıcı akıl aynı sinir tahriklerine dün için ve bugün için çok değişik *nedenler hayal eder.* Bunun sebebi, bu aklın suflörünün bugün, dünkünden başka olmasında yatar. — Başka bir *dürtü* tatmin olmak, çalışmak, alıştırma yapmak, içini açmak ve boşaltmak istiyordu, — şimdi o yüksek dalgasında bulunuyordu, dün ise o durumda olan başka birisiydi.— Uyanık yaşamın, rüyada yaşarken elde ettiği bu yorum *özgürlüğü* yoktur, pek hayalci olmayıp gem vurulmamıştır... dürtülerimiz uyanıkken dahi sinir tahriklerini yorumlamaktan ve ihtiyaçlarına göre "nedenlerini" koymaktan başka bir şey yapmadıklarını; uyanıklıkla rüya arasında, *önemli* bir fark olmadığını; çok değişik kültür düzeylerinin karşılaştırılmasında bile, birindeki uyanık yorum özgürlüğünün, diğerinin rüyadaki özgürlüğüne hiçbir şekilde taviz vermediğini; ahlaksal yargılarımız ve değer vermelerimiz de bizce bilinmeyen psikolojik bir

sürecin sadece imgeleri ve fantezileri, bir çeşit alışılmış dili, belli bir sinir tahriki olarak niteleneceğini; bütün sözde bilincimiz, bilinmeyen, belki bilinemeyen, ama hissedilen bir metnin az ya da çok fantastik yorumu olduğunu da anlatayım mı? — Küçük bir yaşantıyı ele alalım. Bir gün pazardan geçerken birisinin bize güldüğünü fark ettiğimizi varsayalım: O anda içimizdeki şu ya da bu dürtünün o andaki kabarmasına göre, bu olay bizim için şu ya da bu anlama gelecek... ve hangi türden insan isek ona göre çok değişik bir olay olarak yorumlanacaktır. Birisi onu bir yağmur damlası gibi kabullenir, öteki bir böcek gibi üzerinden silkeler, başka biri onunla ticaret yapmaya kalkar, bir başkası gülecek bir şey var mı diye elbisesini kontrol eder, öbürü bunun sonucu olarak komiklik hakkında derin derin düşünür, birinin dünyanın neşesine ve güneş ışığına istemeden bir parıltı vermiş olmak hoşuna gider... ve her halükarda dürtü bununla tatmin olur; o ister kızma, ister kavga etme, ister düşünme, ister iyi niyet besleme dürtüsü olsun. Bu dürtü, olayı kendi ganimeti gibi yakalar: Neden tam da o? Çünkü o aç susuz pusuya yatmıştır. —Geçenlerde öğleden önce saat on birde hemen önümde bir adam yıldırım çarpmışçasına birdenbire doğruca yere yıkıldı. Çevredeki kadınlar çığlık attılar; ben ise onu ayağa kaldırıp, tekrar konuşana kadar bekledim... bu sırada, yüzümdeki hiçbir adale hareket etmedi, hiçbir şey hissetmedim, ne korku, ne merhamet, tersine, yapılması gerekeni yaptım ve soğukkanlı bir şekilde oradan uzaklaştım. Bana bir gün önceden sabah saat on birde birisinin yanımda bu şekilde yıkılacağının söylendiğini varsayalım... önceden bin bir türlü acıyla kıvranırdım, gece uyuyamazdım ve belki de en önemli anda ona yardım edecek yerde o adam gibi olurdum. Yani bu arada bütün olası dürtülerin olayı düşünüp yorumlamak için *zamanı olurdu.*— Yaşantılarımız nedir? İçine koyduğumuzun içinde bulunandan *daha çok* oluşudur! Ya da esasen içinde hiçbir şey yoktur mu demeli? Başından geçmek için hayal kurmak mı demeli?

120.

Kuşkucunun Sakinleştirilmesi. — "Ne yaptığımı hiç bilmiyorum! Ne yapmam gerektiğini hiç bilmiyorum!" — Haklısın, ama *yaptırılacağından* kuşkun olmasın! her an! İnsanlık bütün zamanlarda etken ile edilgeni karıştırdı. Bu onun bilmeyen gramer hatası.

121.

"Neden ile Sonuç!" — Bu aynada — ve aklımız bir aynadır — düzenlilik gösteren bir şeyler oluyor, belirli bir şey her defasında başka belirli bir şeyi takip

ediyor... onu biz, deliler,

algılamak ve adlandırmak istersek "neden ile sonuç" diye *adlandırıyoruz!* Sanki bir şey anlamışız ve anlayabilirmişiz gibi. Biz "nedenlerin ve sonuçların" imgelerinden başka hiçbir şey görmedik! Ve işte bu imgelilik, birbirinin takibi olan bağlantıdan daha esaslı bir bağlantının kavranmasını olanaksız kılıyor!

122.

Doğadaki Amaçlar. — Kim tarafsız araştırmacı olarak gözün tarihini ve en alt düzey yaratıklardaki biçimlerini inceler ve onun oluşumunu bütünüyle gösterirse, şu büyük sonuca ulaşmak zorundadır: Gözün oluşumundaki amaç görmek *değildi*, daha çok *rastlantının* bir araya getirdiği cihaz olarak ortaya çıkmıştı. Bu türden biricik örnek: ve "amaçlar" gözlerden kepeklerin dökülmesi gibi dökülürler!

123.

Akıl. —Akıl dünyaya nasıl geldi? Akılsız bir şekilde, rastlantı sonucu, kazara. Eğer kazara meydana geleni tahmin etmek istersek, cevabı bir bilmece çözmek gibidir.

124.

İstemek Nedir! —Güneş doğduğu anda odasından çıkıp, "güneş doğsun *istiyorum"* diyene; ve bir tekerleği durduramayıp, "onun dönmesini *istiyorum"* diyene; ve güreşte yere fırlatılıp "burada yatıyorum, ama burada yatmak *istiyorum!"* diyene güleriz. Ama bütün kahkahalara rağmen! *"İstiyorum"* sözünü kullandığınızda bu üçünden başka bir şey mi yaparız?

125.

"Özgürlük Ülkesinden". — Yapabileceğimiz ve yaşayabildiğimizden çok daha fazla şey düşünebiliriz... yani düşüncemiz yüzeysel olup, yüzeyden memnundur, yüzey olduğunu fark bile etmez. Aklımız kesin olarak gücümüz ölçüsünde ve gücü kullanmamız ölçüsünde *gelişmiş* olsaydı, o zaman ilke, düşüncemize egemen olurdu ki, böylece *sadece yapabildiğimizi* kavrayabilirdik... aslında *eğer* kavrama diye bir şey varsa. Susuz kalan kimsenin suyu yoktur, ama düşünce imgeleri daha kolay temin edilebilecek bir şey yokmuş gibi onun gözünün önüne hep su getirirler... aklın yüzeysel ve kolay memnun edilen türü gerçek acı veren

ihtiyacı anlayamaz ve kendisini buna rağmen üstün hisseder: Daha fazla yapabildiğinden, daha hızlı koştuğundan, anın da hemen hemen tam hedefte olduğundan gururlanır... ve böylece düşünceler diyarı, yapma, isteme ve yaşama diyarıyla karşılaştırıldığında, *özgürlük diyarı* olarak ortaya çıkar: Aslında; belirttiğimiz gibi, sadece bir yüzeysellik ve yetinme diyarıdır.

126.

Unutmak. — Unutma diye bir şeyin olduğu henüz ispatlanmamıştır; bildiğimiz, sadece tekrar anımsamanın gücümüz dahilinde olmadığıdır. Geçici olarak, gücümüzün bu boşluğuna "unutmak" sözcüğünü koyduk, sanki dizinde bir fazla yeti varmış gibi. Ama sonuç olarak bizim gücümüz dahilinde olan ne var ki! — Eğer bu sözcük gücümüzün bir boşluğunda duruyorsa, öteki sözcükler *gücümüze ilişkin bilgimizin* bir boşluğunda durmak durumunda değiller mi?

127.

Amaçlara Yönelik. — Bütün eylemler içinde amaçlara yönelik olanların anlaşılması pek mümkün değildir, çünkü onlar hep en anlaşılır olanlar diye geçerli olmuşlar ve bilincimiz için en günlük olanlardır. Büyük sorunlar insanın sokakta karşısına çıkıyor.

128.

Rüya ve Sorumluluk. — Her şey için sorumlu olacaktınız! Sadece rüyalarınız için sorumlu olmak istemiyorsunuz! Ne kadar da acınacak bir zayıflık, ne kadar da cesaret bakımından tutarsızlık! Rüyalarınızdan başka hiçbir şey artık sizin malınız değil! Hiçbir şey artık sizin eseriniz değil! Malzeme, biçim, süre, oyuncu, seyirci... bu komedilerde bunların hepsi sizsiniz! Ve tam da burada kendinizden çekinip utanıyorsunuz ve Odipus bile, bilge Odipus, düşünceden teselli çıkarmayı biliyordu, oysa biz gördüğümüz rüya için hiçbir şey yapamıyoruz! Bundan, insanlığın büyük çoğunluğunun iğrenç rüyaların bilincinde olmak zorunda olduğu sonucunu çıkarıyorum. Başka türlü olsaydı, gece kurmacaları insan gururu için nasıl da sömürülürdü! — Bilge Odipus'un haklı olduğunu, gerçekten rüyalarımızdan sorumlu olmadığımız... kadar uyanıklığımız için de sorumlu olmadığımızı ve iradenin özgürlüğü öğretisinin, insanın gurur ve güç duygusunda anne ve babasına sahip olduğunu eklemek zorunda mıyım? Belki bunu çok sık söylüyorum, ama en azından bundan dolayı henüz hata olmadı.

129.

Güdülerin Sözde Savaşımı. — "Güdülerin savaşımından" söz ediliyor, ama bununla "güdülerin savaşımı" *olmayan* bir başka savaşım kastediliyor. Yani, düşünüp taşınan bilincimizde yeni bir eylemden önce sırasıyla yapabileceğimizi düşündüğümüz çeşitli eylemlerin *sonuçları* ortaya çıkar ve biz bu sonuçları karşılaştırırız. Bir eyleme, sonuçlarının en uygun olacağını tespit ettikten sonra, karar verdik diyoruz; düşünüp taşınmamız bu sonuca ulaşmadan önce, sonuçları tahmin etmek, onları bütün gücüyle görmek ve aynı şekilde hepsini hatasız açıklamak için adamakıllı ıstırap çekeriz; bu arada hesap bir de rastlantı ile bölünmek zorundadır. Evet, şimdi en zor olanını söylemek gerekirse: Teker teker çok zor tespit edilebilecek bütün sonuçlar, şimdi birlikte *aynı* tartıda birbirlerine karşı tartılmak zorundalar; ve olanaklı bütün bu sonuçların *nitelik* bakımından farklı oluşları yüzünden çoğunlukla kazuistik çıkar için ağırlıkların yanında tartıdan da yoksun bulunmaktayız. Ama bununla düze ulaştığımızı ve rastlantının terazimize karşılıklı tartılabilir sonuçları koydurduğunu varsayalım: Şimdi gerçekten belli bir eylemin *sonuçlarının imgesinde* bu eylemi yapacak bir *güdü* var... evet! *Bir* güdü! Ama sonunda, harekete geçtiğimiz anda, genellikle burada söz konusu edilen "sonuçların imgesi" türünden başka türden güdüler tarafından belirleniriz. Burada güçler etkileşimimizin alışkanlığı etkili olur ya da korktuğumuz ya da saygı duyduğumuz ya da sevdiğimiz bir kişinin küçük bir vuruşu ya da elde olanı yapmayı tercih eden rahatlık ya da en yakın, en iyi, en küçük olaya belirleyici anda neden olan fantezinin coşkusu, tamamen hesapsız ortaya çıkan bedensel etki, ruh halinin etkisi, tesadüfen sıçramaya hazır olan herhangi bir heyecanın sıçramasının etkisi, kısaca; bazılarını hiç bilmediğimiz, bazılarını çok az bildiğimiz ve birbirlerine karşı olacaklarını *daha önce asla* düşünemediğimiz güdüler etkili olur. *Olasıdır* ki, onların arasında da bir savaşım meydana geliyor, öteye beriye itme, ağırlık parçalarının terazinin kefelerinde aşağı yukarı tartmaları... ve bu gerçek "güdülerin savaşımı" olur: — bizim için tamamen görünemez ve bilinmez bir şey. Sonuçları ve başarıları hesapladım ve böylece çok temel *bir* güdüyü, güdülerin savaş hattına yerleştirdim... ama savaş hattının kendisini görmediğim gibi yerleştiremiyorum da: Savaşımın kendisi benim gözlerime görünmüyor, aynı biçimde utku olarak, utku da görünmüyor; gerçi, sonunda ne *yaptığımı* mutlaka öğreniyorum... ama bununla gerçekten hangi güdünün galip geldiğini öğrenmiyorum. *Gerçi biz*, bütün bu bilinçsiz süreçleri hesaba *katmamaya* ve bir eylemin hazırlanmasını sadece bilindiği kadar düşünmeye *alışkınız:* Ve böylece, güdülerin savaşımını değişik eylemlerin olası sonuçlarının karşılaştırmasıyla karıştırıyoruz... çok sonuçlu ve ahlakın gelişmesi için en uğursuz karışıklıklardan birisi!

130.

Amaçlar? İstekler? — Kendimizi iki diyarın varlığına inandırmaya alıştırdık; *amaçlar* ve *istekler* diyarı ile *rastlantılar* diyarına; sonuncusunda her şey anlamsızca meydana geliyor, hiç kimse nedenini ve niçinini açıklayabilecek durumda olmaksızın orada bir şeyler oluyor, bulunuyor, gerçekleşiyor. — Bu büyük kozmik aptallığın güçlü diyarından korkuyoruz, çünkü biz onu genellikle diğer dünyaya, amaçlar ve görüşler dünyasına çatıdan bir kayağantaşı gibi düşüp, herhangi güzel bir amacımızı öldüren bir şey olarak algılıyoruz. Bu iki diyara olan inanç, çok eskilerden kalma bir romantizm ve fabeldir: Biz akıllı cüceler arzularımız ve amaçlarımızla aptal, tam aptal azmanlarla rastlantılar tarafından rahatsız edilip, yıkılarak, sık sık ölümüne çiğneniyoruz... ama bütün bunlara rağmen bu komşuluğun korkunç şiirleri olmaksızın yaşamak istemiyoruz, çünkü o canavarlar, eğer yaşam bizim için amaçların *örümcek ağında* çok sıkıcı ya da korkutucu olunca, ikide bir gelip elleriyle hemen bütün ağı *parçalamak* suretiyle yüce bir müdahale de bulunuyorlar.., bunu onlar, o akılsızlar istemiş oldukları için değil! Sadece onun farkına vardıkları için değil! Ama onların kaba kemikli elleri bizim ağımıza saldırıyor, sanki orada boşluk varmış gibi. —Yunanlılar buna hesaplanamaz ve yüce, sonsuz bağnazlık diyarı Moira (Kader Tanrıçası) adını vermişler ve onu tanrılarını çevreleyen ufuk olarak ortaya koymuşlardı, ne bu ufku aşarak etkileyebiliyorlar ne de ufkun ötesini görebiliyorlardı: Tanrılara karşı, onlara dua etmek, ama onlara karşı son kozu elde tutmak şeklindeki gizli direniş, birçok halkta görülen bir özelliktir; örneğin Hintli ya da İranlı olarak insan kendini ölümlünün *kurban* edilmesine bağımlı olduğunu düşünür, böylece ölümlüler en kötü durumda tanrıyı aç bırakıp, açlıktan öldürebilirler; ya da eğer insan sert melankolik bir İskandinav gibi bir eski tanrılar şafağı düşüncesiyle kötü tanrılarının onu sürekli korkutmalarının bedeli olarak kendine sessiz intikam keyfi yaratır. Hıristiyanlık başka şekilde yapıyordu, Hintli, İranlı, Yunanlı ve İskandinav olmamanın temel duygusuyla *gücün ruhuna* toprakta ibadet etmek ve hatta toprağı öpmek demekti: Bu, o her şeye kadir "aptallıklar diyarının" göründüğü kadar aptal olmadığını, daha ziyade onun arkasın da... sevgili tanrının bulunduğunu fark etmeyen bizim daha çok aptal olduğumuzu, onun gerçi karanlık, kavisli ve mucizeyi yolları sevmekle birlikte, sonunda yine de her şeyi "mükemmel doğruya götürdüğünü" göstermektedir. Ş imdiye kadar dev soyu ve Moira olarak yanlış tanınmış olan ve hatta amaçları ve ağları aklımızdan daha ustaca ören — öyle ki onlar kendisine anlaşılmaz hatta budala görünmek *zorunda* kalan sevgili tanrı ile ilgili yeni bir fabel — bu fabel öylesine cesur bir altüst ediş, öylesine cüretli bir paradokstu ki, iş bu kadar çılgın ve *çelişkili* tınlasa bile uygarlaşan

yaşlı dünya ona karşı direnemiyordu... çünkü, aramızda kalsın, orada bir çelişki vardı: Eğer aklımız tanrının aklını ve amaçlarını tahmin edemiyorsa, aklının niteliğini ve tanrının aklının bu niteliğini nereden tahmin ediyor? —Çatıdan düşen kayağantaşın, gerçekten "tanrısal sevgi" tarafından atılıp atılmadığı konusunda son zamanlarda aslında güvensizlik arttı... ve insanlar yeniden devler ve cüceler romantizminin eski izlerinin peşine düşmeye başlıyor. Zamanı geldiği için artık *öğrenelim:* Bizim sözde özel amaçlar ve akıl diyarımızı da yine devler yönetiyor! Ve amaçlarımız ve aklımız cüce değil, devdirler! Ve kendi ağlarımız, kayağantaşının parçaladığı gibi *bizim tarafımızdan* da sık ve hoyratça parçalandı! Ve amaç denilen şeylerin hepsi amaç olmadığı gibi istek denilen şeylerin hepsi de istek değil! Ve eğer bundan bir sonuç çıkarmak isterseniz: "Demek ki sadece bir tek diyar var, rastlantılar ve aptallıklar diyarı?" İşte o zaman şunu eklemek gerek: Evet belki sadece bir diyar var, belki ne arzu ne amaç var, biz onları hayal ettik. Zorunluluğun demir elleri talihin zar maşrapasını sallayıp, oyunlarını sonsuza dek oynarlar. Her derecede amaca uygunluk ve akıllılıkla tamamen benzer görünen zarlar, gelmek zorunda. *Belki de* bizim arzularımız ve amaçlarımız böyle atılan zarlardan başka bir şey değildir —ve biz, aşırı dar kafalılığımızı kavramak için sadece çok yetersiz ve kibirliyiz: yani demir ellerle zar maşrapasını sallıyor olmamız ve kasıtlı eylemlerimizde zorunluluk oyunu nu oynamaktan başka bir şey yapmıyor olmamız. Belki!— Bu *belkiyi* aşabilmek için yeraltında ve bütün yüzeylerin öteki tarafına konuk olup

Persefone'nin (Lat. Proserpina: Yunan yeraltı tanrıçası.) masasında onunla bizzat zar atmak ve bahse girmek gerek.

131.

Ahlaksal Modalar. — Ahlaksal yargılar baştan başa nasıl da değişti! Antik ahlaklılığın en büyük mucizelerinin, örneğin Epiktet'in, şimdi geçerli olan başkalarını düşünmenin, başkaları için yaşamanın övülmesinden haberleri hiç mi hiç yoktu; onların bizim ahlak modamıza göre, deyim yerindeyse, ahlaksız diye nitelendirilmesi gerekirdi, çünkü onlar bütün güçleriyle kendi *egoları* için çalışıp başkalarına merhamete *karşı* (özellikle başkalarının acıları ve ahlaksal suçlarıyla) koydular. Bize cevap verselerdi belki de şunu derlerdi: "Eğer siz kendinize çok sıkıcı ya da çirkin bir nesne geliyorsanız o zaman kendinizden çok başkalarını düşünün! Bunu yaparsanız iyi edersiniz!"

132.

Ahlakta Hıristiyanlık Yankılamasının Yavaş Yavaş Sona Ermesi. — "On n'est bon que par la pitie; il faut donc qu'ily ait quelquepitie dans tous nos sentiments"... böyle kulağa geliyor şimdi ahlak! Ve nereden geliyor bu? —İnsanın şimdi sempatik, fedakar, toplum yararına olan, toplumsal eylemleri ahlaksal eylemler olarak değerlendiriyor olması... belki de Hıristiyanlığın Avrupa'da meydana getirdiği en genel etki ve değişikliktir: Oysa onun amacında ve öğretisinde böyle bir şey yoktu. Ama "birlik gereklidir" düşüncesine, sonsuz *kişisel* mutlak ilahi selametin önemine çok ters düşen bencil ve köklü inanç, dayandığı dogmalarla yavaş yavaş geri plana itilip, "sevgiye", "yakınlarındakileri sevmeye" olan yan inancın kilisenin yardım işini çok iyi uygulamasının etkisiyle tam bir uyum sağlayarak bu sayede ön plana çıkarılması, Hıristiyan düşünce tarzının bir artığıydı. İnsan kendisini dogmalardan ne kadar çok soyutladıysa, bu soyutlamanın *mazeretini* insan sevgisi kültünde o kadar çok arıyordu: Bu hususta Hıristiyan idealinin gerisinde kalmayıp, mümkün olduğu yerde onu *geçmek*, Voltaire'den Auguste Comte'a kadar bütün Fransız özgür düşünürlerin de gizli bir teşvik niteliği kazanmıştı: Ve Comte gerçekten meşhur ahlak formülü *vivrepour autrui* ile Hıristiyanlığı Hıristiyanlık üstü bir hale getirdi. Almanya'da Schopenhauer, İngiltere'de John Stuart Mill eylem ilkesi olarak sempatik duygulanımlar, merhamet ve başkalarının yararı konusundaki öğretiye yaygın geçerlilik kazandırdılar: Ama, kendileri yankıdan başka bir şey değildiler... o öğretiler, şiddetli bir itici güçle, en kaba ve nazik şekillerde, aşağı yukarı Fransız

Devrimi döneminden başlayarak her yerde aynı anda çoğaldılar; bütün sosyalist sistemler kendilerini sanki ellerinde olmayarak bu öğretilerin ortak zemini üstüne oturttular. Belki de esasen ahlaksal olanın ne ifade ettiğini *bilmekten* daha iyi inanılmış bir önyargı yoktur. Şimdi, toplumun iyi bir yolda olduğunu, kişilerin teker teker genel ihtiyaçlara *uyduklarını ve bireyin mutluluğunun ve aynı zamanda kurban edilmesinin* kendisini bütünün yararlı bir parçası ve aracı hissetmesinde yattığını duymanın herkese *iyi geldiği* anlaşılmaktadır. Sadece insan, şimdi bu bütünün nerede aranması gerektiği konusunda, mevcut olan bir devlette mi, yoksa kurulacak bir devlette mi, bir ulusta mı, yoksa bir halklar kardeşliğinde mi ya da küçük yeni ekonomik ortaklıklarda mı, hala bocalayıp duruyor. Şimdi bunun hakkında derin derin düşünülüyor, kuşkulanılıyor, savaşım veriliyor, kızılıyor ve heyecanlanılıyor; ama *egonun* kendisini, bütüne uyum sağlayacak biçimde hak ve görevlerinin sert çerçevesini tekrar alıncaya kadar yalanlamak zorunda olduğu iddiası... yepyeni ve bambaşka bir şey oluncaya dek, talepteki birliğin şahane olması ve kulağa hoş gelmesidir. İnsan köklü bir değişimden, hatta *bireyselliğin* zayıflatılmasından ve yok edilmesinden daha fazla bir şey istemiyor... kendisine bunu şu anda ister itiraf etsin, ister etmesin: Bütün kötülüklerin ve husumetin, israfın, pahalı ve lüks şeylerin bireysel varlığın şimdiki biçimine yakışmadığını tek tek sayıp şikayet etmekten yorulunmuyor, eğer sadece *büyük vücutlar ve onların öğeleri* bulunursa, daha ucuz, tehlikesiz, muntazam ve birbirine

daha uygun olarak idare edileceği umuluyor. Herhangi bir şekilde bu vücut ve öğeleri oluşturan dürtülere ve onun yardımcı dürtülerine uyan her şey iyi olarak algılanır, bu çağımızın *ahlaksal temel akımıdır;* sempati ile sosyal duygu aynı zaman da karşılıklı olarak birbirinin üstesinden gelir. (Kant hala bu hareketin dışında bulunuyor: O üzerine basa basa, eğer iyiliğimizin ahlaksal değeri olacaksa başkalarının acılarına karşı duyarsız olmamız gerektiğini öğretir, — anlaşılacağı gibi, Schopenhauer buna çok kızıp, *Kant zevksizliği* adını verir.)

133.

"Kendini Daha Fazla Düşünme." — İnsan şunu enine boyuna bir düşünsün bakalım: Önümüzde birisi suya düşerse, arkasından ona hiç yakınlık duymasak bile niye atlarız? Merhametten: Orada insan sadece başkasını düşünür... der düşüncesizlik. İnsan kan tüküren birisi için, hatta ona karşı kötü ve husumetli bir tavır içinde olsa bile, neden acı ve sıkıntı duyar? Merhametten: Bu sırada insan artık kendisini düşünmez... der aynı düşüncesizlik. Gerçek, merhamet duygusundadır.. . yanıltıcı bir şekilde genellikle merhamet diye adlandırmaya

alıştığımız şeyi kastediyorum... gerçi ar tık bilinçli olarak kendimizi düşünmeyiz, ama *çok kuvvetli bir bilinçsizlikle* düşünürüz, tıpkı bir ayağımız kaydığında kendi kendimize amaca yönelik karşı hareketler yaptığımız ve bu sırada anlaşılan aklımızı kullandığımız gibi. Başkasının kazası rencide eder bizi; eğer ona yardım etmezsek, bu bize güçsüz olduğumuzu, belki de korkak olduğumuzu gösterir. Ya da bu, başkalarının karşısında onurumuzun azalmasına veya kendimize olan saygımızın azalmasına neden olur. Ya da başkasının kazasında ve acısında bizi uyaran bir tehlike işareti vardır; ve insanın tehlikeye maruz kalmasının ve zayıflığının belirtileri olarak zaten bize utandırıcı etki yapabilirler. Bu çeşit ıstırabı ve rencide olmayı geri çevirip, içinde ince bir özsavunmanın ya da intikamın da bulunabileceği merhamet eylemiyle misillemede bulunuruz. Aslında kuvvetli bir şekilde kendimizi düşünüyor olmamız, acı çekenlerin, yokluk içinde kıvrananların, feryat edenlerin bakışlarından kaçınmaya *muktedir olduğumuz* bütün durumlarda verdiğimiz karar bu durumu ortaya koymaktadır: Eğer biz daha güçlü, yardım eden kimseler olarak yeterli olup, alkış alacağımızdan emin olursak, mutluluğumuzun karşıtını duyumsamak istiyorsak ya da görünüş sayesinde sıkıntıdan kurtulabileceğimize inanıyorsak, bunu *yapmamaya* karar veririz. Böyle bir görünüşte bize verilen ve çok değişik türlerde olabilecek acıyı merhamet diye adlandırmak yanıltıcıdır, çünkü o acı, her koşulda karşımızda acı çekenin serbest olduğu bir acıdır: Nasıl onun acıları ona aitse, o acı da sadece bize aittir. Ama merhamet eylemini yaptığımızda kendimizden uzaklaştırdığımız işte *sadece bizim bu acımızdır.* Ancak, böyle bir şeyi hiçbir zaman bir güdü tarzında yapmayız; bu eylem sırasında kendimizi kesin olarak bir acıdan kurtarmak istersek, aynı eylemle mutlaka *heves tepisine* yol veririz.., heves, karşıt bir durumun görünmesiyle; sadece istersek yardım edebilme düşüncesiyle; yardım etmemiz durumunda övülme ve tanınma düşüncesiyle; yardım etkinliğinin bizzat kendisiyle, eylem gerçekleşir ve adım adım gerçekleşen bir şey olarak gerçekleştiren kimseyi sevindirmesiyle, özellikle de eylemimizde ortaya çıkan öfkede adaletsizliği sınırlama duygusu varsa (birisinin öfkesini boşaltması kendi başına zindelik verir) ortaya çıkar. Bütün bunlar ve daha ince olan diğer şeyler eklenince "merhamet" oluşur: —Dil nasıl da beceriksizce bir sözcük ile çok sesli bir varlığa saldırır!— Buna karşın merhamet, ıstırap ile *bir cins*, ıstırap karşısında ortaya çıkıyor olması, ya da ıstırap için özel, ince, etkileyici bir anlayışı olması; her ikisi de *deneyime* ters düşer ve kim merhameti tam da bu iki açıdan överse, işte o ahlakın bu alanında yeterli deneyimden *yoksun* demektir. Bu benim Schopenhauer'in merhametle ilgili anlattığı bütün inanılmaz şeyler konusundaki şüphemdir: Bizi bununla kendince büyük yeniliğine, merhamet etmeye inandırmak istemesi — işte onun çok eksik gözlemleyip, berbat bir şekilde

tanımladığı merhamet etmeye— o geçmiş ve gelecekteki her türlü ahlaksal eylemlerin kaynağıymış... ve aslında ilk kez Schopenhauer'ın onun için *uydurduğu* yeteneklerden dolayı.

— Sonuçta, merhametsiz bir insanı merhametli olandan ne ayırır? Her şeyden önce onlarda — burada sadece kaba hatlarıyla deyi verirsek... korkunun duyarlı fantezisi, tehlikeye karşı sezginin ince yetisi yoktur; engelleyebilecekleri bir şey olduğu zaman gururları da öyle çabuk incinmez (Gururdan gelen dikkatleri, boş yere başkalarının işine karışmalarını yasaklar, evet, onlar herkesin kendi kendine yardım etmesini ve kendi kartını oynamasını severler). Kaldı ki, onlar acılara dayanmaya çoğunlukla merhamet edenlerden daha alışkındırlar; kendileri acı çekmiş oldukları için, başkalarının acı çekmesi onlara haksızlık olarak da görünmez. Nihayet nasıl merhametliler için Stoacı soğukkanlılık durumu utandırıcıysa, onlar için de yumuşak kalplilik durumu utandırıcıdır; onu aşağılayıcı sözcüklerle doldururlar ve bu münasebetle erkekliklerinin ve soğuk cesaretlerinin tehlikede olduğunu düşünürler... gözyaşlarını başkalarından gizleyip, kendilerine kızarak silerler. Benciller, merhametli kimselerden *başka türlüdür*.. , ama onları tam anlamıyla kötü ve merhametlileri iyi olarak nitelendirmek, geçerli olan modadan başka bir şey değildir: Bunun tersi olan modanın da belli bir zamanı vardı ve uzun bir zamandı!

134.

İnsan Kendisini Merhametten Ne Ölçüde Korumalı. — Merhamet etme, eğer gerçekten ıstırap veriyorsa.., ve bu bizim burada tek bakış açımız olduğu iddia ediliyor, *zararlı* bir duygulanımda her kendini kaybetme gibi bir zayıflıktır. Dünyadaki ıstırabı *artırır:* Dolaylı olarak ara sıra merhametin sonucu olarak, bir ıstırap azaltılıp yok edilebilse bile, insan bu ara sıra ve bütünüyle önemsiz sonuçları, söylediğimiz gibi, zararlı olan varlığını haklı çıkarmakta kullanamaz. Onun sadece bir gün hüküm sürdüğünü varsayalım; o zaman insanlık derhal mahvolur. Esasen o herhangi bir dürtü gibi hiç de iyi karakterli değildir: sadece istenip, övüldüğü yerde... ve bu insanın onun içindeki zarar verici öğeyi kavramadığı, ama içinde bir *neşe kaynağı* keşfettiği yerde oluyor, vicdan huzuru ona tutununca, ancak o zaman insan seve seve ona bağlanıp, gösterisinden utanmıyor. O, zararlı olduğunun düşünüldüğü başka koşullarda zayıflık sayılıyor, ya da Yunanlılarda olduğu gibi, insanın zaman zaman keyfi boşalımlarla tehlikesini ortadan kaldırabileceği hastalıklı periyodik bir duygulanım oluyor. — Her kim bir kez denemek için, merhamet nedenlerini pratik yaşamda bir süre bile bile takip edip çevresinde yakalayabileceği bütün sefaleti her zaman

ruhunun karşısına dikerse, hasta ve melankolik olmaktan kaçınamaz. Bununla beraber her kim doktor olarak *herhangi bir anlamda* insanlığa hizmet etmek isterse, o duyguya karşı çok dikkatli olmak zorundadır... duygu onu bütün önemli anlarda felç edip bilgisine ve yardımsever narin ellerine engel olur.

135.

Merhamet Edilmek. — Başkasının merhamet etmesi düşüncesi vahşilerde ahlaksal dehşet uyandırır: Bu gibi durumlarda insan bütün erdemlerden yoksundur. Merhamet bahşetmek, aşağılamak gibi bir şeydir: İnsan aşağılık bir yaratığı acı çekerken görmek istemez, bu ona zevk vermez. Buna karşın insanın eşdeğer gururlu olarak kabul ettiği ve işkence altında gururundan vazgeçmeyen bir düşmanı acı çekerken görmek ve esasen merhamet dilemeyi reddeden, yani en utandırıcı ve derin aşağılamalarda bulunan her yaratığı görmek... işte bu zevklerin zevkidir, bu sırada vahşi kişinin ruhu *hayranlığa* dönüşür: Sonunda, eğer eline geçirirse, böyle cesur bir yaratığı öldürür ve ona, *inatçı düşmana,* son *şerefini* teslim eder: Bağırıp çağırsaydı, yüzündeki soğuk alaycı ifadeyi kaybetseydi, kendini aşağılık bir şekilde gösterseydi... o zaman, bir köpek gibi yaşamasına izin verilirdi.., artık ıstırabını seyredenlerin gururunu tahrik etmez ve hayranlığın yerini merhamet etme alırdı.

136.

Merhametteki Mutluluk. — Eğer insan Hintliler gibi insan *sefaleti* konusundaki bilgiyi bütün zihinsel etkinliklerin *amacı* olarak koyar ve tinin birçok kuşağı boyunca böyle korkunç bir

hedefe bağlı kalırsa: merhamet etme kalıtımsal kötümserlikteki insanların gözünde, sonuçta yaşamı *koruyan* güç olarak yeni bir değer kazanır; her ne kadar varlık tiksinti ve dehşet karşısında fırlatılıp atılmaya layık olsa da, o yine de varlığı katlanılabilir hale getirir. Merhamet etme, zevki barındıran ve üstünlüğü küçük dozlarda tattıran bir duyum olarak intihara karşı panzehirdir: Tortularımızı alır, kalbi doldurur, korkuyu ve kasılmayı giderir; konuşmaya, yakınmaya ve eylem yapmaya sürükler... bireyi her tarafından köşeye sıkıştırıp karanlığa iten ve soluğunu kesen bilgi sefaleti ile ölçülürse *göreli mutluluktur.* Ama hangi mutluluk olursa olsun insana hava, ışık ve serbest hareket sağlar.

137.

"Ben" Neden İkilensin! — Kendi yaşantılarımızı başkalarının yaşantılarını

görmeye alıştığımız gözlerle görmek... bu çok rahatlatır ve önerilmeye değer bir ilaçtır. Buna karşın, başkalarının yaşantılarını *sanki bizim yaşantılarımızmış gibi* görmek ve algılamak... bir merhamet felsefesi isteği, bu bizi mahveder, hem de çok kısa zamanda: ama bu denensin ve daha fazla hayal kurulmasın! Bunun dışında, ilk maksim akla ve akıllı olmaya yönelik iyi niyete mutlaka *daha uygundur* çünkü bir olay bizim değil de başkasının başına gelirse, o olayın değer ve anlamı hakkında daha nesnel karar veririz: örneğin bir ölüm olayının, para kaybetmenin, bir iftiranın değeri hakkında vereceğimiz karar gibi. Buna karşın eylem ilkesi olarak merhamet etme, "başkasının rahatsızlığından onun duyduğu kadar rahatsızlık duy" talebiyle, ben bakış açısı, abartması ve aşırılığıyla, başkasının da bakış açısı, merhamet edeninki de olmayı beraberinde getirirdi: Böylelikle kendi yükümüzü mümkün olduğu kadar azaltacak yerde kendi benimizden ve başkasının beninden aynı anda ıstırap çekip, büyük bir istemle çift akılsızlıktan şikayetçi olurduk.

138.

Daha Sevecen Olmak. — Eğer birisini sever, sayar, ona hayranlık duyar ve ardından *acı çektiğini* keşfedersek,— büyük bir şaşkınlık duyarız, çünkü ondan bize akan mutluluğun *kendi* mutluluğumuzun yaşama sevinci veren zengin pınarından kaynaklandığından başka türlü düşünmeyiz... böylece sevgi, saygı ve hayranlık duygularımız *daha önemli bir ilişkiye* dönüşür: *Daha sevecen* olur, yani: Onunla bizim aramızdaki uçurumun kapandığı, eşitliğe yaklaşma sağlandığı görünür. Eskiden o, hayalimizde minnettarlığımızın üstünde yaşarken, ona *geri vermemiz* ilk kez ancak şimdi mümkün olur. Bu geri verebilme yeteneği, bize büyük sevinç ve övünme sağlar. Onun acısını neyin azaltacağını keşfetmeye çalışır ve onu kendisine veririz; teselli edici sözler, bakışlar, ikramlar, hizmet, armağan isterse... onları veririz; ama her şeyden önce: ıstırabıyla ilgili *acı çekmemizi* isterse, o zaman acı çekiyor gibi davranırız, ama bütün bunlara rağmen *etken minnettarlığın zevkini* çıkarırız: onun zevkini, kısaca, *iyi intikam olarak* çıkarırız. Bizden hiçbir şey istemez ve kabul etmezse, keyifsiz ve üzgün, neredeyse gücenmiş olarak çekip gideriz: Sanki minnettarlığımız geri çevrilmiş gibi olur... ve bu onur noktasında en yardımsever insan hala tehlikelidir. —Bütün bunlardan, en uygun durumda bile ıstırap çekmede biraz aşağılayıcı, merhamet etmede biraz yüceltici ve üstünlük duygusu verici bir şey bulunduğu sonucu çıkmaktadır; bu iki duyguyu sonsuza değin birbirinden ayırıcı unsur olarak.

139.

Sözde Daha Yüksek! — Merhamet etmeye ilişkin ahlakın, Stoacı ahlaktan daha yüksek olduğunu mu söylüyorsunuz? İspatlayın! Ama, ahlaktaki "daha yüksek" ve "daha alçak" derecelerin ahlaksal arşınlarla ölçülmediğine dikkat edin: Çünkü, mutlak bir ahlak yoktur. Yani, ölçüleri başka yerden alın ve... şimdi dikkat edin!

140.

Övmek ve Yermek. — Bir savaş başarısızlıkla biterse, savaş "suçunun" kimde olduğu sorulur; galibiyetle sona ererse, savaşı çıkaran kimse övülür. Başarısızlığın olduğu her yer de suç aranır; çünkü o beraberinde huzursuzluk getirir, ona karşı ise irade dışı bir tek ilaç kullanılır: *Güç duygusunun* yeniden canlandırılması.., ve bu da "suçlunun" *mahkumiyeti* ile gerçekleşir. Bu suçlu, başkalarının işlediği suçun şamar oğlanı değildir: O herhangi bir şekilde hala güce sahip olduklarını ispat etmek isteyen güçsüzlerin, aşağılanmışların, ezilmişlerin kurbanıdır. İnsanın kendisini mahkum etmesi de bir yenilgiden sonra güç duygusuna kavuşmak için yardım eden bir çare olabilir. — Buna karşın *kışkırtıcıya* methiye düzmek, sık sık kurbanını almak isteyen dürtüde olduğu gibi kör bir sonuçtur... ve bu kez kurban kurbanlık hayvanın kendisine tatlı ve davet edici bir koku verir: Yani eğer bir halktaki, bir toplumdaki güç duygusu büyük ve büyüleyici bir başarı ile dolup taşmış, bir *utku yorgunluğu* başlamışsa, o zaman insan gururundan vazgeçer; *adama* duygusu yükselir ve nesnesini arar. — *Azarlansak* da *övülsek* de bizler bu arada yakınlarımız için alışıldığı üzere fırsatız, çok sıklıkla, keyfi olarak saçından tutulup sürüklenen, içlerinde kabaran azarlama ya da övme dürtüsünü dışarı akıtan fırsatız. Her iki durumda da onlara iyilik ederiz, ama bu iyilikten bizim herhangi bir kazancımız yoktur, onlar da teşekkür etmezler.

141.

Daha Güzel, Ama Daha Değersiz. — Resimsel ahlaklılık: Bu dik yükselen duygulanımların, kaba geçişlerin, dokunaklı, etkili, korkunç, neşeli tavırların ve seslerin ahlaklılığıdır. Ahlaklılığın, *yarı vahşi* basamağıdır: İnsan ona daha yüksek bir paye vermek için kendini onun estetik çekiciliğine kaptırmamalı.

142.

Duygudaşlık. — Başkasını anlamak için, *duygusunu içimizde benzer şekilde oluşturmak için,* gerçi sık sık onun öyle ya da böyle belirlenmiş duygusunun

sebebini arar ve örneğin, o *neden* mahzun diye sorarız... çünkü sonra aynı nedenden dolayı kendimiz de mahzun olacağız; ama çok daha alışılmışı ise bunu yapmayıp, duyguyu başkasında yaptığı ve gösterdiği etkilere göre içimizde üretmek, gözlerinin, sesinin, yürüyüşünün, tavrının ifadesini (ya da onların sözle, resimle, müzikle tam kopyasını) kendi vücudumuzda taklit etmektir (en azından adale hareketlerinde ve sinir yoluyla uyarılmalarda en küçük benzerlik oluşuncaya kadar). Bunun üzerine içimizde, hareketlerle duygular arasındaki eski bir ortaklığın sonucu olarak, ileri ve geri koşmak için eğitilmiş benzer bir duygu ortaya çıkar. Başkasının duygularını anlamadaki hünerimizi çok geliştirdik ve hemen hemen irade dışı olarak bir insanın yanında olduğumuzda, hep bu maharetin egzersizini yapıyoruz: İnsan özellikle kadınların, etrafta duyumsadıkları şeylerin kopya edilip, yansıtılmasını, yüzlerinde titreyip, parıldayan hatların oynamasında görür. Ama en belirgin olarak bize, duygu hızlı ve duyarlı tahmininde ve başkalarının duygularını anlamada usta olduğumuzu müzik gösterir: Yani eğer müzik, duyguların kopyasının kopyasıysa ve ancak bu uzaklığa ve belirsizliğe rağmen bizi yeterince sıklıkla kendisine ortak ediyorsa, öyle ki üzülmek için hiçbir nedenimiz olmadığı halde zırdeliler gibi sadece bize herhangi bir şekilde üzülenlerin ses tonlarını ve hareketlerini ya da belki onların adetlerini anımsatan sesler ve ritimler duyduk diye üzülürüz. Bir şarkıcının müziğiyle öylesine savaş heyecanına kapılıp, ayağa fırlayarak toplantı halindeki saray erkanından beş kişiyi öldüren bir Danimarka kralından söz edilir: Ortada savaş yoktu, düşman yoktu, daha çok bunların tersi hüküm sürüyordu, ama *duygudan neden çıkaran* güç, görünüşü ve aklı yenecek kadar kuvvetliydi. Bununla beraber, işte bu, müziğin hemen hemen her zaman yaptığı etkidir (esasen *etki yapması* varsayımıyla) ve insanın bunu anlaması için öyle kendi içinde çelişkili durumlara ihtiyacı yok: Müziğin bizi içine sürüklediği duygu durumu., her seferinde gerçek durumumuzun görünüşü ve bu gerçek durumu ve nedenlerini teşhis eden akılla çelişki halindedir. —Başkalarının duygularına göre duygularımızı oluşturmaya ne

sayesinde böyle alışmış olduğumuzu sorarsak, cevap hakkında hiçbir şüphe kalmıyor: Bütün yaratıkların en ödleği olarak insan, narin ve duyarlı doğası sayesinde, *korkaklığı* içinde başkasının duygularını anlama, başkasının (hayvanın da) duygularına karşı hızla anlayış gösterme ustalığına sahiptir. Binlerce yıl boyunca her yabancıda ve canlıda tehlike görmüştür: Böyle bir görünüş karşısında derhal yüz ifadesini ve tavrını taklit etmiş ve bu yüz ifadesinin ve tavrın arkasındaki kötü niyet tarzı hakkında sonuç çıkarmıştır. İnsan, *niyetlere* ilişkin bütün hareketlerin ve hatların bu yorumunu, cansız şeylerin doğasına bile uyguladı... cansız hiçbir şey yoktur çılgınlığı göstererek:

Bizim *doğa duygusu* dediğimiz her şeyin, gök, tarla, kaya, orman, fırtına, yıldızlar, deniz, doğa, ilkbahar görünüşünün kökeninin burada olduğuna inanıyorum... korkunun ezeli uygulaması olmadan, her şeyin onun arkasında olan ikinci bir anlam doğrultusunda görsek, doğadan şimdi zevk almazdık, tıpkı anlamanın ustası olan korku olmadan insanlardan ve hayvanlardan zevk almayacağımız gibi. Zira sevinç ve hoş bir hayret, nihayet gülünç olma duygusu duygudaşlığın sonradan doğan çocukları ve korkunun çok sonraki kardeşleridir. —Hızlı anlama yeteneği... bu görüldüğü gibi *hızla sahte tavır takınma* yeteneğine dayanır... gururlu, kendini beğenmiş insanlarda ve halklarda azalıyor, çünkü onlar pek korkmuyorlar: Buna karşın anlamanın ve sahte tavır takınmanın her türü korkak halkların içine yerleşmiş; burası, taklit edici sanatların ve yüksek zekanın da gerçek vatanıdır. —Eğer ben duygudaşlığın böyle bir kuramından hareketle, burada teklif ettiğim gibi, tam da şimdi çok sevilen ve kutsal ilan edilen bir mistik süreç teorisini düşünürsem, onun sayesinde *merhamet* iki yaratıktan bir yaratık meydana getiriyor ve bu yolla birisine öbürünü doğrudan anlamayı mümkün kılar: Hatırladığım kadarıyla, Schopenhauer'inki gibi pırıl pırıl bir kafa bile böyle aşırı heyecanlı ve işe yaramaz ıvır zıvır şeylerden zevk alıp bu zevki tekrar başka berrak ve yarı berrak kafalara ekmişti: Şaşkınlığın ve acımanın sonu olmadığını biliyorum. Kavranamaz anlamsızlıktan aldığımız zevkin derecesi ne olmalı! Eğer insan gizli zihinsel arzularına kulak verirse, bütünüyle deliliğe çok yakındır!— (Gerçekten *niçin* Schopenhauer kendini Kant'a karşı böyle müteşekkir, böyle derinden minnettar hissetti? Bir kere foyası açık seçik ortaya çıkıyor: Birisi bize Kant'ın kesin buyruğundan nasıl *qualitas occulta*'nın alındığından ve onun *anlaşılabilir* kılınacağından söz etmişti. Bunun üzerine Schopenhauer şu sözcüklerle tepki göstermişti: "Mutlak buyruğun anlaşılabilirliği! Kökünden yanlış bir düşünce! Zifiri karanlık! Tanrı anlaşılır olmaktan korusun! İşte bir anlaşılmazlık var ki, *aklın bu acısını* ve kavramları kısıtlar, koşullu, sonlu, aldatıcı olur; bu kesinlik Kant'ın büyük hediyesidir." İnsan, daha baştan bu şeylerin *anlaşılamazlığına* inanarak kendisini mutlu hisseden kimsenin ahlaksal şeylere ilişkin bilgi konusunda iyi niyetli olup olmadığını düşünüyor! Ya samimi olarak, yukarıdan aydınlatılmaya, büyüye ve ruhların görünmesine ve kurbağanın metafizik çirkinliğine inanan birisi!)

143.

Bu Dürtü Kudurmaya Başlarsa, Vay Haline. — Başkalarına bağlılık ve yardım dürtüsünün, ("sempati duygulanımının") şimdi olduğundan iki kat daha fazla olduğunu varsayalım, o zaman dünya *çekilmez* olurdu. Sadece herkesin bağlılık ve yardım için, her gün ve her saat *kendisi* için ne delilikler yaptığını ve bu

sırada onu seyretmenin ne kadar dayanılmaz olduğunu düşünün: Ya *biz başkaları için* şimdiye değin kendilerini sadece çok seyrek cezalandırdıkları bu deliliklerin ve sırnaşıklıkların nesnesi olsaydık, nasıl olurdu! O zaman bir "yakın kişi" bize yaklaşır yaklaşmaz gözü kapalı kaçmaz mıydık? Ve şimdi bencilliği nitelediğimiz kötü sözlerle aynı şekilde sempati duygulanımını nitelendiremez miydik?

144.

Kulakları Haykırışa Kapamak. — Eğer biz kendimizi öteki fanilerin haykırışları ve acılarıyla hüzünlenip, kendi ufkumuzu bulutlarla kaplarsak, bu kararmanın sonuçlarına kim katlanacak? Dediğim gibi öteki faniler ve onların yükleri de üstüne binecek! Onların haykırışlarının

yankısı olmak istesek de, evet kulağımızı sadece ona doğru çevirsek bile onlara ne yardımcı olabiliriz ne de onları ferahlatabiliriz, — meğer ki mutsuz olmak yerine Olimpiyali'nin sanatını öğrenip bundan böyle insanlığın mutsuzluğunda *yüksek duygulara erişmiş olalım.* Her ne kadar, trajedinin zevkiyle bu ideal tanrılar yamyamlığına bir adım atmış olsak bile, yine de bu bizim için biraz fazla Olimpiyalıca bir şey.

145.

"Bencil Olmayan!" — Bu boştur ve dolmak ister, o ağzına kadar doludur ve kendisini boşaltmak ister... ikisi de bu konuda kendilerine yardım edecek birey arayışına girerler. Ve en yüce anlamıyla bu süreç, her iki halde de aynı sözcükle dile getirilmektedir: Sevgi.., nasıl? sevgi bencil bir şey değil mi?

146.

Yakınlarımızdan Da Uzağa. — Nasıl? Gerçek ahlaksal olanın özü eylemlerimizin başkaları için en yakın ve doğrudan sonuçlarını göze almamızda ve ona göre karar vermemizde yatmıyor mu? Bu, ahlak olsa bile, sadece dar ve küçük burjuva ahlakıdır: Ama bana daha yüksek ve daha özgür düşünülmüş gibi görünüyor, başkası için en yakın sonuçları *görmezlikten gelmek* ve duruma göre daha uzak amaçları *başkasının acısıyla da* teşvik etmek... örneğin özgür düşünüşümüz ilk önce ve doğrudan başkalarını şüpheye, kedere ve daha kötüsüne düşüreceği anlayışına rağmen bilgiyi teşvik etmek. Yakınımıza en azından kendimize davrandığımız gibi davranamaz mıyız? Ve eğer kendimizde dar ve küçük burjuva gibi doğrudan sonuçları ve acıları düşünmüyorsak, onda

neden *düşünelim?* Kendimiz için fedakarlığın bir anlamı bulunduğunu varsayalım: Yakınımızla birlikte fedakarlık yapmayı yasaklayan nedir? — Tıpkı bir yurttaşı ötekine feda eden devletin ve hükümdarın şimdi ye değin yaptığı gibi; "genel menfaatlerden dolayı" denir ya. Ama bizim de genel ve belki daha da genel çıkarlarımız var. Gelecek kuşaklar için şimdiki neslin birkaç bireyinin feda edilmesine niçin izin verilmesin? Nitekim, tasaları, huzursuzlukları, ümitsizlikleri, hataları ve korku adımları gerekli bulunabilir, çünkü yeni bir saban demiri toprağı deşmek ve herkes için verimli yapmak zorunda değil mi? —Nihayet: Biz yakınımıza *kendini* içinde *kurban olarak hissedebileceği* fikirler veririz, onu bir görevde kullanırız ve bu görevi yapmaya ikna ederiz. Öyleyse biz merhametsiz miyiz? Ama eğer *kendi merhametimizi aşarak* kendimize karşı bir utku kazanmak istiyorsak, bu insanın bir eylemin bir yakınına *iyilik mi yaptığı yoksa acı mı verdiğini* keşfettiği zaman kendini emin hissetmesinden daha yüce ve daha özgür bir tavır ve ruh hali değil midir? Buna karşın biz yine kurbanla — buna biz ve *yakınlarımız* da dahildir — daha fazlasına erişemediğimizi varsaysak bile, insani *gücün* genel duygusunu güçlendirip yükseltiriz. Ama bu dahi *mutluluğun* olumlu bir artışı olur. — Son olarak; eğer hatta bu... ama burada daha fazla konuşmayalım! Bir bakış yeter, beni anladınız.

147.

"Özgeciliğin" Nedeni. — İnsanlar aşkı genellikle ateşli ve ilahlaştırarak anlatmışlardır, *çünkü ondan pek nasiplenememiş* ve hiçbir zaman bu besini doya doya yiyememişlerdir. Böylece o, onlar için "ilahi gıda" oldu. Bir şair bir ütopya betimlemesinde *genel insan sevgisini* var olarak göstersin: Bunu yaparken mutlaka henüz dünyada emsali görülmemiş acı dolu ve komik bir durumu betimlemek zorunda kalacaktır... şimdi olduğu gibi herkes *bir* aşık tarafından aşırı sevgi gösterisine, taciz edilmeye ve dört gözle beklenmeye muhatap olmayacak, tersine binlerce kişi tarafından, evet herkes tarafından, insanın eski insanlığın bencillikle yaptığı gibi sonradan aynı şekilde küfredeceği ve lanet okuyacağı dizginlenemez bir dürtü sayesinde muhatap olacak; ve bu durumun şairleri, eğer şiir yazmaları için rahat bırakılırlarsa, mutlu sevgisiz geçmişten, tanrısal bencillikten, bir zamanlar dünyada mümkün olan yalnızlıktan, huzurdan, sevgisizlikten, nefretten ve her zaman olduğu gibi, *bizim* içinde

yaşadığımız sevgili hayvanlar dünyasının bütün alçaklığından başka bir şeyin rüyasını görmezler.

148.

Uzaklara Bakış. — Tanımlandığı gibi başkası için ve sadece onun için yapılan eylemler ahlaksal ise, o zaman ahlaksal eylem yoktur! Sadece iradenin özgürlüğü için yapılan eylemler —başka bir tanımın belirttiği gibi— ahlaksal ise, aynı şekilde o zaman da ahlaksal eylem yoktur! —Peki o halde bu şekilde *adlandırılan* ve her halükarda var olan ve açıklanması istenen şey ne? Bunlar bazı zihinsel hataların etkileridir.— Ve insanın kendini bu hatalardan arındırdığını varsayalım, o zaman "ahlaksal eylemlerden" ortaya ne çıkardı? — Bu hatalar sayesinde şimdiye kadar bazı eylemlere, sahip olduklarından daha yüksek bir değer verdik: Onları "bencil" ve "özgür olmayan" eylemlerden ayırdık. Şimdi onları yapmamız gerektiği tarzda tekrar düzenlersek, mutlaka onların değerini *düşüreceğiz* (değer duygularını), daha doğrusu önemsiz dereceye düşüreceğiz, çünkü şimdiye değin "bencil" ve "özgür olmayan" eylemler sözde en derin ve en içten farklılıklarından dolayı değerleri çok düşük tutulmuştu. — İşte onlara artık daha az değer veriliyor diye şu andan itibaren daha seyrek mi yapılacak? — Kaçınılmaz olarak! En azından değer duygusunun terazisi eski hataların tepkisi altında kaldığı sürece! Ama buna karşı biz, insanlara kötü şöhret yapmış eylemleri karşısında iyi niyetlerini geri vererek bu eylemlerin *değerini* yeniden ortaya koymayı hesaplıyoruz... *onların vicdan huzurlarını çekip alıyoruz!* Ve şimdiye kadar bunlar geniş ölçüde en sık meydana gelen olaylar olduğundan ve gelecekte de öyle olacaklarından biz de eylemlerin ve yaşamın imgesinin bütününden *kötü görünümü* çıkartıyoruz! Bu çok anlamlı bir sonuçtur! İnsan artık kendisini kötü olarak kabul etmezse, kötü olması da sona erer!

ÜÇÜNCÜ KİTAP

149.

Küçük Aykırı Eylemlerin Gereği! — İnsanın *töre* meselelerin de bir kez de olsa *daha iyi* kararına *aykırı* davranması; uygulama durumunda taviz verip tinsel özgürlüğü saklı tutması; herkes gibi davranıp böylece herkese nezaket ve iyilik göstermesi, sanki düşüncelerimizdeki sapmayı telafi etmek: —Bu pek çok vasat düzeyde hür düşünceli insan için sadece bir tereddütsüzlük olmayıp, "şerefli", "insancı", "hoşgörülü", "aşırı titiz davranmayan" anlamını taşır, ve zihinsel vicdanlara ninni diye söylenen güzel sözlerin tınlamaları gibi olur: Böylece biri çocuğunu Hıristiyan kutsamasına götürür ve bunu yaparken de tanrıtanımazdır, öbürü ne kadar çok halkların birbirlerinden nefret etmesini lanetlerse lanetlesin,

herkes gibi askerlik yapar ve bir üçüncüsü bir kadınla kilisede evlenir, çünkü dindar akrabaları var ve utanmadan rahip önünde evlilik yemini eder. "Başkalarının her zaman yapmış ve yapmakta olduğunu, bizim gibi biri de yaparsa, *önemli değil'"* — böyle çınlar ham *önyargı! Ham* hata! Çünkü zaten güçlü, eskilere dayanan ve akılsızca kabul gören geleneklerin, bilinen akıllı birisinin koyduğu eylemle bir kez daha onaylanmasından daha *önemli hiçbir şey* olamaz: Böylece bunu duyan herkesin gözünde aklın kendisi onay alır! Görüşlerinize bütünüyle saygı duyuyorum! Ne var ki, *küçük aykırı eylemler* daha değerlidir.

150.

Evliliklerdeki Rastlantı. — Eğer tanrı olsaydım ve iyiliksever bir tanrı olsaydım, o zaman insanların evlilikleri bana her şeyden daha çok sabırsızlık verirdi. Çok, çok ileri gidebilir bir insan yetmişlerinde, evet otuzlu yaşlarında.., tanrılar için bile şaşılacak bir şey! Ama sonra, insanın nasıl bu savaşımın ve galibiyetin mirasını ve vasiyetini, insanlığının defne çelengini karşısına ilk çıkan en iyi yere astığını ve bir kadının onu yolduğunu görürsünüz; didinerek

kazanmayı ne kadar iyi bildiğini, saklamayı hiç bilmediğini, hatta üreme sayesinde utkularla daha çok dolu bir yaşam hazırlayabileceğini nasıl da hiç düşünmediğini görüsünüz: Söylediğim gibi, böylece insan sabırsız oluyor ve kendine: "İnsanlıktan uzun süre hiçbir şey olamaz. Bireyler harcanıyor, evliliklerdeki rastlantı insanlığın akılcı bir şekilde yapacağı büyük gelişmeyi imkansız kılıyor.., bu amaçsız oyunun hararetli seyircileri ve soytarıları olmayı bırakalım!" diyor. —Bu ruh halinde Epikürün tanrıları vaktiyle tanrısal sessizliklerine ve uhrevi mutluluklarına geri çekilmişlerdi: insanlardan ve onların yaptıkları aşk ticaretinden yorulmuşlardı.

151.

Burada Yeni İdealler Bulmak Gerek. — Sevdalı bir durumdayken, insana yaşamı hakkında karar verme ve şiddetli bir kapris yüzünden toplumunun karakterini ilk ve son olarak belirleme izni verilmemesi gerekirdi: Sevdalıların ettikleri yemin toplum önünde geçersiz ilan edilip evliliklerinin kabul edilmemesi gerekirdi: — Çünkü evliliği sözle ifade edilmeyecek kadar önemli görmek gerekirdi! Nitekim, bu türden kurulan evliliklerin normal olarak artık kurulmaması sağlanırdı! Evliliklerin çoğu bir üçüncü kişinin tanık olarak istenmediği türde değil mi? Ve bu, üçüncü kişi de he men hemen hiç eksik olmaz — çocuk — ve bir tanıktan da

fazladır, yani günah tekesidir!

152.

Yemin Formülü. — "Şimdi yalan söylersem, artık dürüst bir insan değilim demektir ve herkes bunu yüzüme söyleyebilmeli." — Bu formülün mahkemede edilen yeminin ve geleneksel tanrıya yakarışın yerini almasını tavsiye ediyorum: O formül *daha güçlüdür.* Dindar kişinin de buna karşı çıkmak için hiçbir nedeni yok. Şimdiye kadarki yemin artık yeterince *yararlı* olmamaya başlar başlamaz, dindar kişi kendine Hıristiyan öğretisinin ABC'sinde emredilen şu buyruğa kulak vermek zorundadır: "Efendinin, tanrının adını, *boş yere* kullanma!"

153.

Hoşnutsuz. — O eski cesurlardan biridir: Uygarlığa kızar, çünkü onun bütün iyi şeyleri, şerefleri, hazineleri, güzel kadınları... korkaklar için de erişilebilir hale getirmeyi hedeflediğini düşünür.

154.

Tehlikede Olanların Tesellisi. — Büyük tehlikelere ve darbelere çok açık bir yaşam sürdüren Yunanlılar, düşünce ve idrakte duygunun bir çeşit güvenliğini ve *son sığınağını* aramışlardı. Onlarla karşılaştırılmaz derecede güvenli bir ortamda bulunan bizler, tehlikeyi muhakememize ve idrakimize taşıdık ve *yaşam tarzımızla* ondan kurtulup sakinleşiyoruz.

155.

Dağılan Kuşku. — Yeniçağda gözü pek girişimler, Eski ve Ortaçağda olduğundan daha az görülür... belki de Yeniçağın alametlere, kehanetlere, yıldızlara ve kahinlere inancı olmadığındandır. Yani, biz eskilerin inandığı gibi *bizim* için belirlenmiş olan bir *geleceğe inanma* yeteneğimizi yitirdik — onlar bizden farklı olarak — *gelen* şey konusunda, hiç de *mevcut olan* konusundaki kadar kuşkucu değildiler.

156.

Taşkınlık Yüzünden Kötü. — "Sadece kendimizi çok iyi hissetmeyelim!" — Bu Yunanlıların iyi çağlarda kalplerindeki gizli korkuydu. Bundan dolayı kendilerine ölçülü olmayı öğütlüyorlardı. Ya biz!

157.

"Doğal Seslerin" Kültü. — Kültürümüz, acının dışavurumuna, gözyaşlarına, haykırışlara, serzenişlere, öfkeden ya da aşağılamadan gelen tavırlara karşı sadece sabırlı olmayıp, aynı zamanda onları iyi olarak nitelendirmekle ve asil kaçınılmazlıklar arasında görmekle neye işaret ediyor? — Oysa antik felsefenin ruhu onlara aşağılayarak bakıp, onları kesinlikle gerekli görmüyordu. Platon'un — yani en insancıl olmayan filozoflardan hiçbirinin — trajik sahnenin Filoktetes'ini (Philoktetcs: Yunan efsane kahramanı; Herakles'in oku kendisine miras kalmıştır.) nasıl anlattığını hatırlayınız. Bizim modern kültürümüz acaba "felsefeden" mi yoksundur? O antik çağın filozofları bizi belki de hep birlikte "ayaktakımına" ait olduğumuz şeklinde mi değerlendirirlerdi?

158.

Dalkavuğun Havası. — En köpeksi dalkavukları artık prenslerin etrafında aramayın... bunların hepsi, şimdi askerliğin tadını aldılar, dalkavuklardan iğreniyorlar. Ama bankerlerin ve sanatkarların çevresinde bu çiçek hala yetişiyor.

159.

Ölüleri Uyandıranlar — Kibirli insanlar geçmişin bir parçasına, onu yeniden duyumsayabildikleri andan itibaren daha çok değer verirler (özellikle bunun yapılması zor ise), evet mümkünse şimdi onu tekrar diriltmek isterler. Ama her zaman sayısız kibirli insan bulunduğundan, tarihsel araştırmalar bütün bir çağın araştırmalarını üstlenmişlerse, bu araştırmalardaki tehlike aslında hiç de az değildir: Bütün muhtemel ölü dirilmelerinde çok fazla enerji ziyan edilir. Romantizmin bütün hareketleri, belki de en iyi bu bakış açısından anlaşılır.

160.

Kibirli, İhtiraslı ve Bilgeliği Az Kişi. — Hırsınız aklınızdan daha büyük, kibiriniz hırsınızdan daha da büyüktür... sizin gibi bu tür insanlara *gerçekten çok miktarda* Hıristiyanlık uygulaması ve buna karşın birazcık Schopenhauer kuramı iyi gelir!

161.

Çağa Uygun Güzellik. — Eğer heykeltıraşlarımız, ressamlarımız ve müzisyenlerimiz çağın ruhunu yakalamak istiyorlarsa, o zaman güzelliği şişkin,

devasa ve sinirli olarak oluşturmaları gerekir: Tıpkı Yunanlıların kitlesel ahlaklarının büyüsüyle güzelliği tepe köşkün Apollo'su olarak görüp oluşturdukları gibi. Aslında bizim ona *çirkin* dememiz gerekirdi! Ama, aptal "klasikçiler" bizde dürüstlük bırakmadılar!

162.

Çağdaş Alay. — Şimdilerde bütün büyük ilgileri alaycı bir şekilde ele almak, Avrupalı tarzı oldu, çünkü verilen hizmetteki iş yoğunluğu onların ciddiye alınmasına zaman bırakmıyor.

163.

Rousseauya Karşı. — Eğer uygarlığımızda acınacak bir şey olduğu doğru ise, Rousseau'ya katılarak kararınızı verip 'bu zavallı uygarlıktan *kötü* ahlaklı oluşumuz kabahatlidir" dersiniz, ya da Rousseau'ya karşı şu kararı verirsiniz: "Bu zavallı uygarlığın kabahati iyi ahlaklı oluşumuzdadır. Bizim iyi ve kötü hakkında ürettiğimiz toplumsal zayıf, alçakça kavramlar ve onların bedenimiz ve ruhumuz üzerindeki aşırı egemenlikleri sonuçta bütün bedenleri ve ruhları zayıflattılar ve hür, bağımsız, tarafsız insanları, *güçlü* bir uygarlığın dayanaklarını, kırdılar: İnsan şimdi nerede *kötü* ahlaka hala rastlarsa, orada bu dayanağın son enkazını

görüyor." Böylece çelişkiler, çelişkilerle karşı karşıya gelir! Burada hakikatin her iki tarafta da olması mümkün değil: Ve esasen iki tarafın birinde mi? İncelensin.

164.

Belki de Vaktinden Önce. — Bugünlerde, bir sürü yanlış, yanıltıcı ad altında ve genellikle kendilerini mevcut töre ve yasalara bağlı tutmayan kimseler tarafından büyük bir belirsizlikle örgütlenip. bu sayede kendilerine *hak* sağlamak için ilk denemelerin yapıldığı görülmektedir: Oysa bu kimseler şimdiye değin haydut, özgür düşünceli, ahlaksız, şirret, kazıp şöhret, yasa dışılığın ve vicdansızlığın büyüsü altında kokuşmuş ve çürüterek yaşıyorlardı. Her ne kadar, bu, gelecek yüzyılı da tehlikeli hale sokup, herkesin omuzuna bir tüfek astıracak olsa bile, insanın bunu genel olarak *makul* ve *iyi* karşılaması gerekir: Bununla zaten başlı başına ahlaklı yapan bir ahlakın olmadığını ve sırf kendisini onaylayan her ahlakın çok fazla iyi enerji harcadığını ve bunun insanlığa çok pahalıya mal olduğunu hep hatırlatan bir karşı güç oluşur. Çoğunlukla keşfedici ve üretken olan sıradışı kimselerin artık kurban edilmemeleri gerekir eylem bakımından

olsun, düşünce bakımından olsun ahlaktan sapmak bundan sonra zararlı görülmemeli; yaşam ve cemaat için sayısız yeni deneme yapılmalı: vicdan azabının korkunç yükü dünyadan silinmeli... bu en genel amaçlar, bütün dürüst insanlarla hakikati arayan kimseler tarafından kabul görüp teşvik edilmeli.

165.

Hangi Ahlak Can Sıkmaz. — Bir halkın kendine sürekli öğütletip anlattırdığı ahlaksal temel buyruklar, o halkın ana hatalarıyla ilintili olup bundan dolayı canını sıkmazlar. Ilımlılığı, soğukkanlı cesareti, makul düşünüşü ya da genelde akılcılığı sık sık yitiren Yunanlılar, Sokratçı dört erdeme kulak verirlerdi... çünkü onlara ihtiyaç duyuluyordu, ama insanın onlara karşı da çok az yeteneği vardı!

166.

Dörtyol Ağzında. — Ayıp! Öyle bir sistemin içine girmek istiyorsunuz ki, insan orada ya çok büyük bir tekerlek olmak, ya da tekerleklerin altında kalmak zorunda! Orası herkesin yukarının emriyle *yapıldığı şey olduğunun* herkesçe anlaşıldığı yerdir. "Bağlantı" aramanın doğal görevlerden olduğu yer! Birinin "o sizi günün birinde kullanabilir" diye dikkat çekmesi halinde, hiç kimsenin kendini hakarete uğramış olarak hissetmediği yer; birine iltimas için ziyaretler yapmanın ayıp olmadığı yer! İnsanın nasıl kendini bu tür törelere bile bile uydurması suretiyle ilk ve son olarak, başkalarının kendilerini hiçbir şekilde sorumlu hissetmeden kullanıp kırabileceği, doğanın basit çanak çömleği olarak nitelendirdiğinin farkına bile varmadığı yer; sanki insan demiş ki: 'Benim gibiler, hiçbir zaman eksik olmaz: Beni alın! Zahmet etmeden!"

167.

Mutlak Biatler — En fazla okunan Alman filozofunu, en fazla dinlenen Alman müzisyenini ve en itibarlı Alman devlet adamını düşündüğümde, kendi kendime itiraf etmek zorunda kalıyorum: Almanlara, bu *mutlak* duygular halkına, yaşamı çekilmez hale getiriyor kendi büyük insanları. Burada seyredilecek üç haşmetli oyun sergileniyor: Her seferinde bir nehir, kendi açtığı yatağında öyle hızlı akıyor ki sık sık sanki dağdan yukarı doğru akacakmış gibi görünüyor. Ve buna rağmen, insan saygısını ne kadar artırsa da, kim genelde tercihen Schopenhauer'in düşündüğünden *başka* türlü düşünmek istemez! — Ve kim şimdi Richard Wagner ile aynı fikirde olmak ister, genelde ve ayrıntıda? Birinin bir zamanlar söylediği doğru olsa da, gücendiği ve gücendirdiği her yerde bir

sorun *gömülü* bulunuyor... kendisinin bunu aydınlığa çıkaramadığını söylemek yeterli. — Ve nihayet kaç kişi bütün kalbiyle Bismark'la aynı düşüncede olabilir, eğer o sadece kendisiyle aynı fikirde olsa ya da sadece

bundan böyle olacakmış gibi görünse. Gerçi: *İlkesiz, ama temel dürtülerle,* hareketli bir tin güçlü temel dürtülerin hizmetinde ve işte bu yüzden ilkesiz... bu bir devlet adamında göze çarpmaması gerekirdi, tersine, hukuka ve doğaya uygunluk geçerli olmalıydı; ama ne yazık ki, şimdiye değin o tam olarak Alman değildi! Müzik diye gürültüden, müzisyen için ahenksizlikten ve hoşnutsuzluktan başka bir şey değildi; Schopenhauer'in seçtiği yeni ve olağanüstü konum için de bir şey ifade etmiyordu: yani ne şeyler *üzerinde* ne de şeylerin önünde dizler üzerinde — her ikisine de hala Alman denilebilirdi —, tersine, şeylere *karşı!* İnanılmaz! Ve yakışıksız! Kendini şeylerle bir sıraya dizmek ve yine de onların karşıtı olmak, hatta son çare olarak kendinin de karşıtı olmak! — Mutlak hayran böyle bir örnekle ne yapabilir! Ve zaten kendi aralarında barışı sağlamak istemeyen bu üç örnekle ne yapılabilir! Çünkü Schopenhauer Wagner'in müziğinin düşmanıdır, Wagner Bismark'ın politikasının düşmanı ve Bismark da Wagnerci ve Schopenhauerci olan her şeyin düşmanıdır! Geriye yapacak ne kalıyor! "Toptan biate" susamışlığıyla nereye kaçsın! İnsan belki müzisyenin müziğinden kalpleri olduğu için insanların hoşuna giden güzel müziğin birkaç yüz vurgusunu seçebilir... insan bu küçük soygunla kenara çekilip bütün arta kalanı... unutabilir mi? Ve aynı şeyi filozof ve devlet adamı açısından yapıp ortaya koymak... seçmek, insanlara tavsiye etmek ve özellikle *arta kalanı unutmak?* Evet, keşke unutmak bu kadar zor olmasaydı! Bir zamanlar çok gururlu bir insan vardı, sadece kendinden, iyi ya da kötü bir şey almayı kabul ederdi: Ama *unutması* gerektiği zaman, kendi kendine veremeyip, üç kez ruhları çağırmak zorunda kaldı; ruhlar geldiler, isteğini dinlediler ve sonun da: "Sadece bu bizim gücümüz dahilinde değil!" dediler. Almanların*Manfred'in* deneyiminden yararlanmaları gerekmez mi? Niçin önce ruhlar çağırılsın! Hiçbir anlamı yok, insan unutmak istediği zaman unutmuyor. Ve, insan burada, bundan sonra toptan hayranları olabilmek için bu çağın üç büyüğünden "arta kalanı" unutabilse, ne muhteşem olurdu! Burada iyi fırsatı kullanmayı ve yeni bir şeyi denemeyi tavsiye etmekte daha bir değer görüyorum: Yani *kendine karşı dürüstlüğü* artırmak ve inançla söylenileni tekrarlayan, acımasızca, körü körüne düşman olan bir halktan, şartlı rıza gösteren ve iyiliksever muhalefet yapan bir halk yapmak; ama ilk önce insanlara kayıtsız şartsız biatin komik bir şey olduğunu ve bu konuda Almanlar için yeniden öğrenmenin onur kırıcı bir şey olmadığını ve derin, dikkate değer bir vecizenin var olduğunu öğretmeli: "Ce *qui importe, ce ne sontpoint les personnes: mais les*

cho ses." Bu veciz söz onu söyleyen gibi büyük cesur sade ve ketumdur... tam asker ve cumhuriyetçi Carnot gibi. — Ama şimdi bir Fransızdan Almanlara böyle şeyler anlatılabilir mi, üstelik de bir cumhuriyetçiden? Belki hayır; evet, belki de Niebuhr'un çağında Almanlara neleri söyleyebildiğini bile hatırlamanız doğru değil: Carnot'dan başka kimse *ona hakiki büyüklük* izlenimi vermemiş.

168.

Bir Örnek. — Thukydides'in nesinden hoşlanıyorum, ne yapmış ki ona Platondan daha fazla saygı duyuyorum? O bütün insan tiplerinde ve olaylarda en geniş ve en doğal neşeyi buluyor ve her tipin bir miktar *iyi akla* sahip olduğuna inanıyordu: *bunu* keşfetmeyi deniyor. Platon'dan daha büyük pratik adaleti var; hoşuna gitmeyen ya da kendisine yaşamda acı veren insanlara ne iftira eder, ne de onları küçültür. Tam tersine: Sadece tipleri görmek suretiyle bütün şeylerin ve insanların içine bazı yüce şeyler koyup, onlardan söz ediyor; eserini adadığı sonradan gelen bütün kuşaklar, tipik *olmasaydı* onunla ortaya ne koyarlardı! Böylece insan düşünürü olan onda, Sofokles'de şairine, Perikles'de devlet adamına, Hipokrates'de doktoruna, Demokrit'de doğa araştırmacısına sahip olan *en tarafsız dünya bilgisi kültürü* son muhteşem çiçeğine kavuşuyor: Öğretmenleri olan Sofistlerin adına kutsanmayı hak eden ve ne yazık ki kutsama anından itibaren bizde birdenbire solmaya ve kavranılmaz olmaya başlayan o kültür... artık Platonun bütün Sokratçı okullarla beraber ona karşı savaştığı için, onun ahlaksız bir kültür olduğu kuşkusuna kapılıyoruz. Hakikat burada öylesine karışık ve

girift ki, analiz etmek istenmiyor: Böylece eski hata *(error veritate simplicior)* eski yolunda gitmeye devam ediyor!

169.

Yunanlılara Özgü Olan Şey Bize Çok Yabancı. — Doğulu ya da modern, Asyalı ya da Avrupalı: Yunanlılara özgü şeylerle karşılaştırıldığında bütün bunlarda kütlesellik ve yüceliğin dili olarak büyük miktardan zevk alma var, oysa insan Pastum'da, Pompei'de ve Atina'da ve bütün Yunan mimarisi karşısında, Yunanlıların *ne kadar küçük kütlelerle* yüce şeyleri ifade etmeyi bildiklerine ve ifade etmeyi *sevdiklerine* şaşırıyor. — Benzer bir durum: Yunanistan'da insanlar, *kendileri hakkındaki düşüncelerinde* nasıl mütevazı idiler! İnsan tanımada onlardan ne kadar ilerdeyiz! Ama ruhlarımız ve düşüncelerimiz onların ruhları karşısında nasıl da labirent gibi görünüyor! Kendi ruhumuzun doğasına uygun

bir mimari istedik ve onu yapmaya cesaret ettik mi (bunu yapamayacak kadar korkağız!)... o zaman labirent bize örnek oluyordu! Bize özgü ve bizi gerçekten ifade eden müzik bu durumu ele veriyor! (Yani müzikte insanlar kendilerini bırakıyor, çünkü müziklerinin içinde onları görebilecek kimsenin olmadığını vehmediyorlar.)

170.

Duygunun Öteki Perspektifleri. — Yunanlılarla ilişkin bu gevezeliğimiz de ne oluyor! Sanatlarından, ruhlarından ne anlıyoruz.., tutku çıplak *erkek* güzelliği içindir! — Sadece *bu bakış açısından* kadın güzelliğini duyumsuyorlardı. Yani kadın güzelliği konusunda bizden tamamen değişik bir perspektifleri vardı. Ve kadına olan aşkları da benzer durumdaydı: Başka türlü saygı gösterip, başka türlü aşağılıyorlardı.

171.

Modern İnsanın Beslenmesi. — Modern insan birçok şeyi, evet hemen hemen her şeyi sindirmeyi bilir, — bu onun ihtirasının türüdür: Ama bunu anlamasaydı, daha yüksek durumda olurdu; *homo pamphagus* türlerin en iyisi değildir. Bizden daha deli ve daha dikbaşlı beğenisi olan bir geçmiş ile belki daha seçkin olacak bir gelecek arasında yaşıyoruz.. çok fazla ortada yaşıyoruz.

172.

Trajedi ve Müzik. — Örneğin Aşilusun zamanındaki Yunanlılar gibi, savaşçı bir ruh hali içinde olan erkekler, *zor duygulanırlar* ve merhamet bir kez katılıklarını yendi mi, onları bir cinnet gibi yakalar ve "bir devin gücünü" andırır... sonra kendilerini bağımlı ve dini bir ürperme tarafından heyecanlandırıldıklarını hissederler. Ardından bu durum karşısında tereddüt ederler; içinde oldukları sürece kendinden geçmenin ve harikuladeliğin verdiği büyük sevincin, ıstırabın en acı pelini ile karışmış olarak tadını çıkarırlar: Bu tam savaşçıya göre bir içkidir, biraz nadir, tehlikeli ve acı tatlı, herkese kolay kolay nasip olmayan bir şey. Böyle merhamet duygusu olan ruhlara hitap eder trajedi, zor yenilen katı ve kavgacı ruhları, ister korku, ister merhamet sayesinde olsun, zaman zaman *yumuşatmaya* yarar: Ama trajedinin, yelkenin rüzgara açık durduğu gibi "sempatik duygulanımlara" açık duranlara ne yapması gerekir! Atinalılar daha yumuşak ve daha duygusal oldukları zaman, Platon'un döneminde.., ah, bizim büyük ve küçük şehirlilerimizdeki aşırı duygusallıktan hala ne kadar da

uzaktılar! — Ama buna rağmen filozoflar trajedinin *zararından* şikayetçi oluyorlardı. Kahramanlığın ve erkekliğin değerinin arttığı tehlikelerle dolu bir çağda, tıpkı şimdi başlamakta olan çağ gibi, belki de trajedi yazarlarına ihtiyaç duyulacak şekilde ruhlar yavaş yavaş tekrar sertleşecektir: Zaman zaman bunlar biraz *gereksiz* oluyordu... en yumuşak ifadeyle. — Böylece belki müzik için de bir kez daha iyi bir çağ gelecek (mutlaka o *daha kötü* olacak!), o zaman, sanatçılar o müzikle aşırı kişisel, kendi içinde sert, kendi tutkusunun

karanlık ciddiyetinin hakim olduğu insana dönmek zorunda kalacaklar: Ama müzik bugünkü kaybolmakta

olan çağın fazlasıyla hareketli, gelişmemiş, yarı kişisel, meraklı ve her şeyin arkasından şehvet arayan ruh müsveddelerine ne yapsın!

173.

İşe Övgü Düzenler — "İşin" övülmesinde, "işin nimetine" ilişkin bitmez tükenmez konuşmalarda, toplum yararına olan resmi etkinliklerin övülmesindeki art düşünceyi görüyorum: bütün bireyselliklerden korkma düşüncesini. Aslında şimdi insan işin görünüşünde — bununla hep sabah erkenden gece geç vakte kadar süren ağır, yoğun bir çalışma kastediliyor — böyle bir işin herkesi dizginleyen ve aklın, hırsın, bağımsızlık arzusunun gelişmesini etkili bir şekilde engellemeyi bilen en iyi polis olduğunu aslında hissediyor. Çünkü, o çok fazla sinir gücü harcıyor ve onu düşünüp taşınmaktan, kılı kırk yarmaktan, düş görmekten, endişe etmekten, sevmekten, nefret etmekten mahrum ediyor; hep küçük bir amacı göz önünde tutup kolay ve düzenli tatminleri garanti ediyor. Böylece sürekli sıkı çalışmaların yapıldığı toplum daha güvenli olacaktır: Ya şimdi güvenliğe en büyük tanrı olarak tapınılıyor. — Ve şimdi! Dehşet! Tam da "işçi" *tehlikeli* hale geldi! Ortalık "tehlikeli bireylerle" kaynıyor! Ve arkalarında tehlikelerin tehlikesi — O birey!

174.

Ticaret Yapan Bir Toplumun Ahlaksal Modası. — Şimdiki ahlak modasına ilişkin "ahlaksal eylemler başkalarına gösterilen sempati eylemleridir" biçimindeki ilkenin ardında kendini zihinsel olarak maskeleyen korkaklığın sosyal dürtüsünün hüküm sürdüğünü görüyorum. Bu dürtü en başlıca, en önemli ve öncelikli olarak yaşamdaki *bütün tehlikelerin* alınmasını istiyor ve *herkesin* buna bütün gücüyle yardım etmesini gerekli görüyor. Bundan dolayı sadece ortak

güvenlik ve toplumun güvenlik duygusunu hedefleyen eylemler "iyi" dereceye layık olabilirler! — Eğer korkunun bu türden bir tiranlığı onlara en yüce ahlak yasasını emrederse, emir verilmesine karşı çıkmayıp göz yumarlarsa, ama her yerdeki her ıstırap hali için, her ıstırap için çok keskin gözleri varsa, o zaman insanların pek de sevinç duyacak halleri olmaz. Yaşamın bütün pürüzlerini ve kenarlarını törpülemek gibi korkunç bir kasıtla insanlığı *kuma* çevirmek için en iyi yolda değil miyiz? Kum! Küçük, yumuşak, yuvarlak, bitmez tükenmez kum! Bu idealiniz, sempatik duygulanımlarımızın habercisi mi? — Bu arada insanın başkasına, onun imdadına hep doğrudan koşup *yardım etmek* suretiyle mi... tiranca bir müdahale ve biçimlendirme değilse, sadece çok yüzeysel olmak durumundadır... yoksa insanın başkasının zevkle seyrettiği güzel, sakin kendi içine kapalı, dışarıdan gelecek fırtınalara ve yollardan gelecek toza karşı yüksek duvarla çevrili, ama yine de konuksever bir kapısı olan bahçeyi kendi içinden *biçimlendirmek* suretiyle mi *daha çok yararlı olacağı* sorusu cevapsız kalıyor.

175.

Ticari Kültürün Temel Düşüncesi. — Eski Yunanlılarda kişisel müsabakaların, Romalılarda savaş, zafer ve hukukun toplumun ruhunu oluşturduğu gibi şimdilerde *ticaret yapmanın* toplum ruhunu oluşturduğu bir kültürün ortaya çıkmakta olduğu görülüyor. Ticaret yapan kimse, üretmeksizin her şeyi değerlendirmeyi biliyor, daha doğrusu kendi kişisel ihtiyaçlarına göre değil, *tüketicilerin ihtiyaçlarına göre* değerlendiriyor; "bunu kim ve ne kadar çok tüketir" sorusu, sorularının en önemlisidir. Bu tip değerlendirmeyi sadece içgüdüsel ve sürekli olarak yapar: Bu değerlendirmeyi her şeye ve böylece sanatlarla bilimlerin, düşünürlerin, bilginlerin, sanatçıların, devlet adamlarının, halkların ve partilerin, bütün bir çağın ürettiklerine de uygular: *Kendisine göre bir şeyin değerini belirlemek* için üretilen her şeyde arz ve talebe bakar. Bu bütün bir kültürün karakteri olmuş, en geniş ve en ince ayrıntısına

kadar düşünülmüş ve bütün istek ve yetenekleri etkilemiş: Siz insanlar gelecek yüzyılda bunlardan gurur duyacaksınız: Eğer ticaret yapan sınıfın peygamberleri bunları sizin mülkiyetinize vermekte haklıysalar! Ama, ben bu peygamberlere pek inanmıyorum. Horatius'un anlatımı ile... *Credat Judaeus Apella.*

176.

Babaların Eleştirilmesi. — Neden insan şimdi en yakın geçmişle ilgili hakikate katlanıyor? Çünkü kendini bu geçmişe *karşıt* hisseden ve güç duygusunun ilk

meyvelerinin tadını bu eleştiride çıkaran yeni bir kuşak her zaman bulunuyor. Eskiden, bugünün tersine yeni kuşak kendini eskinin üzerine *kurmak* isterdi ve babalarının görüşlerini sadece kabul etmek suretiyle değil, mümkün olduğu kadar *daha ciddiye* almak suretiyle kendini güvenli *hissetmeye* başlardı. Eskiden babaları eleştirmek, ahlaksızlık sayılırdı: Şimdi genç idealistler bununla işe *başlıyorlar.*

177.

Yalnızlığı Öğrenmek. — Ah, sizi dünya siyasetinin büyük şehirlerindeki zavallı herifler sizi; sizi genç, yetenekli, hırsla kıvranan, bütün olaylar için — her zaman bir olay olur — fikirlerini söylemeyi görev bilen adamlar! Bu şekilde tozu dumana katınca, tarihin vagonu olduklarını sanan adamlar! Hep dinledikleri için, hep söze karışabilecekleri ana dikkat edip gerçek verimliliği yitiren adamlar! Büyük eserler için, büyük arzu duyabilirler: Hamileliğin derin sessizliği onlara hiçbir zaman geçmeyecek. Olayları kovaladıklarını düşünürken günlük olaylar onları saman çöpü gibi savurur... zavallı herifler! — Eğer insan sahnede kahramanı oynamak isterse, koro yapmayı düşünmemesi, evet, koronun nasıl yapıldığını bilememesi gerekir.

178.

Günlük-Yıpranmışlar — Bu genç adamların ne karakterleri, ne yetenekleri, ne de çalışkanlıkları eksiktir. Ama onlara, kendilerine bir yön tayin etmeleri için asla zaman verilmedi; daha çok çocukluktan itibaren kendilerine yön verilmesine alıştılar. Eskiden, "çöle gönderilmek için" yeterince olgunlaştıklarında başka bir şey yapılıyordu... onları kullanıyorlardı, onları kendilerinden çalıyorlardı, *günlük kullanımlar* için eğitiyorlardı, onlara bir görev öğretisi olarak bakıyorlardı... ve şimdi ondan vazgeçemiyor ve başka türlü olmasını da istemiyorlar. Ama insan bu zavallı koşum hayvanlarını "tatilden" mahrum bırakamaz... fazla çalışılan bir yüzyılın boş zaman ideali diye adlandırılan şeyinden: İnsanın keyfince bir kez tembellik, aptallık ve çocukluk edebileceği bir zamandan.

179.

Mümkün Olduğunca Az Devlet! — Bütün siyasi ve ekonomik olayların hiçbiri aslında en yetenekli kafaların uğraşmasına ve uğraşmak zorunda olmasına değmez. Gerçekte. tinin bu tür kullanımı olağanüstü durumdan daha kötüdür. Geri kafalara uygun iş alanları var ve öyle de kalacak ki, bu iş alanlarında, geri

kafalılardan başkasının çalışmaması gerekir: Keşke makine parçalanıp dağılsa! Ancak, şimdi olduğu gibi sadece herkesin her gün bundan dolayı bilmek zorunda olduklarına inanmayıp, her bir kişinin de her an bunun için çalışmak istemesi ve bu sırada kendi işini ortada bırakması, büyük ve komik bir çılgınlıktır. "Genel güvenlik" bu fiyatla çok pahalıya ödeniyor: Ve en çılgın olanı da sevgili yüzyılımızın ispatlamaya çalıştığı gibi, insan bununla ayrıca genel güvenliğin karşıtını ortaya çıkarıyor olmasıdır: Sanki şimdiye kadar hiç ispatlanmamış gibi! Toplumu hırsızlığa karşı güvenli, ateşe dayanıklı kılmak ve her türlü alışveriş ve değişiklik için sonsuz rahatlık vermek, devleti iyi ve kötü anlamda bir tür yazgıya dönüştürmek... bunlar düşük, vasat ve büsbütün vazgeçilmez hedefler değildir; bu hedeflere ulaşmak için insanın *esasen var olan* en yüce araç ve gereçlerle çabalamasına gerek

yoktur, — aslında bu araçların en yüce ve en nadir amaçlar için *saklanması* gerekirdi! Ekonominin bu denli çok konuşulduğu çağımız bir savurgandır: En değerli şey olan tini israf ediyor.

180.

Savaşlar — Günümüzün en büyük savaşları tarihsel incelemenin etkileridir.

181.

Yönetmek. — Kimileri yönetme işinden zevk aldıkları için yönetirler; kimileri yönetilmek istemedikleri için: —Son belirtilen yönetim şekli, bu iki kötüden sadece en az kötü olanıdır.

182.

Kaba Tutarlılık. — Büyük bir paye verilerek: "O bir karakterdir!" denir... evet! Bununla onun kaba tutarlılık gösterdiği anlatılır, kör gözleri de aydınlatan bir tutarlılık! Ama daha duyarlı ve derin bir tin hüküm sürmeye başlayıp, kendi yüksek tarzında tutarlı olur olmaz, seyirciler karakterin varlığını inkar ederler. Bundan dolayı kurnaz devlet adamları, komedilerini genellikle kaba tutarlılık perdesi arkasında oynarlar.

183.

İhtiyarlar ile Gençler — "Parlamentolarda birazcık ahlaksız bir şey var — kimileri hala böyle düşünüyor, — çünkü orada hükümete *karşı* görüşler de

olabilir!" — "Konu hakkındaki görüş, hep saygıdeğer efendinin emrettiği gibi olmak zorundadır"... bu bazı uslu yaşlı kafalardaki on birinci emirdir, özellikle Kuzey Almanya'da. İnsan buna eski bir modaya güler gibi gülüyor: Ama eskiden bu ahlaktı! Belki de insan şimdi parlamenterci olarak yetiştirilen genç kuşak için ahlaksal olan şeye günün birinde gülecek: Yani partinin politikasını kendi bilgeliğinin üstüne koymak ve toplum yararı sorusunu partinin yelkenlerine rüzgar dolduracak biçimde yanıtlamak. "Konu hakkında parti nasıl bir görüş istiyorsa öyle düşünmek zorundadır insan".. , kural böyle olurdu. Böyle bir ahlaka şimdi her türlü kurban, kendini yenme ve şehitlik hizmet etmektedir.

184.

Anarşistlerin Ürünü Olarak Devlet. — Buyruk altına alınmış insanların ülkelerinde hala yeteri kadar çağdışı ve buyruk altına alınmamış insanlar var: Şimdilerde bunlar hiçbir yerde olmadığından çok sosyalist kampta toplanıyorlar. Eğer bir gün bunlar yasa koyucu duruma gelirlerse, kendilerini demir zincire vurup korkunç disiplin uygulayacakları beklenebilir: — *onlar kendilerini tanıyorlar!* Ve bu yasaları kendilerinin koyduğunun bilinciyle onlara katlanacaklar... kudret duygusu ve *bu* kudretin duygusu, onlar için uğruna her şeye katlanacak kadar taze ve çekicidir.

185.

Dilenci. — Dilenciler yok edilmeli: Çünkü insan onlara verince de sinirleniyor, vermeyince de sinirleniyor.

186.

Tüccarlar — işiniz.., bu en büyük önyargınızdır; sizi memleketinize, ait olduğunuz topluma, heveslerinize bağlar. İşte çalışkan... ama tinde tembel, yetersizliğinizden memnunsunuz ve görev önlüğünüzü bu memnuniyetin üstüne asmışsınız: Böyle yaşıyorsunuz, çocuklarınız için de böyle bir yaşam istiyorsunuz!

187.

Olanaklı Bir Gelecekten. — Suçlunun kendini ihbar ettiği, toplum önünde kendi cezasını kendisinin verdiği, kendi yaptığı yasaya böylece saygı duymanın gururuyla kendi kendini cezalandırıp gücünü kullandığı, yasa koyucunun gücünü kullandığı bir durum düşünülemez mi? İnsan bir kez bir suç işleyebilir ama

gönüllü ceza ile suçunu yener açık sözlülük, büyüklük ve ağırbaşlılıkla sadece suçu silmez, bir de toplum yararına iş yapar. — Bu olanaklı bir geleceğin suçlusu olurdu elbette ki geleceğin yasa koyuculuğunu şart koşardı, şu temel düşünceyle: "Sadece kendi koyduğum yasa önünde eğilirim, büyük küçük her şeyde." Daha birçok denemenin yapılması gerek! Daha birçok geleceğin gün ışığına çıkması gerek!

188.

Sarhoşluk ve Beslenme. — Halklar çok sık aldatılırlar, çünkü hep bir dolandırıcı *ararlar,* özellikle duyularına heyecan verici bir şarap. *Ona* bir sahip olabilirlerse, o zaman mutlaka kötü ekmeğe razı olurlar Sarhoşluk onlar için beslenmeden daha önemlidir... bu onların her zaman ısıracakları oltaya takılı bir yemdir! Onların içinden seçilmiş erkekler — en uzman uygulayıcılar olsalar bile parlak fatihler ya da eski ihtişamlı saraylara karşı ne ifade ederler! Halk adamı onlara en azından fetih ve ihtişam ümidi vermelidir: Belki bu sayede kendisine inandırır Hep itaat ederler ve eğer bu sayede kendilerinden geçmeleri sağlanırsa itaat etmekten daha fazlasını yaparlar! Onlara defne çelengi ve onun içindeki çıldırtıcı güç yoksa, huzur ve neşe bile sunamazsınız. Ama, *sarhoşluğu beslenmekten daha önemli bulan* bu ayaktakımı beğenisi, kesinlikle avamın derinliklerinde ortaya çıkmış değil: Daha çok oraya taşındı, oraya nakledilip dikildi ve orada öncelikle aşırı şekilde direnip, bereketle serpildi, oysa kökenini en büyük zekalardan almış ve binlerce yıl onların içinde büyümüştü. Halk, üzerinde bu parlak yabani otun büyüyebileceği son *bakir topraktır.* — Nasıl! Ve tam da bu halka mı siyaseti emanet edeceksiniz? Ondan günlük sarhoşluğunu çıkarsın diye mi?

189.

Büyük Siyaset Hakkında. — Bireylerde olduğu gibi halklarda da çıkarcılık ve kibir *büyük siyasette* çok fazla rol oynasa da, onları sürükleyen en güçlü dalga, sadece hükümdarlarla güçlülerin ruhlarından değil, halkın aslında en alt tabakalarının hiç de alt olmayan kısımlarının bitmez tükenmez kaynaklarından zaman zaman fışkıran *iktidar duygusu ihtiyacıdır.* Kitlenin yaşamını, malını, vicdanını, erdemini, o büyük zevke sahip olmak ve muzaffer, tiranca keyfi bir ulus olarak, diğer ulusları yönetmek için (ya da yönetiyor düşünmek için) ortaya koymaya *hazır olduğu* bir zaman hep gelir. O zaman savurgan, fedakar, umutlu, güvenen, pervasız, fantezili duygular öylesine dışarı taşarlar ki, hırslı ya da akıllıca önlem alan hükümdar hiç yoktan bir savaş çıkarıp, kendi yanlışını

halkının vicdan huzuruna mal edebilir. Büyük fatihler hep erdemin coşkulu dilini kullandılar: Etraflarında hep ayağa kalkmak ve sadece en yüce dili duymak isteyen kitleler vardı. Ahlak yargılarının acayip çılgınlığı! Eğer insan kendini güçlü hissediyorsa. iyi hissedip iyi olarak nitelendirir: Ve gücünü başkaları üzerinde kullanmak zorundaysa, onlar onu *kötü* olarak hissedip nitelendirirler! Hesiod insanlık çağı üzerine yazdığı fabelin de, aynı çağı, Homer'in kahramanlarının çağını iki kez arka arkaya betimledi ve *bir taneden iki tane* çıkardı: Bu serüvenci, şiddet kullanan insanların sert, korkunç baskısı altında olan ve atalarından bunu dinlemiş olanlar açısından bakıldığında, *kötü* olarak görünüyordu. Ama bu şövalyelerin arkadan gelen nesli o çağa iyi, eski, mutlu, yarı mutlu bir zaman olarak saygı duyuyordu. O zaman şair, yaptığından başka bir çare bulamıyordu... şüphe etrafında her iki cinsin de dinleyicileri vardı herhalde.

190.

Eski Alman Eğitimi. — Almanlar, Avrupa'nın öteki halkları için ilginç olmaya başlamaları — bunun üzerinden çok uzun bir zaman geçmedi — şimdi artık sahip olmadıkları, hatta kör bir

öfke ile sanki bir hastalıkmış gibi üzerlerinden silktikleri bir eğitim sayesinde olmuştu: Ve bunun yerine siyasi ve milli çılgınlığı koymaktan daha iyi bir yol bilmiyorlardı. Kuşkusuz, bu çılgınlık sayesinde öteki halklar için vaktiyle eğitimle sağladıkları ilginçlikten çok daha ilginç bir konuma geldiler: Şimdi memnun olabilirler! Bu arada o zamanki Alman eğitiminin Avrupalıların iştahını açtığı ve onun böyle bir ilgiye, evet böyle bir öykünmeye ve esinlenerek rekabet etmeye değmediği yadsınamaz. Bu gün Schiller'e, Wilhelm von Humboldta, Schleiermacher'e, Hegel'e, Schelling'e bir bakın, onların mektuplaşmalarını okuyun, taraftarlarının büyük çevresine girin: Onların ortak nesi var? Neleri bizi etkiliyor, bugünkü bir çekilmez, bir dokunaklı ve acınacak olmamızdan başka? Önce ne pahasına olursa olsun *heyecanlı* görünme ihtirası; sonra her bağlamda (karakterler, tutkular, zamanlar, gelenekler) daha güzel görmeyi istemek düşüncesinin yanında parıldayan kemiksiz genellemeler arzusu... ne yazık ki "güzel", her ne kadar Yunan kaynaklı olmakla övünse de belirsiz, kötü bir beğeniye göredir. Her şeyden önce asilleştirilmiş tavırlar ve asilleştirilmiş sesler isteyen, yumuşak, iyi huylu, gümüş gibi parlayan bir idealizmdir; "soğuk" ya da "katı" gerçeğe karşı, anatomiye karşı, kusursuz tutkulara karşı, her türlü felsefi yetinmeye ve kötümserliğe karşı, ama aynı zamanda dini simgelerle ifade ettirmediği sürece doğa bilimine karşı içten gelen bir nefretle beslenen, ölçülü

olduğu kadar zararsız bir şey. Alman eğitiminin bu ilerleyişini Goethe kendi tarzında gözlüyordu: yanı başında durarak, yumuşak bir şekilde karşı çıkarak, sessizce, kendisini, izlediği daha iyi yolda sürekli güçlendirerek. Kısa bir süre sonra bunu Schopenhauer de gözledi... ona çok daha gerçek olan dünya ve dünyanın şeytanlıkları tekrar görünmüştü, ve bunu kaba ve coşkulu bir şekilde anlattı: Çünkü, bu şeytanlığın *güzelliği* vardı! — Ve esasen ecnebilerin aklını ne çeldi ki, Alman eğitimine Goethe ile Schopenhauer gibi bakmadılar ya da onu basitçe görmezlikten geldiler? Bu eğitimi aydınlatan etrafındaki donuk parlaklık, gizemli Samanyolu ışıklarıydı: Bu arada ecnebi kendine şunları söylüyordu: "O bize çok çok uzak, orada bizim için görme, duyma, anlama, zevk alma, değerlendirme ortadan kalkıyor; buna rağmen yıldız olabilirler! Almanlar, büyük bir sessizlikle, göğün bir köşesini keşfetmiş ve oraya yerleşmiş olabilirler mi? İnsan Almanlara yaklaşmayı denemek zorunda." Ve insan onlara yaklaştı: Oysa bundan çok kısa bir süre sonra aynı Almanlar, Samanyolu parıltısını üzerlerinden silmek için çabalamaya başladılar; gökte olmadıklarını çok iyi biliyorlardı... tersine, bir bulutun içindeydiler!

191.

Daha iyi İnsanlar! — Bana, sanatımızın günümüzün hırslı, doyumsuz, başıboş, iğrenç, yüzü ıstırapla buruşmuş insanlarına yöneldiğini ve onlara kabalıklarının imgesinin yanı sıra uhrevi mutluluk, yücelik ve ahiret imgesi gösterdiğini söylüyorlar: Nitekim, günün birinde unutup tekrar nefes alabilir, hatta belki de kaçış ve geri dönüş tepisini birlikte, unutmuşluk içinden çıkarıp geri getirirler. Böyle seyircisi olan zavallı sanatçılar! Böyle yarı rahiplere, yarı psikiyatrlara özgü art niyetlerle! Ne kadar da çok mutluydu Corneille — "bizim büyük Corneillemiz", Madame de Sevigne kadın vurgusuyla tam bir erkeğin önünde bağırdığı zaman... *onun* dinleyicileri, onlara şövalye erdeminin imgeleri olan mutlak görev bilinciyle, alicenap özveriyle, kendine kahramanca hakim olmakla yardım etmeyi becerdiği zaman, ne kadar çok yüceltilmişlerdi! Corneille ile Sevigne'nin varlığı sevişleri ne kadar da farklıydı, kör kaba bir "istemden" dolayı değil, çünkü insan onu öldürmek istemiyordu, tersine, büyüklüğün ve insancıllığın birlikte *mümkün* olduğu bir yer olmasını istiyor, yönetimlerin bizzat en despotu olan hükümdar ve din adamı keyfiliğinin ne gururu, ne yiğitiiği, ne şirinliği, ne de bireylerin ruhlarını ezebileceği bir yer, daha çok doğuştan başına buyrukluğa ve kibarlığa, istek ile tutkunun kalıtım yoluyla alınan gücüne olan *karşıtlığın tahriki ve teşviki* olarak duyumsandığı bir yer olmasını istiyordu!

192.

Eksiksiz Düşmanlar Arzu Etmek. — Fransızların dünyanın *en koyu Hıristiyan* halkı olduğunu kimse tartışmıyor: Kitlelerin imanının onlarda başkalarından daha büyük oluşu bakımından değil, tersine, onlarda Hıristiyanlığın en zor idealleri insan haline dönüşmüş olmasından ve sadece düşüncede, başlangıç halinde ve yarım yamalak kalmamasından dolayı. İşte Pascal ateşli olmanın, ruhun ve dürüstlüğün birleşiminde bütün Hıristiyanların birincisi.., ve insan burada nelerin birleşmesi gerektiğini düşünüyor! İşte Fenelon *kilise kültürünün* bütün güçlerinin yetkin ve büyüleyici bir ifadesi: İnsanın tarihçi olarak mümkün olmayanı ispatlamaya hevesleneceği ideal bir yol buna karşın sadece ifade edilemeyecek kadar zor ve olanaksız Kendi arkadaşlarının, Fransız dingincilerinin, arasında işte Madame de Guyon: ve havari Paulus'un belagatının ve heyecanının en yüce, en sevgili, en sessiz, en hayran bırakıcı Hıristiyanın yarı tanrısal durumu hakkında tahmin etmeye çalıştığı her şey, burada gerçek oldu ve bu arada Paulus'un tanrıya karşı gösterdiği o Yahudi sırnaşıklığını, hakiki, kadınsı, nazik, kibar, söz ve davranıştaki eski Fransız saflığı sayesinde sıyırdı. İşte Trappisten manastırının kurucusu, Hıristiyanlığın asket ideallerini son olarak ciddiyetle ele alan o kişi, Fransızlar içinde bir istisna değil, tersine, gerçek bir Fransız: Çünkü onun etkileyici buluşu bu ana kadar sadece Fransızlar arasında benimsenip güçlü kalabiliyordu, onları izleyip Elsas'a ve Cezayir'e gitti. Hugenotları unutmayalım: Şimdiye kadar savaşçılık ve çalışkanlık duyusuyla nazik töreler ve Hıristiyan sertliğinin ortaya koyduğu birlik, hiç bu kadar güzel yansıtılmadı. Ve Port Royal'de büyük Hıristiyan alimliği son bir kez gelişti: Ve gelişmeyi büyük insanlar Fransa'da, başka bir yerde olduğundan daha iyi anlıyorlar. Bu bir yana, yüzeysel olarak bakarsak, büyük bir Fransız hep yüzeyini korur, içeriğini ve derinliğini örtmek için doğal bir derisi var.., buna karşın bir büyük Almanın derinliği genellikle eğri büğrü şekli olan bir kapsülde kapalı tutulmaktadır, kendini ışıktan ve hoyrat ellerden sertliği ve tuhaf kılıfı ile korumaya çalışan bir bilge taşı* olarak. — Ve şimdi, bu halkın niçin Hıristiyanlığın mükemmel tiplerini ve Hıristiyan olmayan özgür düşüncenin mükemmel karşı tiplerini yetiştirmek zorunda kaldığını tahmin edin! Fransız özgür düşüncesi öteki halkların özgür düşüncelilerinin yaptıkları gibi sadece dogmalar ve ünlü hilkat garibeleri ile mücadele etmekle kalmadı, kendi içinde hep büyük insanlarla kavga etti.

*"Eliksir" (iksir) yerine kullanılmıştır, çünkü iksirin ilk anlamında bu var.

193.

Espri ile Ahlak. — Tin, bilgi ve gönül ile sıkılmanın sırrını bilen ve kendini

sıkılmayı ahlaksal olarak duyumsamaya alıştırmış olan Alman, — Fransız *esprisinden* korkar, ahlakın gözlerini oymak ister — yine de bir minik kuşun çıngıraklı yılan karşısındaki büyülenmiş korkusuna benzer. Ünlü Almanların içinde belki de hiç biri *Hegel* kadar *esprili* değildi... ama buna karşın Hegel'in de ondan kendine özgü olan kötü üslubunu ortaya çıkarmasına neden olacak kadar büyük bir Alman korkusu vardı. Yani onun özü, bir çekirdeğin etrafının sarılması ve hemen hemen aradan bakamayacak kadar tekrar tekrar sarılması, mahcup ve meraklı.., kadın düşmanı ihtiyar Aşilus'un ifadesiyle peçelerinin arasından bakan "genç kadınlar" gibidir: Ama o çekirdek tinsel şeyler üzerine esprili, çoğunlukla küstah bir buluştur, zarif etli bir kelime birleşimidir, tıpkı böyle bir şeyin bilimin katığı olarak *düşünürler topluluğunda* görülmesi gibi... ama o sarılışlarda kendini bizzat anlaşılması güç bir bilim ve tamamen yüksek ahlaksal sıkılma olarak yansıtır. O zaman Almanların *esprinin* kendilerine *izin verilen* biçimi vardı ve şamata ve neşe içinde onun tadını öylesine çıkarıyorlardı ki, Schopenhauer'in güzel, çok güzel aklı onun karşısında kalakalmıştı... yaşamı boyunca Almanların ona sunduğu oyuna bağırıp çağırdı, ama bunu kendisine asla izah edemedi.

194.

Ahlak Öğretmeninin Kibirliliği. — Ahlak öğretmenlerinin genelde az başarılı olmalarının nedeni, bir seferde çok şey yapmak istemelerinde yatar, yani çok hırslı olmalarında: *Herkes için* fazlasıyla talimat vermek hevesindeydiler. Ama bunun anlamı, belirsizlikte dolaşmak ve hayvanları insan yapmak için onlarla konuşmak demekti: Hayvanların bunu sıkıcı buluyor olmalarında şaşılacak bir şey yok! İnsan kendisine kısıtlı çevreler arayıp, onlar için ahlak bulup teşvik etmeli, örneğin kurtların önünde onları köpek yapmak için konuşmalar yapmalı. Ama büyük başarı, her şeyden önce ne herkesi ya da dar bir çevreyi eğitmek isteyenin değil, bir kişiyi eğitmek isteyenin ve bunu yaparken de kesinlikle sağa sola bakmayanın oluyor. İşte geçen yüzyılın bizim yüzyılımıza üstün oluşu o zaman birçok insanın teker teker yetiştirilmiş olmasından ve bunun yanında yaşam *görevini* burada bulan birçok eğiticinin bulunmasındandı... kendilerine ve bütün diğer "iyi topluma" karşı ve görevleriyle birlikte *onurlarını* da bulan eğiticinin.

195.

Sözde Klasik Eğitim. — Yaşamımızın bilgiye *adandığını* keşfetmek; onu fırlatıp atsak, hayır! Onu fırlatıp atmıştık, eğer bu ithaf onu kendimize karşı

korumasaydı; aşağıdaki dizeyi kendi kendinize sık sık ve üzülerek okuyoruz:

"Schicksal, ich *folge* dir! Und wollt' ich nicht, ich *müsst'* es doch und unter Seufzen tun!"

"Yazgı, seni *izliyorum!* Ve istemesem de, bunu iniltiler içinde yapmaya *mecburum!"*

— Ve şimdi, yaşam yoluna geriye bakınca bazı şeylerin aynı şekilde düzeltilmesinin mümkün olmadığı anlaşılıyor: Eğitimcilerimiz bilgiye aç, hararetli ve susuz gençlik yıllarımızı bilgi için değil, sözümona "klasik eğitim" için harcadılar! Bize Yunanlılar ve Romalılar hakkında yetersiz bilgiler verip, dillerini beceriksiz olduğu kadar ıstırap verici bir biçimde ve eğitimin temel ilkelerine aykırı olarak öğreterek gençliğimizi boşa harcadılar: Kim *eğitimin açlığını aşırı derecede çekiyorsa* sadece o yesin! Matematik ve fizik öğrenelim diye şiddet kullanılacağına, önce bizi bilgisizliğimizden kuşkulandırmak ve basit günlük yaşamımızı, çalışmalarımızı ve sabah ile akşam arasında evde, iş yerinde, gökte, yerde cereyan eden her şeyi, acı verici, utandırıcı, tahrik edici binlerce sorunu çözmek, — öncelikle matematik ve mekanik bilgisine *ihtiyacımız* olduğunu gösterip, sonra bize bu bilginin mutlak tutarlılığına ilişkin ilk bilimsel *hazzı* öğrettikten sonra hırsımızı göstermek *gerekirdi!* Keşke bize sadece bu bilimlere saygı göstermek öğretilseydi, keşke geçmişin büyük insanlarının güreşip yenilerek tekrar tekrar verdikleri mücadeleyle *katı* bilimin tarihi olan şehitlik bir kez de olsa ruhumuzu titretseydi! Daha ziyade tarihin, "biçimsel eğitimin" ve "klasikliğinin" lehine, gerçek bilimleri belirli bir şekilde aşağılamanın esintisi bize üfürürdü! Ve biz böyle kolayca kandırılıyoruz! Biçimsel eğitim! Liselerimizdeki en iyi öğretmenleri gösterip, onlara gülerek .sormaz mıydık: "Nerede bu biçimsel eğitim? Ve eğer yoksa, onu nasıl öğretirler?" Ve klasiklik! Antik devir insanlarının gençlerini eğittikleri şeyden biz bir şey öğrendik mi? Onlar gibi konuşmayı, onlar gibi yazmayı öğrendik mi? Konuşma eskriminde, eytişimde düzenli alıştırma yaptık mı? Onlar gibi güzel ve mağrur yürümeyi, güreşmeyi, atmayı, yumruklaşmayı öğrendik mi? Bütün Yunanlı filozofların uygulamalı asketliğinden bir şey öğrendik mi? Bir tek antik erdemin alıştırmasını antik devir insanlarının yaptıkları şekilde yaptık mı? Eğitimimizde esasen ahlak üzerine düşünmeyi ihmal etmedik mi, ve daha da fazlası bu düşüncenin olası bir eleştirisini ihmal etmedik mi, bu ya da şu *ahlakla* yaşamaya ilişkin cesur ve katı denemeler üzerine konuşmayı ihmal etmedik mi? İçimizde antik devir insanları için modern insanlarda olduğundan daha yüce olan bir duygu uyandı mı? Günün, yaşamın

bölüşümü ve yaşamın amaçları antik ruhla bize gösterildi mi? Eski dilleri de hiç yaşayan dilleri öğrenir gibi öğrendik mi... yani konuşmak ve rahat ve güzel konuşmak için? Hiçbir yerde gerçek bir yetenek, bu çileli yılların sonucu olarak yeni bir yeti yok! Tersine, sadece eskiden insanların ne yapabildiklerine, ne ye güçlerinin yettiğine dair bilgi! Ve nasıl bir bilgi! Yıllar geçtikçe çok basit ve dünyaca tanınan, önümüze serilmiş görünen Yunan ve antik olan bütün varlıkların çok zor anlaşılmakta olduğunu, evet hemen hemen bunlara nüfuz edilemediğini, ve yine antik insanlar hakkında konuşurken yapılan alışılmış hafifliklerin ya hafiflik ya da eski düşüncesizliğin kalıtımsal küstahlığı olduğunu daha iyi anlıyorum. Benzer sözcükler ve kavramlar bizi şaşırtırlar: Ama onların arkasında, modern duyunun bilmediği, anlamadığı ya da onun için üzücü *olmak zorunda* olan bir duyu saklıdır hep. Bunlar bana göre delikanlıların koşuşturabilecekleri alanlardır! Yeter, biz onu delikanlıyken yaptık ve kendimizi hemen hemen her zaman için, aynı zamanda antik devire karşı bir antipatiyi oluşturduk, görünürde çok büyük bir samimiyete karşı antipati. Çünkü bizim klasik eğitimcilerimizin kendini beğenmişlikleri, aynı zamanda *antik varlığa sahip olduklarına* da inanarak bu kibiri, eğitilenlere de aşılayacak kadar ileri gidip, bunun yanında böyle bir varlığın bizim için değil, tersine, dürüst, fakir, garip, yaşlı kitap ejderhaları için yeterince iyi olduğu şüphesini uyandırdılar: "Bu ejderhalar hazinelerinin üzerine kuluçkaya yatsınlar! Galiba onlara layık olacaktır!" — Klasik eğitimimiz bu art düşüncelerle kendini tamamladı. — Bu artık düzeltilemez.,. anladığımız kadarıyla! Ama sadece kendimizi düşünmeyelim!

196.

Hakikatin En Kişisel Soruları. — *"Yaptığım* bu şey aslında nedir? Ve bununla ben ne yapmak istiyorum?" — Bu, bizim şimdiki eğitim tarzımızda öğretilmeyen, dolayısıyla sorulmayan hakikatin sorusudur; onun için vaktimiz yok. Buna karşın çocuklarla hakikati değil, muziplikleri konuşmak, anne adayı kadınlarla hakikatleri konuşmak yerine iltifat etmek, gençlerle hakikatleri değil geleceklerini ve eğlencelerini konuşmak... bunlar için her zaman vakit ve heves var! — Ama yetmiş yıldan sonra ortada olan ne! — Hemen geçer ve sona bulur; dalganın nereye ve nasıl gittiğini bilmesi hiç de önemli değil! Evet, *onu bilmemek* akıllılık olabilir. — "itiraf edelim: gururlu değil ama, onu *sormamak* da değil; eğitimimiz insanları gururlu yapmıyor." Ne kadar da iyi! — "Gerçekten mi?"

197.

Almanların Aydınlanmaya Karşı Düşmanlığı. — İnsan, Almanların bu yüzyılın ilk yarısında tinsel çalışmalarıyla genel kültüre yaptıkları katkıları unutup önce Alman filozofları ele alıyor: Onlar spekülasyonun ilk ve en eski basamağına geri gitmişlerdi, çünkü açıklamalar yerine kavramlarla yetindiler, tıpkı hayalperest çağın düşünürleri gibi... felsefenin bilim öncesi bir tarzı onlar sayesinde canlandı. İkinci olarak Alman tarihçileri ve romantikçileri: Bunların genel çabaları eski, ilkel duyumsamaları ve özellikle Hıristiyanlığı, halk ruhunu, efsaneleri, halk dilini, ortaçağ dünyasını, doğu asketliğini, Hintliliği onurlandırmaktır. Üçüncü doğa araştırıcıları: Bunlar Newton ile Voltaire'in ruhuna karşı savaşıp, Goethe ile Schopenhauer gibi tanrısallaştırılmış ya da şeytanlaştırılmış bir doğa düşüncesini ve onun etik ve sembolik önemini de kapsayacak biçimde tekrar yükseltmeyi denediler. Almanların eğiliminin büyük bölümü aydınlanmaya ve onun sonucu olarak kabul edilen toplumdaki devrime karşı yönelmişti; hala mevcut olan her şeye bağ oluşturulmuş her şeye karşı bağlılık içinde kalarak dönüştürmeyi denemişti böylelikle kalp ve ruh bir kez daha *dolacak* ve gelecekteki yenileyici amaçlara yer kalmayacaktı. Duygunun kültü, aklın kültünün yerine konuldu ve Alman müzisyenleri, görünmeyenin, coşkulunun, masalsının özlemlinin sanatkârı olarak yeni tapınağın kurulmasında söz ve düşüncenin bütün sanatçılarından daha başarılıydılar. Sayısız iyinin bir bir söylenip araştırıldığını ve o zamandan beri bazı şeylerin hiçbir zaman eleştirilmediği kadar haklı biçimde eleştiri konusu olduğunu unutmayalım.

Genel olarak söylersek geriye şu kalıyor: O, geçmişin tam ve nihai bilgisinin görüntüsü altında esasen bilgiyi duygunun altına bastırmak ve — kendi görevini böyle belirlemiş olan Kant'ın anlatımıyla — "bilgiye sınırlarını göstererek inanca tekrar yol açmak, *küçük genel bir tehlike değildi.* Tekrar temiz hava alalım: Bu tehlikenin vakti geçti! Ve ne gariptir ki ruhlar Almanlar tarafından çok anlamlı bir şekilde davet edildiler, aradan belli süre geçince davet edenlerin fikirlerine zararı en çok onlar verdi.., tarih, kökeni ve gelişmeyi anlayış, geçmişin duygularını anlama, duygu ve bilgi için yeni uyandırılan tutku, bütün bunlar belli bir süre karartan, hayran bırakan, eskiye dönüştüren tinin yardımsever arkadaşları olarak gözüktükten sonra, günün birinde başka bir doğayı benimseyip, artık en geniş kanatlarını açarak eski davetçilerinin önünden vaktiyle aleyhlerine ruh çağırdıkları *işte o aydınlanmanın* yeni ve daha güçlü dehaları olarak uçup yükselerek gittiler. Bu aydınlanmayı devam ettirmek zorundayız, — ona karşı "büyük bir devrim" ve "büyük bir tepki" olmuş olmasına, evet ikisinin de hala mevcut olmasına aldırmadan. Bunlar, için de *bizim* sürüklendiğimiz ve sürüklemek istediğimiz gerçek büyük dalgalarla karşılaştırılınca sadece dalgaların titreşmesidir.

198.

Halkına Paye Verenler. — Çok büyük iç deneyimlere sahip olmak ve onları yukarıdan tinsel bir gözle seyretmek... bunu halkına paye veren kültür insanları yapar. Fransa ile İtalya'da bunu soylular yapmıştı genellikle soyluların tin fukarası olduğu Almanya'da (belki artık daha uzun sürmez) bu işi rahipler, öğretmenler ve ardılları yapmıştı.

199.

Biz Daha Soyluyuz. — Sadakat, büyüklük, ünlü olmanın mahcubiyeti: Bu üç sıfat tek bir zihniyet altında birleşmiştir... bunlara *soylu, kibar, değerli* der ve bu nitelendirmeyle Yunanlıları geride bırakırız. Bu erdemlerin eski nesnelerinin itibardan düştüğü (haklı olarak) duygusuna kapılarak onlardan vazgeçmek istemiyor, mükemmel kalıtımsal dürtülerimizi özenle yeni nesnelerle takviye ediyoruz. — En kibar Yunanlıların zihniyetinin bizim hala şövalye ruhlu ve feodal olan asaletimiz yanında yetersiz ve zor bela uygun olarak duyumsanmak zorunda olduğunu kavramak için, Odysseia'nın utanılacak durumlarda dilinden düşürmediği o avunma sözlerini hatırlayın: "Dayan buna sevgili kalbim! Sen çok daha kötülerine katlandın!". Ve bu amaçla ibret olması için bütün Atinalı kurmay heyetinin önünde bir başka subay tarafından sopa ile tehdit edilen Atinalı subayın maruz kaldığı bu hakareti, "Vur bana! Ama beni de dinle!" sözleriyle geri çevirişine ilişkin mitolojik hikayeyi alalım. (Bunu klasik çağın Odysseia'sı olan Temistokles yapmıştı; utanılacak anlarda o avuntu ve zorunluluk dizelerini "sevgili kalbine" yollayacak uygun adamdı o.) Yunanlıların, bizim kalıtımsal şövalye serüvenciliğimiz ve fedakarlık zevkimizin baskısı altında yaptığımız gibi yaşamı ve ölümü bir sövgüden dolayı önemsemek, ya da düellolarımızda olduğu gibi ikisini de onurlu bir tehlikeye atacak fırsatlar aramak; ya da iyi namın (şöhret) korunmasına kötünün kazanılmasından daha fazla önem vermek, eğer sonuncusu şöhret ve güç duygusu ile uyuşma gösteriyorsa; ya da sınıfsal önyargılara ve inanç ilkelerine bağlı kalmak, eğer tiran olmayı engelleme olanakları yardıysa. akıllarına gelmezdi. Çünkü bu her iyi Yunan aristokratının asil olmayan gizemidir: Derin bir kıskançlıkla kendi sosyal sınıfının her üyesini kendisiyle aynı seviyede tutar, bununla birlikte her an bir kaplan gibi avının üzerine, şiddet uygulayarak yönetmek için atlamaya hazırdır: Bu sırada yalan, cinayet, ihanet, vatanı satmak onun için nedir ki! Bu tür insanlar için adalet olağanüstü zordu, hemen hemen inanılmaz bir şey olarak kabul ediliyordu: "adil insan".. Hıristiyanlarda "aziz" ne anlama geliyorsa Yunanlılarda da onun gibi bir anlamı vardı. Ama Sokrates: "En erdemli insan en mutlu insandır" şeklinde

konuştuğu zaman, insanlar kulaklarına inanamadılar; çılgınca bir şey duyduklarını sandılar. Çünkü en mutlu kişi imajı altında kibar soylu her erkek, bütünüyle saygısızlığı ve küstahlığı ve keyfi için her şeyi ve herkesi feda eden tiranın şeytanlığını düşünürdü. Gizli ve delicesine

böyle bir mutluluğu hayal eden insanlar içinde elbette ki devlete karşı saygı yeterince derinden kök salamazdı... ama ben, iktidar istekleri bu kibar Yunanlılar gibi artık gözü dönüp kudurmayan insanların, o şiddetli arzuyu o zamanlar gemleyen devlet kavramının putlaştırılmasına da ihtiyaçları olmadığını düşünüyorum.

200.

Yoksulluğa Katlanmak. — Asil soydan gelmenin en büyük üstünlüğü, yoksulluğa dayanmayı daha iyi sağlamasıdır.

201.

Soyluların Geleceği. — Kibar dünyanın tavırları, organlarında kudret bilinci, hep çekici oyununu oynadığını ifade eder. Soylu geleneğin insanı, erkek ya da kadın, kendini rahatlıkla bitip tükenmiş gibi sandalyeye bırakmaz; herkesin rahatladığı yerde, o bundan kaçınır, örneğin trende sırtını arkaya yaslamaktan; sarayda saatlerce ayakta dursa da yorgun görünmez; evini rahat olacak şekilde döşemez, aksine, geniş mekan ve vakur tarzda, sanki daha büyük (ve daha uzun) bir yaratığın kalması içinmiş gibi döşer; kışkırtıcı bir konuşmayı metanetle ve zihinsel berraklıkla cevaplandırır, ayaktakımından bir kimsenin tarzı olan dehşet içinde, ezilmiş, utanmış, nefes nefese kalmış gibi değil. Sürekli var olan yüksek bir fiziksel güç görüntüsünü korumayı bildiği gibi, sürekli neşeyle ve nezaketle nahoş durumlarda dahi tini ile ruhunun tehlikelerle ve sürprizlerle başa çıkabilecek oldukları etkisini canlı tutmak ister. Soylu bir kültür, tutkular bakımından ya tutkulu gururlu bir atı İspanyol mahmuzu ile koştururken sonsuz haz hisseden at binicisine benzer — XIV Louis'nin çağını göz önüne getirin — ya da altında atının bir doğa kuvveti gibi atıldığını hisseden, at ile sürücünün kellelerini yitirmelerine ramak kala, ama sonsuz hazzın keyfi ile işte tam o sırada kafasını yukarıda tutan sürücüye. Her iki durumda da kibar *kültür* kudreti solumaktadır ve eğer törelerinde sık sık kudret duygusunun sadece görüntüsünü dahi talep etse, o zaman bu oyunun kibar olmayanlar üzerine yaptığı etkisi artar ve bu etkinin oyunu ile gerçek üstünlük duygusu süreklilik kazanır. — Kendini üstünlük duygusu üstüne kuran kibar kültürün bu tartışılmaz mutluluğu, şimdi

daha üst bir basamağa yükselmeye başlıyor, çünkü artık özgür kafalar sayesin de soylu doğan ve eğitilenlere bilgi tarikatına girip oradan daha tinsel kutsanmalar elde etmeye, şimdiye kadar olduğundan daha yüce şövalye hizmetleri öğrenmeye ve böylesine vicdan huzuruyla önüne hemen şimdi gelmekte olan çağda olduğu kadar hiçbir çağı koymayan *muzaffer bilgelik* idealine hayran olmaya izin verilmektedir ve bu durum artık haysiyet kırıcı olarak görülmemektedir. Son olarak: Siyasetle uğraşmanın *uygunsuz* bir şey olduğu görüntüsü günden güne arttığına göre, bundan böyle soylu neyle uğraşacak?

202.

Sağlığın Korunması İçin. — İnsan, suçlu fizyolojisi üzerinde henüz düşünmeye başladı, ve buna rağmen suçlularla ruh hastaları arasında temel bir farkın bulunmadığı yolunda aksi iddia edilemeyen görüşe ulaştı: *alışılmış* ahlaki düşünce tarzının tinsel sağlığın düşünce tarzı olduğuna *inanılması* koşuluyla. Ama şimdi hiçbir inanca buna inanıldığı gibi inanılmıyor ve insan bunun sonuçlarına katlanmaktan ve suçluya ruh hastası gibi davranmaktan çekinmiyor: her şeyden önce kibirlinin merhametiyle değil, bir hekimin aklıyla ve iyi niyetiyle yapılıyor. Hava değişimi, başka bir topluluk, bir süre için ortadan kaybolma, belki de yalnız kalmaya ve yeni bir işe ihtiyaç duyuyor... ona iyi gelir! Belki de, kendini kendine ve bıktıran tiranca bir dürtüye karşı korumak için bir süre koruma altında yaşamayı, menfaati gereği görebilir... iyi olur! Önüne iyileşme imkanı ve araçları (dürtünün yok edilmesi, değiştirilmesi, yüceltmesi) gayet açık bir şekilde konulmalı, işlerin kötü gitmesi durumunda bunun olanaksızlığı da gösterilmeli; canavarlaşmış, tedavi edilmez bir suçluya intihar olanağı verilmeli. Bunu en son kolaylaştırma çaresi olarak saklı tutarken, her şeyden önce suçluya gönül cesaretiyle

özgürlüğünü geri vermek için hiçbir şey ihmal edilmemeli; vicdan azabını sanki bir kirlilik meselesiymiş gibi ruhundan silmeli ve ona birisine verdiği zararı, bir başkasına yaptığı iyilikle, hatta belki de topluluğa yapacağı iyilikle, dengeleyip aşabileceği gösterilmeli. Bütün bunlar yapılırken ona büyük özen gösterilmeli! Ve şöhretine duyulan saygınlık ve gelecekteki yaşamı mümkün olduğu kadar tehlikeden uzak olsun diye, ona özellikle isimsizlik ya da yeni bir isim vermek ve sık sık yer değiştirmek olanağı verilmeli. Gerçi şimdi zarara uğrayan kimse, bu zararı nasıl ortadan kaldıracağına bakmadan intikam almak istiyor ve bu yüzden mahkemeye başvuruyor.., ve bu şimdilik hırdavatçı tartısıyla ve *suçu cezayla dengelemek arzusuyla* iğrenç ceza mevzuatımızı ayakta tutuyor: Ama bunu aşamaz mıyız? Eğer insan kendini suça inanmak suretiyle eski intikam

içgüdüsünden de kurtarsaydı ve Hıristiyanlıkla düşmanlarına esenlik dilemeyi ve bize hakaret edenlere *iyilik etmeyi,* mutlu kimselerin kıvrak zekası olarak görseydi, yaşamın genel duygusu ne kadar hafiflerdi! *Günah* kavramını dünyadan kaldıralım... ve çok geçmeden arkasından *ceza* kavramını yollayalım! Bu lanetlenmiş gaddar insanlar bundan sonra insanların içinde değil de, başka bir yerde yaşamaya devam edebilir, eğer mutlaka yaşamak isterse ve kendi iğrençliğinden dolayı ölmezse! — Bu arada toplumun ve bireylerin suçlulardan dolayı uğradıkları ziyanın hastaların verdiği ziyanla aynı tür olduğunu düşünün: Hastalar dert ve bezginlik yayarlar, üretmezler, başkalarının ürettikleriyle beslenirler, hizmetçiye, hekime ve bakıma ihtiyaçları var ve sağlıklı insanların zamanı ve gücü sayesinde yaşarlar. Buna rağmen şimdi hastalardan *intikam* almak isteyen birisi gaddar diye nitelendirilir. Eskiden elbette bu yapılıyordu; kültürün henüz gelişmemiş olduğu koşullarda ve şimdi hala bazı vahşi halklarda hastaya gerçekten bir suçlu gibi davranılmakta, ona cemaat için tehlike olarak ve işlediği bir suçun sonucunda vücuduna giren şeytani bir yaratığın ikametgahı olarak bakılmaktadır... yani: Her hasta suçludur! Ve biz... bizim karşıt görüş için olgun olmamız gerekmiyor mu? Her "suçlu" bir hastadır demek için vakit çok mu erken? — Hayır, bunun zamanı henüz gelmedi. Her şeyden önce, şimdi ye değin pratik ahlak dediğimiz şeyi tedavi sanatlarının ve tedavi bilimlerinin bir parçası haline getirecek hekimler eksik; belki bir gün o eski dini heyecanların *Fırtına ve* Coşku'suna (Sturn und Drang: Almanya'da 1770'lerden başlayıp 1787'lere kadar süren bir edebi akım.) benzer görünen bu şeylere olan genel büyük ilgi eksik; kiliseler hala sağlık görevlileri yoktur; henüz vücut ve diyet öğretimi orta ve yüksek dereceli okulların görevler alanları içine girmemiştir; henüz kendilerine zarar verenlere karşı mahkemeye başvurmaktan ya da onlardan intikam almaktan vazgeçmeyi kendine görev edinmiş ılımlı dernekler yoktur; şimdiye değin hiçbir düşünür, bir toplumun ve kişilerin sağlığının ne kadar paraziti kaldırabileceğini ölçmeye cesaret edemedi ve şimdiye değin sabanı, o alicenap ve ılımlı konuşma ruhuyla süren devlet adamı olmadı: "Bir araziyi işlemek mi istiyorsun, o zaman sabanla işle. Sabanının arkasından giden kuş ve kurt senden hoşlanır... *bütün yaratıklar senden hoşlanır'"*

203.

Kötü Diyete Karşı. — Şimdi otellerde olduğu gibi toplumun iyi gelirli sınıfının yaşadığı her yerde yenilen yemeklere yazıklar olsun! Çok önemli bilginler dahi bir araya gelseler, masaları banker masaları gibi aynı töreye göre doldurulur: 'Çok bol" ve "çeşit çeşit" yasasına göre... bundan, yemeklerin etki için değil, gösteriş için hazırlandığı, mide ve beyindeki ağırlığı gidermek için uyarıcı

içkilerin yardım etmeleri gerektiği sonucu çıkmaktadır. Kahrolası berbatlık ve aşırı duyarlılık nasıl da genel sonuç yapılıyor! Onları lanet olası ne rüyalar izliyor! Kahrolası sanatlar ve kitaplar böyle sofraların nasıl da tatlısı oluyor! Ve istediklerini yapsınlar: Eylemlerini biber ile zıtlık ya da dünyadan bıkkınlık yönetecek! (İngiliz zengin sınıfının sindirim sıkıntılarına ve baş ağrılarına katlanabilmek için Hıristiyanlığa ihtiyacı var.) Nihayet bu işteki sadece iğrençliği değil, komikliği de söylersek, bu insanların kesinlikle boğazlarına düşkün olmadıklarını belirtmemiz gerekir; yüzyılımız ve onun çalışma tarzı, mideden çok öbür organlar üzerinde etkilidir: Peki o zaman bu yemekler de ne oluyor? —

Onlar temsil ediyorlar! Tanrı aşkına, neyi temsil ediyorlar? Sosyal sınıfı mı? - Hayır, parayı: Artık insanın sınıfı yok! İnsan "bireydir"! Ama para güç, şöhret, onur, üstünlük, etkidir; şimdi para insanı, sahip olduğu miktara göre az ya da çok ahlaksal bakımdan önyargılı yapıyor! Hiç kimse onu gizlemek istemiyor, hiç kimse onu masanın üzerine koymak istemiyor; sonuç olarak paranın masanın üzerine konulabilecek bir temsilcisi olmalı: Yemeklerimize bakın!

204.

Danae ve Altın İçindeki Tanrı. — Şimdi insanları suça iten karşıt eğilimleri daha iyi açıklayacak olan bu aşırı sabırsızlık nereden ortaya çıktı? Çünkü eğer birisi yanlış tartı kullanır, öbürü evini yüksek değerle sigorta ettirdikten sonra yakar, üçüncüsü kalpazanlığa katılırsa, eğer yüksek sosyetenin dörtte üçü meşru yalan dolan işlerine bulaşmış ve borsa ve spekülasyonu vicdan azabını çekiyorsa: Onları buna iten nedir? Gerçek sefalet değil, durumları hiç de öyle kötü değil, hatta belki de dertsiz tasasız yiyip içiyorlar... ama para çok yavaş birikiyor diye korkunç bir sabırsızlık içindeler ve yine biriken paraya karşı duydukları korkunç zevk ve aşk onları gece gündüz sıkıştırıyor. Ama bu sabırsızlık ve bu aşkta *güçlü olmaya* yönelik hırsın fanatizmi tekrar ortaya çıkıyor; bu fanatizm eskiden gerçeğe sahip olduğunu iddia eden inanç tarafından tahrik edildi ve *vicdan huzuruyla* gaddar olmaya cesaret edilebilecek güzel de bir isimi vardı (Yahudileri, zındıkları ve iyi kitapları yakmak ve Peru ile Meksika'daki gibi gelişmiş kültürleri yok etmek). Güçlü olmaya yönelik hırsın araçları değişti, ama aynı volkan tütmeye şimdi de devam ediyor, sabırsızlık ve kontrolsüz sevgi, kurban istiyor: Ve eskiden "tanrı için' yapılan, *şimdi* para için yapılıyor, yani şimdi kudretli olma duygusunu ve vicdan huzurunu en çok ne veriyorsa, o şey için yapılıyor.

205.

İsrail Halkı Hakkında. — Gelecek yüzyılın bizi davet ettiği gösterileri içinde Avrupa Yahudilerinin kaderlerinin tayini de bulunmaktadır. Zarlarının atıldığı, haklarında kesin kararların verildiği açıkça ortada: Onlara geriye sadece ya Avrupa'nın efendisi olmak, ya da çok uzun zaman önce Mısırı kaybettikleri gibi, benzer bir oldu bittiyle karşı karşıya kaldıkları Avrupa'yı kaybetmek kalıyor. . Ama Avrupa'da hiçbir halkın görmediği on sekiz yüzyıl boyunca sıkıntı çektiler, yani, bu korkunç tecrübe devrinin deneyimleri cemaate pek olmasa da, bireylere yaradı. Bunun sonucu olarak bugünün Yahudilerinde ruhsal ve tinsel yardım kaynakları olağanüstü hale gelmiştir; zor durumda kalınca, derin bir sıkıntıdan kurtulmak için Avrupa'da yaşayan halkların içinde kendilerini çok nadir olarak içkiye vermeleri ya da intihara başvurmaları ile bilinirler, — yeteneği pek olmayanlara daha yakın görünen bir şey. Her Yahudi'nin, babasının ve büyükbabasının tarihinde en kötü durumlara ilişkin aşırı tedbir ve sebat örnekleriyle, kötülüğün ve rastlantının en ustaca aldatmacılığı ve istismarıyla dolu definesi var; acınacak itaatkarlık maskesi altındaki cesaretleri, *spernere se sperni* içindeki yiğitlikleri bütün azizleri aşar. İnsan onları iki bin yıl boyunca aşağılamak ve onlara saygın olma yollarını kapamak, bütün saygın şeyleri yapmalarını engellemek ve daha pis işlere itmek suretiyle, aşağılamak istedi... ve gerçekten de bu muamele altında temizliği ve düzeni daha çok seven insanlar olamadılar. Ama aşağılık? Kendileri en yüce şeyler için görevlendirilmiş olduklarına inanmaktan hiç vazgeçmediler ve keza bütün ıstırap erdemleri onları süslemekten hiç vazgeçmedi. Babalarına ve çocuklarına saygı gösteriş tarzları, evliliklerinde ve evlilik törelerindeki akılcılık onları diğer Avrupalılar içinde ön plana çıkarmaktadır. Bütün bunlara rağmen, kendilerine bırakılan mesleklerden (ya da kendilerinin onlara bırakıldıkları) bir güç ve sonsuz intikam duygusu yaratmayı biliyorlardı; bu kadar uzun bir süre kendilerine saygı duymaya, aşağılayıcılarının zaman zaman yaptıkları hoş ve yararlı işkenceleri olmasaydı çok zor sürdürebilecekleri bu tefeciliklerine mazeret olarak söylenmesi gerekir. Çünkü kendimize saygımız iyi ve kötü şeylerde misillemede bulunabilmemize bağlıdır. Bu arada intikam duygularının onları çok fazla sürüklemesi kolay değildir: Çünkü hepsi, yer değişikliğinin, iklim değişikliğinin, komşuların törelerinin değişmesinin ve ezenlerin değişmesinin insanı eğittiği özgürlükçü bir düşünceye ve hatta ruha sahiptirler; bütün insani ilişkilerde en geniş deneyime sahip olup ihtiraslarında bile bu deneyimin verdiği temkinle hareket ederler. Zihinsel kıvraklık ve kurnazlıklarından o kadar emindirler ki, hiçbir zaman, hatta en zor durumlarda bile, fiziksel güç kullanarak, kaba işçi, hamal ve tarım kölesi olarak ekmeklerini kazanmaya ihtiyaç duymazlar. Davranışlarından, ruhlarına

şövalyece asil duyguların hiçbir zaman verilmediği, vücutlarına güzel silahların takılmamış olduğu anlaşılıyor: Biraz sırnaşıklık sık sık büyüleyici, ama hemen hemen hep utanç verici bir yaltakçılıkla yer değiştirir. Ama şimdi, kaçınılmaz olarak her yıl Avrupa'nın en iyi soylularıyla hısım olunca, yakın zamanda ruh ve beden üslubunun iyi bir mirasını edinmiş olacaklar; Böylece yüzyıl sonra efendi olarak kendi emirleri altında yaşayanlar katında utanç uyandırmamak için yeterince kibarlaşmış olacaklar. İşte mesele de bu! Bundan dolayı işlerinin halledilmesi için şimdi vakit çok erken! Avrupa'yı fethetmeyi ve herhangi bir şiddet kullanmayı düşünmemeleri gerektiğini en iyi kendileri biliyorlar: Ama Avrupa'nın günün birinde sadece ellerini hafifçe uzatmalarının yeteceği tam olgunlaşmış bir meyve gibi ellerine düşeceğini mutlaka biliyorlar. Bu arada Avrupa'nın bütün alanlarda takdirini kazanmak ve birinciler arasına yerleşmek gerektiğini biliyorlar: ta ki neyin ön plana çıkması gerektiğini kendilerinin belirlemeleri noktasına ulaşana kadar. Ondan sonra Avrupalıların mucitleri ve yol göstericileri diye anılacaklar ve artık onları utandırmayacaklar. Ve Yahudi tarihinin her Yahudi ailesi için oluşturduğu bu biriken büyük etkiler yığını, tutkuların, erdemlerin , kararların, feragatlerin , mücadelelerin, her çeşit utkuların oluşturduğu yığın nereye... sonunda büyük tinsel insanlara ve eserlere akmayacaklarsa nereye akacaklar! Ya Yahudiler daha kısa ve daha az deneyimli Avrupa halklarının üretemediği ve üretemeyeceği böylesi mücevherleri ve altın kapları göstermek durumunda kalırlarsa, ya İsrail sonsuz intikamını Avrupa'nın ebedi refahına dönüştürecek olursa, o zaman Yahudi tanrısının kendi için, yaratışı için ve seçkin halkı için *sevineceği* yedinci gün tekrar gelecek... ve hepimiz, hepimiz onunla birlikte sevinmek istiyoruz!

206.

Olanaksız Sınıf. — Fakir, neşeli ve bağımsız! — Hepsi birlikte mümkün; fakir neşeli ve köle! — Bu da mümkün, — fabrika kölesi işçilere söyleyecek daha iyi bir şeyim yok: Onların böyle kullanılıyor olmalarını esasen *ayıp* olarak hissetmemeleri varsayımıyla, bir makinenin vidası ve aynı zamanda insanın buluş yeteneğindeki bir boşluğu dolduracak tıkaç olarak *kullanılıyor* olmalarını! Daha yüksek ödemeyle sefaletlerinin *temelinin*, yani demek istediğim, nesneleşen uşaklıklarının ortadan kaldırılacağına inanılıyor olması, çok yazık! Bu nesneleşmenin artırılması sayesinde yeni toplumun makineleşmiş operasyonu içinde kölelik utancının erdeme dönüştürüleceğine kanılması, çok yazık! Artık insan olmanın değil, vida olmanın bir erdem olması, çok yazık! Her şeyden önce üretebildiği kadar üretip, zengin olabildiği kadar zengin olmak isteyen ulusların şimdiki çılgınlığının suç ortağı mısınız? Sizin yapmanız gereken iş, onlara karşı

faturayı uzatmaktır: Nasıl büyük miktarda *içsel* değer böyle dışsal amaç için fırlatıp atılıyor! Özgürce nefes almanın ne demek olduğunu artık bilmiyorsanız iç değeriniz nerede? İradenize bir kez bile hakim değilseniz, sizden tıpkı bayat bir içkiden bıkıldığı gibi çok sık bıkılıyorsa, gazeteleri dinliyor, zengin komşulara yan gözle bakıyorsanız, gücün, paranın ve fikirlerin hızlı yükselmesi ve düşüşüyle hırslanmışsanız, yırtık pırtık felsefeye, onun gereksiz açık sözlülüğüne artık inanmıyorsanız, içinizdeki din adamlarına yakışan gönüllü sessiz sakin yoksulluk, mesleksizlik ve bekarlık kahkahalara neden oluyorsa, iç değeriniz nerede? Buna karşın sizleri çılgın umutlarla kızıştırmak isteyen sosyalist kandırıkçıların düdüğü kulaklarınızda çınlamıyor mu hep? Size hazır olmanızı başka bir şey yapmamanızı emreden, bugünden yarına hazır olmanızı, öyle ki, dışarıdan gelecek bir şey bekliyorsunuz ve bekliyorsunuz ve her zaman yaşadığınız gibi yaşıyorsunuz... bu bekleyiş

açlık, susuzluk, ateş ve çılgınlık olana kadar ve sonunda *bestia triumphans* gününün bütün ihtişamıyla doğmasına kadar mı? — Buna karşın herkesin kendi kendine düşünmesi gerek: "En iyisi göç edip dünyanın vahşi ve bakir yerlerinde *efendi* olmayı denemek ve her şeyden önce kendimin efendisi olmayı; köleliğin herhangi bir belirtisi bana işaret edene kadar yer değiştirmek; serüvenden ve savaştan kaçmayıp en kötü rastlantılarda ölüme hazır olmak: yeter ki bu çirkin kölelik, bu huysuzluk, zehirlilik ve komploculuk daha fazla sürmesin!" Şu doğru bir görüş olurdu: Avrupa'da işçilerin kendilerini *sınıf* olarak bundan böyle insanlık ayıbı olarak ilan etmeleri gerekir, çoğunlukla yapıldığı gibi, sadece çok zor bir şey ve uygunsuz sosyal düzenlenme olarak değil; Avrupa arı kovanından şimdiye dek benzeri görülmemiş büyük kümeler halinde uçup gitme çağını başlatmaları gerekir, ve, bu serbest göç eylemiyle ortaya, makineyi, sermayeyi ve şimdi kendilerini ya devletin kölesi ya da bir darbe partisinin kölesi olmak *zorunda* bırakmakla tehdit eden seçimleri protesto eden büyük bir tavır koymalılar. Avrupa kendini sakinlerinin dörtte birinden kurtarsın! Onların ve Avrupa'nın içi rahatlar! Ancak uzaklarda, göç eden kolonici kafilelerin girişimlerinde insan anne Avrupa'nın oğullarına ne kadar çok akıl ve dürüstlük, ne kadar sağlıklı güvensizlik aşıladığını tam olarak anlar... bu oğullar, darkafalı yaşlı kadının yanında ona daha fazla dayanamıyor ve kadının kendisi gibi somurtkan, hırçın ve zevk düşkünü olma tehlikesine maruz kalıyorlardı. Avrupa'nın erdemleri Avrupa dışına bu işçilerle yolculuk edecek; ve memleketinde tehlikeli bir hoşnutsuzluğa ve canice bir eğilime doğru yozlaşmaya başlayan şey, dışarıda vahşi güzel bir doğallık kazanıp kahramanlık adını alacaktır. — Böylece sonunda yaşlı, şimdi çok yoğun nüfuslu ve kendi kendini yiyen Avrupa'ya keşke tekrar temiz hava gelse! İsterse biraz "işgücü"

kaybı olsun! Belki de insan burada bir çok ihtiyaca, ancak onları *kolaylıkla* tatmin etmek mümkün olduktan sonra alışıldığını anımsayacaktır... bazı ihtiyaçlar tekrar unutulacak! Belki de o zaman *Çinliler* içeri alınırlar: Onlar da çalışkan karıncalara özgü düşünce ve yaşam biçimlerini beraberlerinde getirirler. Evet onların kendini harap eden ve huzursuz Avrupa'ya genelde biraz Asya huzuru ve değerlendirmesiyle — en fazla ihtiyacı duyulan — nesle Asya *dayanıklılığı* vermeleri mümkün olurdu.

207.

Almanların Ahlaka Karşı Tavırları. — Bir Almanın büyük şeyler yapma yeteneği var, ama bunları yapma olasılığı yoktur: Çünkü, tembel ruhların hoşlandığı gibi, *yapabildiği her yerde* itaat eder. Yalnız kalma ve uyuşukluğunu üzerinden atma mecburiyetiyle karşı karşıya getirilirse, onun için bir meblağın rakamı olarak yok olmak artık mümkün değilse (Bu özelliği bakımından bir Fransız ya da İngiliz kadar değerli değildir)... o zaman gücünü keşfeder: Bundan sonra tehlikeli, kötü, derin, pervasız olur ve içinde taşıdığı, hiç kimsenin inanmadığı (kendisinin de) uyuyan enerjinin hazinesini ortaya çıkarır. Eğer bir Alman böyle bir durumda kendi kendine itaat ederse, bu büyük bir istisnadır, o zaman bu diğer zamanlarda hükümdarına, resmi amirlerine itaat etmesiyle aynı hantallıkta, aynı inatçılıkta ve aynı sürede olur: Sonuç olarak, söylediğimiz gibi, bundan sonra, kendisinde olduğunu farz ettiği "zayıf karakterle" hiçbir ilgisi olmayan *büyük* işleri yapabilir. Ama normal olarak *yalnız kendine bağlı olmaktan, doğaçlamaktan* korkar: İşte bu yüzden Almanya bu kadar çok memur, bu kadar çok mürekkep kullanıyor. — Kayıtsızlık bilmez, buna hiç cesaret edemez; ama onu uykulu halden çekip çıkaran yepyeni durumlara karşı *neredeyse* kayıtsızdır; sonra yeni durumun seyrekliğinin tadını sarhoşluk gibi çıkarır ve sarhoşluğu iyi bilir! İşte Alman siyasete karşı neredeyse ilgisizdir. Burada da esaslılık ve ciddiyet önyargısına kendi bakımından sahiptir ve onu öteki siyasal güçlerle olan ilişkisinde bol bol kullanır. Bununla birlikte, bir kez hayatın tadını çıkarmak, şımarık ve yenilik düşkünü olup, maskeleri değiştirir gibi kişileri, partileri, ümitleri değişebilmek için gizli yüksek bir ruhla dopdoludur. — Şimdiye değin Almanların içinde Almanların Almanı olma saygınlığını kazanmış olan Alman bilginler, bütün dış şeylerde itaate karşı derin, hemen hemen çocuksu eğilimlerinden ve bilimde çok

yalnız ve çok şeyden sorumlu olmak zorunluğundan dolayı Alman askerleri gibiydiler ve belki de şimdi de öyledirler; eğer gururlu, gösterişsiz ve sabırlı tarzlarını ve siyasi delilik karşısında özgürlüklerini güvence altına almayı

bilirlerse, rüzgarın başka yönden estiği zamanlarda, onlardan hala büyük şeyler beklenebilir: Şimdi oldukları halleriyle (veya geçmişte oldukları) *yüksek bir şeyin* embriyosu durumundadırlar. — Şimdiye değin batıl inanca ve zevke inanmaya öteki halklardan daha yakın olmaları, Almanların ve bizzat bilginlerinin avantajları ve dezavantajlarıydı; kötü huyları eskiden olduğu gibi içki içmeleri ve intihara meyilli olmalarıdır (Bu tinin hantallığının bir göstergesidir ki, o tine dizginleri çabucak bırakması sağlanabilir) tehlikesi, akıl gücünü bağlayan ve heyecanları çözen her şeyde mevcuttur. (Örneğin müziğin ve alkollü içkilerin aşırı kullanılması gibi); çünkü Alman duygulanımı kendisinin çıkarına karşıdır ve ayyaş gibi kendini tahrip eden bir özelliği vardır. Coşkunun kendisinin değeri, Almanya'da başka yerlerde olduğundan daha azdır, çünkü verimsizdir. Eğer bir Alman büyük bir şey yapmışsa, bu mecbur kaldığı zaman olmuştur, cesaretli olduğu durumda, sıkılmış dişlerle, en gerilimli temkinlilik ve sık sık olarak da cömertlik durumunda. — Onlar elbette eğitilmeye değer... çünkü, eğer insan Almanı onu *bulmaya, tekrar bulmaya* itebilirse (Alman kendi içinde düzensizdir) hemen hemen her Almanın *verecek* bir şeyi vardır. — Hal böyle iken, bu tür bir halk ahlakla meşgul olursa, onu tatmin edecek ahlak, hangi ahlak olacak? İtaate olan içsel hevesinin ahlakta idealleşmesini şüphesiz ilk önce görmek isteyecektir. "insan mutlak itaat edebileceği bir şeylere sahip olmak zorundadır"... bu bir Alman duyumsamasıdır, bir Almanın mantıklı olma anlayışıdır: Bütün Alman ahlak öğretilerinin temelinde onu bulursunuz. Kendimizi tekmil antik ahlakın önüne koyduğumuzda ne kadar değişik izlenim ediniriz! Görünüşleri bize çok çeşitli gelse de bütün Yunan düşünürleri ahlakçı olarak öğrencisine seslenen beden eğitimi öğretmenine benzerler: "Gel! Beni takip et! Kendini benim disiplinime ver! O zaman belki bütün Helenler önünde ödül kazanacak kadar ilerlersin." Kişisel ödüllendirme... bu antik erdemdir. Kendini başkasına tabi kılmak, izlemek, açık ya da kapalı.., bu Alman erdemidir. Kant'tan ve onun mutlak buyruğundan çok önce Luther aynı duyumla, insanın muhakkak güvenebileceği bir varlığın bulunmasının gerekli olduğunu dile getirmişti... bu onun *tanrının varlığının kanıtıydı,* Kant'tan daha kaba ve popüler bir tarzda insanın bir kavrama değil, mutlaka bir kişiye itaat etmesini istiyordu ve sonunda Kant da ahlak etrafındaki dolambaçlı yolu sadece *kişiye itaat etmeye* erişmek için seçmişti: İşte bu Almanların kültüdür, din kültünden arta kalan şey ne denli azalırsa o denli artmaktadır. Yunanlılar ve Romalılar daha değişik duyumsuyorlardı, "bir varlığın bulunmasının *gerekli olduğu"* türünden düşünceler... hakkında alay etmiş olabilirlerdi: Kendini "mutlak güvenmeye" karşı savunmak ve kalbinin en son bölmesinde her şeye ve herkese karşı, ister tanrıya, ister kişiye, ister kavrama karşı olsun, biraz kötümserlik alıkoymak onların güneyli özgürlük duygusunda

var. Hiç de antik filozof değil! *Nil admirari*... bu cümlede felsefeyi görür. Ve bir Almanı, yani Schopenhauer tam aksini söyleyecek kadar ileri gidiyor: *admirari id est philosophari*. — Ama şimdi bir Alman, daha önce de olduğu gibi, büyük *işler yapmaya yetenekli* olduğu *duruma* nasıl girer? Ya istisna saati, ya itaatsizlik saati gelirse? Almanların tek üstünlüklerinin içlerinde başka yerlerde olduğundan daha fazla ateist olduğunu söyleyen Schopenhauer'in haklı olduğuna inanmıyorum... ama, eğer Alman büyük şeyler yapma durumuna girerse, *her zaman ahlakın üzerine çıkacağını* biliyorum! Ve neden yapmayacakmış? Şimdi yeni bir şey yapması lazım, yani buyurmak... kendine ya da başkalarına! Ama buyurmayı alman ahlakı ona öğretmedi! Alman ahlakı buyurmayı unuttu!

DÖRDÜNCÜ KİTAP

208.

Vicdan Sorunu. — "Ve *sonuç* olarak: Gerçekten yeni olarak ne istiyorsunuz?" — Artık nedenleri günahlı ve sonuçları cellat yapmak istemiyoruz.

209.

En Katı Kuramların Yararlılığı. — Bir kimsenin en katı *ahlak kuramına* inanması *koşuluyla* ahlaksal zayıflıklarına göz yumulur ve bu sırada kaba bir süzgeç kullanılır. Buna karşın liberal ahlakçıların yaşamı mikroskop altına konulur: Bu işlemde yaşamda yapılan bir falsonun arzu edilmeyen anlayışa karşı en sağlam delillendirme olduğu art düşüncesi vardır.

210.

"Kendinde Şey". — Vaktiyle sorulurdu: Gülünç şey nedir? Sanki bizim dışımızda kendilerine gülünç olma özelliğinin yapışık olduğu ve buluşlarda ortaya çıkarılan şeyler varmış gibi (Hatta bir ilahiyatçı onun "günahın safiyeti" olduğunu bile söyledi). Şimdi soruyorlar: Gülmek nedir? Gülmek nasıl meydana gelir? İnsan düşündü ve sonunda, kendiliğinden hiçbir iyi şeyin, güzel şeyin, yüce şeyin ve hiçbir kötü şeyin olmadığını, ama bizim kendi içimizdeki ve dışımızdaki şeylere bu tür sıfatlar yüklediğimiz ruh hallerimizin bulunduğunu belirledi. Şeylerin sıfatlarını tekrar *geri aldık* ya da en azından bizim bu sıfatları onlara *ödünç verdiğimizi* hatırladık: — Bu anlayışta ödünç verme *yeteneğimizi*

kaybetmemek ve aynı zamanda *daha zengin* ve *daha cimri* olmamak için dikkatli olalım.

211.

Ölümsüzlük Düşleyenlere. — Yani kendi güzel bilincinizin *sonsuza dek* sürmesini mi arzu ediyorsunuz? Bu arsızlık değil mi? Hıristiyan sabrını da aşan bir sabırla size şimdiye kadar *katlandıkları* gibi sonsuza dek katlanacak olan bütün diğer şeyleri düşünmüyor musunuz? Ya da onlara sonsuz bir huzur vereceğinizi mi sanıyorsunuz? Bir tek ölümsüz insan, dünyadaki her şeyi *ona* duyulan *usanç* sayesinde genel ölüm ve intihar hiddetine sokmak için yeterli olurdu! Ve siz dünyalılar birkaç bin dakikacık zamanınızın kavramcıklarıyla ebedi ve ezeli varlığa ebediyen sıkıntı vermek istiyorsunuz! Bundan daha usandırıcı bir şey var mı! — Sonuç olarak: Yetmiş yaşındaki bir yaratığa karşı yumuşak olalım! — *Kendi* "ebedi can sıkıntısını" betimlemede fantezisini yeterince kullanamadı, — zamanı yoktu!

212.

İnsan Kendini Nereden Tanır — Bir hayvan bir diğerini görür görmez, kafasında kendini onunla ölçer; ve insanlar da vahşi çağlarda öyle yaparlardı. Bundan da anlaşılıyor ki, her insan kendini hemen hemen sadece savunma ve saldırı gücü bakımından tanır.

213.

Amaca Uymayan Yaşamın İnsanları. — Kimileri öyle bir *malzemeden* yapılmışlar ki, toplum onlardan şunu veya bunu *yapmakta* serbesttir: Bunlar her koşulda kendilerini iyi hissedip başarısız bir yaşamdan şikayetçi olmayacaklardır. Öbürleri özel bir malzemeden yapılmışlar... bundan dolayı malzemenin özellikle asil olmasına gerek yok, sadece nadir olması yeterli, sadece kendilerini kötü olarak hissetmemeleri durumu hariç, kendi amaçlarına göre yaşayacak kadar: — bunu yapamadıkları diğer bütün durumlarda toplum zarar görür. Çünkü kişi, kendine yanlış, başarısız yaşam olarak görünen her şeyi, bütün bezginlik, kötürümlük, hastalık, hırçınlık ve hırs yükünü toplumun omuzlarına yükler... ve böylece etrafında kötü, bunaltıcı bir hava oluşturur ve, en uygun durumda bir yağmur bulutu meydana gelir.

214.

Ne Hoşgörüsü? — Siz ıstırabınız sonucunda insanlara ve şeylere kötülük edince, size karşı hoşgörülü olmamızı istiyorsunuz ve acı çekiyorsunuz! Ama bizim hoşgörümüzde ne var!

Oysa siz kendiniz için *daha dikkatli* olmanız gerekirdi! İnsanın derdini böyle tazmin etmesi, dahası *kendi kararına zarar verilmesi* güzel bir tarz! Bir şeye kara çalarsanız intikamınız kendinize döner; bununla *kendi* gözünüzü bulandırıyorsunuz, başkalarınınkini değil: Kendinizi *yanlış ve eğri görmeye* alıştırıyorsunuz!

215.

Kurbanlıkların Ahlakı. — "Kendini coşkuyla teslim etmek", "kendi kendini kurban etmek"... bunlar ahlakınızın madde başlıklarıdır ve söylediğiniz "şeyi dürüstçe söylediğinize" içtenlikle inanıyorum: Ancak, eğer sizin "dürüstlüğünüz" böyle bir ahlakla kol kola giderse, ben sizi sizden daha iyi tanırım. Aynı ahlakın tepesinden aşağıya, kendine hakim olma, katılık, itaat isteyen öbür makul ahlaka bakıp onu herhalde bencil diye nitelendiriyorsunuz, ve mutlaka! — Eğer o hoşunuza gitmezse kendinize karşı dürüst *oluyorsunuz*... hoşunuza gitmemek *zorunda!* Çünkü kendinizi coşkuyla feda ederek ve kendinizi kurban ederek, kendinizi, adadığınız o kudretli ile, bu ister tanrı olsun, ister insan, bir olma düşüncesinin sarhoşluğunun tadını çıkarıyorsunuz: Yine bir kurbanla üretilen gücün duygusu içinde kendinizden geçiyorsunuz. işin gerçeği kendinizin kendinize sadece kendinizi kurban eder *görünüyor* olmasıdır, kendinizi daha çok düşüncelerde tanrılara dönüştürüyor ve kendinizin bu şekliyle tadını çıkarıyorsunuz. Bu zevkten yola çıkarak hesaplanınca: — Size o itaatin, görevin, akılcılığın "bencil" ahlakı nasıl da zayıf ve zavallı görünür: O hoşunuza gitmez, çünkü burada gerçekten kurban ve teslim olunması gerekli, sizin sandığınız gibi kurban olanın kendini tanrıya dönüştürdüğünü sanmaksızın. Kısaca, siz sarhoşluk ve aşırılık istiyorsunuz ve aşağıladığınız ahlak, parmağını coşku ve aşırılığa *karşı* kaldırıyor... onun sizde hoşnutsuzluk yarattığına kesinlikle inanıyorum!

216.

Kötü İnsanlar ve Müzik. — *Mutlak güven içinde* bulunan aşkın tam mutluluğu çok kötümser, kötü ve asık suratlı olanlardan başka insanlara nasip olmasın mı? Çünkü bunlar onda ruhlarının müthiş, hiçbir zaman inanılmayan ve inanılır olmayan *istisnasının* tadını çıkarırlar! Günün birinde geriye kalan bütün gizli ve

açık yaşama zıt olan sınırsız, rüya gibi duygu üzerlerine gelir: Sanki şahane bir bilmece ve mucize, altın pırıltılı, sözcüklere ve resimlerle betimlenmesi olanaksız. Mutlak güven insanı dilsiz yapar; evet, bu mutlu dilsizliğin kendisinde bir ıstırap ve zulüm var, işte bu yüzden böyle mutluluğun bastırdığı ruhlar genelde *müziğe* başka ve daha iyi kimselerin hepsinden daha çok minnettar olurlar: Çünkü renkli bir dumanın içinden bakıp işitir gibi müzik sayesinde aşklarının sanki *daha uzak*, duygulu ve sıkıntısız olduğunu görüp işitirler; müzik onlar için olağanüstü durumlarını *seyredebilmek* ve bakışını bir tür yabancılaşmayla ve iç rahatlığıyla yaşamanın tek çaresidir. Her aşık olan kimse müzik dinleyince şunları düşünür: "Benden bahsediyor, benim yerime konuşuyor, *her şeyi biliyor!"*

217.

Sanatçı. — Almanlar sanatçı sayesinde bir tür hayal edilen tutkuya erişmek istiyorlar; İtalyanlar onun sayesinde gerçek tutkularını rahatlatmak istiyorlar; Fransızlar onun sayesinde yargılarını kanıtlamak ve konuşma konuları için fırsat yaratmak istiyorlar. Artık insaflı olalım!

218.

Zayıflıkların Sanatçı Olarak Ayarlanması. — Eğer mutlaka zayıflıklarımızın olması gerekiyorsa ve onları sonunda bağlı olduğumuz yasalar olarak tanımak zorundaysak, o zaman herkese en azından zayıflıkları karşısında erdemlerini gösterecek ve zayıflıkları sayesinde bizi erdemlerini özlemle isteyecek duruma getirmeyi bilecek kadar sanatsal güç dilerim: Bunu,

çok ender olarak büyük müzisyenler yapmıştır. Beethoven'in müziğinde kaba, hep haklılık iddia eden, sabırsız bir ses ne kadar da sık görülür, Mozart'ta kalp ve tini birazla yetinmek zorunda olan alçakgönüllü kimselerin neşesi, Richard Wagner'de en sabırlı kişinin bile neşesini kaçıran zangırdayan ve bezginlik veren bir huzursuzluk var: Ama tam bu *noktada* gücüne geri döner ve diğerleri için de aynı şey söz konusudur; zayıflıkları ile ilişkili olarak onların hepsi içimizde erdemlerine karşı hırs uyandırıp müziksel ruhun, müziksel güzelliğin, müziksel iyiliğin tınlayan her damlası için on kat daha duygulu bir damak zevki verdiler.

219.

Kendini Aşağılamadaki Aldanma. — Akılsızlığınla yakınına derin bir acı verip telafisi olanaksız bir mutluluğu yok ettin... ve şimdi ona gitmek için kibrini

bastırıyorsun, onun önünde kendi haysiyetini kırıyorsun, akılsızlığını onun önünde aşağılayıp bu katı, senin için aşırı rahatsız edici olaydan sonra aslında her şeyin tekrar yoluna girdiğini sanıyorsun... senin şerefe ilişkin gönüllü kaybının başkalarının mutluluktaki zorunlu kaybıyla dengeleştiğini sanıyorsun: Yücelmiş olarak yürüyor ve erdeminin de onarılmış olduğu duygusuyla oradan ayrılıyorsun. Oysa diğeri hala derin acılar içindedir ve senin akılsız olmanın ve bunu söylemenin onu teselli edecek bir yanı yok, kendini onun önünde aşağıladığın zaman, ona fırlattığın utangaç bakışını, senin yüzünden oluşan yeni bir yara gibi anımsıyor... ama öç almayı düşünmüyor ve seninle onun arasında bir şeyin *denkleştirilebileceğini* anlamıyor. Aslında bu olayı kendi önünde ve kendin için oynadın: Bir tanık davet ettin bunun için, bunu da kendin için yaptın, onun için değil... kendini aldatma!

220.

Onur ve Korkaklık. — Törenler, makam ve rütbe kıyafetleri, ciddi tavırlar, vakur bakışlar, yavaş yürüme tarzı, üstü kapalı konuşma ve onur denen her şey aslında korkak kimselerin olduklarından başka türlü görünme biçimidir... amaçları insanları korkutmaktır (kendi kendilerini ya da temsil ettiklerini). Korkusuzların, yani her zaman ve kuşkusuz korkunç olan kimselerin, onur ve törene ihtiyaçları yoktur, dürüstlüğe adeta söz ve davranışlarıyla saygınlık kazandırırlar ve onun korkaklıklarının bilincinde olmalarının göstergesi olarak daha çok saygınlığını kaybettirirler.

221.

Kurbanın Ahlaklılığı. — Kendini fedakarlığa göre ölçen ahlak kısmı vahşilik basamağındadır. Akıl ruha karşı zor ve kanlı bir utkuya ancak ulaşmıştır, yenilmesi gereken güçlü karşı dürtüler mevcuttur; yamyam tanrıların istediği kurbanlarda olduğu gibi bir vahşet olmazsa bu utku kazanılamaz.

222.

Fanatizm Ne Zaman Arzu Edilir — Uyuşuk doğalar sadece fanatikleştirmek suretiyle coşturulabilir.

223.

Korkutan Göz. — Sanatçıları, şairleri ve yazarları hiçbir şey, *küçük aldatmalarını* gören, sık sık ya masum zevke, ya coşkuya sürükleyen kavşakta

durduklarını sonradan algılayan; azı çok gibi satmak istediklerinde, kendileri yüce olmadan yüceltmeyi ve süslemeyi denediklerinde tekrar inceleyen; düşünceyi önlerinde ilk durduğu gibi sanatlarının bütün hilelerinin içinden gören, belki de büyüleyici bir ışık demeti gibi, ama belki de bütün dünyaya karşı yapılmış bir hırsızlık olarak, düşünce onlardan bir şey yapacağı yerde, onlar düşünceden bir şey elde etmek için genişletmek, kısaltmak, betimlemek, sargılamak, baharat ekmek zorunda oldukları günlük düşünce olarak gören gözden daha çok korkutmaz... ah, o göz yok mu, o sizin bütün

tedirginliğinizi, etrafı tamahkar bir şekilde gözetmenizi ve hırsınızı, öykünmenizi ve üstün gelmenizi (bu sadece kıskanç bir öykünmedir) eserlerinizde fark eden, utançtan kızarmışlığınızı tıpkı bu kızarmışlığı gizleyen ve kendi önünüzde başka türlü anlamlandıran sanatınızı tanıdığı gibi tanıyan göz.

224.

Yakınımızın Mutsuzluğundaki "Hafifletici" Şey. — O bir felakete maruz kalmıştır ve hal böyle iken "merhametli kimseler" gelip ona uğradığı felaketi ayrıntılı bir şekilde anlatırlar... sonunda tatmin olmuş ve hafiflemiş olarak giderler: Felaketzedenin duyduğu dehşete güya kendi dehşetleriymiş gibi sevinip, güzel bir öğleden sonra geçirmişlerdir.

225.

Hızla Aşağılanmanın Çaresi. — Çok ve hızlı konuşan bir insan saygımızı tanıştıktan çok kısa süre sonra ve anlaşılır konuşsa bile olağanüstü bir şekilde yitirir.., sadece can sıkıcı olduğu ölçüde değil, bunun da çok ötesinde. Çünkü biz onun ne kadar çok insanın canını sıktığını tahmin ederiz ve buna, bıraktığı hoşnutsuzluğu ve üstelik ona hor görmemiz gerektiği şartını ekleriz.

226.

Ünlü Kimselerle İlişkiler Hakkında. — A: Ama neden bu büyük adamdan sakınıyorsun? — B: Onu yanlış anlamak istemiyorum! Hatalarımız birbirlerine katlanmıyorlar: Ben miyobum ve şüpheciyim, ve o taklit elmaslarını hakikiymiş gibi takıyor.

227.

Zincire Vurulmuş Kimse. — Zincire vurulmuş bütün ruhlara karşı dikkatli olun! Örneğin yazgılarını küçük, havasız bir çevreye bağlayan ve orada yaşlanan akıllı kadınlara karşı. Gerçi tembel tembel ve güneşte yarı kör görünüşte yatar görünürler, ama her yabancı adımda, her umulmayan anda ısırmak için yerlerinden fırlarlar; köpek kulübelerinden aşırılan her şeyden intikam alırlar.

228.

Övgüdeki İntikam. — Burada bir sayfa dolusu yazılmış övgü var, ve siz ona yüzeysel diyorsunuz: Ama intikamın bu övgüde gizli olduğunu tahmin ederseniz, onu neredeyse çok ince düşünülmüş olarak bulur ve küçük cesur çizgi ve şekil zenginliğiyle çok keyiflenirsiniz. İnsanın kendisi değil, intikamı öyle ince, zengin ve keşfedicidir; kendisi bunların çok azının farkına varır.

229.

Gurur — Ah, siz işkence edilen kimsenin işkenceden sonra hücreye sırlarıyla birlikte geri getirildiği zamanki duygusunu bilmezsiniz! — Sırlarını dişleriyle hala sıkı sıkıya tutmaktadır. İnsani gururun nağarası hakkında ne bilirsiniz ki!

230.

"Yararcı". — Ahlaksal şeylerle ilgili duygular şimdilerde öyle karışık ki, kimi insanlar için bir ahlak, yararlılığı ile ispatlanırken, kimileri için yararlılığı ile çürütülüyor.

231.

Alman Erdemi Üzerine. — Eğer bir halk *basit olanı kötü,* basit adamı kötü adam olarak değerlendirdiği zaman, zevki ne kadar bozulmuş, itibarlı insanlar, sınıflar, kostümler, ihtişam

ve haşmet karşısında ne kadar köleleşmiş olur! İnsanın Almanların ahlaksal mağrurluğuna karşı hep "kötü" sözcüğünü koyması gerekir, başka hiçbir şey değil!

232.

Bir Bilimsel Tartışmadan. — A: Dostum sesiniz kısıldı! — B: Öyleyse tezim çürütüldü. Artık bu konuda konuşmayalım.

233.

"Vicdanlılar". — En koyu vicdanlılığa en çok değer veren insanların ne tür insanlar olduğuna dikkat ettiniz mi? Birçok acınacak duygular içinde olduklarının bilincinde olan, kendileri hakkında korkulu şeyler düşünen, başkalarından korkan ve içlerini mümkün olduğunca gizlemek isteyen insanlar.., bunlar, başkalarının onlardan sert ve katı etki sayesinde alacakları (özellikle altları) vicdanlılığın sertliğiyle ve görevin katılığıyla *kendi kendilerini etkilemek isterler.*

234.

Şöhret Karşısındaki Çekingenlik. — A: Birisinin şöhretten kaçınması, birisinin kendisini övene bile bile hakaret etmesi, birisinin kendi hakkında söylenenleri övülmekten hoşlanmadığı için duymaktan çekinmesi — ister inanın ister inanmayın — *bunlara rastlanıyor, bunlar gerçekte oluyor!* —B: Bunlara inanıyorum, bunlar var! Sadece biraz sabır, mağrur asilzade!

235.

Teşekkürü Geri Çevirmek. — İnsan bir ricayı rahatça geri çevirebilir, ama bir teşekkürü asla geri çeviremez (veya aynı şey demek olan onu soğuk ve geleneksel şekilde kabul etmek). Böyle yapmak çok derinden yaralar... ama neden?

236.

Ceza. — Garip bir şey, bizim ceza anlayışımız! Suçluyu aklamıyor, bir suçun cezasının çekilmesi değil: Tam tersine, suçun kirlettiğinden daha çok kirletiyor.

237.

Parti Sıkıntısı. — Hemen hemen her partide gülünç, ama tehlikesiz olmayan bir hüzün var: Bunun sıkıntısını, yıllar boyu sadık, dürüst ve şerefle partinin düşüncesini savunan ve birdenbire günün birinde borazanın çok daha güçlü kimselerin eline geçtiğini fark edenler çekerler. Dillerinin susturulmasına nasıl katlanacaklar? O halde sesleri yükselecek, bu arada yeni seslerle birlikte.

238.

Zarafete Yönelik Çaba. — Eğer güçlü bir karakter vahşet eğilimi göstermiyorsa ve her zaman kendisi tarafından işgal edilmemişse, o zaman elinde olmadan *zarafet* yönünde çaba sarf eder... bu onun göstergesidir. Buna karşın zayıf karakterler kekremsi hükümleri severler... insanları aşağılayan kahramanlarla, varlığın dini veya felsefi karalayıcılarıyla arkadaşlık kurar, ya da kendilerini katı törelerin ya da utanç verici "yaşam mesleğinin" arkasına çekerler: Böylece kendilerine bir karakter ve bir tür güç edinmeyi denerler. Bunu da ellerinde olmadan yaparlar.

239.

Ahlakçılara Duyumsatma. — Müzisyenlerimiz büyük bir keşifte bulundular: Onların sanatında da *ilginç çirkinlik* mümkün! Kendilerini, sarhoş gibi açılan bu çirkinlik okyanusuna

rahatça bırakıyorlar ve şimdiye dek müzik yapmak böylesine kolay olmamıştı. İlk kez şimdi üzerinde altın ve zümrüt parıltılı güzel müziğin küçük ışık şeridi bulunan genel koyu renk bir fon kazanıldı; ilk kez şimdi dinleyici ye daha sonra bir anlık dinlenme ile mutluluk duygusu vermek *için,* bunun müziğin değerlendirilmesinde olumlu katkısı bulunuyor, onu galeyana getirmeye, kızdırmaya ve nefes nefese bırakmaya cesaret edilebiliyor. Karşıtlık keşfedildi. İlk kez şimdi en güçlü duygulanımlar mümkün oluyor... ve *ucuz:* Artık kimse iyi müzik istemiyor. Ama acele edin! Her sanat için bu keşfi yaptıktan sonra kısa bir zaman kalıyor. — Ah, keşke düşünürlerimiz, müzisyenlerimizin ruhlarını müzikleri aracılığı ile dinleyecek kulaklara sahip olsalardı! Samimi insanı kötü eylemdeyken ve bu eylemin suçsuzluğunda yakalamak için böyle bir fırsatın tekrar gelmesi ne kadar beklenecek! Çünkü müzisyenlerimizin kendi hikayelerini ruhun çirkinleştirilmesinin hikayesini, müziğe aktardıklarından haberleri bile yok. Vaktiyle iyi müzisyen neredeyse sanatı uğruna iyi insan olmak zorun daydı... Ya şimdi!

240.

Tiyatronun Ahlakı Üzerine. — Her kim Shakespeare'in tiyatrosunun ahlaksal etki yaptığını ve Macbeth'in bakışının karşı konulamaz şekilde hırsın yarattığı kötülükten çekip çıkardığını düşünüyorsa, yanılıyor: Ve Shakespeare'in de böyle duyumsadığını düşünüyorsa bir kez daha yanılıyor. Her kim gerçekten azgın bir hırsa kapılmışsa, onun imgesini *zevkle* seyreder; ve eğer kahraman tutkusundan dolayı mahvolursa, işte bu, bu zevkin sıcak çorbasındaki en acı baharattır. Peki

şair başka türlü mü duyumsamıştır? Onun yarattığı haris, büyük suç anında kesinlikle alçakça değil, büyük bir haşmetle koşar yoluna! Ancak o andan itibaren "şeytani" bir şekilde cezp edip, benzer doğaları öykünsünler diye tahrik eder... şeytaninin anlamı burada şudur: çıkarın ve yaşamın aleyhine, bir düşüncenin ve dürtünün lehine. Tristan ile Isolde'nin ölerek *zina* konusunda ders verdiklerine inanıyor musunuz? Bu, şairi ters anlamak olur: Kimileri, özellikle Shakespeare gibi olanlar, tutkuların bizzat kendisine aşıktırlar, *ölüm hazırlayıcı* ruhsal hallerine değil: — Bu ruhsal hallerde kalp, yaşama bir damlanın bardağa bağlılığından daha sıkı bağlı değil. Shakespeare kadar Sofokles de suçu ve onun kötü sonucunu istemez; (Ayaks'da, Filoktet'de Odipus'da): Anılan durumlarda, suçun oyunun kaldıracı yapılması çok kolayken, bundan kaçınıldı. Trajedi şairi yaşamla ilgili imgeleriyle aynı şekilde yaşama *karşı* pek taraf tutmaz! Daha ziyade bağırır: "Bu heyecanlandırıcı, değişken, tehlikeli, hüzünlü ve sık sık güneş gibi kızgın varoluş, bütün tahriklerin tahrikçisidir! Yaşamak bir *serüvendir*... onun içinde o partiyi de bu partiyi de alsan hep aynı karakteri muhafaza edecektir." — Böylelikle huzursuz ve güçlü bir çağın içinden haykırır, bu çağ kan ve enerjiyle ağzına kadar dolu olduğundan dolayı kısmen sarhoş, ve sağırdır... bizimkinden daha kötü bir çağın içinden seslenir: Bundan dolayı Shakespeare'in oyununun amacını önce kendimize *açıklamaya* ve *haklı* göstermeye mecburuz, yani onu anlamamaya.

241.

Korku ve Zeka. — Deride meydana gelen siyah renk değişiminin nedeninin ışığın etkisinde aranmaması gerektiği bugün büyük bir kesinlikle iddia ediliyorsa ve bu iddia doğru ise, o zaman bu, sık sık ve binlerce yıl süren öfke nöbetlerinin en son etkisi olabilir mi acaba (deri altında meydana gelen kan basıncı)? *Daha* zeki olan öteki ırklarda ise aynı şekilde sık sık dehşete düşme ve sararma, sonuçta beyaz cildin oluşmasını sağlamış olamaz mı? — Çünkü korkaklığın derecesi zeka ölçüsüdür: Ve kendini kör öfkeye kaptırmak, hayvanlığın çok yakında olduğunun ve kendisini tekrar kabul ettirmek istediğinin bir belirtisidir. — Kahverengi — boz insanın belki de ilk rengidir... maymunsu ve ayı gibi bir şey, tam da uygun.

242.

Bağımsızlık. — Bağımsızlık (en alçak dozda "düşünce özgürlüğü" denir) tahakküm tutkununun sonunda kabul ettiği feragat biçimidir... uzun süre hükmedeceği bir şey arayan ve sonunda kendisinden başka hiçbir şey bulamayan

kimsenin.

243.

İki Yön. — Aynanın kendisine bakmayı denersek, sonunda onun üzerindeki şeyden başka hiçbir şey bulamayız. Şeyleri tutmak istersek sonunda yine aynanın üzerinden başka hiçbir şeye ulaşmayız. — Bu, kelimenin en genel anlamıyla bilginin tarihidir.

244.

Gerçek Karşısında Duyulan Sevinç. — Gerçek olan şeyden şimdiki sevinç duyma eğilimimiz, bu hemen hemen hepimizde var, sadece uzun süre ve bıkkınlık verecek derecede gerçek olmayana sevinmiş olmamızla açıklanabilir. Aslında bu eğilime şimdi ortaya çıkış şekliyle, istemeden ve rafine olmadan, düşündürücü değildir denemez... en az tehlikesi zevksizliğidir.

245.

Güç Duygusurıurı İnceliği. — Napoleon kötü konuştuğu için kendine kızar ve bu konuda kendini kandırmazdı. Ama hiçbir fırsatı tepmeyen ve ince zeka daha kurnaz olan tahakküm hırsı onu *konuştuğundan* daha da kötü konuşmaya sevk etti. Böylece kızgınlığından intikam aldı *(Güçlü* oldukları için bütün duygulanımlarını kıskanıyordu) ve otokratik *keyfinin* tadını çıkardı. Bundan sonra, kulakların ve kendini dinleyenlerin karar vermeleri bakımından bu keyfin tadını bir kez daha çıkardı: Sanki onlara böyle konuşmak her zaman yeterince iyi gelirmiş gibi. Evet, en yüksek otoritenin şimşek ve gök gürültüsü sayesinde — bu otorite güç ve dehanın birlikteliğinde bulunur — kararı karıştırıp tadı yanlış yola sürüklediği için düşüncelerinde gizliden gizliye sevinç duydu; oysa ikisi de onda *kötü* konuştuğu konusunda merhametsiz ve gururla hakikate bağlıydılar. — Napoleon, mükemmel bir şekilde düşünülmüş ve tasarlanmış bir dürtü tipi olarak antik devir insanlığına aittir: Karakteristik özellikleri — bir güdünün ya da daha az sayıda güdünün basit yapımı ve keşfedici işlenişi ve değişimi — kolayca fark edilecek durumdadır.

246.

Aristoteles ve Evlilik. — Büyük dehaların çocuklarında çılgınlık ortaya çıkar, büyük erdem sahibi olanların çocuklarında ahmaklık... diye belirtir Aristoteles. Bunu söylerken sıra dışı insanları evliliğe davet mi ediyordu?

247.

Kötü Mizacın Kökeni. — Bazı insanların mizacında bulunan adaletsizlikle maymun iştahlılık, onların düzensizlikleri ve ölçüsüzlükleri, sayısız mantıksal belirsizliklerin, hataların ve aceleye gelmiş çıkarımların sonuçlarıdır; bu durumlarının kabahati atalarınındır. Buna karşın iyi mizaçlı insanlar düşünceli ve köklü soylardan gelirler, aklı ön plana çıkarmışlardır... iyi amaçlar için mi, yoksa kötü amaçlar için mi olduğu pek mesele edilmez.

248.

Görev Olarak İkiyüzlülük. — İyilik, en fazla iyiliği arar görünen ikiyüzlülükle geliştirildi: Büyük gücün bulunduğu her yerde bu tür bir ikiyüzlülüğün gerekliliği anlayışla karşılandı... emniyet ve güven telkin eder ve fiziksel gücün gerçek toplamını yüz kat artırır. Yalan iyiliğin annesi değilse de süt annesidir. Keza dürüstlük, en çok dürüst ve namuslu görünme isteğiyle geliştirildi: kalıtımsal soyluluklarda. İkiyüzlülüğün sürekli uygulanmasından sonuçta *karakter* ortaya çıkar: İkiyüzlülük sonunda kendisini yok eder, ve organlar ve içgüdüler riyakar bahçesinin hemen hemen beklenmeyen meyveleridir.

249.

Hiç Yalnız Kalmış Olan Var Mı! — Korkak, yalnız olmanın ne demek olduğunu bilmez: Sandalyesinin arkasında bir düşman vardır hep. — Ah, keşke birisi bize yalnızlık denilen o güzel duyguyu anlatabilse!

250.

Gece ve Müzik. — Korkunun organı olan kulak, kendisini sadece geceleyin ve orman ile mağaraların alaca karanlığında böyle fazla geliştirebildi, korkakların yaşam tarzına göre, yani şimdiye değin var olmuş en uzun insan çağına göre: Aydınlıkta kulağa pek ihtiyaç duyulmaz. Bundan dolayı müzik, bir gece ve alacakaranlık sanatı olma özelliği taşır.

251.

Stoasal. — Stoacının, kendinin değişmesini bizzat öngördüğü törenden sıkılmış hissettiğinde özel bir neşesi vardır, bu sırada hükmeden kimse olarak zevk alır.

252.

Düşün! — Cezalandırılan kimse artık eylemi yapan kimse değildir. O hep günah tekesidir. 253.

Görünüş. —Berbat! Berbat! İnsanın en iyi, en sağlam bir şekilde ispatlaması gereken şey görünüştür. Çünkü birçok kimsede onu görecek göz yoktur. Ama ispatlamak öylesine sıkıcı

ki! 254.

Vaktinden Önce Yapanlar — Şair doğalarda temayüz eden, ama tehlikeli de olan *yaratıcı* fantezileridir: Olacak ve olabilir şeyi önceden yapan, önceden tadını çıkaran, önceden acı çeken ve olayın ve eylemin son anında önceden yorgun olan kimsedir. Bunu çok iyi bilen Lord Byron günlüğüne şöyle yazmıştı: "Eğer bir oğlum olursa öyle tümüyle sıradan birisi olsun — hukukçu ya da korsan."

255.

Müzik Üzerine Konuşma. — A: Bu müzik için ne diyorsunuz? — B: Beni çok etkiledi, söyleyecek hiçbir şeyim yok. Dinle! Şimdi yeniden başladı. A: Daha da iyi. Bu sefer biz onu etkilemeye bakalım. Bu müzik hakkında bir iki kelime söyleyebilir miyim? Size belki ilk duyuşunuzda görmek istemeyeceğiniz bir oyun da gösterebilir miyim? — B: Elbette! İki kulağım var ve gerekirse daha da fazlası. Bana iyice yaklaşın! — A: *Onun* bize söylemek istediği bu değil; şimdiye kadar bize sadece, bir şey söyleyeceğinin, şimdi bu hareketlerle anlattığı gibi, duyulmamış bir şey anlatacağının sözünü verdi. Çünkü hareketler bunlar. Nasıl ki işmar eder! doğrulur! kollarını açar! Ve şimdi ona gerilimin en yüksek anı gelmiş gözüküyor: İki fanfar daha ve konusuna giriyor; muhteşem ve donanmış, değerli taşların şangırdaması gibi. Güzel bir kadın mı o? Ya da güzel bir at mı? Yeter, büyülenmiş olarak etrafına bakınıyor, çünkü hayranlığın bakışlarını toplaması lazım... ancak şimdi konusu tam olarak hoşuna gidiyor, şimdi yaratıcı oluyor, yeni ve cesur vuruşları göze alıyor. Konusunu nasıl da geliştiriyor! Ah! Dikkat edin... onun sadece nasıl süsleneceğini değil, nasıl *boyanacağını* da biliyor! Evet, sağlığın renginin ne olduğunu biliyor, onu göstermeyi biliyor.., kendi hakkındaki bilgisi konusunda düşündüğümden daha iyidir. Ve şimdi dinleyicilerini ikna ettiğine inanmış; düşüncelerini dünyadaki en önemli şeylermiş gibi tanıtıyor; sanki bu dünya için çok iyi şeylermiş gibi, utanmadan parmağı ile konusuna işaret ediyor. — Hah nasıl da kuruntulu! Yoruluruz diye ödü kopuyor! Böylece melodilerini şekerlemelerin içine

boşaltıyor... hatta şimdi, bizi heyecanlandırmak ve tekrar etkisi altına almak için kaba duygularımıza hitap ediyor. Dinleyin, şiddetli ve gümbürdeyen ritimlerin ilkel güçlerini nasıl hayal ettiriyor! Ve şimdi, bu güçlerin bizi kavradığını, sıktığını ve neredeyse ezdiğini fark edince, konusunu tekrar elemanların oyununa karıştırmaya ve bizi yarı baygın ve sarsılmışlar olarak *ikna etmeye* cüret ediyor, onun harika konusu bizi etkileyerek baygın ve sarsılmış hale getirmiş. Ve bundan böyle dinleyiciler ona inanıyorlar: Konu çalınır çalınmaz, o sarsıcı ilkel etkiyi anımsıyorlar... bu anımsama şimdi konuya iyi geliyor, — şimdi artık o "şeytani" olmuştur! Ruhu ne kadar da iyi tanır! Bir sokak hatibinin sanatıyla bize hükmediyor. — Ama müzik susuyor! — B: Bunu yapması iyi! Çünkü sizi dinlemeye artık katlanamıyorum! *Bir kez* sizin tarzınızda gerçeği bilmektense, on kez *aldatılmayı* seve seve kabul ederim! — A: Benim sizden duymak istediğim de buydu. En iyiler şimdi sizin olduğunuz gibidir: Aldatılmaktan memnunsunuz! Kaba ve şehvetin tahrik ettiği kulaklarla geliyorsunuz; dinlemeye ilişkin sanat vicdanını yanınızda getirmiyorsunuz, *samimiyetinizin en duyarlı bölümünü* yolda fırlatıp attınız! Ve bunu yapmakla sanatı ve sanatçıyı bozuyorsunuz! Her alkışladığınız ve tezahürat ettiğiniz zaman, avuçlarınızda sanatçının vicdanı var... ve eğer suçsuz müzikle suçlu müziği birbirinden ayırmadığınızın farkına varırlarsa, eyvahlar olsun! Gerçekten "iyi" ve "kötü" müziği kastetmiyorum... her iki türde de, ondan da bundan da var! Ama ben tümüyle kendini düşünen, kendine inanan, kendini düşündüğü için dünyayı unutan müziğe *suçsuz müzik* diyorum... yapa yalnız olmanın kendiliğinden çınlaması, kendi hakkında kendisi ile konuşan ve dışarıda dinleyenin ve kulak kesilenin, etkilerin ve yanlış anlamaların ve başarısızlıkların bulunduğunu bilmeyen yalnızlık. — Son olarak: Biraz önce dinlediğimiz müzik tam da bu nadir ve soylu türden, ve onunla ilgili size söylediğim her şey yalandı... dilerseniz benim kötülüğümü bağışlayın! — B: Ooo, yani siz de mi *bu* müziği seviyorsunuz? O zaman günahlarınızın birçoğu bağışlandı demektir!

256.

Kötülerin Mutluluğu. — Bu sessiz, kederli, kötü insanların sizin tartışma konusu yapamayacağınız bir şeyleri, *dolce far niente* 'den gelen nadir ve garip zevkleri var, bir akşam ve gurup vakti huzuru, bunu sadece tutkuların çok sık parçaladığı, hırpaladığı, zehirlediği bir kalp bilir.

257.

İçimizde Mevcut Sözcükler: — Düşüncelerimizi elimizdeki kelimelerle ifade

ederiz hep. Ya da, bütün bir şüphemi ifade etmek için: Her an elimizin altında sadece düşüncemizi aşağı yukarı ifade edecek kelimeler var.

258.

Köpeğe Dalkavukluk Etmek. — Bu köpeğin tüyleri bir kez okşanır: Derhal çatırdayıp kıvılcımlar saçar, başka dalkavuklar gibi... ve kendi tarzında akıllıdır. Neden ona o haliyle katlanmayalım!

259.

Eskinin Methiyecisi. — "Şimdi gerçeği bilmesine ve onu söyleyebilecek durumda olmasına rağmen, benimle ilgili konuşmuyor. Ama bu kulağa bir intikam gibi gelebilirdi... ve o gerçeğe o kadar büyük saygı gösteriyordu ki; o saygıdeğer adam!"

260.

Bağımlının Muskası. — Kim kaçınılmaz olarak bir efendiye bağımlıysa, korku saçıp efendisini kontrol altında tutacak bir şeyi olmalı: Örneğin dürüstlük ya da temiz kalplilik ya da keskin bir dil.

261.

Neden Böylesine Yüce! — Ah, bu hayvanları tanıyorum! Tabi ki kendi kendinin daha çok hoşuna gider, "bir tanrı gibi" iki ayağının üzerinde yürürse.. . ama tekrar dört ayağının üzerine düşerse, benim daha çok hoşuma gider: Bu onu mukayese edilmez şekilde doğal gösteriyor!

262.

Güç Şeytanı. — Zorunluluk değil, hırs değil... hayır, güce karşı duyulan tutku insanların şeytanıdır. Onlara her şey verilsin: sağlık, yiyecek, barınak, eğlence... yine de mutsuz ve huysuzdurlar ve öyle de kalırlar: Çünkü şeytan bekler bekler ve sonunda tatmin olmak ister. Her şeyini al, yeter ki bu insanları tatmin et: Hemen hemen mutlu olurlar.., insanların ve şeytanların mutlu olacakları kadar. Ama ben bunları neden tekrarlıyorum ki? Luther bunları çoktan söyledi, hem de benden daha da iyi, şu dizelerde: "Bizim canımızı, malımızı, şerefimizi, çocuğumuzu ve karımızı alın: Bırakın oraya gidelim.., ama imparatorluk bize kalsın!" Evet! Evet! "imparatorluk"!

263.

Somut ve Canlı Çelişki. — Deha denilen şeyde psikolojik bir çelişki bulunur: Bir yandan birçok vahşi, düzensiz, keyfi devinimleri, öte yandan devinimlerin yüksek amaca yönelik birçok etkinlikleri var.., bu sırada o, her iki devinimi de yan yana ve iç içe, ama yetecek kadar sıklıkta da karşı karşıya gösteren bir aynaya benzer. Bu bakışın bir sonucu olarak sık sık mutsuz olur ve eğer kendisini iyi hissederse, eğer yaratıyorsa, öyle yapar, çünkü özellikle şimdi yüksek amaçlı etkinlikle fantastik ve akıl dışı bir şey yaptığını unutur (bu bütün sanatlarda böyledir)... mutlaka yapılması gerekir.

264.

Yanılmayı İstemek. — İyi sezişli kıskanç insanlar kendilerini üstün hissedebilmek için rakiplerini iyi tanımayı istemezler.

265.

Tiyatronun Bir Zamanı Var — Eğer bir halkın fantezisi zayıflarsa, içinde, söylencelerini sahnede sergileme hevesi doğar: Şimdi bu fantezinin gelişi güzel yedek parçalarına *tahammül* eder. — Ama epik ozanın ait olduğu çağ için tiyatro ve kahraman olarak giyinmiş oyuncu, fanteziye kanat olmak yerine ayak bağı olur: çok yakın, çok belirgin, çok ağır, çok az düş ve kuş uçuşu var onda.

266.

Zarafetsiz. — Onun zarafet eksikliği var ve bunu biliyor: Ah, ama bunu maskelemeyi nasıl da iyi biliyor! Katı erdemle, mahzun bakışla, insanlara ve varoluşa karşı var sayılan kötümserlikle, kaba saba jestlerle, daha uygar yaşam tarzını aşağılanmayla, heyecanlı anlatım ve isteklerle, utanmaz alaycı felsefeyle... evet her zaman eksikliğinin hep bilincindedir ve bu haliyle karakter haline gelmiştir.

267.

Neden Böylesine Gururlu! — Asil bir karakter kötü bir karakterden birçok alışkanlığı ve bakış açısını *elinde tutmaması* ile ayrılır; ikinci karakter bunlara sahiptir: Ona bunlar bir rastlantı sonucu miras kalmamış, eğitimle de verilmemiştir.

268.

Konuşmacının Açmazı. — Atina'da dinleyicileri, konuşma biçimiyle itmeden ya da konudan uzaklaştırmadan kendi tarafına çekmek ne kadar zordu! Böyle yazmak Fransa'da şimdi de ne kadar zor!

269.

Hastalar ve Sanat. — Her çeşit üzüntüye ve ruhsal sıkıntıya karşı ilk önce perhizi değiştirmeyi ve bedenen ağır iş yapmayı denemek gerekir. Ama insanlar bu durumda teskin edici çarelere başvurmaya alışıktır: Örneğin sanata... kendilerine ve sanata zarar vermektedirler! Siz, hasta olarak sanat istediğiniz zaman, sanatçıları hasta ettiğinizi fark etmiyor musunuz?

270.

Apaçık Hoşgörü. — Bunlar bilim hakkında ve bilim için söylenmiş iyi, iltifatlı, makul sözler, ama! Ama! sizin bu hoşgörünüzün *arkasında* bilime karşıtlık görüyorum! Her şeye rağmen kalbinizin köşesinde *onun sizin için gerekli olmadığını,* onu geçerli kılmanızın, hatta onun koruyucusu olmanızın alicenaplığınız olduğunu düşünüyorsunuz, üstelik bilim sizin fikirlerinize aynı alicenaplığı göstermezken! Bu tür hoşgörü uygulaması yapmaya hakkınız olmadığını biliyor musunuz? Küstah bir rahibin ya da sanatçının yaptığı bu lütufkar hareketlerin açık bir alay olarak bilimin haysiyetiyle hoyratça oynamak olduğunu biliyor musunuz? Neyin hakiki ve gerçek olduğu konusunda keskin bir vicdana sahip değilsiniz, bilimin duyumsamalarınızla ters düşmesi size acı verip işkence etmiyor, bilgiye duyulan ihtiraslı özlemi kendiniz için bir yasa haline getirmemişsiniz, onu bilginin bulunduğu *her yerde* dikkatle bakmak için ve bilinen hiçbir şey kaçmasın diye görevli saymak ihtiyacı duymuyorsunuz. *Bu kadar hoşgörülü davrandığınız şeyin ne olduğunu bilmiyorsunuz!* Ve sadece onu tanımadığınızdan dolayı böyle iyi yürekli tavırlar takınmayı başarıyorsunuz! Siz, aslında siz öfkeli ve fanatik bir şekilde bakardınız, eğer bilim kendi gözleriyle bir kez yüzünüze ışık saçsaydı! — Yani sizin hoşgörü göstermeniz... bir *hayalete* karşı, bizi ne ilgilendirir! Ve bize karşı bile değil! Ve bizim neyimiz var!

271.

Şenlik Havası. — En ateşli bir şekilde kudret peşinde koşan insanların kendilerini *galip* hissetmeleri tarif edilemeyecek kadar hoşlarına gider! Bir girdaba batar gibi birdenbire ve derin bir duygunun içine batmak! — Dizginleri

elden kaçırmak ve nereye gittiğini kimsenin bilmediği bir hareketi seyretmek! Kimdir, nedir bize bu hizmeti yapan... bu büyük bir hizmettir: Öylesine mutlu ve nefes nefeseyiz, ve dünyanın tam ortasındaymış gibi etrafımızda istisnai bir sessizlik hissediyoruz. Bir defa tümden güçsüz! Kökensel güçlerin oyun topu! Bu mutluluk içinde bir gevşeme, büyük bir yükü sırtından atma, kör bir yerçekimi gibi çabasız aşağıya yuvarlanma var. Bu hedefi yukarıda olan, ama yolda çok yorulmaktan bir kez uyuyakalan ve *ters yöne gitmenin mutluluğunun* — yani zahmet etmeden aşağı yuvarlanmanın -- rüyasını gören dağcının düşüdür. — Mutluluğu bizim şimdiki tahrik olmuş, kudrete susamış Avrupa ve Amerika toplumlarını düşündüğüm gibi betimliyorum. Arada sırada bir kez güçsüzlüğe tekrar geri dönmek istiyorlar... bu zevk onlara savaşlar, sanatlar, dinler, dehalar veriyor. Eğer insan kendisini bir kez geçici olarak her şeyi yutan ve ezen etkiye bırakırsa, bu modern *şenlik havasıdır!* — Sonra insan tekrar daha özgür, daha zinde, daha soğuk, daha sert olur ve yorulmadan karşı yöne doğru çaba sarf etmeye devam eder: güce doğru.

272.

Irkın Arınması. — Muhtemelen saf ırk yoktur, tersine, saflaşmış ırklar var ve bu da çok ender görülür. Normal olan melezleşmiş ırklardır, bunlarda vücut şekillerinin uyumsuzluğu yanında (örneğin göz ve ağız uymuyorsa) alışkanlıkların ve değer kavramlarının uyumsuzluğu da hep

vardır. (Livingstone birinin şöyle dediğini duymuş: "Tanrı beyaz ve siyah insanları yaratmış, ama şeytan kırma ırkları yaratmış.") Melez ırklar her zaman aynı zamanda melez kültürler, melez ahlaklar demektir: Onlar genellikle daha kötü, daha vahşi ve daha huzursuzdurlar. Saflık, sayısız uyumların, emilmelerin ve kopmaların nihai sonucudur ve bir ırkta saflığa doğru gelişme kendini mevcut gücün münferiden seçilmiş işlevlerle daha çok *kısıtlanmasında* gösterir, oysa daha önce çok fazla ve birbirleriyle çelişen şeylerle meşgul olmak zorundaydı: Böyle bir kısıtlama aynı zamanda daima bir *fakirleşme* gibi görünecek ve dikkatli ve hassas bir şekilde değerlendirilmek isteyecektir. Ama sonunda saflaşma uygulaması başarılınca , eskiden uyumsuzluk kavgalarında yitirilen güç, bütün organizmanın emrine hazırdır: Bundan dolayı saflaşmış ırklar hep *daha güçlü* ve *daha güzel* olmuşlardır. — Yunanlılar bize saflaşmış ırkın ve kültürün örneğini sunarlar: İnşallah, günün birinde saf bir Avrupalı ırk ve kültür de başarılır.

273.

Övgü. — Burada seni *övmek* isteyen birisinin varlığı dikkatini çekiyor. Dudaklarını ısırıyorsun, kalbin sıkışıyor: Keşke *bu* kötü yazgı defolup gitse! Ama gitmiyor, geliyor! Yani methiyecinin tatlı utanmazlığını içiyor, tiksintiyi ve övgüsünün özüne duyduğumuz derin küçümsemeyi yeniyor, yüzümüzü minnettarlık sevinciyle kırıştırıyoruz! — O bize iyilik yapmak istedi ya! Ve bunlar olduktan sonra onun kendisini çok yüce hissettiğini biliyoruz, bize karşı üstünlük kazandı... evet kendi kendine de üstünlük kazandı, köpek! — Çünkü bu övgüyü dile getirmesi, kendisi için de kolay değildi.

274.

İnsan Hakkı ve Ayrıcalığı. — Biz insanlar, başarısız olduğumuz zaman, başarısız bir cümleyi siler gibi kendi kendini silip atan tek yaratığız... bunu ister insanlığın şerefi için yapalım, ister ona duyulan merhametten, ister kendimize karşı duyduğumuz antipatiden dolayı.

275.

Değişen Kişi. — Şimdi o sadece başkalarına acı çektirmek için erdemli olacak. Ona o kadar çok bakmayın!

276.

Ne Kadar Sık! Ne Kadar Umulmadık! — Ne kadar çok evli erkek genç zevcelerinin usanç verici olduğu sabahı yaşamış ve bunun tersine inanmıştır! Vücutları istekli, ama akılları zayıf olan kadınlardan hiç söz edilmiyor.

277.

Soğuk ve Sıcak Erdemler — Duygusuz yüreklilik ve sarsılmazlık olarak cesaret ile ateşli, yarı kör yiğitlik olarak cesaret, — her ikisine de aynı ad veriliyor! Oysa *soğuk erdemler sıcak erdemlerden* ne kadar farklıdır! Ve eğer birisi kalkıp da "iyi olmak" sadece sıcak erdemi uygulamakla olur deseydi deli olması gerekirdi: Ve sadece soğuğu öngörmek isteyen kimse de en az onun kadar deli sayılırdı! Gerçek ise, insanlığın sıcak ve soğuk cesareti çok faydalı bulmuş olmasıdır, ama öte yandan, onu iki renk altında değerli taşlardan saymak için yeterince çaba göstermediğidir.

278.

Bağlayıcı Bellek. — Yüksek mevkide oturan birisinin kendisine bağlayıcı bir bellek edinmesi iyi olur; yani insanların yaptığı her iyi şeye dikkat etmeli ve bunların altını çizmeli: Böylece insan onları hoş bir bağımlılıkla elde tutmuş olur. İnsan kendisine de aynı şekilde muamele edebilir: Bağlayıcı bir belleğe sahip olup olmadığına nihai olarak kendi kendine karşı tutumu,

kendi hevesleri ve niyetlerinin gözlemlenmesi sırasındaki kibarlığı, iyiliği ya da kötümserliği ve son olarak bizzat hevesleri ve niyetlerinin tarzı karar verir.

279.

Sanatçı Olacağımız Yer — Her kim kendine birisini idol yaparsa, onu idealleştirmek suretiyle kendini kendine karşı haklı çıkarmayı dener; vicdanen rahat olmak için bu işlemle sanatçı olur. Eğer acı çekerse *bilmediği* için değil, sanki bilmiyormuş gibi kendini kandırdı için acı çeker. — Böyle bir insanın iç sıkıntısı ve keyfi — ve bütün tutkulu aşıklar buna dahildir — bilinen kovalarla boşaltılamaz.

280.

Çocukça. — Her kim çocuk gibi yaşar... yani ekmeği için mücadele etmez ve eylemlerinin nihai bir önemi olduğuna inanmazsa, bir çocuk olarak kalır.

281.

Her Şeye Sahip Olmak İsteyen Ben. — Öyle görünüyor ki, insan, esasen sadece sahip olmak için eylemde bulunur: En azından, bütün geçmiş eylemlere, sanki bunlarla bir şeye sahip olmuşuz gibi bakan düşüncelerin dili ("Ben konuştum, uğraştım, yendim": bu, ben sözümün, mücadelemin, utkumun sahibiyim demektir) bu izlenimi veriyor. insan burada ne kadar açgözlü görünüyor! Geçmişi bile elinden kaçırmak istemeyip, onu da *sahiplenmek* istiyor!

282.

Güzellikteki Tehlike. — Bu kadın güzel ve akıllı: Ah, ama güzel olmasaydı, çok daha akıllı olurdu!

283.

Ev Huzuru ile Ruh Huzuru. — Normal ruh halimiz, yaşadığımız çevrenin ruh haline bağlıdır.

284.

Yeni Şeyi Eski Olarak İleri Sürmek. — Pek çok kimse, bir haber anlatılınca, sinirlenmiş görünür. Haberi önce kim bilirse, ona üstünlük verdiğini duyumsar.

285.

Ben Nerede Bitiyor? — Pek çok kimse *bildiği* bir şeyi sanki bu bilgi kendi malıymış gibi koruması altına alır. Benlik duygusunun, sahip olma isteğinin sınırı yoktur: Büyük adamlar, sanki bütün zaman onların arkasındaymış ve onlar bu uzun gövdenin başıymış gibi konuşurlar; ve iyi kadınlar çocuklarının, elbiselerinin, köpeğinin, hekiminin, şehrinin güzelliğini kendi itibarlarına bağlarlar, sadece "Ben her şeyim", demeye cesaret edemezler. *Chi non ha, non* e... derler italya'da.

286.

Ev ve Saray Hayvanları ile Akrabaları. — Başlangıçtan beri en azgın düşmanları olarak aralarında bulunmuş olan ve son olarak zayıflamış ve sakatlanmış kurbanlarına karşı ince duygular beslediği iddiasını taşıyan bir yaratık tarafından bitkilere ve hayvanlara karşı duygusallık göstermek gibi tiksindirici bir şey var

mı? Bu tür "karakter" karşısında insana her şeyden önce *ciddiyet* yakışır, eğer o diğer bakımdan düşünen bir insansa.

287.

İki Arkadaş. — Arkadaştılar, ama arkadaşlıkları bitti ve her ikisi de karşılıklı olarak arkadaşlıklarını sona erdirdiler: Birisi çok yanlış tanıdığına inandığı için, öteki çok iyi

tanıdığına inandığı için.., ve her ikisi de yanıldı! — Çünkü ikisi de kendini yeterince tanımıyordu.

292.

Soyluların Komedisi — Asil ve candan samimiyeti başaramayan insanlar, asil doğalarını çekingenlik, sertlik ve samimiyeti belirli bir horlanma ile bulmayı denerler: Sanki güçlü itimat duyguları kendini göstermekten utanırmış gibi.

289.

Erdeme Karşı Bir Şey Söylenemeyecek Yer — Korkaklar arasında cesurluğa karşı bir şey söylemek, kötü bir yankı yapıp aşağılama etkisi uyandırır; ve eğer merhamete karşı bir şey söylenirse, saygısız insanlar öfkelenir.

290.

Savurganlık. — Sinirli ve aniden parlayan doğaların ilk sözleri ve hareketleri genellikle gerçek karakterleri için belirleyici değildir (olaylarla ortaya çıkarlar ve sanki olayların ruhunun öykünmesidir), ama bunlar bir kez söylenip yapıldıkları için, sonradan gelen gerçek karakter belirleyici sözleri ve eylemleri çoğunlukla denkleştirmede ya da yeniden... iyileştirme ya da unutturmada *kaybolup gitmek* zorundadır.

291.

Küstahlık — Küstahlık rol yapan ve riyakar bir gururdur; ama rol, riyakarlık ve ikiyüzlülük edemeyip istememek esasen gurura özgüdür... bu bakımdan küstahlık ikiyüzlülük yapmadaki yeteneksizliğin ikiyüzlülüğüdür, çok zor ve genellikle başarılamayan bir şey. Ama, genellikle olduğu gibi, bu esnada kendini ele verdiğini varsayarsak, o zaman küstahı üç tür uygunsuzluk bekler: Bizi

aldatmak istediği için ona öfkeleniriz ve kendisini bizden üstün göstermek istediği için öfkeleniriz... ve nihayet her ikisinde de başarısız olduğu için ona güleriz. Yani küstahlık hiç de tavsiye edilir bir şey değil!

292.

Bir Tür Yanlış Anlama. — Bir kimseyi konuşurken dinlerken sık sık bir tek sessiz harfin (örneğin bir r'nin) tınlaması hislerinin dürüstlüğü hakkında kuşku uyandırmaya yeterlidir: Bu sese *biz* alışık değiliz ve onu keyfi olarak *yapmak* zorunda olsak... kulağımızda "yapaylığı" çınlar. Burada en kaba yanlış anlama alanındayız. Ve aynı şey herkesin alışkın olmadığı alışkanlıklara sahip bir yazarın üslubu için de geçerlidir. Üslubunun "doğallığı" sadece kendisi tarafından duyumsanır; ve kendisinin bizzat "yapay" olarak hissettiği şey, belki de hoşuna gider ve güven uyandırır, çünkü onunla bir kez modaya ve "iyi zevk" denilen şeye taviz vermiştir.

293.

Minnettar — Bir nebze minnettarlık duygusu ve dindarlık çok fazla: — insan bir ayıp gibi bunun sıkıntısını çekip, bütün bağımsızlığıyla ve dürüstlüğüyle vicdan huzursuzluğu içine girer.

294.

Azizler — Kadınlardan kaçıp vücutlarına işkence yapmak *zorunda* olan insanlar, en *şehvani* insanlardır.

295.

Hizmet Etmenin Özgürlüğü. — Hizmet etmenin büyük sanatı içinde kendini kontrol edemeyen hırslı bir kimseye hizmet etmek, en hassas görevlerden biridir; bu kimse aslında her şeyde en bencil kimsedir, ama öyle görünmek istemez (Bu özellikle hırslı oluşunun bir parçasıdır), her şey onun keyfine göre olmalı ve sanki o kendini feda ediyormuş ve nadiren kendisi için bir şey istiyormuş görüntüsü verilmelidir.

296.

Düello. — Eğer mutlaka yapmam gerekirse, dedi birisi, düello yapabilmeyi kendi çıkarıma görürüm; çünkü etrafımda daima iyi dostlarım var. Düello,

intihar etmek için geriye kalan, tümüyle şeref dolu son yoldur; ne yazık ki dolam başlı bir yoldur, her zamanda da tam güvenli değildir.

297.

Zararlı. — Bir genç, en kesin şekilde kendisiyle aynı düşünenlere farklı düşünenlerden fazla saygı göstermesini öğretmek suretiyle bozulur.

298.

Kahramanlar Kültü ve Fanatikleri. — Eti ve kanı olan bir idealin fanatiği normal olarak *hayır dediği* sürece haklıdır ve bunda dehşet vericidir: Reddedilen şeyi kendisini tanıdığı kadar iyi tanır, basit bir nedenden ötürü, çünkü kendisi oradan gelir, orada evindedir ve oraya tekrar geri dönmek zorunda kalmaktan gizliden gizliye hep korkar... reddetme şekliyle kendisine geri dönüşü olanaksız kılmak ister. Ama evet der demez, gözlerini hafif yumarak idealleştirmeye başlar (Ekseriya evde kalanlara bu yolla sadece acı vermek için yapar); gerçi bu biraz sanatkarane olarak nitelendirilir... iyi, ama bunda biraz namussuzluk da vardır. Her kim bir kişiyi idealleştirirse onu kendinden net göremeyeceği kadar uzaklaştırır... ve bunun üzerine gördüğü şeyi "güzele" çevirerek yorumlar, bu, simetrik, gevşek, belirsiz duruma çevirmek demektir. Ve şimdi artık uzaklarda ve yükseklerde süzülen idealine tapmak istediğinden, *profanum vulgus*'dan korunmak için bir tapınak inşası gerekli olmuştur. Bu tapınağa, büyülerinin ideale de faydalı olması ve bu besinde büyüyüp sürekli tanrısallaşması için sahip olduğu bütün saygın ve takdis edilmiş eşyaları taşır. Sonunda gerçekten tanrısını yapıp bitirir.., ama heyhat! Bunun nasıl olduğunu bilen birisi var, kendi akılcı vicdanı... ve bunu tamamen bilinçsiz protesto eden birisi var, yani tanrısallaştırılan kişinin kendisi, artık kült, methiyeler ve tütsüler sonucunda katlanılmaz olur ve anlaşılan iğrenç şekilde kendisinin tanrı değil, fazlasıyla insan olduğunu ele verir. Bu noktada böyle bir fanatiğe bir tek çıkış yolu kalır: Kendisine ve benzerlerine kötü davranılmasına sabır göstererek izin verir ve bütün sefaleti de, *in majorem dei gioriam"* (Aslı: *ornnia admaiorem Deigloriam;* kısaltılmışı: *admaiorem Dei gioriam:* Her şey Tanrının yüce şerefi için. Bir Cizvit söylemi), yeni bir tür kendini aldatma ve asil yalan ile yorumlar: Kendisine karşı taraf tutar ve hırpalanmış bir kimse ve bir yorumcu olarak şehitlik gibi bir şey duyumsar... böylece küstahlığın doruğuna çıkar. — Bu tür insanlar, örneğin *Napolyon'un* etrafın da yaşıyorlardı: Evet belki de çağımızın ruhuna aydınlanmanın karşıtı olan "deha" ve "kahramandan" önce romantik yorgunluğu sokan odur, bir Byron onun karşısında "böyle bir yaratığa karşı kurt"

olduğunu söylemekten utanmamıştır. (Böyle yorgunluğun formülleri o yaşlı kibirli şaşkın ve asık suratlı Thomas Carlyle tarafından bulundu, İngilizlerin aklını romantik yapmak için uzun bir yaşam boyu çalıştı: boşuna!)

299.

Kahramanlığın Görünüşü. — Kendini düşmanın içine atmak korkaklığın belirtisi olabilir.

300.

Dalkavuklara Karşı Merhametli. — Doyumsuz muhterislerin son akıllılığı, dalkavukların görünüşünün onlarda uyandırdığı insan aşağılamasını fark ettirmemek ve onlara karşı da merhametli olmaktır, tıpkı sadece merhametli olmak durumunda olan bir tanrı gibi.

301.

"Karakterli". — "Söylediğim şeyi yaparım" — bu düşünce tarzı karakterli diye kabul edilir. Ne kadar çok iş yapıldı, en akıllı seçim oldukları için değil, tersine, aklımıza düştüklerinde bir tür şeref düşkünlüğümüzü ve kibrimizi tahrik ettikleri için, sonuç olarak onları geçerli kılıp körü körüne yaptırıyoruz! Böylece bizzat karakterimize ve vicdan huzurumuza, yani genel olarak *gücümüze* inanmamızı artırırlar: Bu sırada mümkün olan en akıllı olanın seçimi bize karşı şüpheyi ve aynı derecede içimizde bir zayıflık duygusunu besler.

302.

Bir Kez, İki Kez ve Üç Kez Doğru! — İnsanlar alabildiğine yalan söylerler, ama sonradan bunu düşünmezler ve bütünüyle ona inanmazlar.

303.

İnsan Sarrafının Eğlencesi. — Beni tanıdığına inanıyor ve eğer benimle şöyle böyle ilişki içinde bulunuyorsa, kendisini çok güzel ve önemli hissediyor: Onu hayal kırıklığına uğratmaktan sakınıyorum. Çünkü o bana şimdi *teveccüh gösterirken* ben ona bunu bilgili bir üstünlük duygusu verdiğimden dolayı ödemiş olurum. — Bu da bir başkası: Onu tanıdığımı düşünmemden korkuyor ve bu arada kendisini aşağılanmış hissediyor. Korkunç ve belirsiz davranıp, kendisi hakkında beni yanıltmayı deniyor... kendini tekrar benim üzerime çıkarmak için.

304.

Dünya Tahripçileri. — Bir şey başaramaz; sonunda kızgınlıkla bağırır: "Batsın bütün dünya!" Bu iğrenç duygu, kıskançlığın doruğa ulaşmasıdır, şu sonucu verir: Ben bir *şeye* sahip olamıyorsam, bütün dünya da *hiçbir* şeye sahip olmasın! bütün dünya hiç *olmasın!*

305.

Cimrilik. — Satın alışta cimriliğimiz eşyaların ucuzluğu ile artar... niçin? Ufak tefek fiyat farkları cimriliğin gerçekte küçük gözünü *oluşturduğu* için mi?

306.

Yunan İdeali. — Yunanlılar Odysseia'nın nesine hayrandılar? Her şeyden önce yalan söyleme ve kurnaz, korkunç misilleme yeteneğine; olaylarla başa çıkabilmesine; gerekli olursa, en asilden daha asil görünebilmesine; *nasıl olması istenirse* öyle olabilmesine; kahramanca direnç göstermesine; bütün araçları seferber edebilmesine; aklı olmasına — aklı tanrıları hayran bırakır, onu düşününce gülümserler — Bütün bunlar Yunan *idealidir!* Bunda en dikkate değer şey, görünüş ile gerçek karşıtlığının hiç hissedilmemesi ve ahlaksal bakımdan da hesaba alınmamasıdır. Böyle esaslı tiyatro oyuncuları vardı!

307.

Gerçekler! Evet Gerçekler Kurmacalar! — Bir tarihçinin işi gerçekten meydana gelmiş olan şeyleri değil, sadece farz edilen olayları ele almaktır: Çünkü sadece bunlar *etki yapmışlardır* Aynı şekilde sadece farz edilen kahramanları. Sözümona dünya tarihi olan konusu, farz edilen eylemler ve onların farz edilen güdüleri hakkında düşünceler olup, tekrar düşüncelere ve olaylara neden olurlar, ama bunların gerçeklikleri derhal buharlaşır ve sadece buhar olarak *etki eder...* anlaşılması olanaksız gerçeğin koyu sisleri hakkında hayaletlerden devamlı bir

üreme ve hamile kalma. Bütün tarihçiler, hayalin dışında hiçbir zaman var olmamış şeyleri anlatırlar.

308.

Ticaretten Anlamamak Asalettir — Erdemlerini sadece en yüksek fiyata satmak, ya da sadece onlarla tefecilik yapmak, öğretmen, memur, sanatçı olarak... deha

ve yetenekten hırdavatçı işi yapmak olur. İnsan *bilgeliği* ile bir kez de *akıllı olmak* istememeli!

309.

Korku ve Aşk. — Korku insan hakkındaki genel bilgiyi aşktan daha fazla teşvik etti, çünkü korku başkasının kim olduğunu, ne yapabileceğini, ne istediğini tahmin etmek ister: Bu noktada yanılmak tehlikeli ve aleyhte olur. Bunun tersine, aşkta başkasını mümkün olduğu kadar güzel görmek ve onu mümkün olduğu kadar yüceltmek için gizli bir içtepi var: Aşk için bu konuda yanılmak bir zevk ve avantaj olur... ve böyle yapar.

310.

İyi Yürekliler — İyi yürekliler, özlerine atalarının yabancı saldırılar karşısında yaşadıkları sürekli korku ile ulaşmışlardır... yumuşatıyor, yatıştırıyor, af diliyor, boyun eğiyor, tahrip ediyor, dalkavukluk ediyor, siniyor, acıyı ve can sıkıntısını gizliyor, özelliklerini derhal yeniden sakinleştiriyorlardı... ve nihayet bu nazik ve iyi düzenlenmiş mekanizmayı çocuklarına ve torunlarına miras bırakıyorlardı. Uygun bir ikbal bunları devamlı korkmaktan alıkoydu. Her şeye rağmen onlar hep aynı aleti çalmaya devam ediyorlar.

311.

Sözümona Ruh. — İnsan için *kolay olan* ve bunun sonucu olarak memnuniyetle ve zarafetle yaptığı iç devinimler toplamına ruh denir... eğer kişi iç devinimlerinde zorluk ve sertlik fark ettirirse, ruhsuz kabul edilir.

312.

Unutulabilir Şeyler — İnsan coşku patlamalarında, rüya fantezilerinde ve çılgınlıkta kendisinin ve insanlığın tarih öncesini yeniden keşfeder: Vahşi yüz ifadelerinde *hayvanlığı;* uygar durumu kendini bu ilk deneyimlerin unutulması, yani belleğin zayıflaması sayesinde geliştirirken, hafızası yeterince gerilere gider. Her kim yüce türün bir unutkanı olarak bütün bunlara hep uzak kalmışsa, insanları *anlamaz...* ama, eğer ötede bende "onları anlamayan", sanki tanrısal tohumdan üremiş ve akıldan doğmuş olan kişiler varsa, bu herkesin yararınadır.

313.

Artık Arzu Edilmeyen Arkadaş. — Ümitlerini tatmin edemediğimiz arkadaşın kendimize düşman olmasını isteriz.

314.

Düşünürler Topluluğundan. — Oluşum okyanusunun ortasında, sandal büyüklüğünde küçük bir adada uyandık biz serüvenciler ve göçmen kuşlar ve kısa bir süre etrafımıza bakındık: Mümkün olduğunca hızlı ve meraklı, çünkü bir rüzgar bizi o kadar hızlı alır götürür, ya da bir dalga adacıktan sürükleyip atar ki, geriye hiçbir şeyimiz kalmaz! Ama burada, bu küçük mekanda başka göçmen kuşlar bulur, daha eskileri dinleriz... ve böylece neşeli kanat çırpmalar ve cıvıldaşmalar arasında bilginin ve tahmin etmenin tatlı anını yaşarız, ve ruhumuzla okyanusa doğru serüvene çıkarız, okyanusunkinden hiç de az olmayan bir gururla.

315.

Vazgeçmek. — Malının bir kısmından vazgeçmek, hakkından feragat etmek... sevindirir, eğer büyük zenginliği gösteriyorsa. Alicenaplığın yeri burasıdır.

316.

Zayıf Tarikatlar — Zayıf kalacaklarını hisseden tarikatlar akıllı taraftarlar yakalamak ve nicelikte kaybettiklerini nitelikle kapatmak isterler. Bu noktada akıllı insanları hatırı sayılır bir tehlike beklemektedir.

317.

Akşamın Kararı. — Her kim günlük ve yaşamı boyunca yaptığı iş hakkında düşünürse ve işin sonuna gelmiş ve yorgunsa, genellikle melankolik bir bakış kazanır: Ama bunun günle ve yaşamla bir ilgisi yok, tersine, yorgunluktan kaynaklanır. — Uyuma sırasında genellikle yaşam ve varoluş hakkında karar vermek için vaktimiz yoktur ve zevk alırken de yok: Ama bir kez iş bu noktaya gelirse, mevcut olan her şeyi güzel bulmak için yedinci günü ve huzuru bekleyen kimseye hak vermeyiz.., *daha iyi* olan anı kaçırmıştır.

318.

Sistemcilere Dikkat! — Sistemcilerin bir gösterileri var: Bir sistemi mümkün olduğu kadar doldurmak istedikleri için, ufkunu yuvarlaklaştırınca, zayıf

özelliklerini güçlülerinin tarzında ortaya çıkartmayı denemek zorunda kalırlar... kusursuz ve benzeri olmayan güçlü doğalar canlandırmak isterler.

319.

Konukseverlik. — Konukseverliğin adetlerindeki anlam şudur: Yabancıdaki düşmanlığı etkisiz hale getirmek. Yabancı artık öncelikle düşman olarak duyumsanmadığı anda, konukseverlik azalır; kötü önkoşulları yeşerdiği ölçüde yeşerir.

320.

Hava Hakkında. — Hiç alışılmamış ve tahmin edilemez bir hava, insanları da birbirlerine karşı şüpheci yapar; bir de yenileme meraklısı olurlar, çünkü alışkanlıklarından vazgeçmek zorundadırlar. Bundan dolayı despotlar, havanın ahlaklı olduğu bölgeleri severler.

321.

Masumiyetteki Tehlike. — Masum insanlar her zaman kurban olurlar, çünkü bilgisizlikleri ölçülülüğü ve ölçüsüzlüğü ayırt etmelerini ve kendilerine karşı vakitli olarak dikkatli olmalarını engeller. İşte masum, yani bilgisiz genç bayanlar şehvetin yoğun tadına alışırlar ve sonradan, kocaları hasta ya da vaktinden önce kuvvetten düşerse onun yokluğunu derinden hissederler; işte, sanki sık sık onlarla ilişkide bulunmak, hak ve kuralmış gibi görünen bu en zararsız ve inançlı zihniyet, onları sonradan en şiddetli bir şekil de şeytana uymaya ve daha kötü şeylere meylettiren ihtiyaca sürükler. Ama meseleye tamamen genel olarak bakıp ön plana çıkarılırsa: Kim tanımadan bir insanı ve bir şeyi severse, görse sevmeyeceği bir şeyin avı olurdu. Deneyimin, dikkatin ve ölçülü adımların gerekli olduğu her yerde özellikle masum kimse en ciddi şekilde bozulacaktır, çünkü kör gözlerle tortuyu ve her şeyin en dipteki zehrini içip bitirmek zorunda kalır. Hükümdarların, kiliselerin, tarikatların, partilerin ve tüzel kişilerin uygulamalarını düşünün: Her zaman masum kimse en tehlikeli ve rezil durumlarda en tatlı yem olarak kullanılmaz mı? — tıpkı Odysseia'nın masum Neoptelemos'u yaşlı hasta münzeviden ve Lemnos'un devinden ok ve yayı hile ile elde etmek için kullandığı gibi. — Hıristiyanlık dünyayı aşağılayarak bilgisizlikten erdem yarattı, Hıristiyan masumluğu, belki de bu masumluğun en sık sonucu olması nedeniyle, ima edildiği gibi suç, suç duygusu ve umutsuzluktur ve bu haliyle cehennem yolu üzerinden cennete götüren

erdemdir: Çünkü

ancak şimdi Hıristiyan selametinin hüzün içindeki sütunlu kapısı açılabilir, ancak şimdi sonradan doğan *ikinci bir masumluğun* vaadi etki eder: — Bu, Hıristiyanlığın en güzel buluşlarından biridir!

322.

Mümkün Olduğu Kadar Hekimsiz Yaşamak. — Bana öyle geliyor ki, bir hasta, eğer doktoru varsa, sanki kendi sağlığı ile kendisi ilgilendiği zamandan daha kayıtsızdır. Birinci durumda emredilen her şeyi yerine getirmede katı davranmak yetiyor; öteki durumda ise bu emirlerin hedefledikleri şeyi, sağlığımızın üzerinde çok daha samimiyetle duruyor ve kendimize doktorun emri ile olacaktan çok daha fazla dikkat edip emrederek yasaklıyoruz. — Bütün kurallar bizi kuralın ardındaki amaçtan çekip daha kayıtsız olma etkisi yaparlar. — Ve insanlığın kayıtsızlığı nasıl olur da azgınlığa ve tahripkarlığa yükselmiş olabilir, eğer herhangi bir zaman samimi olarak her şeyi doktorundansa tanrısallığın eline bırakmış olsaydı, "tanrı nasıl takdir ederse" cümlesine göre!

323.

Göğün Karartılması. — Toplum içinde sanki kol ve bacaklarını çalmışlar gibi davranan çekingen insanların intikamını biliyor musunuz? Dünyanın her yerinde sinsi sinsi dolaşan, aşağılanmış Hıristiyan benzeri ruhların intikamı konusunda bir fikriniz var mı? Hep hemen karar veren ve hep derhal haksız çıkan kimselerin intikamını biliyor musunuz? Günün en dehşet verici vaktinin onlar için sabah olduğu bütün türlerin ayyaşlarının intikamını biliyor musunuz? Aynı şekilde, artık sağlıklı olmaya cesareti olmayan hastalıklı ve bezginlerin, bütün türlerin hasta kimselerinin kinini biliyor musunuz? Bu küçük intikam düşkünlerinin ve intikam eylemlerinin sayısı korkunçtur; havayı kötülüklerinin fırlattığı oklar ve okçuklar devamlı vızıldatır, öyle ki, yaşamın güneşi ve göğü böylece kararır... sadece onların değil, daha fazlasıyla bizim, başkalarının, geri kalanların: Daha da kötüsü çok sık derimizi sıyırması kalbimizi yırtmasıdır. Güneşi ve göğü sırf bu kadar uzun zaman görmediğimiz için bazen *inkar etmiyor* muyuz? O halde: Yalnızlık! Bunun için de yalnızlık!

324.

Tiyatro Oyuncusunun Felsefesi. — Canlandırdıkları tarihi kişileri temsil sırasında olduğu gibi gerçekte de kendilerini öyle hissetmek, büyük oyuncuyu

aşırı derecede mutlu eder... ne var ki, bu noktada ciddi şekilde yanılıyorlar. Zevkle kehanetçi bir yetenekmiş gibi gösterdikleri taklit ve tahmin edici güçleri, sadece davranışları, sesleri ve bakışları esasen dış görünümü açıklamak için harekete geçer; yani büyük bir kahramanın, devlet adamının, savaşçının, ihtiraslı, kıskanç, umutsuz birinin ruhunun ancak gölgesini yakalarlar, ruhun yakınlarına kadar dayanırlar, ama nesnelerinin tinine girmeleri mümkün değildir. Herhangi bir durumun *özüne* ışık tutmak için düşünürlerin, uzmanların ve profesyonellerin yerine sadece kehanet sahibi oyunculara ihtiyaç olsaydı, kuşkusuz eğlenceli bir buluş olurdu! Bu tür haddini bilmezlik sesleri yükseliyorsa, oyuncunun tıpkı ideal bir maymun olduğunu ve o denli maymun ki "öze" ve "önemli olana" inanacak kapasiteyi hiç de gösteremediğini asla unutmayalım: Onun için her şey oyundur, söz, davranış, sahne, kulis ve seyirci.

325.

Sıradışı Yaşamak ve İnanmak. — Çağın peygamberi ve mucize adamı olmanın yolu bugün de eskiden olduğundan farklı değildir: Ayrı yaşamak, az bilgili olmak, biraz düşünce sahibi olmak, aşırı derecede kibri olmak... nihayet insanlığın biz olmadan ilerleyemeyeceği düşüncesi bizde yerleşiyor, *çünkü biz gayet açık şekilde* insanlık olmadan ilerliyoruz. Bu inanca sahip olur olmaz, içimizde diğer inançları da buluruz. Son olarak ihtiyacı olana bir

öğüt (Bu öğüt Wesleye din öğretmeni Böhler tarafından verildi): "Sahip olana dek inancı öğütle, ve sonra onu, ona sahip olduğun için öğütleyeceksin."

326.

Kendi Koşullarını Bilmek. — Güçlerimizi tahmin edebiliriz, ama *gücümüzü* değil. Koşullar onu bizden sadece gizlemekle ve bize göstermemekle kalmaz... hayır! Onu büyültüp küçültürler. İnsan kendini değişken bir büyüklük olarak görmeli, büyüklüğün başarı yeteneği, koşulların elverişli olması halinde belki de bilginin en yükseğine erişebilir: Yani koşullar üzerine kafa yormalı ve onların gözlemlenmesine kuvvet harcamaktan kaçınmamalı.

327.

Bir Fabel. — Bilginin Don Juanı: O henüz hiçbir filozof ve şair tarafından keşfedilmedi. Bildiği şeylere karşı sevgi beslemiyor, ama karşı tini, iştahı var, bilgiyi avlamaktan ve düzenbazlıktan zevk alıyor... bilginin en yüksek ve uzak yıldızlarına kadar gitmekten! — ta ki sonunda ona bilginin mutlak *acı*

vericisinden başka avlayacak hiçbir şey kalmayıncaya kadar, tıpkı ayyaşın sonunda apsent ve kezzap içmesi gibi. Böylece sonunda cehennemi arzular... bu onu *baştan çıkaran* son bilgidir. Belki de, bütün bilinenler gibi bu da onu hayal kırıklığına uğratır! Ve bundan sonra hayal kırıklığına mıhlanıp, bizzat taşlaşmış konuk olarak, kendisine artık hiç nasip olmayan bilginin akşam yemeğine arzu duyarak sonsuza değin durup kalır! — Çünkü bütün nesneler dünyasının bu aç insana verecek bir lokması bile yoktur.

328.

İdealist Kuramlar Neyi Öğütler — idealist kuramlara en kesin olarak onları tereddütsüz uygulayan insanlarda rastlanır; çünkü o kimselerin bu kuramların ışıltısına şöhretleri için gereksinimleri var. Onu içgüdülerle ele alırlar ve bu esnada hiçbir şekilde riyakar duygular beslemezler: Tıpkı bir İngiliz'in kendini Hıristiyan oluşuyla ve pazar kutsaması ile riyakar hissetmediği kadar. Tersine: Fanteziye kaçmamak için kendini kontrol etmek zorunda olan ve coşkunluğun getireceği ünden kaçınan gamsız yapıda olanlara sadece sert gerçekçi kuramlar yeterli olur: Onlara aynı içgüdüsel zorlamayla el atarlar ve bu sırada da dürüstlüklerinden hiçbir şey kaybetmezler.

329.

Neşe Karalayıcılar — Yaşamın derinden yaraladığı insanlar her neşeden kuşku duyarlar, sanki neşe her zaman çocuksu ve çocukça bir davranışmış ve bir çeşit akılsızlığı ele veriyormuş gibi, onların görünmesi karşısında insan sadece ölüme yakın bir çocuğun yatağında hala oyuncaklarıyla oynarken hissettiği acıma ve duygulanma hissediliyormuş gibi olurmuş. Böyle insanlar güllerin altında gizlenmiş ve saklanmış mezarlar görürler; eğlenceler, gürültü, neşeli müzik onlara bir kez daha yaşamın coşkusunu höpürdeterek içmek isteyen ağır hastanın kendini kararlı bir şekilde aldatması gibi görünür. Ama neşe hakkındaki bu yargı, hastalığın ve yorgunluğun hüzünlü zemininde ışık demetinin yansıyıp kırılmasından başka bir şey değildir: Kendisi duygulandırıcı, akılsız, merhamet etmeye zorlayan ve hatta çocuğa özgü ve çocukça bir şeydir, ama yaşlılığı izleyen ve ölümden önceki o *ikinci çocukluktan* kaynaklanır.

330.

Henüz Yeterli Değil! — Bir şeyi kanıtlamak yeterli değil, insanı ona ikna etmek ya da onun düzeyine yükseltmek de gereklidir. Bu yüzden bilen kimse bilgeliğini

söylemeyi öğrenmelidir: bir aptallık gibi sık sık *tınlayacak* şekilde!

331..

Hak ve Sınır — Asketizm duyusal dürtülerini kurutmak isteyen kimseler için doğru düşünce tarzıdır, çünkü onlar kudurmuş vahşi hayvandırlar. Ama sadece bu kimseler için!

332.

Böbürlenen Tarz. — Kabaran duygularını eserine boşaltamayıp kendini bu yolla hafifletmeyen, tersine, daha çok kabarma duygusunu göstermek isteyen sanatçının tumturaklı ve böbürlü tarzı vardır.

333.

"İnsancıllık". — Hayvanları ahlaksal yaratıklar olarak görmeyiz. Ama siz hayvanların bizi ahlaksal yaratıklar olarak gördüklerini mi sanıyorsunuz? — Konuşabilen bir hayvan şöyle demiş: "İnsancıllık, en azından biz hayvanların acısını çekmediği bir önyargıdır."

334.

İyiliksever — İyiliksever iyilik yaptığında gönlünün bir ihtiyacını tatmin etmiş olur. Bu gereksinim ne denli şiddetliyse, ihtiyacını tatmin etmede kendisine hizmet eden o denli az düşünür, kabalaşır ve duruma göre hakaret eder. (Bilindiği gibi diğer halklarınkinden daha ateşli olan Yahudi iyiliği ve merhameti hakkında böyle söylenir.)

335.

Sevgi, Sevgi Olarak Hissedilsin Diye. — Başkalarına karşı sevgi ve iyilik diye adlandırılan insan dostu tavrı gösterebilmemiz için, kendimize karşı dürüst olmamız ve kendimizi iyi tanımamız gerekir.

336.

Ne Yapmaya Muktediriz? — Bir adama bütün gün boyunca şımarık ve şeytan ruhlu oğlu öylesine ıstırap çektirdi ki, adam akşam onu döve döve öldürdü ve dönüp ailesinin geri kalanına: "Evet, şimdi rahat rahat uyuyabiliriz!" dedi. —

Şartların bizi nerelere sürükleyebileceği konusunda ne biliyoruz!

337.

"Doğal". En azından hatalarında *doğal* olabilmek... belki de yapay ve diğer bakımlardan gösteriş yapan ve kısmen hakiki olan sanatçının son övünmesidir. Böyle bir yaratık bundan dolayı kendi hatasını mutlaka küstahça ortaya koyacaktır.

338.

Yedek Vicdan. — Bir insan bir başkasının vicdanıdır: Ve bu, eğer o başkasında başka vicdan yoksa, özellikle önemlidir.

339.

Görevlerin Değişmesi. — Eğer görev zor gelmemeye başlarsa, uzun çalışmalardan sonra zevk verici hevese ve gereksinim haline dönüşürse, o zaman başkalarının, bizim görevlerimize, şimdi heveslerimize ilişkin hakları biraz başka türlü olur: Yani bizim için hoş duyumlara vesile olur. Başkası o andan itibaren haklarından dolayı sevgiye layık olur (önceki saygıdeğer ve korkutucu olmak yerine). Şimdi onun gücünün alanını kabul edip destek olunca, *neşemizi* arıyoruz. Dinginciler Hıristiyanlığı artık yük olarak görmeyip tanrı katında sadece keyif alınca, "Her şey tanrının şerefi için!" söylemini kabul ettiler: Bu anlamda yaptıkları hiçbir şey, onlar için artık kurban değildi; bu, "Her şey kendi zevkimiz için!" anlamına geliyordu. Görevin *her zaman* biraz can sıkıcı olmasını istemek — Kant'ın yaptığı gibi... onun hiçbir

zaman alışkanlık ve töre olmasını istememek demektir: Bu istekte asketik vahşetin küçük bir kalıntısı gizlidir.

340.

Görünüş Tarihçiye Karşıdır — İnsanların ana rahminden ortaya çıktığı iyi ispatlanmış bir konudur: Bununla birlikte, yetişkin çocuklar annelerinin yanında durunca, varsayımı çok saçma olarak gösterebilirler; görünüşü kendine karşıdır.

341.

Yanlış Değerlendirmenin Yararı. — Birisi, çocuklukta melankolik mizacın işveli

şımarıklığına karşı derin bir aşağılama duyduğu için, nasıl bir mizaca sahip olduğu, yaşamının yarısına kadar kendisinden saklı kaldığını söyledi: yani melankolik olan şey. Bunu mümkün olan bilgisizliklerin en iyisi diye ilan etti.

342.

Karıştırmayın! — Evet! O meseleye her yanından bakıyor ve siz onun bilgi için doğru adam olduğunu düşünüyorsunuz. Ama o sadece fiyatı düşürmek istiyor... onu satın almak istiyor!

343.

Sözde Ahlaklı. — Kendinizden memnun olmamayı hiçbir zaman istemiyorsunuz, kendinizin acı vermesini hiçbir zaman istemiyorsunuz... ve bunu ahlaksal eğiliminiz olarak nitelendiriyorsunuz! iyi ama, bir başkası, bu sizin korkaklığınızdır, diyebilir. Fakat bir şey kesindir: Hiçbir zaman dünya (kendinizin olduğu!) çevresinde seyahat edemeyeceksiniz ve kendi içinizde bir rastlantı, bir bilmece olarak kalacaksınız! Biz başka türlü düşünenlerin, kendimizi zır delilikten dolayı kendi tenha yerlerimize, bataklıklarımıza ve karlı dağlarımıza maruz bırakıp, acı ve bıkkınlıkları kendimize sütun tepesinde yaşayan münzeviler gibi gönüllü olarak seçtiğimizi mi sanıyorsunuz?

344.

Yanılmadaki İncelik. — Eğer söylendiği gibi Homer arada sırada uyuyorduysa, hırslarından dolayı uyumayan bütün sanatçılarından daha dirayetliydi. İnsan hayranlarına nefes aldırmalı ki arada sırada eleştirici duruma gelsinler; çünkü hiç kimse kesintisiz parıldayan ve sönmeyen bir iyiliği kaldıramaz; ve iyilik yapmak yerine, bu tarzın ustası, önümüzden geçerken nefret edilen sıkı terbiyeci olur.

345.

Mutluluğumuz Lehte ve Aleyhte Olmak İçin Gerekçe Değildir — Pek çok insanın ancak azıcık mutlu olabilmek için yeteneği var: Bazı insanların tedavi edilmemesi ve bazılarının hep hasta olması nasıl hekimlik sanatına itiraz değilse onların mutlu olmamaları da bilgeliklerine aynı derecede itiraz değildir. Herkes iyi bir şansla *kendi* en yüce mutluluk ölçüsünü gerçekleştirebileceği yaşam anlayışını bulsun: Bu arada yaşamı hala sefil olup, pek de kıskanılacak gibi olmayabilir.

346.

Kadın Düşmanları. — "Kadın düşmanımızdır" — kim bir erkek olarak hemcinslerine böyle söylerse, ondan, sadece kendisinden değil, onun zevk araçlarından da nefret eden başıboş dürtüsünün sesi duyulur.

347.

Konuşmacının Okulu. — Her kim bir yıl boyunca susarsa, gevezelik etmeyi unutup konuşmayı öğrenir. Pitagorasçılar çağlarının en iyi devlet adamlarıydılar.

348.

Güç Duygusu. — Mutlaka ayrım yapılmalı: Her kim ilk kez güç duygusunu kazanmak istiyorsa, bütün yolları dener ve onu besleyecek hiçbir gıdayı geri çevirmez. Ama ona sahip olan kimse çok seçici ve zevk bakımından kibarlaşmıştır; çok ender olarak bir şeyle tatmin olur.

349.

O Kadar Önemli Değil. — Bir ölüm durumunu seyrettiğimiz zaman içimizde bir düşünce düzenli şekilde yükselir; genel saygının iddia ettiği gibi ölüm olayı öyle önemli olmadığı ve ölmekte olan kimsenin yaşamında belki de şimdi yitirmekte olduğundan daha önemli şeyler yitirmiş olduğu biçimindeki yanlış bir dürüstlük duygusu ile onu, derhal bastırırız. Buradaki sonuç elbette ki amaç değil.

350.

En iyi Şekilde Nasıl Söz Verilir. — Bir söz verildiği zaman, sözü veren sözcük değil, sözcüğün arkasında saklı olan şeydir. Evet, sözcükler söz veren kuvvetin bir parçası olan kuvveti boşaltmak ve kullanmak suretiyle verilen sözü zayıflatırlar. Yani elinizi uzatın ve bu sırada parmağınızı ağzınıza koyun... böylece en emin vaatleri etmiş olursunuz.

351.

Genellikle Yanlış Anlaşıldı. — Konuşmalarda birisinin, ötekinin içine düşmesi için tuzak kurduğu fark edilir, sanıldığı gibi kötü niyetten değildir bu, tersine, kişi kendi kurnazlığından aldığı zevkten ötürü yapar bunu: Başkaları espri hazırlar, öbürleri yapsın diye, ve düğümler atarlar, öbürleri düğümleri çözsün

diye: Sanıldığı gibi iyilikten değil, tersine, ham aklın kötülüğünden ve hor görmesinden dolayı yapılır.

352.

Merkez. — İnsan birdenbire utanmak durumunda kalırsa, "Ben dünyanın merkeziyim!" duygusu çok güçlü bir şekil de ortaya çıkar; insan ondan sonra orada uyuşmuş gibi kayalara vuran dalgaların arasında durur ve kendini sanki büyük bir gözün bakışlarıyla her taraftan kuşattığını ve nüfuz ederek, gözlerini kamaştırdığını hisseder.

353.

Konuşma Özgürlüğü. — "Dünya paramparça olacak olsa bile, hakikatin söylenmesi gerek!" — Böyle bağırmıştı yüksek sesle büyük Fichte! — Evet! Evet! Ama insanın hakikate de sahip olması gerekirdi! — Ama o her şey altüst olacak olsa bile herkesin kendi fikrini söylemesi gerektiğini düşünüyordu. Bu konuda onunla tartışılabilirdi.

354.

Acı Çekme Cesareti. — Şimdi olduğumuz durumda oldukça fazla keyifsizliğe katlanabiliriz, midemiz bu ağır yemeğe göre düzenlenmiş. Onsuz, belki de yaşam yemeğini tatsız tuzsuz bulurduk: Ve acıya katlanmaya hazır olmaksızın bir çok sevinci kaçırmak zorunda kalırdık!

355.

Hayran. — Hayran olmayan kimseleri çarmıha gerer gibi takdir eden kimse partisinin cellatlarındandır... aynı partiden de olsa ona el uzatmaktan kaçınmak gerekir.

356.

Mutluluğun Etkisi. — Mutluluğun ilk etkisi *güç duygusudur:* Güç *kendisini ifade etmek* ister, ister bizzat kendimize karşı, ister başka insanlara karşı, ister düşüncelere ve ister hayal edilen yaratıklara karşı olsun. Kendini ifade etmenin alışılagelmiş türleri şunlardır: hediye vermek, alay etmek, tahrip etmek... her üçü de ortak bir temel dürtü ile olur.

357.

Ahlaklı At Sinekleri. — Aşk bilgisi noksan olan ve sadece acının tadını bilen ahlakçılarda taşralı ruhu ve sıkıcılığı var; onların vahşi olduğu kadar pespaye zevkleri, komşuyu göz altında tutmak ve çaktırmadan bir iğneyi bu yüzden acı verecek şekilde batırmak. Bu türden insanların içinde oğlan çocuklarının yaramazlığı arta kalmıştır, canlı ya da ölü bir şeyi avlamazlarsa, ya da ona kötü davranmazlarsa rahat edemezler.

358.

Nedenler ve Bunların Nedensizlikleri. — Ona karşı antipatin var ve bu antipati için birçok neden ileri sürüyorsun... ben sadece senin antipatine inanıyorum, nedenlerine değil! Iç güdüsel olan şeyi, sana ve bana bir akıl çıkarımı olarak sergilemek, kendi kendine iltifattır.

359.

Bir Şeyi Uygun Bulmak. — Evlilik onanır, birincisi henüz bilinmediğinden, ikincisi alışıldığından, üçüncüsü evlenildi ğinden dolayı... bu hemen hemen bütün hallerde böyle demektir. Ve bununla evliliğin iyi bir şey olduğu hakkında henüz hiçbir şey ispatlanmış değildir.

360.

Faydacı Değil. — "Çok fazla kötülük ve iftira edilen güç, sadece iyilik edilen güçsüzlükten daha iyidir.", — Yunanlılar böyle duyumsuyorlardı. Yani, onlar güç duygusunu her hangi bir yarardan ya da iyi şöhret sahibi olmaktan daha değerli görüyorlardı.

361.

Çirkin Görünmek. — Yetingenlik kendini güzel görür; ölçüsüzün gözünde haşin ve ruhsuz, sonuç olarak çirkin gözükmesi onun suçu değildir.

362.

Nefrette Farklılık. — Bazıları sadece kendilerini zayıf ve yorgun hissettikleri zaman nefret ederler: yoksa insaflı ve göz yuman kimselerdir. Diğerleri sadece intikam olanağı gördüklerinde nefret ederler: Yoksa kendilerini her şeyden önce

gizli ve yüksek sesli öfkeden korurlar, ve bunun için eğer nedenler varsa, üzerinde durmazlar.

363.

Rastlantının İnsanları. — Her keşifte rastlantı en önemli işi yapar, ama bu rastlantıyla insanların çoğu karşılaşmaz.

364.

Çevrenin Seçimi. — İnsan kendini ne onurlu şekilde susabildiği, ne önemli fikrini bildirebildiği, böylece şikayetlerimizin ve ihtiyaçlarımızın ve sıkıntılı halimizin bütün hikayesi bildirilmek için geriye kaldığı bir çevrede yaşamaktan korusun. Bu sırada insan kendisinden memnun olmaz, ve bu çevreden memnun olmaz, evet kendini hep şikayet eden kimse olarak hissetmekten sıkılır, buna bir de bize sızlanan sıkıntı hali eklenir. Ama insan kendinden bahsetmekten *utandığı* ve buna ihtiyacı da olmadığı yerde yaşamalıdır. — Ama

bunları, böyle şeylerde *seçim* yapmayı kim düşünür! Yazgısından" söz eder, geniş sırtına yaslanıp içini çeker: "Ben bedbaht bir atlasım!"

365.

Kibirlilik. — Kibirlilik özgün görünme korkusudur, yani gurur eksikliğidir, ama mutlaka özgünlük eksikliği değildir.

366.

Suçlunun Derdi. — Yakalanan suçlu olarak işlenen suçtan ötürü değil, yapılan aptallıktan duyulan sıkıntıdan, ya da utançtan, ya da yaşamda alışılan unsurlardan yoksun kalmaktan ötürü acı çekilir; bu noktada ikisini ayırmak için ender bulunan bir incelik gerekir. Hapishanelerde ve tutukevlerinde haşır neşir olan kişi, oralarda şüphesiz ne kadar az "vicdan azabına" rastlandığına şaşırır: Ama eski kötü sevgili suça duyulan özlem o derece fazladır.

367.

Her Zaman Mutlu Görünmek. — Üçüncü yüzyıl Yunanistan'ında felsefe kamuya açık bir yarış konusu iken, başka ilkeler doğrultusunda yaşayıp acı çekenlerin kendi mutluluklarına kızdıkları art düşüncesine sahip olan filozofların sayısı az

değildi: Mutlulukları ile onları en iyi şekilde yendiklerine inanıyorlardı, ve bunun için her zaman mutlu görünmek yeterliydi: Ama bu arada hep mutlu olmaları gerekiyordu! Örneğin, kiniklerin talihi buydu.

368.

Fazlaca Yanlış Anlamanın Nedeni. — Artan sinir gücünün ahlaklılığı, neşeli ve tedirgindir; azalan sinir gücünün ahlaklılığı, akşamları ya da hasta ve yaşlılarda ıstıraplı, sakinleştirici, sabırlı, kederli, hatta çoğunlukla hüzünlüdür. Duruma göre birincisinin ya da ikincisinin olması, kendimiz de olmayanı anlamamamız demektir, ve biz sık sık onu ahlaksızlık ve zayıflık olarak yorumlarız.

369.

Kendini Kendi Perişanlığı Üzerine Çıkarmak. — Bunlar kendi onur ve önem duygularını oluşturabilmek için önce hep kullanabilecekleri ve iğfal edebilecekleri kişilere ihtiyaç duyan gururlu heriflerdir: Yani güçsüzlük ve korkaklıkları, birisinin önlerinde cezalandırılmadan kibirli ve kızgın davranışlarda bulunmasına izin verenlerdir! — Nitekim, bir an kendilerini kendi perişanlıklarının üzerine çıkarmak için çevrelerinin perişanlığına gereksinim duyarlar! — Bunun için kimisinin köpeğe, bir başkasının arkadaşa, bir üçüncünün karıya, bir dördüncünün partiye ve çok ender kimselerin de bütün bir çağa ihtiyacı var.

370.

Düşünür Düşmanını Ne Derece Sever — Düşüncelerine karşı düşünülebilecek bir şeyden hiçbir zaman çekinme, ya da kendine karşı susma! Onu öv! Düşünürün ilk dürüstlüğü budur. Her gün kendine karşı da savaşmak zorundasın. Utku ve ele geçirilen mücevher artık senin meselen değil, gerçeğin meselesidir.., ama yenilgin de artık senin meselen değil!

371.

Kuvvetin Kötülüğü. — İhtirastan kaynaklanan şiddet, örneğin kızgınlık sonucu, nefes tıkanıklığı tehdidini önlemeye yönelik psikolojik bir girişim olarak anlaşılmalıdır. Taşkınlığın başka insanlara yönelen sayısız eylemi, sert bir adale hareketi ile başlayan ani kan basıncının türevidir: Ve belki de, "kötünün gücünün" bütün fenomeni bu bakış açısına aittir. (Kötünün gücü başkalarına bunu düşünmeden acı verir.., kendisini ortaya koymak *zorundadır;* kötünün

zayıflığı acı vermek ve acının izlerini görmek ister.)

372.

Uzmanın Şerefine. — Uzman olmadan birisi yargıç rolünü oynar oynamaz, hemen protesto edilmelidir: bu kişi ister küçük bir erkek, ister küçük bir kadın olsun. Bir şeye ya da bir insana meftunluk ve tutkunluk sebep değildir: Onlara karşı duyulan antipati ve nefret de kanıt değildir.

373.

Haince Eleştiri. — "O insanları tanımıyor"... bu birinin ağzından: "O kötülüğü tanımıyor", öbürünün ağzından "O alışılmamışı bilmiyor, kötülüğü çok iyi biliyor", demektir.

374.

Kurbanın Değeri. — Devletler ve hükümdarların elinden kişileri kurban etme hakkı ne denli çok alınırsa (yargı ve orduda vb. olduğu gibi), kendini kurban etmenin değeri o denli çok yükselecektir.

375.

Çok Açık Konuşma. — İnsan değişik nedenlerden ötürü çok net telaffuz ederek konuşabilir: Birincisi yeni ve fazla konuşulmamış bir dilde konuşulduğundan dolayı kendine karşı güvensizlikten, ayrıca aptallıklarından ya da anlayışlarının kıt oluşundan ötürü başkalarına karşı güvensizlikten. Ve aynı şey en tinsel şeylerde de görülür: İfadelerimiz ara sıra aşırı derecede açık, aşırı derecede özenlidir, çünkü aksi halde bildirimde bulunduğumuz kimseler bizi anlamazlar. Binaenaleyh kusursuz ve sade bir üslubun sadece yetkin bir dinleyici önünde yapılmasına *izin vardır.*

376.

Çok Uyumak. — Eğer insan yorgun ve tok ise canlanmak için ne yapmalı? Birisi kumarhaneyi, öteki Hıristiyanlığı, üçüncüsü elektriği öneriyor. Ama en iyisi, sevgili melankoliğim, *çok uyumaktır* ve öyle de kalacaktır, gerçek ve mecazi olarak! Böylece insan sabahına tekrar kavuşacaktır! Yaşam bilgeliğindeki marifet, her türlü uykuyu uygun zamana yerleştirmeyi bilmektir.

377.

Fantastik İdealleri Ne Öğütler — Eksiklerimizin olduğu yerde coşkunluğumuz aşırı dereceye varır. "Düşmanlarınızı sevin!" coşkulu cümlesini gelmiş geçmiş içleri en çok nefret dolu olan Yahudiler bulmuş, ve iffetin en güzel methiyesini gençliğinde ahlaksız ve iğrenç bir yaşam süren kimseler bestelenmiş olmalı.

378.

Temiz El ile Temiz Duvar — İnsan ne tanrıyı ve ne de şeytanı duvara resmetmeli. Bununla hem duvarını, hem komşuluğunu berbat eder.

379.

Muhtemel Olan ile Muhtemel Olmayan. — Kadının biri gizlice bir erkeği sever, onu yüceltir ve gizlice yüz kez şöyle der: "Eğer beni böyle bir erkek sevseydi, bu benim için huzurunda yerde tozlar içinde yatmamı gerektirecek bir lütuf olurdu!" — Ve adam da aynı şekilde düşünüyordu, ve bu kadınla ilgili olarak kendi kendine gizlice şu düşünceyi söylüyordu. Nihayet sonunda dilleri çözülüp kalplerinde saklı şeyleri birbirlerine fısıldadıkları zaman, bir sessizlik oldu ve bazı düşünceler ortaya çıktı. Bunun üzerine kadın donuk bir sesle atıldı: "Ama her şey çok açık! Biz ikimiz de sevdiğimiz şeyler değiliz! Eğer sen bu söylediğinden

başka bir şey değilsen, o zaman kendimi boşuna aşağılayıp seni sevdim; şeytan seni baştan çıkardığı gibi, beni de baştan çıkardı." — Bu çok olası hikaye hiçbir zaman gerçek olmuyor... neden?

380.

Denenmiş Öğüt. — Bütün teselli araçlarından hiçbiri, teselliye muhtaç olanlara, onların durumu için teselli yok iddiası kadar iyi gelmez. Bunda onların günün birinde tekrar başlarını kaldırmalarını ima eden büyük bir farklılaştırma var.

381.

Kendi "Ayrıntılarını" Tanımak. — Genellikle bizi ilk kez gören yabancıların gözünde kendi kendimizi gördüğümüzden değişik olduğumuzu çok kolay unuturuz: izlenimi belirleyen, normal olarak göze çarpan bir ayrıntıdan başka bir şey değildir. Böylece en uysal ve ılımlı insan, sadece büyük bir bıyığı varsa,

sanki onun gölgesindeymiş gibi oturup rahat edebilir. normal gözler onda büyük bir bıyığın *aksesuarını* görür, yani, askeri, kolayca öfkelenen, duruma göre şiddete başvuran bir karakter görür. . ve onun karşısında buna göre davranır.

382.

Bahçıvan ile Bahçe. — Nemli, kasvetli günlerden, yalnızlıktan, bize yönelik sevgi içermeyen sözlerden *sonuçlar* çıkar içimizde mantar gibi. Sabahın birinde yanımızdalar, nereden geldiklerini bilmeyiz, hüzünlü ve huysuz bir şekilde bize bakınırlar. Bitkilerinin bahçıvanı değil, sadece zemini olan düşünüre yazık!

383.

Merhametin Komedisi. — Bir felaketzedenin derdine ortak olmayı çok severiz: Huzurunda biraz komedi oynarız, düşündüğümüz birçok şeyi ve nasıl düşündüğümüzü ağır bir hastanın yatağı başındaki doktorun ihtiyatı ile söylemeyiz.

384.

Garip Azizler. — En iyi eserlerine ve etkilerine hiç önem vermeyen ve onlar hakkında olumsuz konuşan, ya da tanıtan pısırıklar var: Ama bir tür intikamdan dolayı başkalarının sempatisine de önem vermezler ya da sempatiye hiç inanmazlar; kendi kendilerine tutkun görünmekten utanırlar ve gülünç olmaktan küstahça zevk alırlar. Bu, melankolik sanatçıların ruhsal halleridir.

385.

Kibirliler — Biz, başkalarının bize söylediği sözde özelliklerimizi devamlı düzenleyen, örten. ya da ortaya çıkaran vitrinler gibiyiz... *kendimizi* kandırmak için.

386.

Coşkulular ile Saflar — İnsanın kendisini coşkulu gösterebileceği hiçbir fırsatı kaçırmaması çok bayağı bir alışkanlık olabilir: Bunun amacı göğsüne vuran ve kendini zavallı ve küçük hisseden seyirciyi düşünmekten zevk almaktır. Bu yüzden duygulu durumlarla alay etmek ve yakışıksız davranmak asil düşüncenin bir göstergesi de olabilir. Fransa'nın eski savaşçı soylusunun bu tür bir asaleti ve zarafeti vardı.

387.

Evlilikten Önce Bir Düşünme Denemesi. — Varsayalım ki, kadın beni seviyordu, uzun zaman içinde ne kadar sıkıntı verici olurdu benim için! Ve varsayalım ki, kadın beni sevmiyordu,

uzun zaman içinde gerçekten ne kadar sıkıntı verici olurdu benim için! — Konu sadece iki değişik türden sıkıntı verme ile ilintilidir: — O halde evlenelim!

388.

İyi Vicdanla Yapılan Alçaklık. — Küçük ticarette aşırı kar etmek... bu bazı bölgelerde, örneğin Tirol'da, hiç de hoş olmuyor, çünkü insan hilekar satıcının, içinde bize karşı doğan vicdan huzursuzluğunun ve hoyrat düşmanlığının yanında berbat yüzünü ve vahşi hırsını, üstüne üstlük kötü satın alımla birlikte kabul eder. Buna karşın Venedik'te dolandırıcı başarılı numarasından dolayı içten sevinç duyar ve dolandırdığı kimseye karşı kesinlikle düşmanca bir tavır içinde olmaz, hatta eğer keyfi varsa ona hoş bir davranış göstermeye ve özellikle onunla birlikte gülmeye hazırdır. — Kısaca: Alçaklık için bile zekaya ve vicdan huzuruna sahip olmak gerekir: Bu, aldatılanı nerede ise hilekarlıkla barıştırır.

389.

Biraz Fazla Ağır — Çok dürüst olup da nazik ve sevimli olmak için biraz fazla ağır insanlar, bir nezakete derhal ciddi bir hizmetle, ya da güçlerinin katkısıyla cevap vermek isterler. Bir başkası onlara altın kaplama pfeniglerini verdiğinde kendi altın parçalarını nasıl mahcup bir şekilde ortaya çıkarıldıklarını görmek etkileyicidir.

390.

Tini Gizlemek. — Birisini, bizden tinini gizlerken yakalarsak ona kötü deriz: yani, güler yüzlü ve insan dostu oluşunun onu buna ittiğinden şüphelenirsek daha da fazlasını söyleriz.

391.

Kötü An. — Ateşli doğalar sadece bir an yalan söylerler: Sonradan kendi kendilerini kandırmışlardır, ikna olmuş ve dürüsttürler.

392.

Nezaketin Koşulu. — Nezaket çok iyi bir şeydir ve gerçekten dört ana erdemden biridir (sonuncusu olsa bile): Ama nezaket yüzünden birbirimizi sıkmamamız için, o esnada kendisi ile işim olan kimse, benden daha az ya da daha çok nazik olmalıdır... yoksa olduğumuz yerde kalırız, ve merhem sadece sürülmüş olmakla kalmaz, bizi birbirimize sıkı sıkıya yapıştırır.

393.

Tehlikeli Erdemler — "O hiçbir şeyi unutmaz, ama her şeyi affeder." — O zaman iki kez nefret edilir, çünkü belleği ve alicenaplığı ile iki kat utanır.

394.

Kibir Olmaksızın. — Coşkulu insanlar başkalarının düşündüklerini pek düşünmezler, durumları onları kibrin üzerine çıkarır.

395.

Dalınç. — Bir düşünürde, düşünürün kendi rahat durumunu hep korku durumu takip eder, ötekinde sürekli ihtiras durumu. Buna göre birincisine rahatlık durumu emniyet duygusu ile bağıntılı gözükür, diğerine *doyma* duygusuyla... yani: Birisinin ruh hali bu esnada cesur, diğerininki bıkkın ve tarafsızdır.

396.

Avda. — Birisi hoş hakikatleri ele geçirmek için avdadır, öbürü:.. hoş olmayanları. Ama birinci de avdan çok avlanmaktan hoşlanıyor.

397.

Eğitim. — Eğitim üremenin bir devamı olup genellikle onun sonradan yapılan bir tür güzelleştirilmesidir.

398.

Daha Kızgın Olan Kişiyi Nasıl Tanırız. — Birbirleriyle kavga eden, ya da birbirlerini seven, ya da birbirlerine hayran olan iki kişiden daha kızgın olanı sürekli daha rahatsız konumda olanıdır. Aynı şey iki halk için de geçerlidir.

399.

Kendini Savunma. — Öyle veya böyle eylemde bulunmak, bazı insanların en temel hakkıdır; ama kendilerini bu haktan dolayı savunurlarsa, insan onlara inanmaz... ve yanılır.

400.

Ahlaksal Duyarlılık. — Her başarıda utanan ve her başarısızlıkta vicdan azabı çeken nazik ahlaksal doğalar vardır.

401.

En Tehlikeli Unutma Biçimi. — İnsan başkalarını sevmeyi unutma ile başlayıp, artık sevileceği bir şeyin kalmaması ile bitirir.

402.

Bu da Bir Hoşgörü. — "Bir dakika süre ile kızgın korlar üzerinde yatmak ve bu esnada biraz *yanmak*... bunun insanlara ve kestanelere şimdilik bir zararı yoktur! Ancak bu küçük acılık ve sertlik, çekirdeğin ne kadar tatlı ve hoş olduğunu doğru şekilde tatmamızı sağlar." — Evet! Siz, bundan zevk alanların kararı böyledir! Siz, asil yamyamlar!

403.

Değişik Tarz Gurur — Sevgililerinin kendileri için değeri olmadığını düşündükleri zaman sararan kadınlardır; sevgilileri için bir değeri olmadığını düşününce sararan erkeklerdir. Burada bütün kadın ve erkeklerden söz ediliyor. Güvenin ve güç duygusunun insanları olarak *bilinen* böyle erkekler hırslandıkları zaman utanıp kendilerinden şüphelenirler; bununla birlikte böyle kadınlar kendilerini hep zayıf, erkeğe vermeye hazır olarak hissederler, ama tutkunun *istisnai* durumunda gururlarını ve güç duygularını gösterirler... *"bana* kim layıktır?" diye soran.

404.

Kime Nadiren Adil Olunur? — Bazıları herhangi birisine haksızlık yapmadan iyi ve büyük bir şeye heves etmez: Bu onun ahlak tarzıdır.

405.

Lüks. — Lükse olan heves bir insanın içine işler: O, içinde ruhunun zevkle yüzdüğü suyun gereksiz ve fazlalık olduğunu açığa çıkarır.

406.

Ölümsüz Kılmak. — Düşmanını öldürmek isteyen kişi, onu boğabilir, ama onu böylelikle ebedileştirmez mi acaba.

407.

Karakterimize Aykırı. — Söylememiz gereken hakikat karakterimize aykırıysa - bu genellikle olur - o zaman o sırada sanki kötü yalan söylüyormuşuz gibi davranıp, güvensizlik uyandırırız.

408.

Nerede Çok Yumuşaklığa İhtiyaç Var — Bazı doğaların sadece ya açıkça suçlu olma, ya da gizli ıstırap çekme şansı var.

409.

Hastalık. - Hastalıktan şunu anlıyoruz: Yaşlılığın, çirkinliğin ve kötümserliğin zamansız yaklaşımı; bunlar birbirine bağıntılı olan şeylerdir.

410.

Korkaklar — En kolay katil olanlar, aslında en beceriksiz ve korkak yaratıklardır: Küçük, amaca uygun savunmadan ya da intikamdan anlamazlar, nefretleri, zeka ve akıl yoksunluğundan dolayı, yok etmekten başka bir çözüm tanımaz.

411.

Nefret Olmaksızın. — Hırsından kurtulmak mı istiyorsun? Bunu, ona karşı *nefret duymadan* yap! Yoksa ikinci bir hırsın olur. — Kendini günahtan arındıran Hıristiyanın ruhu, normal olarak sonradan günaha karşı duyduğu nefret ile tahrip olur. Büyük Hıristiyanların yüzlerine bak! Bunlar, içleri aşırı nefretle dolu kimselerin yüzleridir.

412.

Hünerli ve Dar Kafalı. — Kendinden başka hiçbir şeye değer vermez; ve eğer başkalarına değer vermek isterse, önce onları kendine dönüştürmek zorundadır. İşte o bu noktada hünerlidir.

413.

Özel ve Toplumsal Davacılar — Her davacıya ve araştırmacıya iyice bak, — bu esnada karakterini sergiliyor: Doğrusu bu kişinin suçunun peşine düştüğü kurbanınkinden daha kötü bir karakteri olduğu ender görülen bir durum değildir. Davacı bütün masumiyetiyle bir cinayetin ve caninin mağduru olan kişinin kendiliğinden iyi karakterli olmak zorunda olduğunu, ya da iyi olduğunu kabul ediyor... ve kendine böyle yol veriyor, yani: içini dışarı yansıtıyor.

414.

Gönüllü Körler — Bir kişiye ya da partiye tutkulu, en aşırısına varan adama vardır, bu bizim gizliden gizliye kendimizi ondan üstün hissettiğimizi ve bu konuda kendimize öfkelendiğimizi ele verir. Bu yüzden biz gönüllü olarak, gözümüz çok gördü diye kendimizi cezalandırmak için kör ederiz.

415.

Remedium Amoris (Aşkın ilacı) — Aşka karşı birçok hallerde hala o eski köklü ilaç yardımcı oluyor: Karşı sevgi.

416.

En Kötü Düşman Nerede? — Kim işini iyi yapıyorsa ve bunun bilincindeyse, düşmanına karşı genellikle barışçı bir tutum sergiler. Ancak, iyi şeye sahip olduğuna inanmak ve bunu savunmada maharetli *olmadığını* bilmek... bu, insanda kendi işinin karşıtına yönelik garazkar

ve amansız bir nefret doğurur. — Herkes en kötü düşmanını nerede arayacağını buna göre hesaplasın!

417.

Tevazuunun Sınırı. — Bazı kimseler, *credo quia absurdum est* diyen tevazua

erişmekte şüphe etmeyip, akıllarını kurban etmişlerdir: Ama bildiğim kadarıyla hiçbiri ondan sadece bir adım uzakta olan ve *credo quia absurdus sum* diyen tevazuya erişmemiştir.

418.

Hakikati Oynamak. — Kimisi samimidir.. ikiyüzlülükten tiksindiği için değil, tersine, ikiyüzlülüğüne inandırıcılık kazandırmayı çok zor başaracağından dolayı. Kısaca: Oyuncu olarak yeteneğine güvenmeyip dürüstlüğü tercih ediyor, "hakikati oynamayı".

419.

Parti Cesareti. — Zavallı koyunlar kılavuzlarına: "Sen hep önde git. Böylece seni takip etme cesaretini asla yitirmeyeceğiz." derler. Ama zavallı kılavuz kendi kendine düşünür: "Hep beni takip edin. Böylece size yol gösterme cesaretini hiçbir zaman yitirmeyeceğim."

420.

Kurbanlık Hayvanın Kurnazlığı. — İnsanın kendini kurban ettiği birisi hakkında yanılmak istemesi ve ona arzu ettiğimiz gibi görünmesi için fırsat vermememiz, üzüntü verici bir kurnazlıktır.

421.

Başkaları Vasıtasıyla. — Başkalarının arasından parıldayarak gözükmekten başka türlü görünmek istemeyen insanlar var. Ve bunda çok büyük akıllılık var.

422.

Başkalarını Sevindirmek. — Sevindirmek niçin bütün sevinçleri aşar? Çünkü insan bununla kendi elli dürtüsünü bir seferde sevindirir. Bunlar teker teker küçük sevinçler olabilir: Ancak, insan bunları bir elde tutarsa, el her zamankinden daha çok dolar... Ve kalp de öyle!

BEŞİNCİ KİTAP

423.

Büyük Suskunlukta. — Burası deniz, burada şehri unutabiliriz. Gerçi Ave Maria'nın çanları hala gürültü ile çınlamaya devam ediyor... gece ile gündüzün kavşağında ürkütücü ve budalaca, ama tatlı gürültü... ama sadece bir an! Şimdi her şey susuyor! Deniz orada uzanmış yatıyor, solgun ve parıltılı; konuşamıyor. Gökyüzü sonsuz ve sessiz akşam oyununu kırmızı, sarı, yeşil renklerle oynuyor; konuşamıyor. Küçük kayalar ve kaya şeritleri en ıssız yeri bulmak için denize yuvarlanıyor; bunların hiçbiri konuşamıyor. Aniden üzerimize çöken bu korkunç sessizlik hem güzel, hem tüyler ürpertici, bu sırada kalp kabarıyor. — Ah, bu sessiz güzelliğin ikiyüzlülüğü yok mu! Ne kadar iyi konuşabilirdi, istese ne kadar da kötü! Tutulmuş dili ve çehresindeki acı çeken mutluluğu, senin merhamet duygunla alay etmek için bir hile! — Öyle olsun! Böyle güçlerin alay konusu olmaktan utanmıyorum. Ama sana acıyorum doğa, çünkü susmak zorundasın, dilini bağlayan sadece senin kötülüğün de olsa: - Evet sana kötülüğünden dolayı acıyorum! — Aman, daha da sessiz oluyor ve kalbim bir kez daha kabarıyor: Yeni bir gerçekten korkuyor, *o da konuşamıyor* kendisi ile alay ediyor eğer ağız bu güzelliğe doğru azcık bir şeyler haykırırsa. Kendisi suskunluğunun, tatlı kötülüğünün tadını

çıkarıyor. Konuşmaktan, evet düşünmekten nefret ettim. Çünkü her sözcüğün arkasında hatayı, hayali, cinneti gülerken duymuyor muyum? Merhametimle alay etmeyeyim mi? Alayımla dalga geçmeyeyim mi? — Ah deniz! Ah akşam! Sizler kötü eğitmenlersiniz! insanlara insan *olmamayı* öğretiyorsunuz! İnsan kendini size teslim mi etsin? Şimdi sizin olduğunuz gibi, soluk, parlak, sessiz, korkunç, kendi üstünde mi dinlensin? Kendini mi yensin?

424.

Hakikat Kimin İçin Vardır — Şimdiye değin yanılgılar *teselli* gücü olmuşlardı: Artık insan bilinen hakikatlerden aynı etkiyi bekliyor, ve bunun için biraz fazla bekledi. Nasıl, eğer hakikatler bu etkiyi — teselli etkisini — kesinlikle yapmıyorlarsa? — O zaman bu hakikatlere karşı bir itiraz olmaz mıydı? Bunların acı çeken, sakatlanmış, hasta insanların durumları ile onlara ister istemez yararlı olacak ortak neleri vardır ki? Bir bitkinin hasta bir insanın iyileşmesine hiçbir katkısı olmadığı tespit edilirse, bu onun *hakikatine* karşı bir kanıt olmaz. Bununla birlikte, eskiden insanın doğanın amacı olduğu kanaati öylesine güçlüydü ki, ister istemez, bilgi ile de insana tedavi edici ve faydalı olamayan hiçbir şeyin ortaya çıkarılamadığı, evet, başka bir şeyin *olamadığı*,

olamayacağı kabul ediliyordu. — Belki de *bütün* bunlardan, hakikatin bütün ve ilintili olarak sadece aynı zamanda güçlü, iyi niyetli, neşe ve barış dolu ruhlar için (Aristoteles'de olduğu gibi), aynı şekilde, kuşkusuz *yalnızca onu* arayacak yetenekte olan ruhlar için var olduğu önermesi çıkıyor: Çünkü öbürleri akıllarıyla ve onun özgürlüğü ile ne kadar gururlanırlarsa gururlansınlar, *ilacı* kendileri için ararlar... hakikati *aramazlar.* Bundan dolayı bu diğerleri bilimden çok az gerçek sevinç duyarak onu soğuklukla, sıkıcılıkla ve insanlık dışı olmakla suçlarlar: Bu hasta kimselerin, sağlıklı olanların oyunu üzerine verdikleri karardır. — Yunan tanrıları da avutmayı bilmiyorlardı; nihayet sonunda Yunanlıların hepsi hastalanınca, bu, bu türden tanrıların çöküşüne sebep oldu.

425.

Biz Sürgündeki Tanrılar! — Kökenleri, benzersizlikleri, amaçları hakkındaki *yanılgılarla* ve bu yanılgılara dayanılarak yapılan *taleplerle* insanlık kendini yüceltti ve defalarca "kendini aştı": Ama aynı hatayla sayılamayacak kadar çok acı, karşılıklı zulmetme, şüphelenme, yanlış anlama ve bireyin daha çok sefaleti bireye ve birey için dünyaya geldi. İnsanlar ahlakları yüzünden *acı çeken* yaratıklar oldular: Onlarla satın aldıkları topu topu bir duygudur, sanki onlar esasen dünya için çok iyi ve önemli imişler ve sadece geçici olarak dünyada kalıyorlarmış. "Acı çeken mağrur kimse", şimdilik hala en yüksek insan tipidir.

426.

Düşünürün Renkkörlüğü. — Yunanlılar doğayı ne kadar başka görürlerdi, itiraf edelim, eğer gözleri mavi ve yeşili görmeyip, birinciyi koyu kahverengi, ikinciyi sarı görseydi (Yani eğer aynı kelime ile örneğin koyu saçın, peygamber çiçeğinin ve güney denizinin rengini belirtseydi ve yine aynı sözcükle en yeşil bitkilerin ve insan teninin, balın ve sarı reçinenin rengini belirtseydi; böylelikle en büyük ressamların dünyalarını sadece siyah, beyaz, kırmızı ve sarı ile boyadıkları görülürdü)... doğa onlara ne kadar değişik ve insanlara ne kadar çok yakın görünürdü, çünkü onların gözlerinde insanın renkleri doğada da ağır basmış ve o sanki insanlığın renk eterinde yüzüyordu! (Mavi ve yeşil doğayı öbür renklerin hepsinden daha fazla vahşileştiriyor.) Doğa olaylarını tanrı ve yarı tanrı olarak, yani insan vücutlu şekiller olarak gören Yunanlılara özgü oyunsal rahatlık bu *eksiklik* üzerine oturup gelişmiştir. — Ama bu sadece başka bir varsayımın benzetisinden başka bir şey olamaz. Her düşünür dünyasını ve her şeyi *gerçekte olduğundan* daha az renkte boyar ve renkleri teker seçemez. Bu sadece bir eksiklik değil. Bu yakınlaşma ve basitleştirme sayesinde büyük çekiciliği olan ve

doğanın

zenginleşmesini sağlayabilen renk uyumunu *nesnelere uygulanmış* olarak görür. Belki de insanlık, varlığın görünümünden *zevk almayı* ilk kez bu yolla öğrendi: Bu, onlara varlık önce bir ya da iki renk tonunda ve böylece ahenkleştirilerek gösterilmek suretiyle yapıldı: Farklı tonlara geçmezden önce elindeki bu az sayıdaki tonla sanki alıştırma yaptı. Bugün bile kimileri kısmi bir renk körlüğünden zengin bir görme ve ayırt etmeye doğru çabalıyorlar: Ama bu süreçte sadece yeni zevkler bulmakla kalmıyor eskilerin birkaçından *vaz geçmek* ve onları *kaybetmek durumunda kalıyor* hep.

427.

Bilimin Güzelleştirilmesi. — Rokoko bahçe sanatı, "doğa çirkin, vahşi ve sıkıcı... onu güzelleştirmek istiyoruz!" *(embellir la nature)* duygusundan ortaya çıkmıştı... keza "bilim çirkin, sıkıcı, çekiciliği yok, fazla zaman istiyor! Onu güzelleştirelim!" duygusundan defalarca *felsefe* denen şey ortaya çıktı. Bütün sanatların ve edebiyatların istediğini istiyor... bunların başında *eğlendirmek* geliyor: Ama bunu miras aldığı gurura uygun olarak daha asil ve daha yüce bir tarzda, seçilmiş bir heyet önünde yapmak istiyor. Bunlar için ana çekiciliği diğerinde olduğu gibi "daha çok ortak" tarz olarak *göz boyama* (mecazlarla belirtirsek tapınaklar, uzak manzaralar, mağaralar, labirentler, şelaleler) olan bir bahçe sanatı yaratmak bilimi bir özet içinde ve çeşit çeşit harika ve ani aydınlatmalarla göstermek ve içinde "vahşi doğada olduğu gibi", ama zahmetsiz ve can sıkılmadan dolaşılabilecek haddinden fazla belirsizlik, akılsızlık ve rüyayı içine sokmak, — bu hiç de hafife alınacak hırs değil: Bu hırsın sahibi olan kimse, bu yolla eski insanlarda eğlence sanatlarının en yüce türü olan dini gereksiz kılmanın hayalini bile kurar. — Artık o kendi yolunda gider ve günün birinde yüksek başarıya ulaşır: Şimdiden felsefeye karşı aleyhte sesler yükselmeye başlıyor, bunlar: "Bilime dönün! Doğaya ve bilimin doğallığına dönün! ", diye bağırıyorlar. — Bununla belki de en güçlü güzelliği özellikle bilimin en "vahşi, çirkin" yanlarında keşfeden bir çağ başlıyor, tıpkı insanın ilk kez Rousseau'nun zamanından beri yüksek dağların ve çöllerin güzelliğine duyulan duyguyu keşfettiği gibi.

428.

İki Tür Ahlakçı. — Bir doğa kanununu ilk kez görüp anlamak ve bütünüyle anlamak, yani onu *kanıtlamak* (örneğin yerçekimi, ışık ve ses yansıması), onu

böyle bir yasa olarak *açıklamaktan* farklı bir şey olup başka akılların işidir. Aynı şekilde sosyal yasaları ve alışkanlıkları anlayıp gösteren ahlakçılar da birbirinden farklıdır — iyi kulaklı, hassas burunlu, keskin gözlü ahlakçılar — gözlemleneni açıklayanlardan tamamen ayrılırlar. Sonuncular her şeyden önce *bulucu* olmak ve keskin zeka ve bilginin yol verdiği bir fanteziye sahip olmak zorundadırlar.

429.

Yeni Tutku. — Neden barbarlığa olası bir dönüşten korkup nefret ediyoruz? İnsanları olduklarından daha mutsuz yapma ihtimali olduğu için mi? Aman hayır! Bütün çağların barbarları *daha* mutluydular: Yanılmayalım! — Tersine, bilgiye yönelik dürtümüz, bilgisiz mutluluğa ya da sağlam güçlü bir ham hayalin mutluluğuna değer veremeyecek kadar çok güçlüdür; bu tür durumları hayal etmemiz bile ıstırap verir! Keşfetmenin ve tahmin etmenin tedirginliği bizim için aşığa kara sevda ne ise öyle çekici ve vazgeçilmez oldu: Aşık onun için ne pahasına olursa olsun neme lazım demez... evet belki biz de *karasevdalıyız!* Bilgi içimizde hiçbir kurbandan korkmayan, esasen kendi sönüşünden başka hiçbir şeyden korkmayan tutkuya dönüştü; bütün insanlığın, *bu* tutkunun baskı ve acısı altında kendini, şimdiye kadarki barbarlığın beraberinde getirdiği daha kaba keyfine karşı duyduğu kıskançlığı henüz aşmadığı zaman da olduğundan daha yüce ve daha avunmuş olduğuna inandırması gerektiğine samimiyetle inanıyoruz. Belki de insanlık, bizzat bilgiye olan bu tutkusundan ölecektir! — Bu düşünce de bizi etkilemez! Çünkü Hıristiyanlık benzer bir düşünceden hiç korktu mu? Aşk ile

ölüm kardeş değiller mi? Evet, barbarlıktan nefret ediyoruz... bilginin gerilemesindense insanlığın batmasını tercih ediyoruz! Ve son olarak: Eğer insanlık *tutkudan* dolayı ölmezse, *zayıflıktan* dolayı ölecektir: Hangisini istersiniz? Temel soru budur. insanlık için ateş ve aydınlıkta mı, yoksa kumda mı bir son istiyoruz?

430.

Bu da Kahramanca. — İnsanın anlatmaya zor cesaret edeceği, ama yararlı ve gerekli olan en pis kokulu şeyleri yapmak... da kahramancadır. Yunanlılar Herakles'in büyük çalışmalarının altına bir ahırın süprüntülerini koymaktan utanmadılar.

431.

Düşmanın Fikirleri. — En korkak kafaların bile doğuştan ne kadar keskin ya da ne kadar bunak olduklarını ölçmek için onların düşmanlarının fikirlerini nasıl kavradıklarına ve anlattıklarına bakın: Bu esnada her aklın doğal ölçüsü kendini ele verir. — Kusursuz bilge kişi istemeden düşmanını idealleştirip, çelişkisini bütün lekelerden ve rastlantılardan arındırır: Bunun sonucunda düşmanından parıldayan silahlarla donanmış bir tanrı oluşunca, o zaman onunla savaşır.

432.

Araştırıcı ile Deneyci. — Bilimde tek bilgi toplama yöntemi yoktur! Deneme ile nesnelere muamele etmek zorundayız, kah kötü, kah iyi olup, art arda adalet, tutku ve soğukluk göstermeliyiz. Bazıları nesnelerle polis gibi konuşur, öbürü günah çıkaran papaz, üçüncüsü gezgin ve meraklı gibi. Kah sempati ile, kah zorlama ile bazı şeyler zorla kabul ettirilir onlara; birisini gizliliklerinin önündeki saygı ileri ve anlayışa götürür, öbürünü sırların açıklanmasındaki patavatsızlık ve hilekarlık. Biz araştırmacılar bütün fatihler, kaşifler, denizciler, serüvenciler gibi cüretkar bir ahlakın sahibiyiz ve genelde kötü olarak tanınmayı kabullenmek zorundayız.

433.

Yeni Gözlerle Görmek. — Varsayalım ki, sanatta güzellikten her zaman *mutluluğun kopyalanması* anlaşılıyor.., ve bence de hakikat bu... bir çağın, bir halkın, büyük, kendi kendine yasaklar koyan bir bireyin kendini mutlu düşünmesi durumuna göre: Bugünün sanatçılarının sözümona gerçekçiliği, çağımızın mutluluğu hakkında ne anlatıyor? Onun güzellik tarzı, kuşkusuz bizim şimdi en kolay anlayıp zevk aldığımız güzellik tarzıdır. Dolayısıyla insan bize özgü şimdiki mutluluğun gerçekçilikte, mümkün olduğunca keskin duyularda ve gerçekliğin doğru yorumlanmasında yattığına mı inanmalı, yani gerçeklikte değil de, *gerçekliği bilmekte* mi yatar? Bilimin etkisi öylesine derinlik ve genişlik ka zandı ki, yüzyılın sanatçıları istemeden, çoktan bilim "bahtiyarlıklarının" hayranları oldular!

434.

İltimas Etmek. — Büyük doğa ressamları için mütevazı manzaralar, ama küçükler için garip ve nadir manzaralar vardır. Yani: İnsanlığın ve doğanın büyük şeyleri, hayranları için de bütün önemsiz, vasat ve hırslı şeyler için iltimas

etmek zorundadırlar... ama *büyük insan, sade* şeyler için iltimas eder.

435.

Fark Ettirmeden Yok Olmak. — Çalışkanlığımız ve büyüklüğümüz bir *kez değil,* sürekli parçalanır; her şeyin arasında büyüyen ve her tarafa sarılmayı bilen küçük flora, bizde büyük olan şeyi yok eder... çevremizin günlük, saatlik fark edilmeyen acınılırlığını, komşuluğumuzdan, işimizden, ahbaplığımızdan, günü bölme tarzımızdan dal budak salan, şu

ya da bu küçük ve korkak duygulanımın binlerce küçük kökü. Bu yabani ota dikkat etmezsek, farkında olmadan bizi yer bitirir! — Ve tamamen yok olmak mı istiyorsunuz, o zaman bunu en iyisi *bir seferde* ve aniden yapın: O zaman belki de sizden geriye *asil yıkıntılar* kalır! Ve şimdi korkulduğu gibi köstebek tümsekleri değil! Ve üzerinde küçük galipler, çimenler ve yabani otlar, önceden olduğu gibi mütevazı, utkularını kutlayamayacak kadar zavallı bir halde serpilirler!

436.

Kazuistik. — Herkesin cesaretinin ve karakterinin yeterli olmadığı çok acı bir seçenek var: Bir geminin yolcusu olarak kaptanın ve dümencinin tehlikeli hatalar yaptığını ve denizcilik bilgimizin onlardan daha iyi olduğunu anlamamız... ve şimdi kendi kendine soruyorsun: Onlara karşı bir ayaklanma başlatsan ve her ikisini de tutuklatsan nasıl olur? Üstünlüğün sana bu yükümlülüğü vermez mi? Buna karşın, itaat etmediğin için seni kilit altına almak onların hakkı değil mi? — Bu daha yüksek ve daha kötü durumlar için bir benzetmedir: Ancak son olarak, üstünlüğümüz, kendimize inanmamız bu tür durumlarda bize ne güvencesi veriyor sorusu hep ortada kalıyor. Başarı mı? Ama bunun için de bütün tehlikeleri içinde barındıran şeyi *yapmak* gerek... ve sadece bizim için tehlikeli olanları değil, gemi için tehlikeli olanları da.

437.

Ayrıcalıklar — Her kim kendine gerçekten sahipse, yani kendisini nihai olarak *fethetmişse,* bundan böyle kendini cezalandırmayı, bağışlamayı, kendine merhamet etmeyi kendi ayrıcalığı olarak görür: Bunları hiç kimseye bırakmak zorunda değildir, ama rahatlıkla bir başkasının eline de verebilir, örneğin bir arkadaşına... ancak, bir *hak* verdiğini ve sadece *güç* sahibi olunca haklar verilebileceğini bilir.

438.

İnsan ile Nesne. — İnsan nesneleri neden görmez? Kendisi engeller: Nesneleri kendi gizler. 439.

Mutluluğun Özellikleri. — Bütün mutluluk duygularında ortak olan şeyler iki türlüdür: Duygunun *bolluğu* ve ondaki *çılgınca neşe.* Nitekim insan bir balık gibi elemanını çevresinde hisseder ve onun içinde sıçrayıp durur. iyi Hıristiyanlar, Hıristiyana özgü taşkınlığın ne olduğunu anlayacaklardır.

440.

Vazgeçmekten Vazgeçin! — Bir *rahibe* gibi, dünyayı tanımadan ondan vazgeçmek, — bu verimsiz, belki de hüzünlü bir yalnızlık verir. Bunun düşünürün *vita comtemplativa*'sının yalnızlığı ile ortak hiçbir yanı yok: Eğer düşünür yalnızlığı seçerse, hiçbir şekilde vazgeçmez; daha ziyade eğer *vita practica*'da direnmek zorunda olsaydı, düşünür için vazgeçme, hüzün, kendisinin batışı oturdu: Bundan vazgeçer, çünkü onu tanır, çünkü kendisini tanır. Böylece *kendi* suyuna atlar, ve bu şekilde *kendi* neşesini bulur.

441.

Bize Yakın Olan Neden Hep Daha Uzak Olur — Neydi ve ne olacak diye her şey için ne kadar çok düşünürsek, şimdi mevcut olan şey, o kadar çok soluklaşır. Eğer ölülerle yaşarsak ve ölümlerinde birlikte ölürsek, nedir o zaman bizim için "yakın"? Daha yalnız oluruz... yani, *çünkü* insanlığın bütün dalgaları etrafımızda kırılır. Bütün insanlığa özgü olan içimizdeki ateş hep artar... ve *bundan dolayı* bizi çevreleyen şeye *sanki* önemsiz ve gölge gibiymiş gibi bakarız. — Ama donuk bakışımız *incitir!*

442.

Kural. — "Kural benim için her zaman istisnadan daha ilginçtir"... her kim böyle duyumsarsa, bilgide çok ilerlemiş ve uzmanlaşmış olanlara dahil olmuş demektir.

443.

Eğitim Hakkında. — Bizim eğitim ve öğretim tarzımızın en genel eksiği konusunu yavaş yavaş anladım: Kimse öğrenmiyor, kimse öğrenmek için çaba

göstermiyor, kimse öğretmiyor... *Yalnızlığa katlanılacak.*

444.

Direniş Konusunda Hayret. — Bir şey bizim için saydamlaşmışsa, bize artık direnemeyeceğini sanırız.., ve sonra içine doğru bakıp gördüğümüz şeyin içinden geçemediğimiz için şaşırırız! Bu bir sineğin her cam pencerenin önünde düştüğü ahmaklık ve şaşkınlığın tıpkısıdır.

445.

En Asil Kimselerin Hesapları Nerede Tutmaz. — İnsan birisine nihayet verebileceği en iyi şeyini, mücevherlerini verir... artık aşkın verebileceği daha fazla bir şey yoktur: Ama bunu kabul eden kimse şüphesiz onunla kendi adına en iyi şeyi almamıştır, ve dolayısıyla onda veren kişinin düşündüğü tam ve son minnettarlık yoktur.

446.

Rütbe Sıralaması. — İlk sırada yüzeysel düşünürler var, ikinci sırada derin düşünürler... bir şeyin derinine inenler... üçüncü sırada bir şeyin temeline inen köklü düşünürler... bu, sadece derinine inmekten çok daha değerlidir! — Ve son olarak kafalarını çamura sokanlar var: Bu ne derinliğin, ne de temelin bir göstergesidir! Onlar yerin altındaki sevgili ölülerdir.

447.

Usta ile Öğrenci. — Bir ustanın insancıllığı öğrencilerini kendi hakkında uyarmasında yatar. 448.

Gerçeğe Saygı Göstermek. — İnsan tezahürat eden bu halka gözyaşı dökmeden ve hak vermeden nasıl bakar! Eskiden sevgi gösterisinde bulundukları konuyu çok az düşünürdük ve *eğer* onu yaşamamış olsaydık, hala öyle düşünürdük! Yani yaşantılarımız bizi nerelere sürüklüyor! Fikirleriniz gerçekte ne ki! İnsan kendini kaybetmemek için, *aklını* kaybetmemek için yaşantılardan kaçmak zorunda! Platon da gerçeklikten böyle kaçmış ve şeyleri sadece solgun düşünce imgelerinde görmek istemişti; duygularla doluydu ve duygu dalgalarının aklını ne kadar kolay yendiğini biliyordu. — Buna göre bilge kişi kendine: *"Gerçeğe* saygı göstermek istiyorum, ama aynı zamanda ona sırtımı dönüyorum, *çünkü* onu tanıyorum ve ondan korkuyorum" der miydi? — Bunu reislerine sadece geri

geri yaklaşan ve aynı zamanda saygılarını korkularıyla gösteren Afrikalı kabilelerin reislerinin önünde yaptıkları gibi mi yapacaktı?

449.

Tine Muhtaç Olanlar Nerede? — Ah! Birisine görüşlerimi *zorla kabul ettirmek*, beni nasıl tiksindiriyor! *Başkalarının* düşünceleri benim düşüncelerime karşı haklı çıkınca, içimdeki her duygu ve gizli dönüş beni nasıl da sevindiriyor! Ama arada sırada daha büyük bir şenlik olur, o zaman birisine bir kez tinsel evini ve *malını bağışlamaya izin verildiğinde*, tıpkı *muhtaç bir kimsenin* gelip tekrar elini ve kalbini doldurması, huzursuz kalbini *hafifletmesi* için

düşüncelerindeki sıkıntıyı anlatacağı köşede büyük bir arzu ile oturmakta olan günah çıkartıcı papaza benzer! Sadece bundan ün kazanmak istemediği için değil: minnettar kalmaktan da kaçınmak ister, çünkü minnettarlık usandırıcıdır ve yalnızlık ve suskunluğa saygı göstermez. Ama istediği, isimsiz ya da azıcık alaylı yaşamak, kıskançlık ya da düşmanlık uyandırmak için çok mütevazı olmak, ateşsiz bir kafayla, bir avuç dolusu bilgiyle, bir torba dolusu deneyimle donanmış, sanki aklın fakir doktoru olup *kafası fikirlerle karışmış olan* şuna buna, kimin yardım ettiğini fark ettirmeden yardım etmek! Onun karşısında haklı olup, utku kutlamak istenemez, tersine, onunla doğruyu küçük belirsiz bir işarete göre ya da kendisi ile çelişecek biçimde söyleyeceği ve bundan gurur duyarak yoluna devam edeceği biçimde konuşmak! Muhtaç olan hiç kimseyi geri çevirmeyen, ama sonradan unutulan ya da gülünen küçük bir yurt gibi olmak! Ne daha iyi beslenmeye, ne daha temiz hayaya, ne de daha neşeli ruha, hiçbirine önceden sahip olmamak... tersine, elden çıkarmak, geri vermek, bildirmek, fakirleşmek! Kendine daha çok kimsenin yanaşabilmesi ve hiç kimseyi aşağılamamak için alçakgönüllü olabilmek! Üzerine çok sayıda haksızlık almak ve birçok kapalı ruhun gizli yoluna varabilmesi için her türlü hatanın dehlizlerinde de yerlerde sürünmüş olmak! Hep bir tür aşkta ve hep bir tür bencillikte ve kendinden zevk almada! Bir gücün sahibi olmak ve aynı zamanda gizli ve vazgeçici olmak! Sürekli güneşte ve zarifliğin yumuşaklığında yatmak ve yine de yüceliğe yükselmenin yakın olduğunu bilmek! — Böylesi gerçek bir yaşam olurdu! Bu, uzun yaşamak için bir neden olurdu!

450.

Bilginin Cezbedilmesi. — Bakış, bilimin kapısından tutkulu kafalara büyülerin büyüsü gibi etki eder; ve onlar muhtemelen bu sırada hayalperest, durum

uygunsa, şair olurlar: Bilgi sahibi olan kimselerin mutluluğuna olan tamahları böyle şiddetlidir. Bütün duyularınıza işlemiyor mu... bilimin neşeli mesajını açıkladığı tatlı çekiciliğin bu sesi yüz kelimededir ve yüz birincide ve en güzelinde: "Bırak kuruntu kaybolsun! O zaman 'Vay halime!' de kaybolur; ve 'Vay halime' ile vay da kaybolur." (Mark Aurel)

451.

Kral Soytarısına Kimin İhtiyacı Var — Çok güzeller, çok iyiler, çok güçlüler, herhangi bir şey hakkındaki tam ve genel hakikati hemen hemen hiç öğrenemezler, — çünkü insan onların yanında elinde olmadan biraz yalan söyler, zira onların etkisini duyumsar ve hakikate ilişkin bildirebileceği şeyi bu etkilere uygun olarak bir *uyma* şeklinde ortaya koyar (yani gerçek şeyin renklerini ve ölçüsünü çarpıtır, ayrıntıları bir tarafa bırakır ya da ekler ve uymayanları hiç söylemez). Bu tür insanlar her şeye rağmen ve bütünüyle hakikati duymak isterlerse, *kral soytarılarını*, muhafaza etmelidirler... bir delinin ayrıcalıklarına sahip, uyum sağlayamayan bir yaratık.

452.

Sabırsızlık. — Eylem ve düşünce insanlarında sabırsızlığın öyle bir derecesi var ki, bu sabırsızlık, bir başarısızlık durumunda, onların hemen karşı taraftaki bölgeye geçmelerini, orada tutkulu heves gösterip girişimlere kalkışmalarını emreder... ta ki başarının gecikmesi onları tekrar oradan da kaçırıncaya kadar: Böylece serüvenli ve zorlu şekilde birçok bölgenin ve doğanın pratiğinden geçerek sonunda çok uzun yolculukları ve uygulamaların kendilerinde bıraktığı, insanlara ve diğer şeylere ilişkin bilgiler sayesinde ve dürtülerin biraz yumuşatılmasıyla güçlü uygulayıcılar olurlar. Böylelikle karakterin bir hatası dehaya okul olur.

453.

Ahlaksal Boşluk. — Günün birinde ahlaksal duyguların ve yargıların yerine neyin *geçeceğini* şimdi kim tarif edecek durumdadır! — Binanın temellerinin tümüyle yanlış konduğu ve tamir edilemeyeceği çok kesin şekilde anlaşılsa bile: Aklın bağlayıcılığı azalmadığı sürece, onun bağlayıcılığı günden güne hep azalacaktır! Yaşamın ve eylemin yasalarını yeniden inşa etmek.., bu görev için fizyoloji, tıp, sosyoloji ve yalnızlık öğretisi bilimlerimiz kendi başlarına henüz yeterli değil: Sadece onlardan yeni ideallerin (bizzat yeni idealler olmasa bile)

temel taşları çıkarılabilir, Böylece zevk ve yeteneğe göre *şimdilik* bir varlığı ya da *sonralık* bir varlığı yaşarız ve bu ikisi arasındaki *boşlukta* mümkün olduğunca çok, kendi kralımız olmak ve küçük *deney devletleri* kurmak için en iyisini yaparız. Bizler deneyiz: Öyle de olmak istiyoruz!

454.

Ara Konuşma. — Bunun gibi bir kitap bir seferde okunmak ya da başkalarına okumak için değil, başvurmak içindir, özellikle gezintide ve seyahatlerde, insan başını onun içine sokup tekrar tekrar kaldırabilmeli ve etrafında bildik hiç bir şey bulmamalı.

455.

Birinci Doğa. — Şimdi eğitildiğimiz şekliyle önce *ikinci bir doğa* ediniriz: Dünya bizi olgun, reşit, işe yarar diye nitelendirdiği zaman o doğaya sahip oluruz. içimizden az sayıdaki kimseler, zaten bu deriyi günün birinde çıkarıp atabilmek için yeteri kadar yılan özelliği gösterirler: Kabuklarının altında *birinci doğaları* yeterince olgunlaştıktan sonra. Pek çok kimsede embriyon bundan dolayı kurur.

456.

Oluşmakta Olan Bir Erdem. — Antik filozofların erdemin ve mutluluğun bütünlüğü ya da Hıristiyanlığın "ilk önce tanrının krallığını ele geçirmeye çalış, ondan sonra o şeyler hissenize düşecektir!" gibisinden iddiaları ve vaatleri... hiçbir zaman bütünüyle dürüstçe yapılmadı, ama yine de vicdan huzuruyla yapıldı: Böyle gerçek olması arzu edilen cümleler, küstahça hakikatmiş gibi gerçeğe karşı ortaya konuyor ve bu esnada dini ya da ahlaksal vicdan azabı duyumsanmıyordu... çünkü insan erdemin ya da tanrının *in honorem majorem'inde* kendi yararına olmayan görüşlerle gerçeği yenmişti! *Doğruculuğun bu basamağında* hala bir çok namuslu insan var: Eğer kendilerini özverili *hissediyorlarsa,* hakikati *hafife almalarına* izin verildiği anlaşılıyor. Nitekim ne Sokratçı, ne de Hıristiyanlık erdemleri arasında *dürüstlüğün* bulunmadığına dikkat edin: Bu, en yeni erdemlerden biridir, henüz tam olgunlaşmamış, sık sık karıştırılır ve yanlış bilinir, kendisinin hemen hemen bilincinde değil... arzumuza göre teşvik edebileceğimiz ya da durdurabileceğimiz oluşmakta olan bir şey.

457.

Son Suskunluk. — Kimilerinin başına gelen, define arayıcılarının başına gelene benzer: Başka ruhlarda gizli kalmış bir şeyi tesadüfen keşfedip, bundan genellikle taşıması çok zor olan bir bilgi edinirler! İnsan duruma göre yaşayanları ve ölüleri bir ölçüde iyi tanıyabilir, onlardan başkalarına bahsetmeyi içinden nahoş bulabilir: Her kelimede düşüncesizlik edeceğinden korkar. — Bilge bir tarihçinin birdenbire suskunluğunu düşünebiliyorum.

458.

Büyuk Piyango. — Bu çok nadir ama hayran olunacak bir şey: Yani güzel biçimlenmiş aklı olan bir insan, bu insanın karakteri, hevesleri ve *yaşantıları* da var, bunlar böyle bir akla aittirler.

459.

Düşünürün Alicenaplığı. — Rousseau ile Schopenhauer... her ikisi de varlıklarına şu söylemi konduracak kadar gururluydu: *vitam impendere vero.* Ve yine her ikisinin de — *verum impendere vitae* yapmakta başarılı olamayınca gururları nasıl incinmiş olabilir! — *Verum,* her birinin bundan anladığı... bilgilerinin yanında yaşamları melodiye uyum göstermek istemeyen kaprisli bas gibi akıp gidiyordu! Ama, eğer her düşünüre sadece tam vücuduna uyacak kadarı verilseydi, bilginin durumu kötü olurdu! Ve düşünürler için kötü olurdu, eğer kibirleri bunu yalnız başlarına katlanacak kadar büyük olsaydı! Büyük düşünürün en büyük erdemi, bilgi sahibi olarak kendini, yaşamını korkusuz, sık sık utanarak, sık sık asil alayla ve gülerek... kurban eden alicenaplığıdır.

460.

Tehlikeli Saatlerden Yararlanmak. — Eğer bir insan ya da bir olayın ortaya koyduğu durum, malımız, mülkümüz, şerefimiz, ölüm kalımımız ya da yakınlarımız için tehlike yaratıyorsa, bu insanı ve durumu çok daha başka türlü tanırız: Örneğin Tiberius, İmparator Agustinusun yapısının ve yönteminin iç yüzü hakkında en bilge tarihçi için mümkün olandan daha derin düşünerek daha çok bilgi sahibi olmalıdır. Şimdi göreceli olarak çok büyük bir güvenlik içinde yaşıyoruz, bu da bizim iyi insan sarrafı olmamızı engelliyor: Birisi heveskarlıktan öbürü can sıkıntısından, üçüncüsü alışkanlıktan dolayı inceleyip araştırıyor; hiçbir zaman "incele, ya da yok ol!" denilmiyor. Gerçekler bıçakla vücudumuza kazınmadığı sürece, onlara karşı gizliden gizliye bir önemsememe çekincesi koyuyoruz: Bize hala sanki sahip olabileceğimiz ya da sahip

olamayacağımız "tüylü rüyalara" çok benzer görünüyorlar.., sanki onlarda bir şey bizim keyfimize göreymiş, sanki bizim de bu gerçeklerimizden *uyanmamız* mümkün olurmuş!

461.

Hic Rhodus, hic salta. (İşte Rodos, burada atla!" Ezopus'un bir fabelinde geçer. Anlamı: Ne yapabiliyorsan burada yap; ya da "Halep orada ise arşın buradadır.".) — Müziğimizin deniz şeytanı gibi karakteri olmadığı için kendini her şeye dönüştürebilir, dönüştürmek zorundadır: Bu müzik eskiden *Hıristiyan bilginleri* izleyip onların ideallerini seslere aktardı: Sonunda *ideal bir düşünüre* uygun daha tiz, daha neşeli ve genel bir tonu niye bulamasın? — Önce *ruhunun uzaklarda süzülen* kubbelerinde sanki onu *yurdunda* aşağı yukarı sallayan bir müzik? — Ş imdiye değin müziğimiz çok büyüktü ve çok iyiydi: Onunla her şey yapmak mümkündü! Böylelikle üç şeyin aynı zamanda hissedilmesinin mümkün olduğunu gösterdi: Yücelik, derin ve sıcak aydınlanma ve en kusursuz tutarlılığın sonsuz zevki!

462.

Yavaş Kürler — Ruhun kronik hastalıkları, vücuttakiler gibi, vücudun ve ruhun aklına karşı bir kez işlenen kaba bir suç sonucunda çok nadir olarak ortaya çıkarlar, ama genellikle sayısız kez dikkat edilmeden yapılan ihmaller sonucunda. — Örneğin her kim günden güne çok az nefes alır ve ciğerlerine çok az hava çekerse, öyle ki bir bütün olarak yeterince zorlanmaz ve çalışmazsa, sonunda kronik akciğer ağrıları çeker: Böyle bir durumda iyileşme, yeniden ters yönde sayısız küçük çalışmaların yapılması ve farkına varmadan başka alışkanlıkları itiyat haline getirmesi, örneğin her çeyrek saatte bir kez derin nefes alıp vermenin kural haline getirilmesi dışında başka bir yoldan olmaz (mümkünse düz şekilde yerde yatarak; her çeyrek saatte çalan bir saat, yaşam arkadaşı olarak seçilmelidir). Bütün bu kürler yavaş ve zorlayıcı değildirler; ruhunu sağlığa kavuşturmak isteyen kimse de, en küçük alışkanlığın değiştirilmesi konusunu düşünmek zorundadır. Birisi günde on kez çevresine kötü söz söyler ve bu sırada, özellikle birkaç yıl sonra, kendi kendine günde on kez çevresini gücendirmeye *zorlayan* bir alışkanlık yasası koyduğunu çok az düşünür. Ama kendini onlara on kez iyilik yapmaya da alıştırabilir!

463.

Yedinci Gün. — "Onu benim *yaratım* olarak mı övüyorsunuz? Benim yaptığım, sadece canımı sıkan şeyleri kendimden uzaklaştırmaktan ibarettir! Ruhum yaratıcıların kibrinin üstündedir. — Siz bunu benim *boyun eğişim* olarak mı övüyorsunuz? Ben sadece canımı sıkan şeyleri kendimden uzaklaştırdım! Benim ruhum boyun eğenlerin kibrinin üstündedir."

464.

Bağışlayanın Utancı. — Hep veren ve bağışlayan kimseleri oynayıp bu sırada yüzünü göstermek alicenaplık değildir! Ama vermek ve bağışlamak ve adını, bağışı gizlemek! Ya da doğa gibi isimsiz olmak, burada nihayet bir kez olsun hediye edene ve verene, artık "lütfeden bir yüze" rastlamamak, bizi her şeyden çok sevindirir! — Doğaldır ki siz bu sevinci de kaybediyorsunuz, çünkü doğaya bir tanrı soktunuz... ve şimdi her şey tekrar bağımlı ve sıkılmış durumda! Nasıl? Hiçbir zaman kendi başına yalnız kalamaz mı? Artık hiçbir zaman korumasız, savunmasız, tasmasız, hediyesiz olmayarak mı? Eğer hep bir başkası çevremizde olacaksa, o zaman dünyadaki en iyi cesaret ve iyilik olanaksız hale getirilmiş demektir. İnsan cennetin bu usandırıcılığına karşı bu kaçınılmaz doğaüstü komşuya karşı tamamen şeytana dönmek istemez mi! — Ancak, bu gerekli değil, sadece bir rüya idi! Uyanalım!

465.

Bir Karşılaşma Sırasında. — A: Nereye bakıyorsun? Uzun zamandan beri burada sessizce duruyorsun. — B: Hep eski şey ve yeni şey! Bir şeyin yardıma muhtaç oluşu beni kendisine o kadar fazla ve o kadar içine çekiyor ki, sonunda dibine varıyorum ve buna hiç de o kadar değmediğini anlıyorum. Bu tür deneyimlerin sonunda bir tür üzüntü ve dinginlik ortaya çıkıyor. Bunu günde küçük çapta üç kez yaşıyorum.

466.

Şöhret Kaybı. — Tanınmayan birisi olarak insanlarla konuşabilmek ne ayrıcalık! Eğer tanrılar kimliğimizi açıklayıp bizi meşhur ederlerse, "erdemlerimizin yarısını" alırlar.

467

İki Kez Sabır — "Bununla birçok insana acı veriyorsun." — Biliyorum ve şunu da biliyorum ki, bunun için iki kat acı çekeceğim, önce onların acısına

duyduğum merhametten, sonra benden alacakları intikamdan dolayı. Ama yine de şimdi yaptığım gibi yapmak, daha çok gerekli.

468.

Güzellik Dünyası Daha Büyüktür — Doğadaki kurnaz ve neşeli, her şeyin kendine özgü güzelliğini keşfedip sanki suçüstü yakalamak için dolaşır gibi bir parıltılı güneşin, bir fırtınalı gökyüzünün altında, bir en soluk şafak vaktinde kayalarla, koylarla, zeytin ağaçlarıyla ve fıstık çamlarıyla kaplı bir kıyı parçasının nasıl kusursuzluğa ve ustalığa ulaştığını görmek için deneme yapar gibi: İnsanlar arasında da onların kaşifleri ve gözlemcileri olarak, onlara bir güneşli, bir fırtınalı ve bir üçüncüde önce yarı karanlıkta ve yağmur bulutlarında gelişen kendi güzelliklerinin görünmeleri için iyiyi ve kötüyü göstererek böyle dolaşmamız gerekirdi. *Kötü* insandan vahşi bir doğa manzarası olarak *zevk almak* yasak mıdır? O manzaranın kendi cesur yolları ve ışık etkileri yok mu? Aynı insan iyiyse ve kanunlara uygun davranıyorsa gözümüze bir taslak ve karikatür gibi görünüp doğada bir leke olarak bize acı vermez mi? — Evet yasaktır: Şimdiye değin sadece *ahlak bakımından iyi olan şeyde* güzelliğin aranmasına izin veriliyordu.., çok az bulmuş olmak ve omurgasız hayali güzellikler aramak zorun da kalmış olmak, bunun için yeterli bir gerekçedir! — Kötülerde, erdemlilerin haberinin bile olmadığı

yüz tür mutluluk bulunduğunun kesin olması gibi, yüz tür de güzellik var: Ve çoğu henüz keşfedilmedi.

469.

Bilgenin Vahşiliği. — Buddhistlenin söylediği "yalnız dolaş bir gergedan gibi" şarkısına göre ağır, her şeyi ezen bilgenin gidişinde... zaman zaman barışçı ve mülayim insancıllık özelliklerine ihtiyaç var: Ve, doğrusu bu belirtilere ihtiyaç, sadece her hızlı adımda, aklın her kibar ve sempatik dönüşümlerinde, sadece nüktede ve bir ölçüde kendi kendisiyle alay etmede değil, bizzat kendi kendisiyle çelişmelerde, mevcut mantıksızlıkların ara sıra tekrarında da vardır. Yazgı gibi yuvarlanan silindire benzemesin diye, öğretmek isteyen bilge, ayıbını örtmek için *hatasını* kullanmak zorundadır ve "aşağılayın beni!" derken, gasp edilmiş bir hakikatin savunucusu olmak için izin rica eder. Sizi dağlara götürüp yaşamınızı belki tehlikeye sokacaktır. Bunun için iyi niyetle, önceden ve sonradan, böyle bir önderden intikam almayı size bırakır... bu kendisi için *önde gitmenin* keyfini çıkarmasının bedelidir. — Sizi bir zaman karanlık bir mağaradan geçirip kaygan

yollara götürdüğünde kafanızdan geçeni düşünüyor musunuz? Kalbiniz nasıl da çarparak ve can sıkıntısıyla size: "Bu önder burada yerlerde sürünmekten daha iyisini yapabilir! O haylazların yeni ve meraklı bir türdür: — *Takip ederek,* ona zaten bir değer veriyor gibi görünmemiz, onun için çok fazla şeref değil mi?" demişti.

470.

Çoklarının Ziyafetinde. — Dikkatle bakmayıp liyakatini kontrol etmeden kuşlara yem serpen birisinin elinden bir kuş gibi beslenirse insan, ne kadar mutlu olur! Gelen ve uçup giden, gagasında isim taşımayan bir kuş gibi yaşamak! Benim zevkim, böyle birçoğunun ziyafetinde karnımı doyurmaktır!

471.

Yakınındakine Duyulan Başka Sevgi. — Heyecanlı, gürültücü, tutarsız ve sinirli yapıdaki kimse, *büyük tutkuya* zıtlık oluşturur: Bu sessiz, mahzun içte bütün sıcak ve ateşli şeyleri toplayarak yaşayan kor, insanı dışarıya soğuk ve kayıtsız baktırıp yüz hatlarında belirli bir vurdumduymazlık ifadesini yansıtır. Bu tür insanlar, gerçi zaman zaman *yakın insanları sevebilirler...* ama bu sevgi, dost canlısı olanlarla işvelilerin sevgisinden başka türlüdür: yumuşak, düşünceli, sakin bir dostluktur; onlar sanki, surları ve dolayısıyla hapishaneleri olan kalelerinin pencerelerinden bakarlar: — Yabana, boşluğa, başkasına bakış, onlara çok iyi gelir!

472.

Kendini Haklı Çıkarmamak. — A: Ama neden kendini haklı çıkarmak istemiyorsun? — B: Bunda ve yüz şeyde yapabilirdim bunu, ama haklı çıkmadaki zevki küçümsüyorum: Çünkü bu tür şeyler benim için yeterince büyük değil, ve "bu şeylere gerçekten çok önem veriyor!" denebilecek bu basit şeylerin haince sevincine yardım etmektense, üzerimde lekeleri taşımayı yeğlerim. Ancak, bu doğru değil! Belki de hakkımdaki yanlış düşünceler konusunda bilgi vermeyi bir görev saymak için, kendi kendime daha çok önem vermem gerekirdi... kendime ve ortaya çıkardığım etkilere karşı çok kayıtsızım.

473.

İnsan Evini Nerede İnşa Etmeli. — Eğer kendini yalnızlıkta büyük ve üretken hissedersen, o zaman topluluk içindeki bir yaşam seni küçültüp tahrip edecektir:

ve tersi. Güç dolu yumuşaklık, bir babada olduğu gibi... bu havaya nerede girersen, evini orada kur, ister karmaşıklığın, ister sessizliğin içinde olsun. *Ubipater sum, ibipattria.*

474.

Tek Yol. — "Eytişim tanrısal varlığa ve görüngünün peçesinin arkasına ulaşmak için biricik yoldur" — Platon bunu nasıl vakur ve coşkulu bir biçimde savunduysa, Schopenhauer de eytişimin tam tersini böyle ileri sürdü... ve ikisi de haksız. Çünkü bize yolunu göstermek istedikleri hiçbir *şey yok.* — Ve şimdiye değin insanlığın büyük tutkuları, hiç bir şeye karşı gösterilen tutkular değil miydi? Ve bütün törenleri... boş yere yapılan törenler değil miydi?

475.

Ağırlaşmak. — Onu tanımıyorsunuz: Kendine çok ağırlık asabilir, yine de onların hepsini yükseğe çıkarır, Küçük kanat çırpmalarınızdan sonra, o *aşağıda* kalsın, *çünkü* bu ağırlıkları kendine asmış, diye karar verirsiniz!

476.

Tinin Hasat Şenliğinde. — Onunla ilgili deneyimler, yaşantılar, düşünceler ve bu düşünceler hakkındaki rüyalar günden güne artar ve fışkırır... ölçüsüz, büyüleyici bir zenginlik! Görünüşü baş döndürüyor; insan akıl fukaralarını nasıl *kutsayabilir* artık anlamıyorum! — Ancak, ara sıra, eğer yorgunsam, onlara imreniyorum: Çünkü böyle bir zenginliğin *yönetimi* zor bir iş, ve ağırlığı bütün mutluluğu ezmesi, az görülen bir olay değil. — Evet, eğer sadece bakmak yetseydi! Eğer insan bilgisinin cimrisi olsaydı sadece!

477.

Kuşkudan Kurtulmuş. — A: "Başkaları genel bir ahlaksal şüpheden dışarıya keyifsiz ve zayıf, aşınmış, hatta yarı kemirilmiş olarak çıkıyorlar... ama ben, yeniden kazanılmış içgüdülerle hiç olmadığım kadar cesur ve sağlıklıyım. Keskin rüzgarın estiği, denizin kabardığı ve tehlikenin büyük olduğu yerlerde, kendimi iyi hissediyorum. Her ne kadar, sık sık bir solucan gibi çalışmak ve kazmak zorunda kaldıysam da, solucan olmadım." — B: Kötümser olmaktan biraz önce *vazgeçtin!* Çünkü *reddediyorsun!* — A: "Ve böylelikle tekrar *kabul etmeyi* öğrendim."

478.

Yanından Geçelim. — Bağışla onu! Onu yalnızlığı ile başbaşa bırak! Onu tamamen parçalamak mı istiyorsun? İçine aniden sıcak bir şey dökülen bir bardak gibi çatladı... ve o adam öyle değerli bir bardaktı ki!

479.

Aşk ve Doğruluk. — Biz zevk için hakikate kıyan kötü niyetli canileriz ve bize görünenden daha çok doğruyu gösteren alışmış hırsızlar ve bunların yardım ve yatakçılarıyız... bundan dolayı düşünür, dikenlerini ve kötülüklerini gösterip onu *baştan çıkarmayı* bıraksınlar diye, arada sırada defalarca sevdiği kişileri (bunlar mutlaka onu sevenler olmayacaktır) koymak zorundadır. Bunun sonucunda düşünürün iyiliği, küçülen ve büyüyen ayına kavuşacaktır.

480.

Kaçınılmaz. — Ne isterseniz yapın: Kim sizi istemiyorsa yaşantılarınızda sizi küçültecek bir neden bulur! Bilginin ve kalbin en derin dönüşümlerini yaşayıp, iyileşen insan gibi acılı bir gülümsemeyle özgürlüğe ve sessiz aydınlığa çık: — Ama birisi mutlaka söyleyecek: "Bu kişi hastalığını bir gerekçe olarak kabul ediyor, güçsüzlüğünü herkesin güçsüzlüğü için bir kanıt olarak kabul ediyor; hasta olacak kadar kibirlidir, böylece acı çekenin tadını çıkardığı duygu üstünlüğünü hisseder." — Ve birisinin kendi zincirlerini havaya uçurduğunu ve bu sırada ağır yaralandığını varsayalım:

O zaman bir başkası alay ederek onu gösterecektir. "Beceriksizliği amma da büyük! " diyecek; "böyle bir şey, ancak zincirlerine alışan ve onları parçalayacak kadar deli olan birisinin başına gelir!"

481.

İki Alman. — İnsan Kant ile Schopenhauer'i Platon, Spinoza, Pascal, Rousseau ve Goethe ile karşılaştırsın ve bunu yaparken akıllarını değil, ama ruhlarını dikkate alsın: o zaman ilk sırada belirtilenlerin aleyhine olur: Düşünceleri, coşkulu bir ruh hikayesi oluşturmaz, roman oluşturacak bir şey yok onlarda, ne bir bunalım, ne facia ya da ölüm sahneleri; düşünceleri, bir ruhun aynı zamanda tasarlanmamış biyografisi değildir, tersine, Kant'ın durumunda bir *kafanın*, Schopenhauer'in durumunda ise bir *karakterin* ("değişmezin") betimlenmesi ve yansıması ve bizzat "ayna dan", yani yetkin bir akıldan duyulan sevinçtir. Kant,

eğer düşünceleri ile ışık saçarsa, en iyimser anlamıyla dürüst ve saygıdeğer, ama önemsiz görünür: Onda genişlik ve güç yoktur; başından çok fazla olay geçmedi ve çalışma tarzı, bir şeyler denemesi için lazım olan *zamanını* kendinden çalıyor... makul olduğu gibi dışarıdan gelen kaba "olayları" değil, yazgıya ve sarsıntılara düşen en yalnız ve en sakin yaşamı düşünüyorum, bu yaşamın boş vakti var ve düşünce tutkusuyla yanıp kavruluyor. Schopenhauer onun bir adım önündedir: En azından doğanın belli derecede *aşırı çirkinliği* var nefretinde, hırsında, kibrinde, güvensizliğinde; biraz daha vahşi yapıdadır ve bu vahşilik için vakti ve boş vakti vardı. Ama onda "gelişme" yoktu: Aynı şekilde düşünce alanında da gelişme yoktu; "hikayesi" yoktu.

482.

Sosyal İlişki Aramak. — Doğru zamanda ateşe konulan ve doğru zamanda ateşten alınan kestaneler gibi yumuşak, güzel, tatlı ve besleyici erkeklerle ilişkiye girmek istersek, çok aranır mıyız? Kimler yaşamdan az şey bekler, ve onu hak ederek değil de hediye olarak almak ister, sanki onlara onu kuşlar ya da arılar getirmiş gibi? Kendilerini ödüllendirilmiş gibi hissedebilmek için kimler çok gurur duyar? Ve bilgi tutkularında ve dürüstlüklerinde şöhrete ayıracakları zaman ve düşkünlük konusunda kimler çok daha ciddidir? — Bu tür adamlara filozof derdik; ve onlar kendilerine her zaman daha mütevazı adlar bulacaklar.

483.

İnsanlara Karşı Duyulan Usanç. — A: Tanımayı öğren! Evet! Ama hep insan olarak! Nasıl? Hep aynı komedinin karşısında oturup, aynı komedide oynayarak mı? Nesnelerin içini hiçbir zaman *bu* gözlerden başka gözlerle görememek mi? Organları bilgiye daha elverişli olan nice yaratık çeşidi olabilir! Bütün bilgilerinin sonucunda insanlık neyi anlamış olacak? — Organlarını! Belki de bu, şu demek: Bilginin olanaksızlığını! Perişanlık ve iğrençlik! — B: Bu kötü bir saldırı.., *akıl* sana saldırıyor! Ama yarın tekrar anlamanın içinde ve bu suretle tekrar akılsızlığın içinde olacaksın, bu, insansı şeylerin *zevkinde* demektir. Denize gidelim!

484.

Kendi Yolu. — İnsanın "kendi yolu" denilen yola, belirleyici adımı atıp koyulursak, o zaman bir sır kendini birdenbire açığa vurur: Bizimle arkadaş ve samimi olan herkes, şimdi ye kadar bize üstün olduklarını düşünüyorlardı, şimdi

ise incindiler. Onların en iyileri hoşgörülü olup sabırla, "doğru yolu"... onlar doğru yolu bilirler ya! — tekrar bulmamızı beklerler. Öbürleri alay ederler ve sanki insan geçici olarak delirmiş gibi yaparlar ve insanı haince yanlış yola sevk eden kişi olarak nitelendirirler. Kötüler bizi kibirli deliler olarak ilan edip güdülerimizi karalamayı denerler; ve en kötü olanı bizi kendinin uzun bir bağımlılık için intikama susayan en kötü düşmanı olarak görür... ve bizden korkar. — 0 zaman ne yapmalı? Benim önerim

şudur: Bir yıl önceden bütün tanıdıklarımıza her tür günahları için af güvencesi verilir, ondan sonra egemenliğe başlanır.

485.

Uzak Perspektifler — A: Ama neden bu yalnızlık? — B: Ben kimseye gücenmiyorum. Ama yalnız başıma, arkadaşlarıma, onlarla birlikte olduğumdan daha net ve güzel görünüyorum; ve müziği en çok, ondan uzakta olduğum zaman sevip hissediyordum. Öyle görünüyor ki, olaylar hakkında iyi şeyler düşünebilmem için uzak perspektiflere ihtiyacım var.

486.

Altın ve Açlık. — Zaman zaman dokunduğu her şeyi altına çeviren insan var, iyi kötü günün birinde açlıktan ölmek üzere olduğunu keşfedecek. Etrafındaki her şey parıldıyor, harika, yaklaşılmaz ve o altına çevirmesi *kesinlikle mümkün olmayan* şeylerin özlemini çekiyor... ve nasıl da özlemini çekiyor! Aç birisinin yemeği özlediği gibi! — Neye el atsın?

487.

Utanma. — Orada güzel bir at durmuş yeri eşeliyor, hızla nefes alıp veriyor, dört nala koşmak istiyor ve genelde sırtına binen kişiyi seviyor.., ama ne ayıp! — Binicisi bugün onun sırtına çıkamaz, yorgundur. — Bu, yorgun düşünürün kendi felsefesinden duyduğu utançtır.

488.

Sevginin Savurganlığına Karşı. — Güçlü bir antipati duygusuna kapılırsak, kızarmaz mıyız? Ama bunu, içindeki adaletsizlikten ötürü güçlü sempatik duygularda da yapmalıyız! Evet, daha da fazlası: Kimi insanlar, eğer birisi onlara sempatisini, sadece başkalarına gösterdiği sempatiden birazını çekmek suretiyle

gösterirse kalplerini daralmış, kelepçe vurulmuş gibi hissederler. Ya tercih edilip, seçildiğimizi onun sesinden işitirsek! Ah, bu seçimden memnun değilim, beni böyle tarif etmek isteyene kızdığımı fark ediyorum: Beni başkalarını *harcayarak* sevmemeli! Kendi hesabıma, kendime katlanmayı görmek istiyorum! Ve, sık sık kalbin dopdolu ve taşkınlık edecek nedenim var... *başkalarının* ihtiyaç duyduğu, şiddetle ihtiyaç duyduğu böyle bir şeyi, böyle bir kimseye asla vermemeli!

489.

Çaresizlik İçindeki Arkadaşlar — Arada sırada, bir arkadaşımızın bizden çok başkasına ait olduğunu, inceliğinin ona bu kararda üzüntü verdiğini ve bencilliğinin bu kararı vermeye yetmediğini fark ederiz: O zaman, onu rahatlatarak, *incitip* kendimizden uzaklaştırmamız gerekir. — Bu onun için zararlı olacak bir düşünce tarzına geçtiğinde de aynı şekilde gereklidir: Ona karşı duyduğumuz sevgi, üzerimize aldığımız bir haksızlık sayesinde onun kendini bizden ayrılması için vicdan rahatlığı yaratmaya sürüklemesi gerekir.

490.

Bu Küçük Hakikatler! — "Bunların hepsini tanıyorsunuz, ama onu hiçbir zaman yaşamadınız... şahitliğinizi tanımıyorum. Bu 'küçük hakikatler'! — Onlar sizi küçük sanıyor, çünkü siz onları kanınızla ödemediniz!" — Fakat onlar *çok fazla* ödendiğinden dolayı mı büyük? Ve kan her zaman çok fazladır! — "İnanıyor musunuz? Kan konusunda ne kadar cimrisiniz!"

491.

Yalnızlığın Bir Başka Nedeni! — A: Demek tekrar çölüne dönmek istiyorsun? — B: Acelem yok, kendimi bekleyeceğim... her seferinde kaynağımdan gün ışığına su çıkana kadar geç oluyor ve sık sık susuzluktan dolayı katlanacağımdan fazla ıstırap çekiyorum. Bu yüzden

kendimi yalnızlığa atıyorum. .. herkesin sarnıcından içmemek için. Kalabalıklar içinde, o insanlar gibi düşünüyorum, kendi düşündüğüm gibi değil; bir süre sonra, sanki beni kendimden koymak istiyorlar ve ruhumu benden çalmak istiyorlar gibi geliyor... ve herkese kızıp, herkesten korkuyorum. Çöle tekrar iyileşmek için ihtiyaç duyuyorum.

492.

Güney Rüzgarları Altında. — A: Artık kendimi anlamıyorum! Daha dün içim çok fırtınalı ve bu sırada öyle sıcak, öyle neşeliydi... ve aşırı aydınlıktı. Ama bugün! Her şey Venedik'in deniz kulağı gibi sessiz, engin, melankolik, karanlık: — Hiçbir şey istemiyor ve bu sırada derin derin soluyorum, yine de kendi kendime içten içe bu hiçbir şey istememe konusunda öfke ve infial içindeyim: — Böyle melankoli denizimin dalgaları ileri geri şarıldıyor. — B: Sen burada küçük, hoş bir hastalığı tanımlıyorsun. Onu gelecek kuzey-güney rüzgarı senden alacak! — A: Ama neden!

493.

Kendi Ağacı Üstünde. — A: "Kendi fikirlerimden zevk aldığım kadar hiçbir düşünürün fikirlerinden zevk almıyorum: Elbette bu, onların değeri konusunda hiçbir şey ifade etmiyor, ama, bana en lezzetli gelen meyveleri sadece tesadüfen benim ağacımda bitiyorlar diye geri çevirmem, delilik olurdu! — Ve birinde bu deliliği yaşadım." — B: "Başkalarında tam tersi oluyor: Bu da düşüncelerinin değeri hakkında hiçbir şey ifade etmiyor, özellikle de kendi değerlerine karşı."

494.

Cesur Kişinin Son Kanıtı. — "Bu çalılıkta yılanlar var." — iyi, çalılığa gidip onları öldüreceğim. — "Ama belki bu sırada onlar senin değil, sen onların kurbanı olursun! " — Benim neyim var?

495.

Öğretmenimiz. — Gençlikte, öğretmenlerimizle yol göstericilerimizi, tesadüfen içinde yaşadığımız çağdan ve bulunduğumuz çevrelerden alırız. içinde yaşadığımız çağın bizim için başkalarından daha fazla elverişli öğretmenleri olduğu ve bizim onları fazla bir arayışa girmeden bulmak durumunda olduğumuz konusunda düşüncesiz bir güvenimiz bulunuyor. Bu çocukluk için insan sonradan ağır bir bedel ödemek zorunda kalıyor: *İnsan öğretmenlerinin cezasını çekmek zorundadır* Sonra, insan geçmiş devirler de dahil olmak üzere, bütün dünyada belki de doğru yol gösterici aramaya çıkıyor... ama belki de şimdi artık çok geç. Ve en kötü durumda biz gençken onların yaşadığını.., ve eskiden yanıldığımızı keşfederiz.

496.

Kötü İlke. — Platon, felsefi düşünürün, mevcut her toplum da, bütün

aşağılıkların örneği olarak kabul edilmesi gerektiğini harika bir şekilde betimlemiştir. Çünkü filozof törelerin eleştirmeni olarak, ahlaklı insanların karşıtıdır, ve işi yeni törelerin koyucusu olacak şekilde ileri götüremezse, o zaman insanların anılarında "kötü ilke" olarak kalır. Bu noktadan hareketle, özgür düşünceli ve yenilik düşkünü Atina şehrinin, Platon'un yaşadığı döneminde onun şöhretinde rol oynadığını tahmin edebiliriz: Kendisinin de söylediği gibi vücudunda "siyasi dürtüsü" olan Platonun o zaman Sicilya'da üç kez, tam da bir Yunan Akdeniz devleti denemesini hazırlar görünmesine, kim şaşırır? Bu devlette ve onun yardımıyla Platon, sonradan Muhammet'in Araplar için yaptığını, Yunanlılar için yapmak istiyordu: Büyük küçük alışkanlıkları, özellikle herkesin günlük yaşam tarzını belirlemek. Düşünceleri, Muhammet'in düşünceleri kadar *mümkündü:* Hıristiyanlığın çok daha inanılmaz düşünceleri, mümkün olarak ispatlandı ya! Birkaç rastlantı az, birkaç rastlantı çok... dünya Güney

Avrupa'nın Platonlaşmasını yaşardı; ve bu durumun şimdiye kadar sürdüğünü varsayalım, o zaman muhtemelen Platondaki "iyi ilkeye" saygı duyardık. Ama o başarılı değildi: Ve böylece kendisine bir hayalperestin bir ütopyacının ünü kaldı... daha yüz kızartıcı lakaplar eski Atina ile birlikte batıp gitti.

497.

Temizleyen Göz. — "Dehanın" varlığı, en çok Platon, Spinoza ve Goethe gibi tinin karaktere ve mizaca sadece *gevşek bağlarla bağlanmış,* bunlardan kolaylıkla ayrılan ve sonra onun üstüne çıkabilen kanatlı bir yaratık gibi göründüğü insanlarda söz konusu edilebilir. Buna karşın mizaçlarından *asla kopamayanlar* "dehalarını" en hararetli bir şekilde anlatıp, ona en tinsel, en büyük, en genel ve hatta duruma göre kozmik bir ifade verdiler (Örneğin Schopenhauer gibi). Bu dehalar, kendilerinin üzerinden uçamazlardı, ama uçtukları her yerde *kendilerini* bulduklarına, tekrar bulduklarına inandılar... bu *onların* "büyüklüğü" idi, ve büyüklük *olabilir!* — ismi daha iyi hak eden diğerlerinin mizaçlarından ve karakterlerinden değil, onlardan bağımsız olarak ortaya çıktığı anlaşılan, ve genellikle onlara karşı yumuşak bir muhalefetle dünyaya, bir tanrıya bakarcasına bakan ve bu dünyayı seven *temiz, temizleyici gözleri* var. Ama onlara da bu göz bir seferde bağışlanmamıştır Görmenin bir uygulaması ve okulöncesi eğitimi vardır, ve şansı olan, doğru zamanda bir de temiz görme öğretmeni bulur.

498.

İstemeyin! — Onu tanımıyorsunuz! Evet o, rahat ve serbestçe insanlara ve şeylere *boyun eğer,* ikisine karşı da hoşgörülüdür; biricik ricası, rahat bırakılmasıdır... ama insanlar ve şeyler boyun eğmeyi *talep etmedikleri sürece.* Her şeyi talep etmek, onu gururlu, sıkılgan ve savaşçı yapıyor.

499.

Kötü İnsan. — "Sadece yalnız insan kötüdür!" diye bağırdı Diderot: Ve o anda Rousseau kendini ölümcül yara almış gibi hissetti. Dolayısıyla kendi kendine Diderot'nun haklı olduğunu itiraf etti. Gerçekten, toplumun ve ahbaplığın içindeki her kötü eğilim, kendine o kadar çok zor kullanmak o kadar çok maske değiştirmek, o kadar sık erdemin Prokrustes masasına (Yunan efsanesine göre, gezginleri yatağa uydurmak için onların kol ve bacaklarını kırıp kesen ya da çekip uzatan devin bu işlemi yaptığı yatak) yatmak zorundaki insan rahatlıkla kötünün şehitliğinden söz edebilir. Yalnızlıkta bunların hepsi düşüp gider. Kötü insan en çok yalnızlık içinde olan insandır: hem de en iyi durumda olduğu yerdedir... ve sonuç olarak her tarafta bir tiyatro oyunu, seyircinin gözü için de en güzelidir.

500.

Çizgiye Karşı. — Bir düşünür, kendini yıllarca çizgiye karşı düşünmeye zorlayabilir: Ona kendilerini içten sunan düşünceleri izlemesini değil, bir makamın, öngörülmüş bir zaman bölümünün, keyfi bir çalışma türünün onu mecbur etmiş görünen düşünceleri belirtmek istiyorum. Ama sonunda hasta olur: Çünkü, bu görünürdeki ahlaksal galibiyet sinirlerini ancak kural haline getirilmiş aşırı bir zevkin yapacağı gibi temelden mahveder.

501.

Ölümlü Ruhlar! — Ruhun ölümsüzlüğüne olan inançtan vazgeçilmesi, belki de bilgi konusunda elde edilen en yararlı başarı olmuştur. Şimdi insanlık bekleyebilir, artık eskiden yapmak zorunda olduğu gibi acele etmeye ve yarı kontrol edilmiş düşünceleri boğmaya ihtiyacı yoktur. Çünkü eskiden zavallı "sonsuz ruhun" kurtuluşu kısa yaşam sırasındaki bilgilere bağlıydı, bugünden yarına karar verilmesi gerekiyordu... "bilginin" korkunç bir önemi vardı! Yeniden yanılmaya, denemeye, geçici olarak kabul etmeye cesaret kazandık...

bütün bunlar o kadar önemli değil!.., ve işte bundan dolayı bireyler ve cinsler, eskiden delilik ve cennet ve cehennemle oynamak biçiminde algılanacak

muhteşem görevleri dikkate alabiliyorlar. Şimdi kendi kendimizle deney yapabiliriz! Evet insanoğlunun bunu yapmaya hakkı var! Bilgiye en büyük kurbanlar henüz verilmedi... evet, şimdi eylemlerimizin önünde giden böyle düşünceleri eskiden sadece sezmek bile tanrıya küfür ve sonsuz selametten vazgeçmek sayılırdı.

502.

Üç Değişik Durum İçin Bir Sözcük. — Hırs kimisinde vahşi, iğrenç ve çirkin hayvanı birdenbire ortaya çıkarır; öbüründe onun sayesinde yüksekliğe ve büyüklüğe, hareketlerin ihtişamına yükselir, buna karşı onun diğer varlığı zayıf görünür. Tamamen asilleşmiş bir üçüncü de en soylu *Sturm und Drang'a* da sahiptir, bu durumda *vahşi güzel doğa* olup onun genellikle canlandırdığı büyük, sakin, güzel doğadan sadece bir derece daha *derindir:* Ama doğa coşku içinde olursa insanlar tarafından daha iyi anlaşılır ve esasen bu durumundan dolayı saygı görür... bu, durumda insanlara bir adım daha yakın ve akrabadır. Böyle bir görünüşten insanlar hayranlık ve dehşet duyumsarlar ve *işte o zaman* ona tanrısal adını verirler.

503.

Dostluk. — Felsefi yaşamla dostlara yararlı olunmayacağı yolundaki felsefi yaşama karşı ileri sürülen itiraz, kesinlikle modern bir insandan gelmiş olamaz: Antik çağa aittir. Antik çağ dostluğu enine boyuna ve sıkı sıkıya yaşadı, düşündü ve neredeyse kendisiyle birlikte mezara götürdü. Bu onun bizim önümüzde yaptığı atılımdır: Buna karşın biz idealleştirilmiş cinsel aşkı gösterebiliriz. Antik insanların bütün büyük yetenekleri, desteklerini *erkek erkeğe* olmalarından ve kadının, erkeğin en yakını, en yücesi, hatta tek aşkı olma hakkını ileri sürememesinden alırdı... şehvet duygusunun duyumsamayı öğrettiği gibi. Belki de ağaçlarımız, üzerlerinde sarmaşık ve asmalar olduğu için o kadar çok büyümüyor.

504.

Barışın! — Çocuğun öğrendiği ile *adamın* idrak ettiğini barıştırmak felsefenin mi görevi olmalı? Çocukla adamın arasında bulundukları ve orta ihtiyaçları olduğu için felsefe, delikanlıların görevi mi olmalı? İnsan filozofların şimdi kaç yaşında tasarlama hevesine kapıldıklarını düşününce, neredeyse öyle görünüyor: inanmak için çok geç ve bilmek için çok erken sayılmayan bir yaş.

505.

Pratik Kimseler. — Biz düşünürler bütün şeylerin lezzetini önce belirlemek, gerekli durumda açıklamak durumundayız. Pratik insanlar sonunda bunu bizden alırlar; bize olan bağımlılıkları inanılmayacak kadar büyüktür ve hakkında bu kadar az bildikleri halde, biz uygulayıcı olmayanları bu denli gururla görmezlikten gelmeyi sevmeleri, dünyanın en komik oyunudur: Evet pratik yaşamlarını küçümserlerdi, eğer biz onu küçümsemeyi tercih etseydik: Bizim, zaman zaman küçük intikam duygularımızı kışkırtabilecek şey.

506.

Bütün İyilerin Mecburi Kurumaları. — Nasıl? Bir eserin kavranması, çağının onu ortaya koyduğu zaman kavradığı gibi mi olacakmış? Ama insan onu böyle kavramamakla ondan daha çok zevk alır, ona daha çok şaşırır ve ondan daha çok şey öğrenir! Her yeni iyi eserin zamanın rutubetli havasında yattıkça asgari değerini koruduğunu fark etmediniz mi? — Gerçekte de piyasanın, karşıtların, en yeni fikirlerin ve bugünle yarın arasındaki bütün geçici şeylerin şöhretini hala üzerinde taşıdığı için mi? Sonradan kuruyup gider, "güncelliği"

kaybolur... ve ancak o zaman derin bir parıltı ve nefis bir koku kazanır, evet, bu noktaya gelince, sonsuzluğunun sessiz gözü görmeye başlar.

507.

Hakikat Şeyin Tiranlığına Karşı. — Bütün fikirlerimizi gerçek kabul edecek kadar çılgın bile olsak, yalnız başlarına var olmalarını istemezdik: Hakikatin tek başına hakimiyetinin ve sınırsız gücünün nereden arzu edildiğini bilmiyorum; bana onun *büyük bir güce* sahip olması yeterlidir. Ama o *mücadele* edebilmeli ve karşıtları olmalı, ve insan kendini ara sıra hakikat olmayanda *dinlendirebilmeli*... yoksa bize can sıkıcı, güçsüz ve tatsız gelir, ve bizi de o hale getirir.

508.

Coşkulu Almamak. — Kendimize yararlı olmak için yapacağımız şey, bize ahlaksal bir övgü getirmemeli, ne başkalarından, ne kendimizden; keza kendimize *sevinmemiz* için yapacağımız şeyin de o denli az olması gerekir. Bu tür durumları coşkulu almamak, bütün coşkulu şeylerden kaçınmak, bütün büyük insanlar için *iyi bir davranıştır:* Ve her kim ona alışırsa, o kişiye *saflık* tekrar bağışlanmıştır.

509.

Üçüncü Göz. — Nasıl! Senin hala tiyatroya mı ihtiyacın var! O kadar genç misin? Akıllı ol ve trajedi ve komediyi daha iyi oynandıkları yerde ara! Daha ilginç ve ilgi gösterilerek gerçekleştiği yerde! Evet, bu sırada sadece seyirci olarak kalmak, pek kolay değil... ama öğren! Ve senin için zor ve utandırıcı olan bütün durumlarda sevinmek ve kaçmak için bir küçük kapı var, senin tutkuların üzerine çullansalar bile. Tiyatro gözünü aç, üçüncü büyük gözünü, diğer ikisinin arasından dünyaya bakan gözünü!

510.

Kendi Erdemlerinden Kaçmak. — Eğer bir düşünür ara sıra erdemlerinden kaçmayı bilmiyorsa, onun ne değeri var! Onun "sadece bir ahlaksal yaratık" olmaması gerekir!

511.

Yosma. — Dürüstlük bütün fanatiklerin en büyük yosması dır. Luther'e bir şeytan ya da güzel bir kadın biçiminde yaklaştığını sandığı ve onun kaba bir herif tavrıyla kendinden uzaklaştırdığı şey, şüphesiz dürüstlüktü ve hatta daha ender durumlarda, hakikatti.

512.

Nedenlere Karşı Cesur — Kim doğası itibarıyla insanlara karşı saygılı ya da korkak, ama sebeplere karşı cesursa, yeni ve yakın tanışmalardan çekinir, eskilerini sınırlar: Böylece takma adı ve hakikate olan saygısızlığı birlikte gelişir.

513.

Sınırlar ve Güzellik. — Güzel, kültürlü insanlar mı arıyorsun? Ama o zaman güzel bölgeleri ararken yaptığın gibi kısıtlı manzaraları ve görünümleri de kabul etmek zorundasın. — Kuşkusuz panoramatik insanlar var; bunlar elbette panoramatik yerler gibi öğretici ve şaşırtıcıdırlar: ama güzel değil.

514.

Güçlülere. — Siz güçlü ve mağrur akıllar; sizden sadece bir şey rica ediyorum: Biz başkalarına yeni yükler yüklemeyin, bizim yükümüzün birazını kendi

sırtınıza alın, çünkü siz güçlüsünüz ya! Ama siz, büyük bir zevkle bunun tam tersini yapıyorsunuz: Çünkü siz uçmak

istiyorsunuz ve bu yüzden sizin yükünüzü de bizimkinin üzerine koyup taşımaya mecbur oluyoruz: Yani *biz* sürünmek zorundayız!

515.

Güzelliğin Artışı. — Neden güzellik uygarlıkla birlikte artıyor? Çünkü uygar insanın çirkinleşmesine vesile olacak üç olgu az ve giderek daha az ortaya çıkıyor: Birincisi en vahşi galeyanlarındaki duygulanımları, ikincisi en aşırı derecedeki bedensel çabalar, üçüncüsü bakışla korku saçma gereksinimi, bu alt ve tehlike altındaki kültür basamakların da öylesine büyük ve sık sık ortaya çıkar ki, jestler ve törenler belirleyip çirkinliği *görev* haline getirir.

516.

Şeytanını Yakınındakine Kaçırmama! — Günümüz için iyi niyetli ve iyiliksever olmanın iyi insanı oluşturduğu fikrini en azından kabul edelim; ama, şunu da ekleyelim: "Önce *bizzat kendine karşı* yardımsever olmak ve iyilik yapmak düşüncesinde olması koşuluyla! " Çünkü kişi *bunlar olmaksızın...* eğer kendinden kaçıyor, kendinden nefret ediyor ve kendine zarar veriyorsa... kesinlikle iyi insan değildir. O zaman yaptığı şey, kendini kendinden *başkalarının katında* kurtarmaktır: Ama bu başkaları, her ne kadar o, onların iyiliğini ister görünse de, bu sırada başlarına kötü bir şey gelmemesi için dikkat etsinler! — Ama mesele esasen şudur: Egodan kaçmak ve nefret etmek, başkalarında, başkaları için yaşamak... buna, şimdiye değin düşüncesiz olduğu kadar güvenle *"bencildeğil", "iyi"* denildi.

517.

Sevgi İçin Baştan Çıkarmak, — Kendisinden nefret edenden korkmalıyız, çünkü onun hıncının ve intikamın kurbanı olacağız. O halde, kendini sevmesi için onu nasıl baştan çıkaracağımıza bakalım!

518.

Teslimiyet. — Teslimiyet nedir? Bu, uzun süre onu *bulmak* için işkenceler altında kıvranan, bundan dolayı *yorgun düşen..,* ve nihayet onu da bulan bir hastanın en rahat durumudur!

519.

Aldatılmak. — Eylemde bulunmayı istediğiniz an, kuşkuya kapıyı kapatmak zorundasınız,., demiş bir eylem adamı. — Ve sen bu şekilde *aldatılan kişi* olmaktan korkmuyor musun?., diye cevap vermiş bir dalgın.

520.

Sonsuz Cenaze Töreni. — Birisi tarihin ötesinden bu yana sürdürülen bir cenaze konuşmasını duyduğunu sanabilir: İnsan sürekli en sevdiklerini, düşüncelerini ve ümitlerini gömdü ve gömer ve bunun karşılığında gurur duyar, *gloria mundi,* yani cenaze konuşmasının haşmetini. Bununla her şey düzeltilmek istenir! Ve cenaze konuşmasını yapan kişi halen en büyük velinimettir!

521.

İstisna Kibirlilik. — Bu kişinin avunması için büyük bir özelliği var: Varlığının kalanı üzerinde — hemen hepsi geri kalanıdır! — bakışı aşağılayarak süzülür. Ama kendi kendine dinlenir, sanki tapınağına gidiyormuş gibi; oraya giden yol bile ona geniş, tatlı eğilimli basamakları çıkar gibi gelir: — Ve siz zalimler ona bu yüzden kibirli dersiniz!

522.

Kulaksız Bilgelik. — Her gün hakkımızda ne konuşulduğunu duymak, ya da hatta hakkımızda ne düşünüldüğü konusunda kafa patlatmak, — bu en güçlü insanı bile perişan eder. Başkaları her gün üzerimizdeki haklarını korumak için bizi yaşatıyorlar! Onlara karşı haklı çıksaydık, ya da haklı *çıkmak isteseydik,* bize katlanamazlardı! Kısaca: Genel uzlaşmayı kurban etmeyelim, hakkımızda konuşulanları, övgüleri, eleştirileri, arzuları, ümitleri dinlemeyelim, aklımıza bile getirmeyelim!

523.

Arkadan Gelen Sorular — Bir insan herhangi bir şeyi açıklarsa, ona sorulabilir: O neyi gizleyecek? Gözleri nereden saptıracak? Hangi önyargıyı uyandıracak? Ve sonra bir de: Bu ikiyüzlülüğün kurnazlığı nereye kadar gidecek? Ve bu sırada ne yolla yanılacak?

524.

Yalnız İnsanların Kıskançlığı. — Sosyal doğalarla yalnız doğalar arasındaki fark (ikisinin de akıllı olması koşuluyla!) şudur: Birinciler ne olursa olsun bir şeyden memnun, ya da hemen hemen memnun olurlar, o şey hakkında tinlerinde ifade edebilecekleri mutlu bir dönüşüm olduğu andan itibaren... bu onları şeytanla bile barıştırır! Buna karşın yalnızların bir şeyden sessiz, aşırı hazları, sessiz ıstırapları var; sevgililerinin giydiği çok seçkin elbiseden nefret ettikleri gibi en iç sorunlarının akıllı, parlak bir şekilde sergilenişinden de nefret ederler: Sonra, sanki başkalarının hoşuna gidecekmiş şüphesi uyanmış gibi melankolik gözlerle ona bakarlar! Bu, bütün yalnız düşünürlerin ve tutkulu hülyalıların *espriye* karşı gösterdikleri kıskançlıktır.

525.

Övgünün Etkisi. — Kimileri büyük övgü alınca utanır, kimileri terbiyesizleşir.

526.

Sembol Olmak İstememek. — Hükümdarlara acıyorum: onların zaman zaman da olsa toplumun içine girmeleri için ayıracakları vakitleri yok ve böylece insanları sadece sevimsiz ve ikiyüzlü yönleriyle tanırlar; önemli olmak için yapılan devamlı zorlama, sonunda gerçekten ağırbaşlı değersizler olmalarına neden oluyor. — Ve görevlerini sembol olmakta gören herkesin durumu, bundan farklı değildir.

527.

Kendini Saklayanlar — Sizin de büyük sevinç duyan kalbinizi kavrayıp sıkan, kitlenin utancını yitirmektense dilsiz olmayı tercih eden insanları daha bulmadınız mı? — Tanınmak istemeyen ve kumdaki ayak izlerini defalarca silen, kendilerinden ve başkalarından gizlenmek için, hilekar olan huzursuzları ve çoğunlukla iyi huylu insanları da bulamadınız mı henüz?

528.

Daha Seyrek Yetingenlik. — Başkasını yargılamak istememek ve onun hakkında düşünmekten kaçınmak, çoğu kez insancıllığın küçük bir göstergesi değildir.

529.

İnsanlar ve Halklar Ne ile Şöhret Kazanırlar — Yapmadan önce yanlış

anlaşılacağı fark edildiği, ya da bundan kuşkulandığı için ne kadar çok gerçek bireysel eylemlerden *vazgeçilir!* — Yani iyide ve kötüde esasen *değeri olan* eylemler. Yani bir çağ, bir halk, bireylere ne kadar büyük saygı gösterirse ve onlara ne kadar çok hak ve nüfuz üstünlüğü tanırsa, bu tür eylem o kadar çok gün ışığına çıkmaya cesaret edecektir... böylece sonunda iyi ve kötüdeki dürüstlükten ve hakikilikten bir parıltı, bütün zamanlara ve halklara yayılır ki onlar, örneğin

Yunanlılar gibi yıkılışlarından sonra da binlerce yıl bazı yıldızlar gibi parıldamaya devam ederler.

530.

Düşünürün Dolambaçlı Konuşması. — Bazılarında bütün düşüncesinin seyri sert ve karşı konmaz pervasızlıktadır, evet ara sıra kendine karşı acımasız, ama teker teker yumuşak ve itaatkar bir konu etrafında iyi niyetli kararsızlıkla on kez dolaşırlar, ama sonunda sert yollarına devam ederler. Bunlar bir çok dönemeçleri ve uzak inziva yerleri olan nehirlerdir; akıntı boyunca nehrin kendi kendisiyle saklambaç oynadığı ve adalarla, ağaçlarla, mağaralarla ve şelalelerle kendisine küçük bir idil yaptığı yerler vardır: Ve sonra tekrar kayaların yanından, ve en sert taşları zorlayarak yatağında akıp gider.

531.

Sanatı Başka Türlü Duyumsamak. — İnsan yerleşik ve toplumsal, yiyip bitirici ve yiyip bitmiş, derin, verimli düşüncelerle ve sadece onlarla yaşamaya başladığından beri, sanattan ya hiçbir şey istemiyor, ya da eskisinden çok başka bir şey istiyor... yani insanın zevki değişiyor. Çünkü eskiden insan sanatın kapısından, şimdi içinde sürekli yaşadığı tam bir elemana, bir an için dalmak isterdi; o zaman insan bununla bir şeye sahip olmanın verdiği sevincin rüyasını görürdü, ve şimdi sahip. Evet; şimdi sahip olduğunu geçici olarak fırlatıp atmak, ve kendisini fakir, çocuk, dilenci ve deli olarak rüyasında görmek... artık bizi ara sıra hayran bırakır.

532.

"Aşk Eşit Kılar" — Aşk, kendisi adadığı öbürüne *yabancılık* duygusundan ırak tutar, dolayısıyla tam ikiyüzlülük ve hileli benzetmedir, hep aldatır ve gerçekte olmayan bir eşitliği oynar. Ve bu öyle içgüdüsel olur ki, aşık kadınlar bu ikiyüzlülüğü ve en ince aldatmayı sürekli inkar edip cesurca aşkın *eşit kıldığını*

iddia ederler (yani aşk bir mucize yaratıyor!). — Bu süreç basittir, eğer birisi *kendini sevdirirse* ve ikiyüzlü davranmayı gerekli bulmayıp bunu daha ziyade karşısındakine sevene bırakırsa: Ancak, sanki ikisinin de karşılıklı tutku dolu olduğundan ve bundan dolayı her birinin kendisini feda ettiğinden ve kendini diğerine benzetmek ve ona eşit olmak istemesinden daha karışık ve içine girilemez bir oyun yoktur: Ve sonunda, neyi taklit edeceğini, neyin aleyhine tavır takınacağını, kendisini ne olarak tanıtacağını hiç kimse bilmez. Bu oyunun güzel çılgınlığı, bu dünya için çok fazla güzel ve insan gözü için çok fazla zariftir.

533.

Biz Acemiler! — Bir oyuncu başka bir oyuncuyu oyun oynarken seyrettiğinde neler tahmin eder ve görür! Bir adale bir harekette görevini yapmayınca anlar, soğukkanlı bir şekilde aynanın önünde çalışılan ve bütüne uyum sağlamak istemeyen küçük yapay şeyleri tek tek ayırır; oyuncunun kendi buluşu sahnede kendini şaşırtırsa ve eğer şaşkınlıkla *eline yüzüne bulaştırırsa*, hisseder. — Yine bir ressam önünde hareket eden bir insanı ne kadar değişik görür! Özellikle onda, hemen *ilave* birçok şey görür, mevcudu yetkinleştirmek ve tam etki sağlamak için; aynı şeyi türlü ışıklandırmaların ruhunda dener, bütünün etkisini kendi koyduğu bir karşıtlıkla böler. — İnsan ruhuna egemen olmak için keşke bu oyuncunun ve ressamın gözüne sahip olsaydık!

534.

Küçük Dozlar Bir değişiklik mümkün olduğu kadar derinlere götürülecekse, ilaç küçük dozlarda, ama kesmeden uzun zamana yayarak verilir! *Bir defada* yaratılabilecek ihtişam nedir? Öyleyse alıştığımız ahlaksal durumu, yeni bir değerlendirmeyle alelacele ve şiddet kullanarak değiştirmekten kaçınalım... hayır, onunla daha çok uzun süre yaşamaya devam

etmek istiyoruz... ta ki *yeni değerlendirmenin* içimizde ağırlıklı kuvvet olduğunu ve *şimdiden itibaren alışmak zorunda olduğumuz* onun küçük dozlarının içimize yeni bir doğa koyduklarını. muhtemelen çok geç, anlayana kadar. — İnsan, değerlerin köklü değişimi için yapılan son denemenin, yani siyasi şeylere ilişkin — "Büyük Devrimin" — inançlı Avrupa'ya ani bir krizle *birdenbire* iyileşmesi ümidini öğreten coşkulu ve kanlı bir *şarlatanlıktan başka* bir şey olmadığını.., ve böylece bütün siyasi hastaları bu ana kadar *sabırsız ve tehlikeli* hale getirdiğini de anlamaya başlar.

535.

Hakikatin Kuvvete Gereksinimi Var — Hakikatin kendisi aslında hiçbir şekilde güç değildir.., her ne kadar aydınlanma dalkavukları bunun tersini söylemeye alışmış olsalar bile! — Daha ziyade gücü yanına çekmek, ya da kendisi gücün yanına geçmek zorundadır, yoksa defalarca yok olacaktır! Bu yeterince ve gereğinden fazla ispatlanmıştır.

536.

Başparmak İşkencesi. — Birinin kendi birkaç özel erdemini tesadüfen sahip olmayan başkalarına nasıl vahşice dayattığını, onları nasıl zorladığını ve rahatsız ettiğini hep ve defalarca görmek, insanı sonunda sinirlendiriyor. Ve biz de "dürüstlük duygusu" ile merhamet etmek istediğimiz gibi, aynı şekilde bizim onda, bugün bile bütün dünyaya inançlarını dayatmak isteyen büyük bencilleri ciğerlerine kadar acıtacak başparmak işkencemiz olduğu da kesin: — Biz başparmak işkencesini kendi kendimizde denedik!

537.

Ustalık. — İnsan ustalığa, yapım esnasında hem yanılmıyor, hem de duraksamıyorsa, erişmiştir.

538.

Dehanın Ahlaksal Çılgınlığı. — Güçlü zekaların belli cinslerinde utandırıcı, kısmen korkunç bir oyun gözlemlenir: En verimli anlarının, yukarılara ve uzaklara doğru uçuşlarının, yapılarına uygun olmadığı ve bir tür güçlerini aştığı görülür; şöyle ki, her seferinde bir hata olur ve uzun süre de, geride *makinenin bozukluğu* kalır, ama burada sözü edilen doğalar gibi yüksek zekalı doğalarda, bedensel sıkıntı durumlarından çok çeşitli ahlaksal ve zihinsel belirtilerde kendini daha düzenli gösterir. Rousseau ile Schopenhauer gibi aşırı kişisel ve bağımlı doğalardan birdenbire ortaya anlaşılmaz korku, kibir, nefret, kıskançlık, sofuluk ve bağnazlık fışkırır ki bu durum, periyodik bir kalp ağrısının sonucu olabilir: Ama bu sinir hastalığının bir sonucudur ve bu nihayet bir sonuçtur. Deha, içimizde yaşadığı sürece yürekli, evet sanki çıldırmış gibi, yaşama, sağlığa ve şerefe dikkat etmeyiz; gündüzleri bir kartaldan daha özgür uçarız, karanlıkta bir baykuştan daha güvenliyiz. Ama bizi birdenbire terk eder ve aynı şekilde birdenbire derin bir korku düşer içimize: Artık kendimizi bile anlamayız, yaşanmış, yaşanmamış her şeyin acısını çekeriz; çıplak kayaların altında, bir

fırtınanın eşiğinde gibi ve aynı zamanda her tıkırtıdan ve gölgeden korkan acınacak çocuk ruhları gibiyiz. — Dünyada yapılan bütün kötülüklerin dörtte üçü korkudan meydana gelir: Ve bu her şeyden önce psikolojik bir süreçtir!

539.

İstediğiniz Şeyi Biliyor Musunuz? — Hakikati anlamaya elverişli olmadığınız korkusu sizi hiç rahatsız etmedi mi? Duyularınızın çok kör ve hatta görmenizdeki hassasiyetin hala çok kaba olduğundan korkmuyor musunuz? Görmenizin arkasında nasıl bir isteğin egemen olduğuna dikkat ettiniz mi? Örneğin, bugün başka birisinden *farklı* görmek isteyen birinden siz dün *daha çok* görmek istiyordunuz ya da başından bir uzlaşmanın ya da şimdiye değin bulunacağı

sanılan şeyin tersini bulmanın özlemini ne kadar duyarsınız! Ah, utanılacak ihtiraslar! Nasıl zaman zaman güçlü etkileyiciyi, zaman zaman da sakinleştirici araştırıyorsunuz... çünkü yorulmuşsunuz! Sizin kabul edeceğiniz hakikatin *nasıl* oluşmuş olacağı konusunda hep gizlilik dolu öngörüler var. Ya da bugün orada donmuş ve kuru aydınlık bir kış sabahı gibi olduğunuzu ve kalbinizde hiçbir şeyin olmadığını, daha iyi gözlere sahip olduğunuzu mu sanıyorsunuz? Düşünsel bir şeye *adalet sağlamak* için sıcaklık ve coşku gerekmez mi? — *Ve işte buna görmek denir!* Sanki düşünce ürünleriyle, insanlarla olduğundan tamamen başka ilişki içinde olmanız *mümkünmüş* gibi! Bu ilişkide aynı ahlak, aynı dürüstlük, aynı art düşünce, aynı üşengeçlik ve aynı korkaklık vardır.., sizin bütün sevilecek ve nefret edilecek beniniz! Fiziksel yorgunluğunuz nesnelere mat renkler verecektir, ateşiniz onları bir canavara dönüştürecek! Sabahlarınız nesneler akşamlarınızdan farklı aydınlatmaz mı? Her bilginin mağarasında kendi hayaletinizi, arkasında hakikatin sizden saklandığı hayalet olarak bulmaktan korkmuyor musunuz? Bu sizin de hiç düşünmeden birlikte oynamak istediğiniz dehşet verici bir komedi değil mi?

540.

Öğrenmek. — Michelangelo Raffael'de araştırmayı, kendi içinde doğayı görmüştü: orada *öğrenme,* burada *yetenek.* Bununla birlikte bu, büyük titizin önünde derin saygıyla ifade edilen bir titizlik. Yetenek, babalarımızın ya da daha eskilerin seviyesinde olsa bile eski bir parça şeyi öğrenme, deneme, alıştırma, kendine mal etme, özümseme için kullanılan isimden başka nedir! Ve tekrar edelim: öğrenen, *kendi kendini yetenekli hale getirir...* ancak, öğrenmek öyle

kolay değil ve sadece iyi niyet işi değildir; insanın öğrenmesi *mümkün* olmalıdır. Sanatçının öğrenmesi durumunda sık sık kıskançlık karşı koyar, ya da yabancı karşısındaki duygunun verdiği gurur derhal iğnelerini çıkarır ve kendini düşünmeden öğrenen birinin durumu yerine savunan birinin pozisyonuna geçer. Goethe gibi Raffael'de de gurur ve kıskançlık yoktu ve bundan dolayı *büyük öğrencilerdi* ve sadece atalarının temizleyip tarihin süzgecinden geçirdikleri cevherlerin istismarcıları değildiler. Raffael, büyük rakibinin *kendi* "doğası" olarak nitelendirdiği şeyi kendine mal ederken önümüzden bir öğrenci olarak kaybolup gitti: Bu en asil hırsız her gün ondan bir parça aldı götürdü, ama Michelangelo'nun tümünü kendine aktaramadan öldü... ve eserlerinin son dizisi yeni bir öğrenim planının *başlangıcı* olarak pek mükemmel değil, ama tamamıyla iyidir, çünkü büyük öğrenici en zor projesinde ölümün engellemesiyle karşılaşmış ve araştırdığı, kendini haklı çıkaran son amacını beraberinde götürmüştür.

541.

İnsan Nasıl Taşlaşmalı. — Yavaş yavaş sertleşmeli bir mücevher gibi... ve sonunda sessiz ve sonsuzluğun sevincinde yatıp kalmalı.

542.

Filozof ve Yaşlılık. — Akşama, gün hakkında karar verdirmekle akıllı davranılmış olunmaz: Çünkü bu durumda yorgunluk, çok sıklıkla güç, başarı ve iyi niyetin yargıcı olur. Keza *yaşlılık* dikkate alınırken ve onun yaşamı değerlendirmesinde büyük özen gösterilmelidir akşam gibi özellikle yaşlılık, kendini yeni ve çekici bir ahlaklılık kılığına sokmaktan hoşlanır ve akşam kızıllığı, alaca karanlık, huzur dolu ya da özlemli bir sessizlikle gündüzü utandırır. Yaşlı adama karşı gösterdiğimiz şefkat, bu kişi özellikle yaşlı bir düşünür ya da bilge ise, *aklının yaşlandığını* görmemizi kolaylıkla engeller; ve her zaman bu tür yaşlılığın ve yorgunluğun belirtilerini gizlendikleri yerden, yani ahlaksal eğilimlerin ve önyargıların arkasındaki psikolojik fenomeni şefkat delisi olmamak ve bilgide muzırlık yapmamak için çekip çıkarmak her zaman gereklidir. Yaşlı adamın büyük ahlaksal yenilenmeye ve yeniden doğum çılgınlığına girmesi ender görülen olaylardan değildir ve bu duygudan hareketle sanki

ilk kez şimdi öngörülü olmuş gibi eser ve yaşamının gidişatı hakkında kararlar verir: Ve yine de bu gönül rahatlığının ve bu iyimser yargıların arkasında

dedikoducu olarak bilgelik değil, *bitkinlik* vardır. *Deha inancı* muhtemelen onun en tehlikeli belirtisidir; o ilk bu yaşam sınırında aklın büyük ve yarı büyük adamlarına saldırmayı alışkanlık haline getirir: ellerinde olağanüstü durum ve olağanüstü haklar olduğuna inanış. Bu duruma kapılan düşünür, bu andan itibaren *işin kolayına kaçmaya* ve deha olarak ispatlamaktan çok kendini karar vermeye yetkili sayar: Ama aklın bitkinliğinin *kolaylaştırmayı* duyumsattığı dürtü olasılıkla inancın en güçlü kaynağıdır; başka türlü görünse dahi zaman bakımından sonrakinin önünde gider. O halde: Bu zaman için insan bütün yorgun ve yaşlı insanların zevk düşkünlüğüne uygun olarak onları tekrar kontrol edip tohum atacağına, düşüncesinin sonuçlarının *tadını çıkarmak* ister, ve bunun için kendini beğendirmesi ve çekici kılması, yavanlığını, soğukluğunu ve tatsızlığını ortadan kaldırması gerekir; ve yaşlı düşünür görünürde, yaşamının eserini aşmış olur, ama gerçekte onu içine kattığı coşkunluklarla, tatlılarla, baharatlarla, şiirsel sisle ve mistik ışıklarla bozar. Sonunda Platona böyle olmuştu, o büyük dürüst Fransıza, katı bilimin boğazını sıkıp bastıran kişi olarak bu yüzyılın Alman ve İngilizlerinden hiç kimsenin boy ölçüşemeyeceği Auguste Comte'a sonunda böyle olmuştu. Yorgunluğun bir üçüncü belirtisi: Gençliğinde büyük düşünürün kalbinde fırtınalar koparan ve o zaman hiçbir şeyle yetinmeyen ihtiras da yaşlandı; kaybedecek vakti olmayan birisi gibi, hoşnutluğun daha kaba ve daha geniş araçlarına saldırıyor, yani çalışan, hakim olan, şiddet kullanan, fetheden doğaların hoşnutluğuna: Şu andan itibaren artık düşünce yapıları değil, kendi adını taşıyan kurumlar kurmak istiyor; onun için şimdi ilahi utkuların ve şereflerin ispatlar ve çürütmeler diyarında ne değeri var ki! Kitaplarda sonsuzlaşma, bir okurun ruhunda titretici bir övgü ne ki! Öte yandan kurum bir tapınaktır... sağlam taştan yapılmış bir tapınağın, tanrısını hayatta yumuşak ve nadir ruhların kutsal sunularından daha güvenli tutacağını bilir. Belki insandan çok bir tanrı için geçerli olan sevgiyi ilk defa olarak bu zamanda bulur; ve bütün varlığı böyle bir güneşin ışınları altında meyvenin sonbaharda yumuşayıp tatlılaştığı gibi yumuşar ve tatlılaşır. Evet, tanrısallaşır ve güzelleşir, büyük yaşlı.., ve buna rağmen onun bu tür olgunlaşmasına, sessiz kalmasına ve bir kadının parıldayan putperestliğinde dinlenmesine *izin veren* yaşlılık ve bitkinliktir. Eski inatçı, kendi üstünlük emelinden kaynaklanan hakiki öğrenciler, yani düşüncelerinin hakiki sürdürücüleri, yani hakiki karşıtlar isteği artık geçti: Bu istek her zaman kendi öğretisine kendinin rakip ve amansız düşman olabileceği eksilmemiş güçten, bilinçli gururdan gelmişti... şimdi kararlı partililer, duraksamayan arkadaşlar, yardım birlikleri, yardımcılar ve debdebeli bir mahiyet istiyor. Şimdi içinde her ileri ve önden uçan tinin yaşadığı korkunç soyutlanmışlığa esasen artık dayanamıyor; artık etrafını saygı, cemaat, duygulanma ve sevgi nesneleriyle kuşatıyor; sonunda dindarlar eğlendiği kadar

eğlenmek istiyor, ve değer verdiği şeyi *cemaatte* kutlamak istiyor, hatta, sadece bir cemaati olsun diye bir din icat edecek. Yaşlı bilge böyle yaşıyor ve bu sırada farkına varmadan ruhani, şairane taşkınlıkların öyle perişanlık içindeki yakınına kayıyor ki, insan güç bela onun bilge ve sıkı gençliğini, kafasının eski katı ahlaklılığını, ani buluşlar ve coşkular karşısındaki gerçek erkeksi utangaçlığını hatırlayabiliyor. Eskiden kendini başka, daha yaşlı düşünürlerle karşılaştırırken, bunu kendi zayıflığını ciddi olarak onların gücüyle ölçmek ve kendine karşı daha sert ve daha serbest olmak için yapardı: Şimdi bunu sadece kendi hezeyanının karşılaştırmasında sarhoş olmak için yapıyor. Eskiden güvenle, gelmekte olan düşünürleri düşünüyordu, hatta büyük bir hazla bir sefer kendini onların ışığında yok olurken görmüştü: Ş imdi sonuncu olamamak onu üzüyor; şimdi insanlara hediye ettiği miras ile onlara bağımsız bir düşüncenin kısıtlanmasını da zorla kabul ettirmenin yolunu arıyor; bireysel kafaların özgürlük susuzluğundan ve gururundan korkuyor ve onlara çamur atıyor: Ondan sonra hiçkimse aklını tamamen özgür olarak kullanmamalı, kendisi esasen düşünce dalgalarının çarpabileceği dalgakıran olarak hep kalmak istiyor, — bunlar onun gizli, belki de hep gizli olmayan arzuları! Ama böyle arzuların arkasındaki acı gerçek, onun kendi öğretisi karşısında

durmuş olması ve orada sınır taşını, kendi "buraya kadar ve daha ileri değil" kararını dikmesidir. Kendi kendini *azizliğe yükselterek,* kendi hakkındaki ölüm raporunu da düzenlemiştir: O andan itibaren ruhu onu geliştirmeye devam edemez; zaman onun için bitmiş, ibre düşmüştür. Eğer büyük bir düşünür kendisinden gelecekteki insanlık için bağlayıcı bir kurum yapmak isterse, gücünün tepesini aştığı, çok yorgun olduğu ve çok yakın bir zamanda güneşin batacağı mutlaka kabul edilir.

543.

Tutkuyu Hakikatin Delili Yapmayın! — Oo, sizi iyi huylu ve hatta asil fanatikler sizi, sizi tanıyorum! Bize karşı haklı çıkmak istiyorsunuz, ama kendinize *karşı* da, ve her şey den önce kendinize karşı! — Duyarlı, nazik ve huzursuz bir vicdan sizi çok sık fanatikliğinize karşı kışkırtıp sürüklüyor! O zaman vicdanın aldatılmasında ve uyuşturulmasında ne kadar maharetli olursunuz! Dürüst, basit ve temiz insanlardan nasıl nefret edersiniz, onların masum gözlerinden nasıl sakınırsınız! *Onların* temsil ettiği ve sesini kendi içinizde yüksek sesle duyduğunuz *daha iyi bilgi,* inancınızdan nasıl da şüpheleniyor... onu, kötü alışkanlık olarak, çağın hastalığı olarak, kendi zihinsel sağlığınızın ihmali ve enfeksiyonu olarak nasıl kuşkulu hale getirmek istiyorsunuz! işi eleştiriye,

bilime, akla karşı nefrete kadar götürüyorsunuz! Sizden yana tanıklık yapsın diye tarihi çarpıtmalı, putlarınıza ve ideallerinize gölge düşürmesinler diye erdemleri inkar etmelisiniz! Aklı nedenler gerekli olduğu yerde renkli resimler! İfadelerin kızgınlığı ve gücü! Gümüş sis! İlahi geceler! Aydınlatmadan ve karartmadan anlıyorsunuz ve *ışıkla* karartmadan anlıyorsunuz! Ve gerçekten eğer tutkunuz azarsa, o zaman sizin şunu söyleyeceğiniz bir an gelir: Şimdi vicdanen rahat oldum, şimdi alicenap, cesur, özverili, harika, şimdi ben dürüstüm! Tutkunuz size kendi önünüzde tam, mutlak hak ve güya masumiyet verdiğinde, kavgada, sarhoşlukta, öfkede, ümitte kendinizden geçmiş halde ve bütün kuşkuların ötesinde olduğunuzda, "kim bizim gibi kendinden geçmiş ise hakikatin ne olduğunu ve nerede olduğunu bilemez" diye açıkladığınızda, bu ana nasıl şiddetle susamışsınız! İnancınızdaki insanlara bu durumda — bu *zihinsel kötü ahlak* durumudur — bulmaya ve yangınlarına kendi alevlerinizi tutuşturmaya ne kadar susamışsınız! Oh, zavallı şehitliğiniz! Kutsanan yalanınızın zavallı utkusu! Kendinize *bu kadar çok* acı vermek zorunda mısınız? — *Zorunda* mısınız?

544.

Felsefe Şimdi Nasıl Yapılmaktadır — Felsefe yapan gençlerimizin, kadınlarımızın ve sanatçılarımızın, şimdi felsefeden, Yunanlıların algıladığının tam *tersini* istediklerini fark ediyorum! Her kim bir Platoncu diyalogun karşılıklı konuşmalarındaki sürekli sevinç nidalarını duymuyorsa, akılcı düşüncenin yeni bir buluşu hakkındaki sevinç nidalarını, Platon'dan ne anlar, felsefeden ne anlar? Eskiden, kısıtlamaların, çürütmelerin, genelleştirmelerin ve kavramların katı ve dengeli oyunu oynandığı zaman, ruhlar sarhoşlukla hissederlerdi. . belki de müziğin eski büyük, sert ve dengeli kontrpuancılarının tanıdığı sarhoşlukla. O zaman Yunanistan'da, hala insanın dilinde daha eski, çok daha evvelki öbür güçlü tat vardı: Ama yeni tat kendini ona karşı öyle büyüleyici bir şekilde geliştirdi ki, insan aşk çılgınlığındaymış gibi diyalektiğin ve " tanrısal sanatın" şarkısını kekeleyerek söylüyordu. Bununla birlikte, o eski yol, geleneklerin büyüsündeki düşünceydi, bu düşünce için sadece belirlenmiş yargılar, belirlenmiş nedenler vardı, otoriteden başka nedenler yoktu: Böylece düşünce bir *sözlü öykünmeydi* ve konuşmanın ve sohbetin bütün zevki *biçimde* olmak zorundaydı. (İçeriğin sonsuz ve evrensel olarak düşünüldüğü her yerde sadece bir büyük büyü var: biçimin değişmesi, yani modanın değişmesi. Yunanlı da Homer'in çağından beri şairlerden zevk alıyordu ve sonradan heykeltıraşlardan, Yunanlılar orijinalden değil, karşıtından zevk alıyorlardı.) Karşıt büyüyü, sebep ve etkiyi, neden ve sonucu keşfeden Sokrates'di: Ve biz modern insanlar,

mantığın gerekliliğine, dilimize normal tat olarak

gelecek kadar çok alıştık ve öyle eğitildik, bu niteliğiyle şehvet düşkünü ve kibirli kimselere itici gelmek zorunda. Ona karşıtlık gösteren, onu hayran bırakır: Onun ince ihtirası kendini ruhlarının istisna olduğuna, eytişimsel ve akıllı yaratıklar olmadıklarına, tersine.. , örneğin "içsel duyu" ile ya da "zihinsel anlayışla" yetenekli "sezgisel yaratıklar" olduğuna inandırmak ister. Ama her şeyden önce kafasında dehası, vücudunda şeytanı olan "sanatçı doğalar" olmak isterler, dolayısıyla bu ve öteki dünyada özel hakların da tadını çıkarmayı, özellikle tanrı ayrıcalığı ile anlaşılmaz olmayı isterler. — Şimdi felsefe yaptıran *işte budur!* Korkarım, bir gün yanıldıklarını fark ederler.. , onların istedikleri, dindir!

545.

Ama Biz Size İnanmıyoruz! — Kendinizi zevkle insan sarrafı olarak tanıtmak istiyorsunuz, ama böyle yapmanıza izin vermeyiz! Kendinizi olduğunuzdan daha deneyimli, daha derin, daha heyecanlı, daha eksiksiz gösterdiğinizi fark etmeyelim mi? Tıpkı daha ressamın fırçasını kullanılışındaki ölçüsüzlüğü hissettiğimiz gibi: Tıpkı müzisyenin giriş tarzı ile konuyu olduğundan daha yüce sunmak istediğini duyduğumuz gibi. Kendinizde *tarihi* yaşadınız mı, sarsıntıları, depremleri, uzun hüzünleri ve ani mutlulukları? Büyük ve küçük delilerle deli oldunuz mu? iyi insanların saçmalıklarına ve acılarına gerçekten katlandınız mı? Ve aynı şekilde en kötülerin acılarına ve mutluluk tarzlarına? Eğer öyleyse, bana ahlaktan söz et, başka şeylerden değil!

546.

Köle ile İdealist. — Epiktet (Stoacı filozof, görüşlerinde Hıristiyan etiği ile benzerlikler bulunduğu belirtilmektedir) insanı, gerçekten şimdi ideal peşinde koşanların zevklerini paylaşmazdı. Varlığının sürekli gerilimi, içe dönük yorulmak bilmeyen bakışı, eğer bakışı bir kez dış dünyaya dönerse gözünün çekingenliği, dikkatliliği, hislerini belli etmeyişi; ve hatta susmak ya da kısa konuşmak: Hepsi en katı cesaretin özellikleri... her şeyden önce, *genişleme* peşinde koşan idealistlerimiz için bu ne olurdu! Bütün bunlara rağmen o fanatik değil, idealistlerimizin gösterisinden ve övüngenliğinden nefret ediyor: Kibri büyük olsa bile, başkalarını rahatsız etmek istemiyor, belirli yumuşak bir yaklaşımı kabul ediyor ve kimsenin keyfini kaçırmak istemiyor... hatta gülebiliyor! Bu idealde çok fazla antik insancıllık var! Ama en güzeli ondaki

tanrı korkusunun tamamen kaybolması, kesin olarak akla inanması, günah çıkartmamasıdır. Epiktet bir köleydi. Onun ideal insanı sınıfsız olup bütün sınıflarda karşılaşılması mümkündür, ama o her şeyden önce, derin, alttaki kitleler için de aranmalıdır, sessiz, kendi kendine yeter birisi olarak genel bir köleleştirmenin içinde, kendini dışa karşı savunur ve hep en yüksek cesaret halinde yaşar. Hıristiyandan özellikle şu noktada ayrılır: Hıristiyan umut içinde yaşar, "dile getirilemeyen yetkinliklerin" beklentisi içinde ki, kendine hediye ettirir ve kendinden değil, tanrısal sevgiden ve merhametten en iyiyi bekler ve kabul eder: Buna karşın Epiktet umut etmez ve en iyi şeyini kendine bağışlatmaz... ona sahiptir, onu cesaretle elinde tutar, eğer dünya onu elinden almak isterse, bütün dünyaya karşı hak iddia eder. Hıristiyanlık, antik kölelerin başka bir türü için yaratılmıştı, iradesi ve aklı zayıf olanlar için, yani büyük köle kitlesi için.

547.

Tinin Tiranları. — Bilimin ilerleyişi, çok uzun zamandan beri kabul edildiği gibi, insan aşağı yukarı yetmiş yaşına kadar yaşar, türünden rastlantısal gerçek ile artık kesişmiyor. Vaktiyle, bu zaman dilimi içinde, bilginin sonuna ulaşılmak istenir ve bu genel arzuya göre bilginin yöntemi tahmin edilirdi. Küçük sorular ve deneyler birer birer küçümsenir, en kestirme yol arzulanırdı; dünyada her şey *insana* göre düzenlenmiş göründüğü için, şeylerin anlaşılabilirliği de insani zaman ölçüsüne göre düzenlenmiş olduğuna inanılırdı. Her şeyi bir darbeyle, bir sözle çözmek... gizli bir arzuydu: Sorunlara Gordion Düğümü ya da

Kolumbus'un Yumurtası imgesi ile yaklaşılıyordu; İskender ya da Kolumbus tarzı bilgide de amaca ulaşabilmenin ve bütün soruları bir cevapla halledebilmenin mümkün olduğu konusunda kuşkulanılmıyordu. Yaşamın amacı filozofun karşısına: "Bir *bilmece* çözülecektir", biçiminde çıkıyordu: Önce bilmece bulunmalı ve dünyanın sorunu en basit bilmece şekline sokulmalıydı. "Dünyanın bilmecesini çözen kimse" olmanın sınırsız ihtiras ve sevinci, düşünürün rüyalarına giriyordu: Sonuca ulaştıracak olmayan hiçbir araç *onun için* zahmete değmezdi! Böylece felsefe aklın tiranca egemenliği uğruna yapılan bir tür yüce mücadele idi... bu haliyle herhangi çok mutlu, kibar, buluş yapabilen, soğukkanlı kimse için, zorba için muhafaza edilmişti.., bir kişi için! — Bundan kimsenin şüphesi yoktu ve en son Schapenhauer olmak üzere birçok kişi, bu kişinin kendisi olduğunu sanıyordu. — Bundan, bilimin şimdiye değin genelde taraftarlarının *ahlaksal dar görüşlülükleri* yüzünden geri kaldığı ve bundan sonra daha yüce ve cesur bir duygu ile ilerletilmesi gerektiği sonucu

çıkar. Geleceğin düşünürünün kapısının üstünde: "Benim neyim var!".., yazısı var.

548.

Güce Karşı Utku. — Şimdiye kadar "insanüstü tin" olarak, "deha" olarak saygı duyulan her şey, düşünülünce, insanlığın zihinselliğinin bütünü ile ne kadar yetersiz ve acınacak bir şey olduğu konusundaki üzücü sonuca varılır: Kendini hemen önemli ölçüde onun üzerinde hissetmek için şimdiye değin o kadar az akıl gerekirdi ki! Ah, "dehanın" ucuz şöhreti! Tahtı çabucak kuruldu, ona tapınma ne de hızlı gelenek oldu! İnsan hala gücün önünde diz çökmüş.. . eski köle alışkanlığına göre... ve eğer *saygıdeğerlik* derecesi tespit edilecek ise, *güçte* belirleyici olan yine de sadece *akılcılık derecesidir* Gücün aslında ne ölçüde başka yüksek bir şey tarafından yenildiğinin ve yenen şeyin araç ve gereci olarak bundan böyle emrinde olduğunun ölçülmesi gerekir! Ama, böyle bir ölçümü yapacak çok çok az göz var, hatta dehanın bu şekilde ölçülmesi, günah işleme biçiminde değerlendirilir. Ve belki de en güzel şey hala karanlıkta görünüp doğar doğmaz, sonsuz geceye batıyor... yani bir dehayı *eserlerde değil, kendinde eser olarak* kullanan gücün oyununda, yani kendini bastırmasında, fantezisinin temizlenmesinde, görev ve buluşların akışındaki düzenlenmesinde ve seçiminde. Büyük insan özellikle saygıya değer en büyük şey olarak çok uzaktaki bir yıldız gibi gözükmüyor: *Güce karşı elde ettiği utku*, onu görecek gözlerden yoksun ve bunun sonucu olarak şarkıdan ve şarkıcıdan yoksun kalıyor. Büyüklüğün, bütün geçmiş insanlığa ilişkin derecelendirilmesi, hala belirlenmedi.

549.

"Kendinden Kaçış". — Byron ya da Alfred de Musset gibi kendilerine karşı sabırsız insanların zihinsel sancıları ve yaptıkları her şey gemi azıya almış atlara benzer, hatta kendi yaptıklarından, neredeyse damarları çatlatacak derecede sadece kısa bir zevk alıp hararet göstererek, sonra kış sessizliğine ve kederliliğe bürünürlerse, ona *içlerinde* nasıl katlansınlar! *"Kendi dışlarında"* bir yükselişe susamışlardır onlar; böyle bir susuzlukla Hıristiyan olunursa, o zaman tanrıya yükseliş, "onunla tam birleşmek" hedeflenir; Shakespeare olana ise her şeyden önce coşkulu yaşamın imgelerinde yükselmek yeter; Byron olan ise *eylemlere* susamıştır, çünkü eylemler bizi bizden düşüncelerin, duyguların ve eserlerin uzaklaştırdığından daha çok uzaklaştırırlar! Ve acaba eylem baskısı temelde kendinden kaçış mıdır?... diye Pascal bize sorardı. Ve Gerçekten! Önerme, eylem baskısının en yüce örneklerinde kendini ispatlıyor: En uygun olduğu veçhile, bir

ruh doktorunun bilgileriyle ve tecrübeleriyle düşünülsün... bütün çağların eyleme susamış en büyük dört kişisi saralıydı (yani İskender, Sezar, Muhammet ve Napoleon): Tıpkı Byron'un da bu hastalığa tutulduğu gibi.

550.

Bilgi ve Güzellik. — Eğer insanlar, her zamanki gibi, kurmaca ile düşüncenin ortaya koyduğu eserler için saygı ve mutluluk duygularını sözümona esirgerlerse, kurmaca ve düşüncenin karşıt durumunda kendilerini soğuk ve somurtkan bulmaları şaşırtıcı olmaz. Anlayışın en küçük, emin, nihai adımı ve ilerlemesiyle bile ortaya çıkan ve bilimin şimdiki tarzından bol bol akıp, pek çok kimsenin nasiplendiği büyük sevinç.., bu sevince şimdilik, sadece gerçekten uzaklaşıp, görünümün derinlerine dalarak sevinmeye alışmış olanlar *inanmıyor.* Bunlar, gerçeğin çirkin olduğunu sanıyorlar: Ama en çirkin gerçeği bilmenin de kendi başına güzel olduğunu, keza kim sık sık ve çok bilirse, keşfetmekten hep mutluluk duyduğu gerçeğin büyük bölümünü çirkin bulmaktan sonunda uzaklaştığını düşünmüyorlar. Peki "kendiliğinden güzel" bir şey var mı? Bilenin mutluluğu dünyanın güzelliğini artırıp mevcut olan her şeyi güllük güneşlik kılar; bilgi, güzelliğini şeylerin üzerine değil, zaman içinde şeylerin içine koyar... geleceğin insanlığı bu önermenin doğruluğunun tanığı olsun! Bu arada eski bir deneyimi düşünelim: Platon ve Aristotales gibi temelden iki farklı insan, *en yüce mutluluğu* neyin oluşturduğunda birleştiler; sadece kendileri için ya da insanlar için değil, kendisi için, bizzat en yüksek göklerin tanrıları için: *Bilmekte* bulmuşlardı onu, iyi eğitilmiş araştırmacı ve bulucu bir *aklın* etkinliğinde (Alman yarı ve tam din bilimcilerin yaptığı gibi "sezgide" *değil,* mistikler gibi hayalde *değil* ve keza bütün uygulayıcılar gibi yaratmada *değil).* Descartes ile Spinoza da benzer şekilde karar vermişlerdi: Herkes bilginin *tadını nasıl çıkarmış!* Ve bu yolla şeylerin övücüsü olmak,. dürüstlükleri için ne kadar tehlikeli!

551.

Geleceğin Erdemleri Hakkında. — Nasıl oluyor da, dünya anlaşılır oldukça her türlü şenlik azalıyor? Her bilinmeyen, gizemli şeyde üzerimize çullanan ve bize kavranılmaz şey önünde diz çökmeyi ve merhamet dilemeyi öğreten, derin hürmetin esas öğesi olan korku mudur acaba? Ve dünya bizim daha az korkak olmamızla bizim için cazibesinden de bir şeyler yitirmez mi? Korkaklığımızla, kendi onurumuz ve kutlama törenimiz, *kendi korkunçluğumuz,* azalmadı mı? Kim bilir, kendimiz ve dünya hakkında daha cesur düşünmeye başladığımızdan

beri dünyaya ve kendimize daha az önem mi veriyoruz? Kim bilir, belki de bu düşünme cesareti kendini insanlar ve şeyler *üzerinde* aşırı kibirli hissedeceği kadar büyüyeceği bir gün gelecek... bilgenin kendini en cesur olarak ve varlığı kendinin çok altında gördüğü zaman? — Aşırı alicenaplıktan pek uzak olmayan cesaretin bu türü insanlıkta şimdiye değin *yoktu.* — Ah, şairler tekrar bir zamanlar oldukları gibi olsalar: — Bize *mümkün olan şeyi* anlatan *kahin!* Ş imdi, gerçeğin ve geçmişin giderek ellerinden alındığı ve alınmak zorunda olduğu bir zamanda... çünkü zararsız kalpazanlık dönemi sona erdi! Keşke bize gelecekteki erdemler konusunda önceden biraz hissettirselerdi! Ya da dünyanın herhangi bir yerinde olabilecek olmalarına rağmen, hiçbir zaman yeryüzünde olmayacak erdemleri hissettirselerdi... yanan takımyıldızlarını ya da saman yolunun tüm güzelliğini! İdealin gökbilimcileri, neredesiniz?

552.

İdealist Bencillik. — Hamilelikten daha yüce bir durum var mı? Yapılan her şey, sessiz bir inanç içinde yapılarak, her hangi bir şekilde içimizde doğacak olana yarar sağlamalıdır! Sevinerek düşündüğümüz gizemli değerini *yükseltsin!* Bu durumda insan kendini çok zorlamaksızın birçok şeyden kaçınır! İnsan kızgınlığını bastırır, elini barışçıl bir şekilde uzatır: Çocuk en yumuşak ve en iyi ortamda büyümeli. Sertliğimiz ve fevri davranışlarımız kendi tüylerimizi ürpertir: Sanki en sevilen tanınmayan kişinin yaşamının kupasına bir damla kötülük damlatılması gibi! Her şey örtülü, sezgi dolu; nasıl olduğu konusunda hiç kimse bir şey bilmiyor, bekliyor ve *hazır* olmak istiyor. Bu sırada içimizde derin sorumsuzluğun saf ve saflaştırıcı duygusu hüküm sürüyor, neredeyse kapalı bir perdenin önündeki seyircinin sahip olduğu duygu gibi... o büyüyor, o gün ışığına çıkıyor: *Bizim* elimizde ne değerini, ne de saatini belirlemek için hiçbir şey yok. Sadece, onun dolaylı şekilde takdis eden ve koruyan

etkisine bağlıyız. En gizli umudumuz: "Burada büyüyen bizden biraz daha büyük bir şey." Yararlı bir şekilde dünyaya gelmesi için, her şeyi hazırlıyoruz: Sadece yararlı olanları değil, kalbimizin samimiyetini ve çelengini de. — Bu *takdis töreni durumunda* yaşamalı insan! Yaşanabilecek durumdur! Ve beklenen ister bir düşünce olsun, ister bir eylem... önemli işlerde hamilelikten başka karşılaştıracak şeyimiz yoktur ve "istemek" ile "yaratmak" gibi ölçüsüz konuşmaları rüzgara üflemeliyiz! Bu hakiki *ideal bencilliktir:* verimliliğimizin *sona erişi güzel olsun* diye hep halletmek, korumak ve ruhu sakin tutmak! Evet, bunu dolaylı tarzda *herkesin yararı* için özen gösterip koruruz; ve için de yaşadığımız duygular, bu gururlu ve yumuşak duygular, bizim etrafımızda

genişçe bir alandaki huzursuz ruhlara da yayılan bir yağdır. — Ama hamileler *tuhaftır!* O zaman biz de tuhaf olalım ve başkaları da olmak zorunda kalırsa bundan dolayı onlara kızmayalım! Ve hatta, sonuç kötü ve tehlikeli olsa bile: Doğacak olanlara derin saygıda dünyevi adaletin gerisinde kalmayalım, hakimin ve celladın hamilelere dokunmalarını yasaklayan adaletin gerisinde kalmayalım!

553.

Dolaşıklı Yollardan. — Felsefe, bütün bu dolaşıklı yollarla nereye varmak istiyor? Sürekli ve güçlü bir dürtüyü akla aktarmaktan sanki daha fazlasını mı yapıyor, bir dürtüyü ılık güneşe, açık ve rüzgarlı havaya, güney bitkilerine, deniz havasına, et, yumurta ve meyve gibi kaçamak gıdalara, içmek için sıcak suya, günlerce süren sessiz yürüyüşlere, az konuşmaya, nadir ve dikkatli okumaya, yalnız yaşamaya, saf, basit ve neredeyse askersel alışkanlıklara, kısaca; bana en lezzetli ve en iyi gelen şeylere aktarmaktan daha fazlasını mı yapıyor? Aslında kişisel perhiz için içgüdü olan bir felsefe mi? Benim havamı, benim yüksekliğimi, benim sezgimi, benim tarzımda sağlığı kafamın dolaşıklı yollarında arayan bir içgüdü mü? Felsefenin başka birçok ve kuşkusuz çok daha yüksek yücelikleri vardır ve sadece benimkilerden daha hüzünlü ve iddialı olanlar değil.., belki onlar da toplam olarak bu türden kişisel dürtülerin zihinsel dolambaçlı yollarından başka bir şey değildirler? — Bu arada yeni bir gözle, birçok güzel bitkinin büyüdüğü gölün kıyısındaki kayaların üzerinde bir kelebeğin gizli ve yalnız uçuşunu görüyorum: sadece bir gün daha yaşayacağına ve gecenin kanatlı narin yapısına çok soğuk geleceğine aldırmadan etrafta uçuşuyor. Kuşkusuz onun için de bir felsefe bulunabilir: Bu, yine de, kuşkusuz benimki olmayabilir.

554.

Başa Geçiş. — İnsan *ilerlemeyi* överse, o zaman sadece hareketi ve bizim bulunduğumuz yerde saymamızı sağlayan şeyi över... ve bununla kuşkusuz duruma göre birçok şey yapılmıştır, özellikle eğer insan Mısırlılar arasında yaşıyorsa. Ama hareket, söylendiği gibi "kendiliğinden oluştuğu" hareketli Avrupa'da... ah, keşke *biz* bundan birazcık anlasaydık! *Başa geçmeyi* ve başa geçenleri, yani kendilerini hep geride bırakan ve arkalarından başka birisinin gelip gelmediğini hiç düşünmeyenleri övüyorum. "Durduğum yerde kendimi yalnız buluyorum: O zaman neden duracakmışım! Çöl yeteri kadar büyük!" — Başa geçen biri böyle hisseder.

555.

En Az Şeyler Pekala Yeterlidir. — Eğer *en küçük olayın* dahi üzerimize baskı yapmak için .yeterince güçlü olduğu bilinirse, olaylardan kaçınmak gerekir... ve insan bunlardan yine de kaçmıyor. — Düşünür, esasen ilerde *yaşamak istediği* her şeyin yaklaşık kuralına kendi içinde sahip olmalı.

556.

Dört iyi. — Kendimize ve bize dost olan her şeye karşı *dürüst* olmak; düşmana karşı *cesur* olmak; yenilene karşı *alicenap* olmak: *nazik*... her zaman: Böyle olmamızı ister dört temel erdem.

557.

Bir Düşmanın Üzerine Saldırmak. — İnsan bir düşmanın üzerine yürüdüğü zaman, kötü müzik ve kötü nedenler kulağa ne kadar hoş gelir!

558.

Ama Erdemlerini de Gizleme! — Berrak su gibi olan insanları ve Pope'nin ifadesiyle "akıntılarının dibindeki kirleri" gösteren kimseleri severim. Ama onlar için de, nadir ve soylulaşmış türden olsa bile kibirlilik vardır: Onlardan bazıları sadece kirin görülmesini isteyip bu görünmeyi sağlayan suyun berraklığını dikkate almazlar. Bu az sayıda kibirli insanlar için şu formülü Gotama Buda'dan başkası düşünmemiştir: "Bırakın günahlarınızı insanlar görsün, ama erdemlerinizi gizleyin!" Ama bu, dünyaya kötü bir oyun sergilemek demektir... tada karşı işlenmiş bir günahtır.

559.

"Çok Fazla Değil!" — Kişinin kendine ulaşamayacağı, gücünü aşan bir hedef koyması, çok sık tavsiye edilir. Böylelikle en azından gücünü *sonuna kadar* zorlayınca başarıyı yakalayacağı düşünülür! Ama bu, gerçekten arzu etmeye değer mi? Bu öğretiye göre yaşayan en iyi insanlar, özellikle içlerinde çok fazla gerilim bulunduğundan zorunlu olarak en iyi işlerini üstünkörü, çarpık çurpuk yapmıyorlar mı? İnsan hep mücadele eden atletleri, müthiş gayretleri görüp, hiçbir yerde başarılı, çelenkle ödüllendirilen galipler görmemesi, dünyanın üzerine başarısızlığın gri perdesini indirmiyor mu?

560.

Serbestçe Yapabileceğimiz Şey. — İnsan, bir bahçıvan gibi dürtülerini idare edebilir, ve her ne kadar pek az kimse biliyorsa da, öfkenin, merhametin, kılı kırk yarmanın kibirliliğin tohumlarını çardaktaki güzel bir meyve ağacı gibi verimli olacak ve yarar getirecek şekilde ehlileştirebilir; insan bunu bir bahçıvanın iyi ya da kötü zevkine göre yapabileceği gibi aynı zamanda Fransız ya da İngiliz ya da Hollandalı ya da Çinli tarzıyla da yapabilir; insan doğayı da kendi haline bırakıp, sadece orada burada biraz süsleme ve temizleme yapabilir; nihayet insan hiçbir bilgisi olmadan ve üzerine düşünmeden bitkileri doğal teşvikler ve engellerle büyümeye ve aralarında mücadele etmeye de bırakabilir, — hatta insanı böyle vahşilik sevindirir ve kendisine sıkıntı verse de bu sevinci isteyebilir. Bütün bunları yapmakta serbestiz: Ama bunların bizim için serbest olduğunu kaç kişi biliyor? Çoğunluk *kendine, gelişmesi tamamlanmış gerçekler* gibi *inanmıyor* mu? En büyük filozoflar karakterin değişmezliği öğretisiyle damgalarını bu önyargıya basmadılar mı?

561.

Mutluluğunu da Dışarıya Yansıt. — Gerçek gökyüzünün derin, ışık saçan renklerine hiçbir şekilde erişemeyen ressamlar, manzaraları için ihtiyaç duydukları bütün renkleri, doğada olduğundan birkaç derece aşağıdan almaya mecburdurlar: Bu maharetle doğadakilere uygun olarak parıltıda tekrar benzerliği ve renklerin uyumunu nasıl yakalıyorlarsa, mutluluğun gerçek parlaklığını yansıtmaları olanaksız olan şair ve filozofların da kendilerine yardım etmesini bilmeleri gerekir; şeyleri olduklarından bir derece daha koyu renge boyayarak, kullanmayı bildikleri ışık, neredeyse gün gibi ve gerçek mutluluğun ışığına benzer bir etki yapar. — Her şeye simsiyah ve kasvetli renkleri veren kötümser, sadece alev ve şimşekleri,

ilahi haleleri ve çok parlak olan ve gözleri rahatsız eden her şeyi kullanır; ondaki parlaklık sadece dehşeti artırmak ve nesnelerde olduğundan fazla korkunçluk sezdirmek içindir.

562.

Yerleşikler ile Göçebeler. — Ancak yeraltı dünyasında bize Odysseia ve onun gibilerin etrafında sonsuz bir yakamoz gibi uzanan serüvenci sevincin hüzünlü zemininden bir şeyler gösterilir... bir daha unutulmayan zeminden: Odysseia'nın

annesi kederden ve oğluna hasretten öldü! Birisini bir yerden öbür yere sürükler, *yerleşik* ve narin olan öbürünün kalbi kırılır bunun sonucunda: Hep böyle olmuştur! En sevdikleri kimseler, fikirlerini ve inançlarını terk ettikleri bir durumu yaşarlarsa, hüzün bu kişilerin kalbini kırar... bu özgür ruhların *yaptığı* trajediye aittir... onları ara sıra da *fark ederler!* Sonra, kederlerini kaldırmak ve duyarlılıklarını yatıştırmak için Odysseia gibi mutlaka bir kez ölülere gitmek zorundadırlar.

563.

Dünyanın Ahlaksal Düzeninin Çılgınlığı. — Her suçun cezası çekilecek ya da ödenecek diye *sonsuz bir gereklilik yoktur...* böyle bir şeyin var olması, korkunç, küçük çapta yararlı bir çılgınlık olmuştur... tıpkı *o şekilde* duyumsanan her şeyin suç olmasının bir çılgınlık olması gibi. *Şeyler* değil, ama *şeylerle hiç ilgili olmayan fikirler* insanları tahrip etti!

564.

Deneyimin Hemen Yanında! — Büyük aklı olanların bile sadece beş parmak genişliğinde *deneyimleri* var... hemen onun yanında düşünüp taşınmaları son bulup, sonsuz boş uzamları ve aptallıkları başlar.

565.

Onur ile Cahilliğin Ortaklığı. — Anladığımız zaman terbiyeli, mutlu, bulucu olur ve sadece yeterince öğrendiğimiz ve gözümüzü kulağımızı *dört açtığımız* zaman, ruhumuz daha fazla yumuşaklık ve zarafet gösterir. Ama biz çok az anlıyoruz ve yeterli okul eğitimi almamışız; bunun sonucunda, bir şeyi kucaklamamız ve aynı zamanda kendimizi sevdirmemiz çok ender olur: Şehirden, doğadan, tarihten çoğunlukla katı ve duygusuz geçiyoruz, ve bu tavır ve soğukluğa göre, sanki üstünlüğün bir etkisiymiş gibi, kendi kendimize bir şeyler kuruyoruz. Evet, cahilliğimiz ve bilgiye karşı isteksizliğimiz, asalet ve karakter olarak azametle yürümek konusunda çok mükemmel anlaşıyorlar.

566.

Kelepir Yaşamak. — En ucuz ve en zararsız yaşam tarzı, düşünürün yaşam tarzıdır: Çünkü o, hemen en önemlisini söylersek, başkalarının küçümsedikleri ve bıraktıkları şeylere fazlasıyla gereksinim duyar. O halde: kolay sevinir ve pahalı eğlenceleri yoktur; işi zor değil, ama güneyli işi gibidir; gecesi ve

gündüzü vicdan azabıyla huzursuz edilmez; tininin hep daha huzurlu, daha güçlü ve daha açık kalacağı ölçüde hareket eder, yer, içer ve uyur; vücudundan memnundur ve onun için korkacak bir nedeni yoktur; ahbaplığa ihtiyacı yoktur, zaman zaman sonradan yalnızlığını içtenlikle kucaklamanın dışında; yaşayanlar için ölüler yedeğindedir ve bizzat arkadaşları için de bir yedeği vardır: yani yaşamış olanların en iyisi. — insanın yaşamını pahalı ve bunun sonucu olarak zahmetli ve sık sık dayanılmaz kıllan tam tersi zevkler ve alışkanlıklar olup olmadığını düşünün. — Bir başka anlamda, kuşkusuz, düşünürün yaşamı en pahalı yaşamdır... ona hiçbir şey çok iyi gelmez; ve en iyiden mahrum olmak, burada *katlanılmaz* bir mahrumiyet olurdu.

567.

Savaş Meydanında. — "Olayları hak ettiklerinden daha çok mizahi olarak görmeliyiz; üstelik uzun süre biz onları hak ettiklerinden daha ciddiye aldık." — Bilginin akıllı askerleri böyle konuşurlar.

568.

Şair ile Kuş. — Anka kuşu şaire kor gibi yanıp kömürleşmiş bir tomar kağıt gösterdi. "Korkma!" dedi, "Bu senin eserin! Onda zaman ruhu yok ve zamana karşı olanların ruhu daha da az, dolayısıyla yakılması gerek. Ama bu iyi bir işaret. Tan kızıllığının bazı türleri var."

569.

Yalnız Kimselere. — Eğer başkalarının şereflerine, kendi kendimize yaptığımız konuşmalarda, toplum önündeki konuşmalarımızda olduğu gibi itina göstermezsek, dürüst insan değiliz.

570.

Kayıplar — Ruha yücelik veren kayıplar vardır, bu sırada ruh yüksek, siyah servilerin altında sessizce dolaşıyormuş gibi feryattan kaçınır.

571.

Ruhun Sahra Eczanesi. — En güçlü ilaç nedir? — Utku.

572.

Yaşam Bizi Sakinleştirmeli. — Eğer insan, düşünür gibi normal olarak düşünce ve duygunun büyük akımında yaşarsa ve bizzat rüyalarımız geleceğin bu akımını izlerlerse, o zaman insan *yaşamdan* huzur ve sessizlik ister... oysa başkaları kendilerini meditasyona vererek dinlenmek isterler.

573.

Deri Değiştirme. — Deri değiştiremeyen yılan ölür. Keza fikirlerini değiştirmeyi engelleyen tinler de ölürler; tin olmaları sona erer.

574.

Unutulmayın! — Kendimizi yukarılara ne kadar çok çıkarırsak, uçamayanlara o kadar çok küçük görünürüz.

575.

Biz, Tinin Balon Pilotları! — Bütün bu uzaklara, en uzaklara uçan gözüpek kuşlar... mutlaka! bir yerde artık daha fazla uçamayacak ve bir direğin üzerine ya da çıplak bir kayanın üzerine konacaklar... ve üstelik, bu acınacak barınak için minnettar olacaklar! Ama kim bundan, onlardan önce korkunç uzunlukta serbest bir hattın *olmadığı* ve *uçulabilecek* kadar uzaklara uçtukları sonucunu çıkarabilir ki! Sonunda bütün büyük ustalarımız ve öncülerimiz durdu ve yorgunluğu durduran en asil ve en sevimli jestler değil: Bana da sana da böyle olacak! Ama beni ve seni ne ilgilendirir! *Başka kuşlar uçmaya devam edecek!* Bu anlayışımız ve inancımız, onlarla bahis için dışarı ve yukarı uçar, doğruca başımızın üstünden ve güçsüzlüğümüzün üstünden yükseklere çıkar ve oradan uzaklara bakar, ve önünde bizden çok daha güçlü kuş sürülerini görür, bizim gitmek istediğimiz yere gitmek için çabalayacaklar ve orada her yer hala deniz, deniz, denizdir! — Biz nereye gitmek istiyoruz? Denizi mi aşacağız? Bizim için herhangi bir istekten daha belirleyici olan bu güçlü arzu bizi nereye sürüklüyor? Neden tam da şimdiye değin insanlığın bütün güneşlerinin *battığı yöne?* Belki bizim arkamızdan da bir

gün, *batıya doğru seyrederek Hindistan'a ulaşmayı ummuşlardı diyecekler,* ama sonsuzlukta başarısızlık bizim yazgımız mı? Ya da, kardeşim? Ya da?

Table of Contents

Başla